ALEXANDRU POPŞOR

UN MEDIC

în dialog cu

VIAȚA, PROFESIUNEA

ŞI VREMEA SA

UN MEDIC IN DIALOG CU VIATA, PROFESIUNEA SI VREMEA SA

de Alexandru Popsor

Ed. Bucuresti, 2004

CUVÂNT ÎNAINTE

Cartea aceasta poate interesa în special pe aceia care urmaresc cu dragoste si suflet curat fenomenul românesc al secolului XX. Ea înfatiseaza autobiografia unui fiu al Tarii, nu atât cu date si întâmplari, ci cu ceea ce a contribuit la evolutia lui spirituala.

Autorul ei, Alexandru Popsor, a vazut lumina zilei în Ardealul leagan al românismului, traind cu intensitate framântarile, biruintele si înfrângerile, bucuriile si cumplitele suferinte ale generatiei sale, în lupta ei necurmata de a împlini destinul luminos al Neamului.

Viata i-a fost numai dragoste si sacrificii. Cu duiosie scria despre satul sau "de dincolo de munti", despre originea lui taraneasca, de care a fost întotdeauna mândru, despre dascalii din clasele primare, despre aceia de la Liceul Al. Papiu Ilarian din Târgu Mures si despre profesorii de la Universitatea din Cluj.

Sunt medalioane pretioase ale "celor care au fost" si pe care neputinta sufletului omenesc a lasat sa fie învaluiti de uitare.

Mergând pe drumul batatorit de strabunii lui ardeleni, sub îndrumarea parintilor, – pentru care a avut un cult, – care i-au sadit adânc în suflet credinta în Dumnezeu si dragostea de tara, era firesc sa întâlneasca pe aceia care se angajasera în lupta pentru apararea acestor valori.

Încadrarea lui Alexandru Popsor în Miscarea Legionara a fost o împlinire a structurii lui spirituale si a educatiei primite în familie si în scoli.

Înzestrat cu o "pana vrajita", cum spunea cineva, n-a avut parte sa publice nimic din încercarile cu caracter literar sau stiintific (fiind Doctor în Drept, avea frumoase preocupari pentru problemele juridice, sociale, economice, istorice).

Apocaliptica vâltoare abatuta asupra Tarii dupa razboi, în iuresul ei cumplit, care a sfâsiat suflete si a distrus existente, a cuprins, printre altele multe, si viata lui Alexandru Popsor.

A suferit 15 ani de închisoare (1948 – 1963), cu tot cortegiul de lovituri fizice si morale, umilinte, batjocoriri, ale regimului de detentie din acea perioada, despre care s-a scris de catre multi.

Alexandru Popsor îsi creioneaza autobiografia, dupa iesirea din închisoare, în plin regim comunist, de aceea el scrie cu anumita "prudenta", se margineste numai la persoana sa, nu vorbeste despre altii, nici nu pune punctul pe "i", cum se spune, în problemele esentiale ale vietii lui.

Sensul vietii lui a fost "setea de desavârsire", pentru el si pentru fratii de cruce care i-au fost încredintati. Nu a avut posibilitatea de a strânge într-un tot unitar gândurile care l-au preocupat privind educatia completa a lor. Au ramas doar note, scheme, planuri de lucrari. Întrucât acestea reprezinta cautari si precizari adunate în zeci de ani de framântari launtrice, lecturi multe si alese si experiente spirituale de mare profunzime, le-am reprodus asa cum s-au gasit în însemnarile lui, unele fiind doar enuntari lapidare, în speranta ca azi, mâine, vor fi de folos acelora care, îndragostiti de sufletul tânarului, vor dori sa-l ajute în formarea lui, ca om de cultura, român si crestin.

Prezenta lucrare are la baza doua autobiografii începute de Alexandru Popsor si creionate pâna în 1934, anul intrarii lui la Universitate.

Regretatul Nae Baticu, unul dintre cei mai vechi alpinisti ai nostri, legionar, care a suferit ani multi în temnite, impresionat de drama traita de Alexandru Popsor prin pierderea unicului sau copil, Laurentiu, într-un accident în Muntii Piatra Craiului în 1965 (curând dupa întoarcerea sa acasa - în urma a 15 ani de închisoare), l-a rugat sa-i dea câteva date despre aceasta. Alexandru Popsor i-a trimis o scrisoare, în care îi prezinta o autobiografie a sa, urmãrind, ca si în celelalte doua, evolutia sa spirituala, pentru a se vedea influenta ce ar fi avut-o asupra lui Laurentiu, ce ar fi dorit el sa-i transmita pentru a fi continuat. Nici aceasta autobiografie nu depaseste perioada universitara.

Datele privind viata si preocupãrile lui Alexandru Popsor dupa Universitate, au fost adunate din: însemnari, note, scrisori si înmanunchiate de cei care i-au fost mai aproape: sotia, Mircea Dumitrescu, unul dintre cei mai alesi colaboratori si dr. Ionel Zeana, vechi luptator pentru cauza nationala si legionara.

Acolo unde s-au facut completari, sau s-au dat lamuriri, s-a mentionat cu ,,nota noastra" si s-a scris cu caractere italice.

Textele scrise de Alexandru Popsor, sunt cu caractere drepte, încep si se termina cu ghilimele.

Cu generozitatea cu care întreaga viata si-a risipit: cunostinte, experienta, munca si tot ce a avut mai bun daruit de Sus, ne-a lasat si aceste însemnari, care pot constitui îmbogatiri la

Îndreptarul Fratiilor de Cruce din 1935 al lui Gh. Istrate, primul conducator al Fratiilor din Tara, dupa I. Mota, - Alexandru Popsor fiind unul dintre conducatorii urmatori.

Daca Alexandru Popsor si-ar fi organizat singur materialul, desigur ca aceasta autobiografie s-ar fi prezentat altfel.

Pentru lipsurile si greselile inerente , cei care s-au straduit s-o închege, roaga cititorii sa aiba bunavointa, sa aleaga din ea ceea ce îmbogateste mintea si inima si sa-i înlature neajunsurile.

Aceasta ar fi fost si dorinta lui Alexandru Popsor.

,,A întelege conform imperativului moral ,, sine ira et studio" (,,fara mânie si fara favoare, partinire") existenta si opera, trebuiesc privite ca obiecte de cunoscut si nu ca valori de apreciat".

EDITURA

PREFATÃ

„Ar fi mai pretioasa o prezentare a societatii din prima jumatate a secolului nostru, decât a modului în care ea s-a reflectat în sufletul unei persoane. Sau, cel putin a unei colectivitati imediate, Miscarea legionara, din care am facut parte, cu personalitatile care au condus-o. Împrejurari deosebite ma obliga sa ma limitez la propria mea persoana, la un sondaj launtric si la înfatisarea cadrului meu de viata.

Axat pe cele doua mari conceptii: la început era cuvântul si la început a fost fapta, având ca doctrina cuvântul cumpatat si fapta creatoare, am trait drama câtorva generatii si a mea, de biruitori si de înfrânti, servind acestei cauze.

Am pornit de la sacrificarea oricaror veleitati individuale si de la servirea fara precupetire a idealurilor comune si am ajuns la a cauta un sens de viata pe plan singular. O lume a disparut pentru totdeauna, înlocuita cu alta, care a disparut la rândul ei, si care nu se vor mai întoarce niciodata. Am ramas cu lumea mea interioara: cuvinte ce s-au încrustat în inimi atunci, fapte ce si-au avut rost si rod odata, imagini ce s-au sters, s-au transformat.

Trebue sa cobor în adâncurile fiintei mele, spre a cunoaste procesul ce s-a petrecut acolo. Simt nevoia marturisirii fazelor si roadelor procesului de schimbare la fata a mea, pentru mine si pentru altii, dornici sa învete ceva si sa foloseasca experienta altora. O marturisire de credinta, o daruire a cuceririlor de o viata ...

E o problema care nu poate interesa pe altii, decât în masura în care îi poate interesa sacrificarea tineretii unui om, a unui om oarecare, necunoscut, care n-a ajuns sa spuna ce

gândeste, la ce aspira; în cursul vietii caruia nu s-au petrecut evenimente de un interes deosebit pentru omenire. Sa aleg ceva semnificativ pentru altii si care sa corespunda scopului urmarit.

În toate biografiile de pâna acum, fie ca sprijineau o cerere de intrare în functie, fie ca erau impuse de anchete, alegerea datelor au facut-o altii si în scopul urmarit de ei. De data aceasta alegerea am s-o fac eu, din experienta mea, din evenimentele al caror contemporan si victima am fost, din influentele pe care le-am suferit, ecoul vietii colective în care am fost prins. Despre oamenii carora le datorez ceva nu e locul sa vorbesc, nici chiar despre cei care au determinat cursul vietii mele în bine sau în rau.

Fiind o schita cu obiectiv precis, nu voi cauta sa motivez idei, acte, actiuni, reactiuni la situatiile prin care am trecut.

Un material de verificare pentru altii a propriei lor vieti, a gândurilor si atitudinilor de îndrumare pentru tineretul de totdeauna.

Cum sa lucrezi.

Cum sa gândesti.

Cum sa citesti.

Cum sa scrii.

Cum sa vorbesti.

O îmbinare între ce am trait eu si experienta altora.

- Ce am gândit eu, ce au scris altii, ce idei m-au condus si ce întâmplari au schimbat cursul vietii mele.

- O prezentare selectiva, succinta a ideilor, oamenilor, evenimentelor din viata mea si a altora.

- Nu e o pledoarie pro domo si nici un atac la adresa altora. Nu apar fapte savârsite, marturisiri facute, teze sustinute, ci vreau sa arat cum am ajuns sa reprezint o anumita lume si cum m-am comportat în cadrul ei.

- Nu toate lucrurile pe care le-am facut au fost cele mai bune, de aceea departe de mine pretentia ca tot ce am gândit, spus, scris, faptuit, poate constitui un model vrednic de urmat.

- Obiectiv la adresa altora si a mea.

- Va trebui sa învatati din faptele bune si din greseli, din calitati si din defecte.

- Sunt pagini în care lucrurile le înfatisez asa cum ar fi trebuit sa fie.

Îndrumarea muncii si a felului de a fi. Sunt lucruri pe care oamenii, chiar daca le-au adoptat, si-au trait propria lor viata.

A accepta ce e bun si a renunta la ce e rau.

A scuti tineretul de a lua si el lucrurile de la început. Nebunul nu învata nici din experienta lui, înteleptul - si din a altuia.

Nu m-am suparat nici pentru atacuri, obiectiuni, lovituri, suferinte.

Idealurile, lucrurile pentru care am considerat ca trebue sa traiesc si sa sufar (a face ceva pentru ceilalti), primite de la parinti, învatatori, profesori si trecute spre tineret ca spre proprii copii.

Privind în urma: mai aproape cei 15 ani, mai departe faptele dinaintea lor. Cum eram eu, cum erau faptele.

Eu m-am schimbat, am evoluat. Faptele au ramas aceleasi si oricâte interese s-ar ivi, nu ma gândesc sa le prezint altfel:

1. Care a fost chemarea vremii.

2. În ce masura si cum i-am raspuns.

3. Care a fost porunca Neamului si a Tarii.

4. Cum le-au înteles altii si cum le-am înteles eu.

I. Entuziasmul si generozitatea tineretii, atmosfera timpului si-au spus cuvântul.

Hotarârea am luat-o pe baza a ceea ce eram, a ceea ce intuiam si presimteam.

Cum am înteles si am trait nationalismul, internationalismul.

Care a fost crezul meu si ce i-am dat lui din viata mea.

Cum mi-am descoperit sensul vietii.

II. Legat mai ales prin evolutia oamenilor ce formau Miscarea legionara.

În mine s-au întâlnit si s-au confruntat doua lumi: una a satului si alta a orasului; doua lumini: întelepciunea populara si învatatura culeasa din carti; doua atitudini: una pasiv – protestatara a satului si alta dinamic progresista a orasului - doua moduri de existenta: unul traditionalist continuator al celor dela începuturi si altul inovator revolutionar al celor de ultima ora; unul asezat pe coordonatele cosmosului si infinitului si altul pe puterile omului si ale imediatului; doua profiluri sociale: unul orientat spre trecut, incapabil de a se adapta prezentului si a descifra evolutiile viitoare si altul preocupat cu orice pret a-l înlatura si a-i lua locul pe cale de

forta – tainuit sau declarat; doua tendinte: una de fixare în cadrul de viata milenar si de crestere organica pe o linie unitara si cu mijloace verificate si alta de tansplantare în mediul urban – ferit de intemperii, de calamitati naturale, traiul depinzând de munca si de gospodarirea roadelor ei; doua torente subterane: unul al neamului tatalui, înfruntând vitejeste greul trudei si al saraciei, – doar tata gasind o alta cale de a le sta în fata – si neamul mamei, cu radacini adânci în ordinea si stilul de existenta a satului.

Am cautat sa fiu român în toate: nationalismul meu – o treapta spre universalitate; confesionalismul meu – o sinteza a celor doua Biserici în Biserica crestina dela începuturi. Un taran care a militat pentru o aristocratie spirituala românească (si în care socialismul a ramas din epoca straveche a obstiilor satesti).

Expunerea si discutia marilor evenimente politice si militare pe firul vietii personale.

Mi-a placut întotdeanua sa vorbesc numai despre altii, iata-ma constrâns sa vorbesc numai despre mine.

M-am nascut în primul razboi mondial, am crescut si mi-am facut educatia în rastimpul celor doua razboae cu crizele lui, am îndurat pe cel de al doilea razboi mondial si am suferit si traesc în perioada de dupa acest razboi.

A disparut o lume si s-a nascut alta.

Am trait razboiul ca pe cea mai cumplita drama. Am trecut prin trei revolutii: taranista, Miscarea legionara, comunista.

Am vazut prabusirea spiritualitatii secolului al XIX-lea si începutul spiritualitatii secolului al XX-lea, - în generatii si indivizi îndurând nefaste, dureroase evenimente, transformari, compromisuri sau tradarile omului. O istorie care nu-l mai observa pe individ, nu-l mai menajeaza, îl lasa prada vicisitudinilor destinului.

Personal: lipsuri, munca, primejdii mari - salvarea: credinta în Dumnezeu.

Înlantuirea în timp are si ea importanta ei. Vor fi unele repetitii ale temelor în diverse capitole.

A fixa propria mea fizionomie spre a contribui la lamurirea si solutionarea problemelor omului si a destinului sau si la întelegerea epocii noastre. Care este aportul epocii, al generatiei noastre, personal. A interpreta contradictiile: amintire, uitare. Unele dispar pentru un timp din cercul luminos al constiintei, chiar si persoane, desi au jucat un rol important.

Orientat spre viitor, nu traind din trecut (care este viitorul în gestatie). Nostalgia nu înseamna durere. Am vrut sa fiu altceva decât am ajuns. Am dorit sa traesc si sa ma realizez pe alte

planuri. Am ancorat în cultura, dar am trait si pe plan politic si social. Am cautat mereu adevar, atunci când l-am gasit n-am crezut în el si din acest motiv:

N-am fost un întelept.

Perioade senine si perioade dramatice.

Perioade de înaltare si perioade de deprimare.

Intensitatea efortului fara încetare.

- Tot ce e de pret în viata.

- Persoanele care au însemnat ceva în viata mea spirituala si personala.

- Imposibilitatea de a atinge în realitate ceea ce era în adâncul sufletului meu.

- Închis, inhibat, interiorizat.

- Nu m-am deschis oamenilor, ma voi deschide în aceste însemnari.

- Din discretie, multe lucruri trebuesc trecute sub tacere.

- În ce masura oamenii, evenimentele, m-au înbogatit, m-au transformat.

- Patria mea, Neamul meu, cultura si civilizatia lui, înainte de orice.

O expunere a evenimentelor în masura în care am avut contingenta cu ele si am luat o pozitie fata de ele. Din înlantuirea si rezultatele lor va aparea critica si nu e necesar sa se atraga atentia în mod special asupra lacunelor, pentru a se desprinde unele învataminte. În opozitie, învinsi, loviti, totusi, prin perseverenta, s-a ajuns la victorie - care n-a putut fi valorificata si a fost transformata în înfrângere.

Drama personala, drama tineretului, climatul în care s-a desfasurat drama neamului românesc.

A nu ascunde greseli, a le recunoaste. Epoca politicianismului steril, încercarea de afirmare a muncitorimii, colaborarea între elite si massa taraneasca si muncitorime; sudura; dictaturile contra poporului, destramarea Tarii, adversarii nostri;

- politica ce se poate face încadrata de pozitia geografica;

- politica ce trebue facuta: colaborare si coexistenta.

Probleme:

- ale trecutului;

- ale prezentului;

- perspective de viitor;

- permanente.

Dorinta si efortul de a face o politica românească în niste împrejurari în care fiecare mare putere voia sa se faca în România politica ei. De aici framântari interne, farâmitarea neamului în diverse partide politice, care se dusmaneau reciproc. Nici o dusmanie fata de nimeni. N-am dusmani personali si nu cunosc nici dusmani politici. Adversari si adversitati – ceea ce presupune o posibilitate de comunicare si de convertire. Nici o dusmanie ideologica fata de alte conceptii. Atunci când omul are o credinta, n-are rost sa i-o zdruncini. Tinta e de a da o credinta în viitorul Tarii si neamului, celor care n-o au. Taria unui om ca si a unui popor rezida în aceasta credinta care îl face capabil sa-si faureasca si sa-si cârmuiasca propriul sau destin. Credinta în împlinirea idealului, a aspiratiilor sale pe plan material si spiritual e forta de rezistenta si de creatie, e însasi ratiunea de a fi a poporului. Atâta timp cât un partid politic are acelasi ideal, nu poate fi învinuit si tratat cu ostilitate, chiar daca metodele si mijloacele de realizare ale lui sunt altele. Desigur ca idealul unui partid politic român nu poate fi la antipodul idealului neamului, pentru care politica, cea inteligenta, este asigurarea existentei si persistentei sale. Când telul urmarit de o persoana sau de o grupare dinauntrul Tarii sau de un alt popor este diametral opus idealului national, atunci acestia sunt dusmanii care ne ameninta existenta ca neam si Tara si suntem obligati a lupta din rasputeri împotriva lor. Eforturi, suferinta, durere, sânge, nu se mai precupetesc în acest caz. Sacrificiile le fac unii pentru ca altii sa traiasca liber, în pace si în prosperitate.

Împrejurarile vietii mele m-au împiedicat sa am o activitate profesionala cum am dorit - 15 ani am fost absent din viata.

Am supravietuit câtorva accidente si bombardamente înainte de a fi fost la închisoare, câtorva primejdii si încercari grele în închisoare. O relatare a evenimentelor asa cum s-au desfasurat în timpul vietii mele, nu am de gând sa fac, ci doar sa înfatisez cadrul în care s-a petrecut evolutia mea spirituala, cautarea si cunoasterea de sine.

Ani de zile de privatiuni, efortul constant de a trece sub tacere oamenii întâlniti, pentru a-i feri si pe ei de încercarile ce le înduram, au facut ca, pâna la urma, sa-i uit efectiv. {i cred ca nici astazi nu e momentul potrivit de a vorbi despre ei, desi multi ar merita.

A nu pleda si a nu acuza, ci a povesti ceea ce am trait – ajutându-ma exclusiv de memorie. N-am niciun document scris. Evenimentele asa cum le-am vazut în situatia de atunci.

Drum personal

Într-un anumit climat spiritual si fizic, oamenii cu o fizionomie apropiata se aleg, capata caractere particulare, prezinta asemanari si diferentieri si permit clasificari si explicari, duc la o noua polarizare a lor, care nu se face la întâmplare si fara rost. Sunt structuri cu intensitate, extensiune si interdependenta variabila.

Nu am fost împotriva nimanui, individ, neam, rasa si n-am refuzat influente bune venite de la oricine, n-am exclus nimic pentru evolutia mea. Am fost întotdeauna pentru bine, adevar, frumos, ori de unde ar fi venit si am inclus în evolutia mea tot ce m-a facut sa cresc si sa ma înalt.

Am pornit din sat, cu universul lui de gânduri si simtiri, cu viziunea lui despre lume si viata si i-am ramas pretutindeni credincios. L-am purtat asa cum a fost sadit în fiinta mea dupa 2000 de ani de existenta pe pamântul pe care m-am nascut.

N-am cautat sa-mi creez niciodata o conceptie noua, deosebita, separata de a satului si nu m-am înstrainat nici o clipa de fondul transilvan. De la el am pornit în viata si în fata fenomenelor noi- mi-am fixat o pozitie personala, câstigându-mi o fizionomie proprie, din asocierea si integrarea în complexul fiintei mele a elementelor din trecut cu cele din prezent, dezvoltându-ma ca o unitate, fara a cunoaste drama dezradacinarii.

Am fost ca un pârâu de munte care si-a adunat firicelul de apa din bazinul Câmpiei Transilvaniei, luptând cu obstacolele mai mari sau mai mici, pe care natura si întâmplarea i le-au scos în cale, trasându-si prin propriile forte, prin lupta purtata pentru existenta, prin eroziuni si ocolisuri, prin salturi si drum ascuns, un drum propriu, cu aspecte si dimensiuni proprii, o albie cu însusiri caracteristice care-i da nume si viata, chiar si dupa ce apele dintre maluri s-au risipit, au disparut. Activitatea desfasurata de apele lui influenteaza natura din jur si viata omului din preajma lui. Dintr-un pârâu devine râu si apoi fluviu, daruindu-si apele unui lac, unei mari sau unui ocean. E un sacrificiu ce-i curma cursul. Chiar daca albia a ramas fara ape, continua sa aiba putere de atractie si de respingere asupra altor forte ale naturii. Am fost ca Dunarea care si-a revarsat apele creind balta Ialomitei, bratele Deltei si le-a adunat din nou spre a le darui marii -, Unirea din 1918.

Apa au si lacul si marea si oceanul. Tot apa e norul, e gheata, e ploaia, e zapada, dar ceva înseamna proprietatile apei ca element al naturii si altceva înseamna însusirile fluviului.

Îmi dau seama ca nu pot ajunge la un punct de vedere just decât daca voi lua în consideratie totalitatea activitatilor vietii mele în complexitatile lor, fiecare constituind un element si un punct de plecare. Pornind dela acte si fapte concrete, procedând prin observare si cercetare obiectiva, cautând sa le explic si sa le descriu, voi respecta firul cronologic, analizând principalele etape din viata, fara a subordona pe unele altora, spre a ma defini asa cum am

fost. Am mers uneori alaturi de altii, alteori împreuna cu ei, dar totdeauna pe un drum propriu. Chiar daca uneori impresia a fost a unei aderari si integrari, ulterior mi-am regasit drumul si l-am continuat. Fiecare faza a activitatii desfasurate, a fost o sinteza a factorilor care au determinat-o. Asa încât, analizând etapele de dezvoltare, lamurim sintezele a caror rezultanta este fiinta mea actuala. A le prezenta altfel de cum au fost înseamna a le deforma si distruge. Voi înfatisa realitatea: cadrul geografic, cadrul istoric, climatul spiritual, cultura si civilizatia românească a vremii, a perioadei nasterii si formarii mele. Se va vedea ca nu e necesara nici o lepadare de ceea ce s-a consumat, nici o reconsiderare a vietii mele. Ca dovada ca nu am participat la nici o actiune de reeducare initiata de oportunisti sau întreprinsa de subsemnatul. Activitatea desfasurata are valoare numai daca o pastrez nealterata. Nu cunosc tiparele în care altii si-au înghesuit viata si nici calapoadele dupa care s-au grabit sa gândeasca.

Viata se caracterizeaza prin dinamism si ireversibilitate si pentru stabilirea aportului, a contributiei mele la evenimentele care s-au petrecut, am s-o înfatisez asa cum a fost: mereu, mereu alta, indiferent de loc si de conditii, a avut un sens dramatic prin peripetiile ei. Pe scena ei au jucat putini actori. Eu am fost în acelasi timp actorul însufletit si spectatorul critic. Personagiile din afara m-au influentat putin. De aceea nici nu voi vorbi despre persoane. De altfel au fost putini aceia al caror nume si activitati le-am cunoscut. Nu voi ignora însa factorii care au avut un rol decisiv în evolutia mea si nici raportul lor cu alti factori si activitati si interdependenta dintre ei. Nu voi nedreptati pe nimeni prin partinire: nici pe prietenul dela cot, nici pe adversarul din fata sau pe dusmanul din umbra, desi am fost lovit greu si numai perfid.

N-am ignorat niciodata viata din jur asa cum e ea, n-am privit-o printr-un corp de principii la respectarea carora s-o constrâng.

Satul

Sunt nascut în comuna Urmenisul (Ormenis) de Câmpie, o comuna mare, foarte veche, cunoscuta prin vestigiile dacice si romane. O rezistenta de paduri legate între ele pâna în Carpati. S-au gasit vase vechi si monede de argint de pe vremea lui Septimiu Sever – indiscutabila ocupatie romana. Un sat de pe Câmpia Transilvaniei, asezat ca toate de acolo pe dealuri, având ca mijloace de circulatie carari si drumuri de hotar, fara râuri, ci doar pârâiase, pârae, ce se varsa într-o "matca". De altfel toata Câmpia Transilvaniei este ca o cetate închisa, cu dealuri multe, fara râuri, are doar doua lacuri, sosele putine, multe drumuri de tara si de hotar, revarsare de soare, bucuria ochilor, culori si lumini specifice. Casele si acareturile

gospodaresti construite din materialele ce le ofera pamântul. Un sat închis ca realitate economica, sociala, geografica, istorica, edilitara. Vatra satului - proprie pentru pastrarea si practicarea traditiilor de sarbatori, legate de nunti si înmormântari. Fara industrie locala, doar îndeletniciri si mestesuguri casnice. Populatia se ocupa cu agricultura, pastoritul, apicultura. O societate patriarhala, cu o ierarhie, obiceiuri si moravuri traditionale.

Urmenisul e asezat la confluenta economica, istorica a trei judete, carora le-a apartinut rând pe rând: judetul Cluj (Cojocna), Mures si Bistrita–Nasaud, din care face parte acum. Si-a pastrat pâna la primul razboi mondial caracterul arhaic, unitatea si puritatea viziunii despre lume si viata, a biologiei familiei si a comunitatii de sânge si destin. Populatia - integral românească a fost în timp pigmentata de neînsemnate insulite straine: unguri si evrei înpamânteniti si tigani, locuind separat.

Comuna mai este cunoscuta prin existenta unei biserici de lemn din 1673, a unui schit în stil maramuresean, care, din neglijenta a ars, ramânând clopotnita cu clopotele. S-a construit o biserica noua în centrul comunei.

Comuna Urmenisul de Câmpie se afla pe soseaua Cluj–Reghin, la o departare de 73 km de Cluj si 32 km de Reghin. E numita Urmenis de la ungurescul Ormenis (Armenis): centru comercial în care s-au stabilit Armeni, cum au mai fost Gherla, Frumoasa, etc..

O comuna care a fost mare centru comercial de plasa, prin târguri saptamânale, periodice, de anotimpuri, cu participarea nu numai a satelor din jur, a oraselor amintite ci si a marilor orase ca Budapesta, Viena, Leipzig. Veneau vânzatori si cumparatori atât din Tara cât si din strainatate. O expresie a vietii din voevodatul Transilvaniei si din Monarhia Austro–maghiara si din România Mare. Aveau loc: târguri de marfuri cu mestesugari, târguri de animale: de vitei, de oi, de porci, de galite.

O asezare înfloritoare: cu posta, farmacie, notariat, sectie de jandarmi, pretura (prim–pretura), scoli de stat si confesionale, scoala pentru evrei, scoala maghiara (birisi).

Urmenisul a cunoscut o perioada de mare ascensiune cu o crestere a populatiei si a bogatiilor, având pamânt manos, pomi, paduri, zacaminte de gaz metan. Erau aproape: soseaua internationala, cea nationala, drumuri vicinale, drumuri comunale, drumuri de hotar.

Se realizasera conditii mai bune de viata. Despre data întemeierii comunei, exista mentiune în enciclopedii.

În acest sat pur românesc s-a stabilit baronul Banffy Adalbert, aducându-si la curte „birisi“. Era un reprezentant al clasei stapânitoare din Austro–Ungaria, imperiu în care n-a existat o natiune austro–maghiara, în care nu s-a nascut o constiinta si o unitate organica în

conglomeratul de nationalitati, cu toate presiunile oficiale si oficioase ale statului si ale guvernantilor – care erau lipsiti de scrupule.[1]

Nu au existat raporturi politice si economice cu nationalitatile imperiului. Curentele si miscarile socialiste de aiurea, în Ardeal au luat întotdeauna coloratura nationala, fiindca toti exploatatorii poporului erau maghiari, animati de un sovinism feroce si de tendinta de desnationalizare, de maghiarizare a popoarelor de alta nationalitate. Astfel, s-a provocat actiunea iredentista a nationalitatilor majoritare, care s-au desprins din imperiu.

În imperiul austro–ungar Românii nu aveau nici un drept. Nu erau recunoscuti ca natiune, sufereau persecutii religioase. Fusesera deposedati aproape în întregime de pamânturile pe care le aveau de pe vremea Romanilor, pamânt care în sec. XIV era doar 1/3 pentru proprietari si 2/3 pentru tarani. Taranii devenisera iobagi, serbi legati de glie. Cea mai mare parte si cea mai buna a roadelor pamântului si-o însusea clasa nobila maghiara: baroni, conti, grofi. Taranii trebuiau sa dea renta: în munca, claca: în produse, dijme: de animale de orice fel, cereale, legume, vin; în dari, - bani - indiferent daca aveau sau nu pamânt sau gospodarie. În disperare, unii porneau în migratie peste munti, cu mare greutate, pentru ca tinuturile marginase se militarizasera. Cei mai multi însa, dintre cei ce fugeau, erau readusi fara voia lor (desi puteau fi expulzati de pe mosie). În timp ce taranii români erau omorâti cu muncile si corvezile, lucrând si în ziua de Craciun, flamânzi si goi, clasa nobila maghiara avea numai privilegii: libertati, scutiri, stapâniri, danii de mosii – daruri; nu plateau dari, dijme, nu puteau fi arestati, osânditi – decât prin judecata. Judecatorii lor aveau imunitate. Visteria statului, "camara", – numai Românii trebuiau s-o umple, pentru ca si Sasii aveau privilegii si nu se cerea nimic de la ei.

Împovarati de asuprire, uneori taranii se rasvrateau. Cei care aveau curajul sa nu se supuna, erau spânzurati sub padure, pe vârful dealului. Acestea erau castaile martirilor nostri necunoscuti, despre care bunica povestea cu inima frânta de durere, adâncind si mai mult în toata fiinta mea, dragostea de neam si dorinta fierbinte de a lupta pentru salvarea lui.

Aveam mereu înaintea ochilor castelul baronului la poalele dealului, în mijlocul satului si spânzuratorile în inima padurii – în care trupurile taranilor români fluturau ca steagurile pe acoperisurile caselor, cruzimile lui Velicsi, administratorul lui Banffy – care trecea cu calul peste trupurile de femei si barbati si care-i biciuia la seceris, ca sa lucreze mai repede si peste puteri, – cuvântul de batjocura al clasei stapânitoare maghiare pentru taranul român: "Se naste ca sa moara, traieste ca sa se reproduca". Conflictele de clasa n-au fost decât rezultatul aviditatii proprietarilor de pamânt, straini de tara.

Cei din peisajul spart de dealuri si vai al Câmpiei transilvane, au ramas aceiasi si pe colinele subcarpatice ce granituesc malurile Muresului lin! Au purtat cu ei o lume, dintr-un trecut îndepartat, cu toate durerile si amarul ei nedestainuit.

O întelepciune cu care te nasti, pe care o mostenesti din strabuni, i-a ajutat sa înfrunte orice greu, sa lupte cu suferinta spatiului si timpului românesc. Cu Geografia si cu Istoria noastra. O resemnare, o îndrasneala, un tact rar întâlnit, unite cu iscusinta, barbatie, o rabdare, o putere de a astepta, au fost calitatile prin care au învins.

Rãzboiul – Unirea

Când m-am nascut eu la 29 Ianuarie 1916, în sat la noi erau foarte multi prizonieri rusi, italieni, sârbi, adusi sa munceasca pe mosia lui Banffy.

Toata lumea povestea mereu despre asasinatul de la Sarajevo din 28 Iunie 1914 a arhiducelui Franz–Ferdinand si a sotiei sale ducesa Sofia de Habsburg, despre declansarea si situatia razboiului, despre nerespectarea din partea Puterilor Centrale a tratatelor de pace. Toata lumea era convinsa ca razboiul s-a declarat cu premeditare, dar pe front luptele evoluau în favoarea Puterilor Centrale. Germania si Monarhia Austro–Ungara erau foarte bine pregatite de razboi si asasinatul a fost un pretext, cautat mult timp de Germania si mai ales de Ungaria.

În anul nasterii mele, România a intrat în razboi (dupa unii la 14/27 august, dupa altii la 16 august 1916) pentru realizarea idealului national, nutrit în secret de toti Românii care se gaseau sub stapâniri straine, ideal primejduit de Marile Puteri, care se întelegeau între ele, sacrificând tari mici.

România stia ca, prin tratatul din 1887, Germania recunoscuse Rusiei drepturi multe si mari asupra ei si a Peninsulei Balcanice, de aceea a intrat în razboi alaturi de Antanta si apoi de Marile Puteri. Ungaria proteja Bulgaria împotriva României. Germania urmarea o hegemonie mondiala. Ungaria cauta sa se desprinda din Monarhie, sa-si formeze un stat propriu, cu hotare întinse, în care nazuintele popoarelor ce locuiau în imperiu sa fie înabusite, iar monarhia creata de dinastia Habsburgilor sa fie întarita. Ultimatumul a fost opera contelui Stefan Tisza, care vedea în razboi, nu numai un mijloc de întarire a Austro–Ungariei, ci si a Ungariei.

Razboiul a adus multa mizerie, multe lipsuri si mari pacate asupra omenirii, iar multa raspundere apasa asupra lui Tisza care la 1 Noiembrie 1918 fu asasinat. Nedreptatile si loviturile asupra României se înmultira, Ungurii nu voiau sa caute un modus vivendi cu Românii, desi însusi arhiducele Franz–Ferdinand mijlocea în acest sens. Ideia unei împacari a Ungurilor cu Românii, lansata de Tisza, dupa ce a avut o primire buna, atât în Ardeal cât si în România, s-a dovedit a fi o cursa. Oficialitatea maghiara refuza sa duca tratative direct cu

reprezentantii Partidului National Român, pe care l-a desfiintat dupa procesul Memorandum–ului. Ungurii nici nu voiau sa auda de autonomia Ardealului, care era primul deziderat al Românilor, apoi limba româna, functionari români în aparatul de stat, egala îndreptatire a nationalitatilor, autonomia bisericilor si scolilor confesionale, vot universal, încetarea politicii de maghiarizare.

Un ecou puternic si creator de nadejdi a avut în Ardeal razboiul din 1913, care era considerat ca o expresie a principiului nationalitatilor, ca un sprijin al constiintei nationale. În urma acestei atmosfere si a interventiilor din România, în decembrie 1913, s-au început tratative între reprezentantii Partidului National Român si contele Tisza, care au durat pâna în 1914, dar propunerile românesti n-au fost acceptate, iar concesiunile maghiare erau neînsemnate, – mijloace de potolire a spiritelor si de câstigare a timpului, – narcotic pentru trimiterea Românilor în primele linii de front, în urechile lor ramânând cuvintele lui Tisza: "Trebue sa multumesti lui Dumnezeu ca esti înca viu si poti sa respiri aerul în mijlocul nostru", adresate lui Stefan Cicio Pop.

Din România se strecurau ideile noi: exproprierea si votul universal, ideea neutralitatii, desi exista un tratat cu Austro–Ungaria.

Unii prizonieri, (de la noi din sat: Rusi, Sârbi, Italieni), întârziau sa se întoarca în tara lor. Informatiile asupra situatiei din tara lor erau contradictorii. Altii nu aveau rabdare sa astepte momentul eliberarii. Povesteau într-una în limba lor, cu gesturi mari, cu graiul stins, cu priviri iscoditoare. Pareau ca detin un secret. Ocoleau functionarimea imperiului si mai ales pe jandarmii cu pene de cocos, ce-i supravegheau. Animati nu numai de dorul de a scapa din prizonierat ci si de acela de a scapa de tirania conducatorilor marilor colosi: împarat, tar, rege, grof, baron, stapân. Se doreau liberi. Erau cuprinsi de suflul revolutiei ce isbucnise în rasarit si-si legau toate sperantele de biruinta ei. Lucrând la curte, la castelul lui Banffy, nu vedeau nici o deosebire între conditia sociala din Rusia si cea din Monarhia Austro–Ungara. Ei faceau propaganda revolutiei bolsevice si a aceleia din Ungaria, ca si prizonierii veniti de pe front, straini sau Români. Printre acestia se afla si o ruda de-a noastra, unchiul Ion, care venise cu idei socialiste, comuniste, având sperante în rasturnarile din Rusia. În mintea tuturor, dupa ani de razboi greu, toate ideile erau amestecate, cu totii: Români, Rusi, Jugoslavi, Italieni, sperând ca desmembrarea imperiului rusesc va aduce si pe aceea a Austro–Ungariei si ca astfel vor fi liberi cu totii. Ei nu cunosteau istoria Rusiei, a Basarabiei, a vicleniei sovietice.

În casa, pe lânga povestile ce mi se spuneau mie, se vorbea de gre-utatile tot mai mari cu care bu-nica si mama trebuiau sa lupte. Retin un senti-ment ciudat al bunicii si al ma-mei: bucuria ca s-a declansat raz-boiul în nadejdea ca vom scapa de r o b i e. Bunica amesteca î n amintirile

e i, tre- cutul cu pre-zentul. Alaturi de Horia, de Iancu, de Memorandisti, de Ratiu si de Maniu, apareau tot mai multe svonuri legate de evenimentele din Rusia.

Constrângerile au început sa slabeasca si odata cu ele si teama. La jertfele necesare nu se gândea nimeni. Când trupele române au trecut Carpatii în Transilvania, în ritmul marsului: "Treceti batalioane române Carpatii / la arme cu steaguri si flori, / ne-asteapta izbânda, ne-asteapta si fratii / cu inima la trecatori", toti Românii ardeleni dela sate si orase urmareau cu înfrigurare operatiunile militare ale armatei române, bucurându-se de înaintarile victorioase si întristându-se apoi de retragerile din 1916, de armistitiul pe care România a trebuit sa-l faca la Focsani cu Puterile Centrale, de pacea de la Buftea si de ocuparea Bucurestiului, de catre armatele germane. Inima Românilor ardeleni era sfâsiata de înfrângerile României si de jertfele de vieti facute în serviciul Austro–Ungariei, cu care armata româna a încheiat pacea de la Brest–Litovsk. S-au desfasurat apoi luptele de rezistenta în fata încercarilor de strapungere ale armatei germane din 1917 de la Marasti–Marasesti–Oituz, pe care armata româna le-a oprit. Victoriile franceze de la Verdun si Marna au dus la armistitiul de la Compiègne dintre Puterile Aliate si Germania si încetarea ostilitatilor din primul razboi mondial. Fratele cel mare al mamei, tetea Avram, dupa doi ani de armata si patru ani de razboi, s-a întos si a trait pâna la 96 de ani. Cumnatii sai au cazut toti. Zadarnic îl asteptam: ... cazuse si tata în câmpiile manoase ale Galitiei, în prima lupta, dupa marturia unora din satele vecine, care s-au întors.

A urmat Tratatul de pace de la Versailles cu Germania si celelalte tratate cu statele care au luptat alaturi de ea.

„Congresul general al Bucovinei" întrunit la Cernauti la 15 noiembrie 1918 a decis unirea neconditionata si pentru vecie cu Regatul României; „Adunarea Nationala a tuturor Românilor din Transilvania, Banat si Tara Româneasca" la Alba Iulia la 18 noiembrie 1918 „decreteaza unirea acelor Români si a tuturor teritoriilor locuite de dânsii, cu România"; Sfatul Tarii din Chisinau la 27 noiembrie 1918, declara „Unirea neconditionata a Basarabiei cu România Mare". Astfel s-a înfaptuit întregirea la matca României, întorcându-se partile care faceau parte din vatra ei, cu populatie majoritara, cu structura biopolitica, civilizatie si cultura tipic românească. Unirea neconditionata a acestor parti componente ale României Mari, a fost consfintita prin Adunarea Populara de la Alba Iulia de la 1 Decembrie 1918.

Nascut si crescut în speranta îndeplinirii idealului Unirii cu Tara, eu l-am trait, cunoscând mai târziu ca pentru el si-au dat contributia: Românii ardeleni, aceia din Vechiul Regat si Românii de pretutindeni – în lupta pentru creerea statelor nationale.

– Ideea originii comune si a necesitatii unirii, o primisem de la bunica, de la mama si de la oamenii din sat,- idee pe care am întâlnit-o apoi si în carti la Scoala Ardeleana, la Cronicarii Gr. Ureche, Stolnicul C. Cantacuzino, – idee din 1848 de pe Câmpia Libertatii de la Blaj.

– actiunea Societatii culturale române din Ardeal ASTRA (1861) si de presa Albina;

– constiinta si necesitatea constituirii unui stat national – Liga culturala 1881;

– actiunea statului maghiar de desnationalizare a Românilor, de maghiarizare a lor prin scoala si biserica (limba de predare a religiei – maghiara, Episcopia greco–catolica – maghiara);

– Partidul national român 1881 scoala si biserica, presa, cultura românească. Conducatori: Dr. Ioan Ratiu, Dr. Vasile Lucaci, Gh. Pop de Basesti.

– Memorandumul: 1892 la Viena – la împarat 300 de delegati. Conducerea Partidului National Român;

– persecutii;

– proces de înalta tradare – era o obisnuinta în Ardeal, n-a surprins pe nici un român;

– confiscarea averilor, publicatiilor.

Se cuvin câteva cuvinte despre Leul de la Sisesti – Dr. Vasile Lucaciu

Facea parte dintr-o familie de iobagi în care a vazut: lupta, revolta, nesupunere fata de orânduirea nedreapta. Tatal: dascal la scoala primara greco–catolica din Baia–Mare. Vasile s-a nascut la 22 ianuarie 1852 în comuna Apa (Satu–Mare). A învatat la gimnaziul Stefan Boltiu, unde a ascultat lectii extraordinare de istoria Românilor, la seminarul teologic din Gherla si la Roma, unde ia titlul de doctor în Filozofie cu ,,Magna cum laudae".

A cunoscut bine literatura româna, maghiara, germana, franceza si italiana. A fost influentat de evenimentele revolutiei din Italia, resorgimento din 1848, rascoala din Sicilia, de Garibaldi, de unirea din 1870–1871. Slujeste ca preot în Sâncrai–Salaj, pâna în 1878. Colaboreaza la Gazeta Transilvaniei (Brasov), Tribuna (Sibiu), Foaia populara (Blaj), Românul (Arad). Scoate la Baia–Mare „Revista catolica". În 1878 e profesor la Satu–Mare, educator al tineretului cu ideile din Apus. Lupta pentru introducerea limbii române în scoli. Denunturi duc la anchete în urma carora este transferat la catedra de Limba latina în Losont, de unde demisioneaza. În 1885 e paroh la Sisesti unde îmbunatateste soarta taranilor si în 1890 termina noua biserica, dupa modelul Sf. Petru din Roma, dedicata unirii politice a tuturor Românilor (Pro S. Unione Omnium Romanorum).

Ne-au transmis parintii tot ce a lasat istoria, poetii, sufletul românesc: Unire – unire în cuget, unire în simtiri – culmea aspiratiilor românesti pe pamânt.

Vasile Lucaciu e ales în comitetul Partidului National Român. E arestat la Tauti Magheraus pentru agitatie. Urmeaza alte arestari si condamnari.

Situatia în Transilvania în timpul lui Vasile Lucaciu

Prin constituirea dualismului austro–maghiar din 1867 se duce o campanie apriga de desnationalizare a Românilor si a celorlalte nationalitati:

– Înasprirea asupririi;

– Lipsirea de drepturile politice;

– Exploatarea masselor populare.

Prin Legea nationalitatilor din 1868, natiunea maghiara este dominanta, limba oficiala e cea maghiara.

Prin Legea învatamântului nu se permite înfiintarea de scoli, programul e fixat de Ministerul Învatamântului, limba maghiara e obligatorie.

Prin revizuirea electorala din 1874 – excluderea de la vot a taranilor români.

1872 – Legea presei – permitea intentarea de procese.

1878 – se instituie delictul de agitatie contra–nationala.

1883 – se infiinteaza Societatea de cultura maghiara a Transilvaniei care sprijinea actiunea de maghiarizare. Marii proprietari – de nationalitate maghiara.

Lupta pentru pâine – lupta de eliberare nationala.

15.05.1868 „Pronunciamentul de la Blaj" actul de protest al Românilor împotriva alipirii Transilvaniei la Ungaria.

Românii s-au împartit dupa 1867:

– unii voiau sa participe la viata politica – activisti;

– altii nu, protest – pasivisti.

12–14.05 1881 – S-a constituit Partidul National Român prin împacarea celor doua partide având ca obiective:

– recâstigarea autonomiei Transilvaniei;

– limba româna în administratie si justitie;

– revizuirea legii nationalitatilor;

– petitii si memorii adresate Curtii Imperiale.

Dupa lupte fara odihna, duse în Transilvania si apoi si în Vechiul Regat pentru cauza Unirii, Leul de la Sisesti, memorandistul care a luat cea mai mare pedeapsa, a facut o calatorie în America, pentru a lamuri si acolo opinia publica de dreptatea cauzei românesti. A fost însotit de Protopopul I. Mota din Orastie, conducatorul ziarului „Libertatea“, una dintre cele mai vechi foi de afirmare nationala din Transilvania si tatal eroului legendar Ionel Mota, întemeietor al Miscarii Legionare, alaturi de Capitanul sau Corneliu Zelea Codreanu.

Atunci când se tragea cu mitraliera în obrazul lui Hristos si se clatina asezarea crestina a lumii, Ionel Mota asa si-a înteles datoria vietii lui, de a lupta pentru apararea credintei si mergând în Spania însângerata de diavolul rosu, a primit moartea, împreuna cu camaradul sau Vasile Marin, la 13 ianuarie 1937[2].

Al treilea care l-a însotit pe Vasile Lucaci a fost ambasadorul V. Stoica. Acestuia i-a fost harazita o soarta mai grea, fiind asvârlit în închisoare de comunisti, unde si-a sfârsit viata, fara ca nimeni sa mai stie imensele servicii pe care cei trei mari Români le-au adus natiunii române. Cu un curaj neînchipuit, au strabatut jumatate de glob pentru a ajunge în America, mergând pe la polul nord si prin Japonia (si nu prin Europa, din cauza razboiului), trecând prin mari greutati si primejdii, dar îndeplinindu-si cu succes misiunea[3].(N.n)

Regele Ferdinand si Unirea

“O unire”, dupa cum spunea Regele Ferdinand I, “dupa un greu trecut, plin de restriste pentru chinuitul nostru neam, dar si învatatura de mare pret si de aspra otelire în lupta vietii”. “Idealul nostru a fost înfaptuit în parte”, dupa cum spunea acelasi Suveran, pentru ca în afara hotarelor stabilite prin Conferinta de Pace si prin Tratatele de la Versailles, Trianon, Neully, Saint–Germain, au ramas masse compacte de Români peste Nistru si risipiti prin fenomenul de transhumanta, în Polonia si Cehoslovacia, peste Tisa, pâna în inima Ungariei, în Banatul sârbesc si românesc si în întreaga Iugoslavie, în Valea Timocului, Bulgaria, Grecia, Turcia, Albania, în tinutul Valahilor (Mezarici). Sate compacte, nu numai pe linia de Frontiera, ci si în interiorul statelor respective, carora li s-a interzis orice manifestare a constiintei românesti.

Regele Ferdinand a mai spus ca, dupa Unire “ne mai ramâne a duce la îndeplinire transformarea si consolidarea noastra interna” si ca “Fara patriotism curat, fara munca

încordata, fara respectul de ordine si autoritate si fara credinta în Dumnezeu, nu se poate înfaptui nimic mare!"

Regele Carol I care a sporit teritoriul României, în urma razboiului balcanic, la sfârsitul domniei sale a inaugurat Domnia Regelui Ferdinand, care a preluat-o la 15 februarie 1915, când "Europa era zguduita de cel mai înfricosat razboi din câte sunt pomenite în istorie" – relateaza evenimentele Ioan Lupas. Atunci, Nicolae Filipescu i-a spus: "Sire, esti trimisul lui Dumnezeu ca sa împlinesti visul unui neam. Vei fi cel mai mare Voevod al Tarii, împodobindu-te cu titlurile lui Mihai Viteazul: Domn al Ardealului, al Tarii Românesti si al Moldovei – aducând pe deasupra si stralucirea purpurei regale, sau rapus, în cel mai suprem avânt de vitejie al neamului, vei fi sfintit ca erou national. De aceea marirea ce ti-o dam, Sire, este: Sa te încoronezi la Alba Iulia sau sa mori pe Câmpia de la Turda".

Si s-a împlinit, spre fericirea Neamului Românesc, prima dorinta a lui Nicolae Filipescu: Regele Ferdinand I si Regina Maria s-au încoronat la Alba Iulia, în biserica ridicata anume în acest scop, în locul unde fusese odinioara Mitropolia zidita de Mihai Viteazul!

Cu prilejul încoronarii, Regele Ferdinand si-a marturisit dorintele sufletului într-o proclamatie:

"Vreau ca taranimea, stapâna pe veci pe ogoarele ce le-a dobândit, sa le dea toata puterea de rodire în folosul ei si al binelui obstesc".

"Vreau ca muncitorimea, credincioasa patriei, sa-si aiba soarta tot mai prospera într-o viata de armonie si de viata sociala."

"Vreau ca în hotarele României Mari toti fiii buni ai Tarii, fara deosebire de religie si nationalitate sa se foloseasca de drepturi egale cu ale tuturor Românilor, ca sa ajute cu toate puterile Statul, în care Cel–de–Sus a rânduit sa traiasca cu noi."

"Vreau ca Românii din toate straturile sociale, însufletiti de nazuinta unei depline înfratiri nationale, sa se foloseasca toti de legitima ocrotire a Statului."

"Vreau ca în tot timpul Domniei mele, printr-o întinsa si înalta desvoltare culturala, patria noastra sa-si îndeplineasca menirea de civilizatie, ce-i revine în renasterea Orientului, european, dupa atâtea veacuri de cumplite sbuciumari."

În cei 5 ani cât a mai trait, desi sanatatea îi era sdruncinata, n-a contenit a se interesa de toate chestiunile politice, culturale si economice, sprijinind initiativele folositoare si sfatuind pe toti factorii vietii românesti sa colaboreze în armonie la consolidarea patriei întregite.

Regele Ferdinand a murit în 1927 (20 iulie) si a dispus prin testament ca o suma de 50 de milioane din averea sa personala „sa fie distribuita între diferite institutii religioase, culturale,

stiintifice, si de ocrotire sociala din cuprinsul Tarii" (Ioan Lupas: „Trecutul nostru românesc Dacia Traiana" – Astra, Sibiu).

Regele Ferdinand la sfârsitul anului 1920, a facut o marturisire, pe care a dovedit-o prin fapte: „Sunt cinci ani de când am spus într-un moment solemn ca voi fi bun Român si voi fi pâna la sfârsitul meu, caci în inima mea nu este alt sentiment decât iubirea de patrie."

Regele Ferdinand, desi aristocrat german, a dat dovada ca a fost un bun Român; catolic, a protejat biserica ortodoxa, copiii, i-a botezat ortodox, fiind excomunicat de Papa; a declarat razboi Germaniei, fiind sters din cartea Hohenzollernilor; pe întâiul nascut l-a desmostenit,- toate din constiinta morala, pentru a respecta juramântul fata de poporul român. Reprezentanta nationala a luat act de renuntarea la Tron a Principelui Carol în 4 ianuarie 1926, Mihai I a fost proclamat Rege la 30 Iulie 1927.

Pâna în 1926 eu am asteptat sa se întoarca tatal meu din razboi si auzeam vorbindu-se în jurul meu de toate problemele consolidarii României întregite. Scoala mea – scoala primara de stat – a purtat, rând pe rând, numele Regelui Ferdinand I, a lui Constantin Angelescu, Ministrul instructiunii Publice si, în anii în care m-am despartit de sat, Alexandru Lapedatu – Ministrul Cultelor, ca omagiu adus acestor trei mari personalitati ale culturii române si ale vietii publice românesti. Calitatea mea de orfan de razboi a avut repercursiuni asupra întregii mele vieti!

Dupa moartea Regelui Ferdinand s-a înfiintat Regenta formata din Primul Patriarh al României, Elie Miron Cristea, Gheorghe Buzdugan, fost presedinte al Curtii de Casatie si Principele Nicolae – fratele lui Carol, care avea din 1930 sa devina Regele Carol al II-lea, în care pusesera unii mari sperante , dar a carui domnie n-a fost nici spre binele Neamului si Tarii si nici spre folosul umanitatii.

Carol I a adus o perioada de liniste interna de aproape o jumatate de veac, s-a facut independenta nationala, prin participarea la razboiul ruso–turc din 1877, proclamarea României ca Regat în 1881, o contributie directa la unitatea culturala a tuturor Românilor si o pregatire a unitatii politice din 1918. A sprijinit pe memorandisti pentru înlaturarea nedreptatilor din Ardeal (1892–1894), a fost un punct de sprijin pentru cei de la Vat si Seghedin. (În închisorile în care au suferit Memorandistii).

Prin pacea de la Bucuresti (1913) s-a sporit teritoriul si Regele Carol I a contribuit prin pregatirea politica si militara facuta Regelui Ferdinand, la libertatea si unitatea nationala, lasând ca mostenire spirituala subordonarea, în orice împrejurari a intereselor personale trecatoare, permanentului interes obstesc al Patriei. S-a învins pe sine, facând sa triumfe cauza nationala pentru viitorul României întregite!

Regele Carol II (dela 8 iunie 1930 pâna în 1940) a inversat aceasta scara de valori, punând deasupra interesul personal, – Tara si Neamul s-au farâmitat (ibidem).

Originea mea tărănească

Atât dupa mama cât si dupa tata eram neam de neamul meu Român din sat. Doar prenumele dupa tata era al unor boeri de pe la Curtea lui Mircea cel Batrân (Popsor si Popsor cel tânar), unul dintre cei mai iubiti voevozi ai mei. Tata era dintr-o familie de nobili ai satului, învatati. În generatiile anterioare gasim oameni cu carte traind la Cluj, Budapesta si Viena. Familii cu acelasi nume se gasesc la Sibiu, la Suceava, la Radauti. În Ardealul de Nord – numai în comuna noastra. Sunt veniti ei? Au plecat ceilalti? Cei de la Budapesta si Viena sunt rude din sat, oameni care prin plecarea lor n-au facut un complex al desradacinarii si n-au ramas ca niste inadaptabili, ci au ajuns sa detina functiuni importante în ierarhia statala a fostei Monarhii ca înalti functionari si demnitari.

Despre rosturile lor mi-a vorbit Prof. Petre Pontiu, care a avut colegi si prieteni descendenti de ai lor. Tata, ca Român curat ce era, umbla îmbracat ca un taran român cu: itari (cioareci), opinci, camasa alba în afara. Mama la fel, purta costum national. Carturarii din familie, ramasi în sat, au fost exceptii. Mai apropiat era învatatorul Petre Colbazi, ruda cu medicul din Alba Iulia, cu Augustin Caliani, cu Dr. Coltar, cu Cheteanu de la Blaj. Unchiul Petre a facut de toate: agricultura, comert, tâmplarie, învatator în sat.

Tatal meu: cumpatat, muncind pamântul cu întelepciune, cu temeinicie, din simtul datoriei fata de înaintasi si fata de urmasi. O viata pasnica, lipsita de pasiuni deosebite. Dusman al neîntelegerilor si framântarilor, pentru a-si câstiga pâinea, s-a dus în secuime, dintr-un calcul. Si-a gasit un standard de viata mai ridicat, muncind printre straini, departe de sat. Prin vrednicia sa, munca organizata si constructiva, a ajuns sa-si asigure nivelul de trai dorit si sa-si satisfaca înclinarile sale spre civilizatie. De la el banuesc ca am mostenit taria de a ma desprinde de pamânt, de idei, de sentimente, de conceptii, de trecut si de a îmbratisa cu încredere orice ocupatie (de a-mi gasi un echilibru sufletesc în orice situatie, am avut vreo 30 – 40 de ocupatii, caci cu locuintele si cu profesiunile am fost ca în balada lui Topârceanu: "Unde n-am fost si ce n-am facut!").

Mama mea: foarte frumoasa, chiar si când a devenit batrâna, se trage din neam de tarani, care se ocupau cu pastoritul si agricultura. A regretat toata viata ca nu a fost data la scoala. Timpurile erau grele, ea, cea mai mica, trebuia sa ramâna acasa, în casa, dupa rânduiala din strabuni (mereu îi reprosa bunicii: "Ce ti-am gresit eu de nu m-ai dat la scoala, macar o clasa sa fi învatat?!" – la care bunica raspundea: "Ei si, daca mergeai la scoala, te faceai preoteasa în Dealul Mare?" – mama spunând cu convingere si foc: "De unde stii ca nu m-as fi facut?"[4].

De la mama am mostenit dragostea pentru carte si stiinta, ca izvor al culturii – pe care au avut-o cei plecati la învatatura la scoli românesti si unguresti. M-a învaluit întreaga viata cu dragostea ei, trecând cu curaj frontiere si cautându-ma în necunoscut. M-am simtit întotdeauna ocrotit în toate primejdiile de dragostea si credinta ei în mai bine. M-a încurajat la învatatura, verificându-mi lucrarile, fara sa stie scrie si citi. Spunea doar: "E bine, dar poti sa le faci si mai bine!". O taina pe care am aflat-o în ultimii ani de liceu. Sub influenta dânsei am stat toata viata si tot ce am sau am facut bun îi datorez dânsei. Spun aceasta pentru ca pe tata nu l-am cunoscut si prea putine mi s-au povestit despre el.

Din pacate, curând dupa casatorie, tata a fost mobilizat si trimis în razboi, fara sa fi facut armata, lasând în secuime tot ce agonisise. A plecat pe front în armata austro–ungara, luptând sub steag strain si traind si el ca toti Românii din Ardeal, tragedia eroilor lui Liviu Rebreanu din nuvela "Catastrofa" si din romanul "Padurea Spânzuratilor". A murit în primul atac în Galitia, înainte sa ma nasc eu.

Mama a ramas singura acasa, alaturi de bunica – mama dânsei – Simina, care de tânara era vaduva cu sase copii. Mama avea sotul, doi frati si trei cumnati pe front. Unul dintre frati murise în Serbia, la începutul razboiului. Ceilalti au cazut si ei, dar nu se stie unde si când. Mai erau în razboi fratii si cumnatii lui tata. În aceeasi situatie.[5]

Cu toate puterile sufletului si ale mintii: ce sunt, ce am primit si ce vehiculez spre viitor, multe consecinte asupra felului meu de a gândi, simti, actiona, asupra formatiunii mele psihice si a evolutiei mele spirituale si sociale, pe cale rationala si mistica, pe cale sentimentala si pe baza de intuitie, prin experienta, îsi trag seva din originea mea taraneasca.

Eu aveam si purtam în mine o lume cu toate misterele ei. În interiorul meu erau mai multe planuri. Reactiunile fata de lumea înconjuratoare: o verisoara, calul, o vaca, drumul la hotar, orizontul din deal si întunecimile noptii din sat, – o lume în care m–am încadrat din prima clipa, fata de care n-am simtit ostilitati, dar de la care n-am vrut sa cer nimic, ci sa-i dau totul, asa dupa cum nu am cerut niciodata de mâncare, dupa cum spunea mama, dar mi-am împartit întotdeauna mâncarea cu gainile, oile, cu orice animal si cu orice om pe care l-am întâlnit.

Oriunde ma simteam la mine acasa: între rudenii sau straini, în gradina casei sau pe hotar, în sat sau la oras. Ma acomodam repede. N-am fost niciodata oaspete sau trecator.

Coordonatele vietii mele nu se limitau la casa si gradina, ci doream satul, hotarul si tot ce ne înconjura. Ma integram în natura si în societate si prin ele în eterna curgere a vietii si a omenirii.

Crescut ca o planta din pamânt, ma simteam legat de el, dar îl purtam cu mine si din acest motiv n-am fost niciodata un desradacinat si un desorientat.

Iubeam pamântul pe care-l iubea mama si cerul de undea veneau ploaia, vântul, soarele, vremea buna si de unde asteptam roadele. Muncind si eu pamântul ca agricultor si mai târziu ca miner, l-am îndragit tot mai mult si am dorit sa-l cunosc, sa-l cultiv si sa-l ocrotesc dupa nevoile si legile lui. Certitudinea era pamântul, sperantele erau în cer si în viitor.

Din frageda pruncie am fost si am ramas legat de familie, de mama. Prin mama puteam ajunge în lumea satului si în lumea mare.

Mama ar fi vrut sa ma fac preot, sa ma rog si sa învat, sa conduc si sa ridic poporul din sat din greaua situatie în care se afla, sa le apar legea, scolile. Asta am încercat pe alta cale: sa ma rog în intimitatea mea, sa învat pe altii ca meditator si apoi ca îndrumator al tineretului român.

Umblând la scoala, am ramas tot taran în gândurile mele, în fapte, în felul meu de trai, desi am fost prin case de boeri mai mici sau mai mari, de învatati din neam în neam, de conducatori. Am gasit ca ei pot avea traditii de o generatie sau doua, pe când eu de cel putin 2000 de ani.

N-am uitat de ce m-a dat mama la „carte". N-am uitat ca învatatura nu trebue sa fie numai pentru folosul meu, ci pentru binele Neamului si al Tarii. Oriunde m-as afla pe pamânt sa fiu purtator de lumina, sa îndrumez si apoi sa apar poporul din care m-am ridicat.

Sensul vietii mi-a fost definit: dragostea de carte si datoria de a învata pe altii si pentru altii.

Tãranul

Spiritualitatea taranului român a fost piatra de temelie a vietii mele launtrice. Am fost fermecat întotdeauna de mitologia satului: credinta în idealuri dogmatice – utopice, acceptate fara sa fie controlate, ceva (ideal) fantastic. Taranul – supus fenomenelor naturii, are o conceptie speciala asupra vietii. Astfel, el, neputându-si rezolva singur, independent si sigur problemele sale de existenta, face apel la colectivitate prin spiritualism, la trecut, luând ca exemplu sfaturile stramosilor, – de aici si cultul mortilor – la divinitate, vazând distanta între om si Dumnezeu. Îsi gaseste locul sau în lume, fara sa-si piarda încrederea în el însusi si în viitor. Face o îmbinare între divinitate si miturile zeilor, între divinitate si mitul eroilor, capabil sa îndeplineasca aspiratiile, idealul. Realizeaza o meditatie, o interiorizare, o prosternare în fata a ceea ce îl depaseste, – natura, ca dovada si expresie a existentii divinitatii. Face eforturi morale si fizice uriase pentru realizarea scopurilor, pentru bunastare si eliberare spirituala.

Sarbatoarea e un prilej de odihna, de reconfortare fizica si de reînoire morala.

Misterele: moartea si învierea, divinitatea (divinizarea) si nemurirea nu sunt probleme, caci sensul lor e transmis din generatie în generatie, un dor de alta viata, – pentru care se pregateste (spre a repeta viata).

Suferinta: acceptarea si înlaturarea ei, e stapânit de dorinta de a se integra în existenta, ca ceva dat. Dorinta e socotita radacina suferintei. El nu face "experiente" gratuite. Accepta normele etice si juridice, care dau sens existentei individuale si colective, – de la placere: la putere, la ordine.

El e înradacinat în viata, în concretul ei prin: modelare, normare, integrare reala si simbolica a omului în colectivitate. Comportarea reala a omului e raportata la: model, norma, la valori. El se adapteaza la modele, la viata sociala, la legi. E prezent în ansamblul vietii, în inima familiei si în interiorul colectivitatii la situatii, deziderate, idealuri, înfrângeri (gaseste resurse bogate de rezistenta fara sa-si piarda încrederea în sine, un spirit critic, ironie si glume, arma de aparare – a ridiculiza). Taranul român e de toate: agricultor, industrias, poet, astronom, filozof, vraci, cântaret, mestesugar.

Înstrainatii prin religie, politica, citadinizare, sunt eliminati din colectivitate. El are cultul pentru batrâni, care reprezinta un cumul de experienta, o sinteza de gândire, un for de orientare.

Pentru taran, lumea, viata, sunt o iluzie, o amagire, ceva fugitiv. El vede Raul si Binele în gând, în vorba si în fapta. Alege binele fara sa fie deasupra lui sau a vietii. Opozitia dintre lumea veche si lumea actuala, orientarea si situarea omului fata de lume, tendinta de dominare a lumii, – nu-l uimesc pe taran, caci lumea îsi are o explicatie de care el este convins.

Desi absorbit de problemele materiale, el e preocupat mereu de probleme spirituale, n-a încetat niciodata sa creada în Dumnezeu. Întotdeauna i-a dat vietii un sens mistic si a fost însetat de mistica. Un echilibru pefect între simtul religios si simtul realitatii.

Taranul de pe câmpie e departe de bigotism. Mentaliter potius quam vocaliter – mai mult ruga inimii decât a buzelor, - veselie, bunatate, saracie, dragoste.

"Taranul ramas român si sub barbarii cei vechi si sub cotropitorii ceilalti." (L. Rebreanu)

Primele amintiri

Dintr-o schita „Pribeagul" gasita între note. (N. n.)

„Cât de putine lucruri stiu din copilaria mea! Unele imagini le pastrez direct, iar altele din povestiri.

Ma vad purtat în brate de mama, de bunica, de matusi, printre lanuri de grâu, pe drumuri de hotar.

Umbra unui snop ma adapostea de puterea soarelui si de ura stapânului mosiei. Eram o piedica în calea muncii. Grija ce mi-o purta mama aducea pagube. Trebuia sa fiu ascuns cu maestrie, spre a nu ma gasi ochiul exploatatorului crud. Dimineata ajungeam în câmp înainte de a se fi facut lumina. Zorile ma mângâiau la adapost. Înserarea ma ocrotea în momentul în care se amesteca ziua cu noaptea... în drum spre casa.

Cât dura secerisul vremea trebuia sa fie buna. Un nor în înaltimi aducea pocnet de bici, urme vinete pe corpul bietelor femei, ramase fara aparare, cu teama în suflet pentru viata celor ce se masurau pe front cu moartea, pentru a apara un pamânt care nu era al lor si o orânduire care-i apasa si storcea puterile sufletului si vlaga trupului.

Anii grei ai razboiului... "

"Am avut o copilarie lunga, luminoasa, cu ispravi si zburdalnicii, plina de bucurii în care m-a alintat dragostea parintilor si pretuirea tuturor.

Nici o clipa nu eram singur. Însotit de ai casei sau de prieteni, n-aveam momente de însingurare, de îngândurare, de tristete, de amaraciune. N-aveam timp sa ma întâlnesc cu mine însumi. Traiam într-o permanenta uitare de sine. Adunam din zori si pâna în noapte impresii si zilnic eram cuprins de uimire în fata a ceea ce descopeream în jurul meu. Vorbeam, cântam, ma jucam, alergam. Eram cuprins de curiozitate si neastâmpar. Jocurile erau acelea ale copiilor din sat: d-ascunselea, d-a baba–oarba, de-a micea, d-a prinselea, cu smeul, cu carabusul si altele ivite din senin.

Mic, mic, cresteam sub ocrotirea si caldura privirilor mamei, care ma purta pretutindeni cu ea... Asa odata, m-a dus la secerat, pe un deal din satul nou si m-a asezat la umbra unui snop de grâu. Era o arsita cumplita.... Pe când eram mai fericit, în mijlocul jucariilor ce ma înconjurau, un calaret în galop rasturna snopul peste mine si eu ma rostogolii peste jucarii. La câteva clipe mama veni, ma cuprinse în brate si sarutându-ma, ma linisti.

Administratorul baronului Adalber Banffy, – pe nume Velicsi, teroriza pe seceratori, în mare parte femei, biciuindu-i. Vad si acum secera mamei lânga mine si legaturile de la mâini cu care se apara de palamida.

Mama vorbea tot timpul cu mine si ma învatasem si eu sa vorbesc mult. Toata lumea ma alinta si-mi arata mare simpatie. Ma simteam ocrotit de multimea rudeniilor pe care le avea

mama. Se stabili atunci o legatura tainica între mine si oameni, chiar între mine si multime. Ma simteam atras de ea – ca de un fluid.

Razboiul era în toi, saracia era mare si, de pretudindeni vedeam cum mama era ajutata.

Rudeniile tatalui meu ma înconjurau si ei desi, fratii si surorile tatalui meu stapâneau pamântul pe care-l mostenisem si,- fiind copil postum, nu voiau sa ma recunoasca. Au trebuit sa treaca multi ani pâna s-a schimbat situatia, asemanarea mea cu tata fiind prea mare…

În casa parinteasca si în gospodarie traiam: bunica Simina, mama mamei, mama – pe numele ei scump Lucretia, eu si o verisoara (tot Lucretia – Chetuca). Chetuca ramasese fara mama de mica. Ma iubea si avea grija de mine, desi era doar cu 4 ani mai mare decât mine. Si eu eram greu si neastâmparat! Odata, purtându-ma în brate, m-a scapat cu fruntea pe soba înfierbântata. Am si astazi semnul, o cicatrice ce-mi aminteste de dragostea ei.

Eu eram singurul barbat în casa. Împlinisem doi anisori si-mi arogam prerogative de conducator al familiei.

Într-o seara au aparut în curte trei fiinte ciudate. Refuzasera gazduirea în casa. Înaintea bucatariei de vara, care era în fata casei, ei îsi facura un foc mare. Într-un ceaun îsi pregateau mamaliga si deasupra unor pirostrii frigeau carne. Aveau mustati mari, încârligate pâna dupa urechi. Parul vâlvoi, ochii piezisi, statura mica, picioarele încovoiate. Venisera sa cumpere casa tatalui meu de la Gheorghieni (comuna Ciumani). Mirat de aratarea si deprinderile lor, am iesit din casa si m-am dus la ei sa tratez în numele familiei. Odata cu mine aparu si cel ce avea sa fie numit "Batrânul Salageanu"... Un barbat chipes, prezentabil, începu a vorbi cu ei în limba maghiara. Ei vorbeau un dialect ciudat, ce ma surprinse si pe mine. Aproape de limba noastra, ca intonatii si vocabular. Totusi greu de înteles! Mama sta în spatele meu, iar bunica nu aparu. Nu voia sa aiba vreun amestec. Când l-am zarit mai bine pe "Batrânul Salagean" i-am spus autoritar: "Pleaca, n-ai ce cauta în casa noastra!" – ca si cum i-as fi spus: "Aici eu sunt stapânul!" Intuiam eu ca discutia privea bunurile mele, ramase de pe urma tatalui meu, care plecase în razboi, de acolo din secuime? Îmi simteam drepturile de barbat uzurpate? Asa a început o prietenie durabila, sanatoasa, pe deasupra vârstei si a vicisitudinilor istorice, careia numai moartea i-a pus capat!...

Iata începutul adevaratei mele copilarii si vieti. Ma revad, peste ani, alaturi de el. Noaptea sub cerul înstelat cu luna plina sau mâncata de vârcolaci, ma trezeam în carul purtat peste dealuri de cele doua vaci sau în caruta trasa de caii iubiti ai copilariei mele, cu ochii atintiti asupra unui imperiu pe care cu multa pricepere si caldura mi-l descifra. Ursa mare, Ursa mica,..., Steaua polara, "Calea Laptelui" , "Calea lui Traian", dâra nesfârsita în care stelele mii curg ca un râu luminos pe bolta cereasca. Pe atunci acolo, în inelul de diamante cautam stelele celor ce nu mai erau. Nu ma gândeam ca soarele poate sa se piarda între multime de alti sori.

Cunosteam norii care ne aduc ploaia, grindina sau zapada. Mi-a aratat locul unde ma aflam când treceam pe sub vii... Atunci am primit primele lectii de astronomie... Atunci mi s-a vorbit de marile descoperiri din tainele infinitului univers.

Începând de la doi ani, tatica ma lua cu el oriunde se ducea – pe jos, cu carul, cu caruta. O facea de dragul meu si din nevoia de a nu fi singur.

De dragul meu, fiindca eram modest în pretentii, ascultator atent al povestirilor si un izvor nesecat de întrebari, care de care mai neasteptata, mai nastrusnica. Nici nu i-ar fi trecut prin minte vreodata sa-si puna problemele pe care i le ridicam eu. Asta îl amuza si îl întarâta. Istet cum era, nu-mi da niciodata un raspuns "de mântuiala", ca sa scape de mine. Ci un raspuns pe care sa-l tin minte toata viata si sa-mi fie de folos. Îi placea sa faca efortul de a fi impecabil în toate. Cu atât mai mult în conduita si în vorba.

Voia sa ma aiba lânga el din mai multe motive. În primul rând îi placea sa împartaseasca altora rodul gândului si experientele sale. Învatase de mic sa judece, fratii sai mai mari fiind plecati de acasa.

Era convins ca voi fi continuatorul lui. Era strain de satul nostru. Pe atunci în sate se traia în sistem închis, din acest motiv am rezistat! Veneticii erau dusmaniti, alungati, chiar ucisi. Eu aveam neamuri multe si dupa tata si dupa mama – îl aparam.

De la el am învatat sa calatoresc pentru placerea de a contempla natura si pentru a învata. În casa se vorbea numai românește. Mama întelegea si alte limbi, dar nu le vorbea.

Cele doua îndeletniciri ale bunicilor erau pastoritul si agricultura.

Bunicii i se spunea "bacita" dupa bunic, Vasile baciul. Unchiului – tetea Avram – i se spune si acum "Baciu' de la tabla".

Bunica era credincioasa, buna, demna, nu mergea la nimeni, nu împrumuta de la nimeni nimic,nu primea decât în mod exceptional. Era legata de credinta, de casa, de familie, de pamânt, avea sentimentul proprietatii. Se multumea cu cât avea. Economicoasa, ducea o viata organizata, în care nenorocirile nu puteau învinge. Din cei doi frati pe care i-a avut, unul a murit – Simion. Ea a ramas vaduva de tânara, cu greutati familiale, cu cresterea a 6 copii.

Bunica se comporta în toate ca "la noi". La noi s-a zâmbit dar nu s-a râs din plin, la noi s-a surâs dar nu s-a zburdat; gluma, anecdota au circulatie numai în cerc închis.

La noi nu s-a stiut niciodata daca darurile cu care te-ai nascut vor putea fi valorificate sub vreo forma.

Totul s-a spus ca o cimilitura si s-a întors ca o poveste! Unde era visul si unde realitatea? Ca "la noi" buna era scumpa la vorba "tot trei de-un greitar". Povestea despre stramosi, despre cei

plecati din sat, despre parinti, despre lumea din sat. Atât stramosii dinspre tata, cât si cei dinspre mama erau blânzi, întelegatori, buni, de caracter – trasaturi pe care le-am mostenit si din pricina carora am avut mult de suferit.

Mai ales însa, povestea buna, despre trecutul Românilor din Ardeal. Cunostea bine adevarul asupra neamului românesc si a luptelor pentru eliberare. N-am vazut-o citind niciodata, dar istorisea cu atâta precizie evenimentele, încât aveai impresia ca le citeste dintr-o carte: Cartea Neamului, tiparita în inima ei: Horia, Iancu, Barnutiu, Ratiu, Memorandumul, I. Maniu, Cuza, Carol, V. Lucaciu, – maltratari, torturi, revolutii.

Mama n-a spus întreaga viata o poveste. N-avea timp. Duminica mergea la biserica. Cu povestile, amintirile, rugaciunile: poruncile, catehismul, - era buna.

Întâmplarile din viata de toate zilele aveau un puternic ecou si rabufneau uneori în câte un fragment de comentar.

N-am cunoscut povesti cu zâne si feti–frumosi, povestiri stiintifico–fantastice, povesti istorice. Singurele crâmpee istorice: castaile, înfrângerea si drama lui Avram Iancu. Bunica le repeta mai mult pentru ea decât pentru mine. Si n-o spunea cu gândul sa ma instruiasca sau sa ma distreze, ci din prinosul inimii ce se revarsa în fraze scurte, dramatice, curmate de ocupatiile de fiecare clipa, de nevoi urgente.

Vizitând dupa ani, casa memoriala a lui Avram Iancu din Vidra si mormântul de la Tebea, am retrait emotia si durerea ce-mi sfâsiau inima, când bunica povestea viata intrata în legenda a Craiului Muntilor: Dupa ce multi Români fusesera omorîti, la 15 Decembrie 1849, Avram Iancu fu arestat. Împaratul îi multumise pentru serviciile ce i le facuse. A fost palmuit dupa ce i s-a atribuit "Crucea de aur pentru merite" – cu coroana. Iancu o respinge: "Am luptat pentru drepturile natiunii, nu pentru rasplatiri personale." La Vidra, Iancu nu-l asteapta pe Împarat: "Un nebun nu sta de vorba cu un mincinos."

Lumea zicea ca a înebunit si-l înconjurau... Iancu era desnadajduit de inutilitatea vietilor jertfite; urmarit de politia secreta, prigonit si insultat de dusmani, scârbit, a intrat într-o însingurare tragica. Peste 20 de ani a pribegit ca o umbra, ca un protest al poporului înselat în aspiratii.

Doinea din fluier. A intrat în lupta bogat. A dat 100 kg de aur la sfârsitul luptei.

Testamentul i-a fost: "Unicul dor al vietii mele e sa-mi vad natiunea mea fericita. Toata averea mea sa treaca în ajutorul natiunii."

Peste 20 de ani a trait ca un calator flamând, hranit cu o bucata de pâine si un blid de lapte. Bunica spunea ca ar fi fost si pe la noi prin sat, desi dupa multi, el ar fi pribegit numai în Tara Zarandului, sub cerul liber, cu poame, cu peste, zdrentaros. Câte privatiuni pentru ca a respins

darurile si onorurile împaratesti! În 1852 i s-a fixat domiciliu fortat la Alba–Iulia si apoi la Sibiu.

Motii ziceau catre Craiul Muntilor: „Tu sa ramâi la noi si sa tii cu noi, nimeni sa nu te duca de aici."

La 10 septembrie 1872 a murit sub cerul liber, lânga o clae de fân, pe iarba înrourata, în ograda brutarului Ion Stupina din Baia de Cris.

Muntii i-au fost martori, stelele faclii, trei zile si trei nopti batura clopotele. La 13 septembrie 1872, ora 2 dupa amiaza, a fost îngropat în cimitirul de la Tebea, sub gorunul lui Horea. De la Baia de Cris pâna la Tebea (câtiva kilometri) nu se sfârsise convoiul Motilor care-l duceau pe Iancu la mormânt, cu lacrimi, cu jale multa, eroul tribun al lor si al nostru al tuturor Românilor, dupa cum spune cântecul meu favorit:

"Colo'n muntii Tebii,

Unde Horea–odata

Si-aduna ostirea sub falnic gorun,

Este o movila si-o cruce uitata,

A lui Avram Iancu, eroul tribun."

(Cântecul si marsul lui Iancu)

Luni de-a rândul s-au facut pomeniri si parastase în întreg Ardealul si în sat la noi.

Vestea mortii lui a fost adusa la noi de Motii ciubarari ce colindau în tot Ardealul si întreaga suflare românească l-a învaluit în legenda.

El a sintetizat în fiinta sa aspiratiile dupa libertate ale poporului. Ridicat din tarani, a ramas în contact neîntrerupt cu bataile inimii taranilor. Uneltele de lucru se prefacura în arme de lupta ca sa apere saracia si nevoile si neamul.

Duhul lui e întarire pentru cei sovaielnici în fata jertfei, calauza pentru vremuri grele, pentru viitor. Desi sufletul i-a fost zdrobit de deceptii si suferinta, a reprezentat, a desteptat, a îndrumat energia nationala.

Are drept la recunostinta noastra. Sfârsitul lui Avram Iancu e un lung si dureros proces istoric, revendicari pentru elementare drepturi la viata nationala si la demnitate omeneasca.

A murit pe roata Horia cu ai sai, Iancu singur ratacitor pe drumuri cu sufletul întunecat si nemângâiat. Mândria unei rase plina de putere. Avem datoria de a fi cinstitori si credinciosi marilor jertfe ce s-au facut în luptele din trecut.

Fiecare dintre noi am voit sa fim de folos taranimii din rândurile careia am plecat la învatatura si ca Iancu, Buteanu, Ratiu si altii, am fost stapâniti de gândul de a studia Dreptul, pentru ca, desi ne aflam în România Mare, taranii nu-si capatasera toate drepturile si acestea trebuiau recunoscute si aparate pe calea legii.

Dupa ce am câstigat ceea ce secole în sir ne-a fost furat, acum trebuia sa luptam si sa ne aparam în propria tara.

Mai povestea buna si despre zborul lui Aurel Vlaicu, o alta mândrie nationala, despre Alexandru Makedon, spunea proverbe, cântece de demult.

De mic participam la toate sarbatorile si jocurile din sat (la hora) cu obiceiurile, credintele, viata de obste. Traiam greul si farmecul vietii taranului.

Ma impresionau: cerul si pamântul în întinsul si infinitul lor, povestirile despre seriile de stramosi si gândul la urmasi, orizontul si legatura cu vesnicia, setea de daruire pentru a îndeplini porunca celor ce nu mai sunt si pentru a asigura viitorul urmasilor necunoscuti.

– padurea – loc de ascunzis de dogoarea soarelui si de ochiul stapânului hain;

– castaile – la margine de sat si începutul de codru;

– gradinile – cu flori si pomi roditori, cu zumzetul de albine si povestiri batrânesti;

– mormântul Sârbului – un biet prizonier sârb, nemaiputând suporta teroarea, si-a ridicat zilele. Biserica nu îngaduia ca sinucigasii sa fie înmormântati în cimitirul satului, de aceea sârbul a fost înmormântat la marginea cimitirului nou, lânga padure. Drama vietii lui l-a tulburat multa vreme pe copilul de atunci. (N.n.)

Prima amintire dureroasa: moartea uneia dintre bunici, mama lui tatica. Tulburarea mea n-a fost provocata de moarte, fiindca nu întelegeam ce este (aveam 4–5 ani) ci de faptul ca n-a fost readusa acasa. Atunci am simtit pentru prima oara sentimentul de durere pentru pierderea dânsei, durerea pentru altul.

Simteam o neliniste, pe care azi, stiu ca ti-o da infinitul.

Scoala – primele abecedare

Dorinta de a „învata la scoala" nu mi-a mai putut fi stavilita de pe la 4 ani si mama a trebuit sa-mi faca o traistuta ca sa ma duc si eu la scoala cu copiii. Mi-am câstigat o pregatire aperceptiva, fiindca în sat existau 4 scoli primare: doua românesti (una confesionala si alta de

stat), una ungureasca si alta ebraica. Am alergat pe la toate, învatând sa citesc dupa 4 abecedare, ramânând legat afectiv de fiecare dintre ele, având prieteni la fiecare scoala, din fiecare nationalitate, în plus si un tigan. De mic am avut o dragoste, o sete de prietenie. Cu acesti prieteni plecam în sat, vagabondam pe dealuri si pe hotare, fiind adesea pedepsit, pe merit. Nu plângeam si uitam repede. Scoala de stat mostenise comorile si traditiile celei mai înzestrate scoli confesionale din regiune.

Primele abecedare.

Unul al scolii române de stat.

Al doilea al scolii confesionale române. Acesta m-a impresionat cel mai mult, poate tot atât de mult ca si Hora Unirii, pe care o jucau verisoara mea Chetuca si colegele ei de scoala. Abecedarul confesional corespundea nevoilor sufletesti si ale celor materiale. Îl aveam de la verisoara mea – fara pata pe el. Era frumos tiparit, avea varietate de texte, stilul clar, povesti minunate. Cu el au crescut toate generatiile dinaintea mea în disciplina scolara. Dupa Biblie mi s-a parut cea mai de folos carte care a fost pastrata cu sfintenie dupa anii de ucenicie. Tot ce cuprindea putea fi folosit în viata: îndeletnicirile parintilor, poezii (versuri), povestiri, subiecte ce înobileaza, înalta, umanizeaza. O carte a întregului popor, a tuturor generatiilor. Desene copilaresti. Cunostinte despre framântarile natiei române, ale trecutului si ale fratilor.

A venit apoi cartea raspândita pe întreaga suprafata tarii – dincolo de regiuni, cu gruparea cunostintelor despre tara, popor, trecutul lor, cu sentimente nationale si patriotice, sugerate dar nu impuse.

Învatamântul s-a îmbogatit cu cel din Muntenia – Târgovistea lui Coressi, din Moldova lui Eminescu, Creanga, din Ardeal (din alte locuri – de pe Târnave), din sat, din satele vecine.

Al treilea abecedar, al scolii confesionale maghiare, avea în el caldura si misterul actului subversiv, desi aparea oficial. Poate la o editura maghiara.

Îmi mai aduc aminte de o carte bilingva româno–maghiara de toate stiintele, mai ales o originala geografie a lumii, cu unele fotografii ale locurilor pe unde îi placuse autorului. Era citita si rascitita, filele îi erau îngalbenite, pe alocuri rupte.Tot a scolii confesionale române.

Ma impresionau mai mult tarile îndepartate de peste mari si oceane. Imaginile din capitale le faceau accesibile. Râuri domoale le traversau, înbiindu-te sa le strabati cu o barca mica. Vederile din tarile salbaticilor îmi stârneau o mila inexplicabila. Îi compatimeam si-mi parea rau ca nu am cum sa-i ajut pe toti primitivii care traiesc o viata de începuturi.

La sfârsitul anului în care frecventase clasa I-a primara, venind o comisie formata din inspectorul scolar, directori de scoli, preoti si protopopul, – care au examinat pe toti copiii, el nefiind luat în seama, a cerut sa-l întrebe si pe el. Amuzati, l-au urcat pe masa, caci era micut

si vazând ca raspunde la toate, i-au spus învatatorului sa-l ia si pe el în clasa a II-a, dându-i dispensa. A mers asa cu seria de copii pâna la sfârsitul clasei a IV-a, când, neprimindu-l la liceu, pentru ca nu avea vârsta, a continuat scoala în sat înca 2 ani, absolvind sase clase.

A pastrat o amintire nestearsa celor patru învatatori care i-au început educatia, întâi – doi ardeleni (unul din Sopteriu, sat apartinând comunei Urmenis) si apoi doi "regateni" – un muntean de la Târgoviste si un moldovean din familia Hurmuzachi, care i-au sporit dragostea pentru Vechiul Regat, plantata în inimile tuturor din familie prin unitatea de limba si simtire. Acestia erau si organizatorii serbarilor scolare, sezatorilor cu teatru si diverse manifestari artistice, bucuria copiilor si a parintilor. Mama, care, toata viata a fost dornica de învatatura, venea cu tot sufletul la aceste spectacole, în care "copilul" avea câte un rol, mai ales de mascarici, de dracusor, – prilej de descretire a fruntilor, momente asteptate cu mare placere, mai ales ca si mama era întotdeauna implicata în confectionarea costumelor (N.n.)

" Prin învatatorii pe care i–am avut, am cunoscut simultan aria completa a limbii române, în elementele ei din trecut si din prezent si în rostirea si în scrisul meu, înca din scoala primara s-au înfruntat si confruntat constructii gramaticale si stilistice, elementele constitutive ale limbii române (geto–daco–roman), cu inerentele influente locale ale fostei stapâniri, ce au ramas neputincioase fata de unitatea limbii române.

Sporadic – am frecventat si scolile: maghiara confesionala si ebraica din comuna. Ca ardelean, din considerente stiintifice si nationale, m'am afiliat curentului etimologic, – în scris – cel fonetic, desavantajând interesele românesti. Astfel am ajuns sa fiu stapânit de un sentiment de dragoste pentru limba, literatura si cultura românească.

Una dintre cele mai importante si frumoase activitati ale dascalilor era în preajma feeriei "Sarbatorilor Craciunului", pregatirea în vederea lor, trairea semnificatiei tuturor obiceiurilor, învatarea colindelor si pregatirea celorlalte manifestari ale traditiilor populare, la care lua parte toata lumea din sat.

Obiceiul era asa (dintr-o scrisoare catre sora mai mica): "Înca de la 10 decembrie, toata lumea din sat, de la copiii mici si pâna la oamenii batrâni învatau si faceau exercitii pentru colindat. Copiii mici mergeau la casele din jur. Prescolarii – pe câteva uliti pâna la rudenii. Cei pâna la 10–12 ani mergeau la rudele ce locuiau mai departe. Tinerii între 12–17 ani formau "jocul mic", se pregateau în anumite case si colindau fetele de vârsta lor si alte "gazde", rude, prieteni. "Jocul mare" format din feciori între 17–25 de ani, mergeau la fetele lor, la "gazde" de frunte, la rudenii. "Însurateii" – tinerii casatoriti colindau între ei, rude, prieteni, indiferent unde locuiau. "Casatoritii" mergeau numai la casele lor si la anumite familii alese. "Batrânii" plecau târziu de acasa, dupa ce primeau colindatorii, rude si prieteni apropiati. "Singuraticii" plecau numai în zori de zi. În zilele de sarbatoare colindau „muzicantii", dimineata, caci dupa

masa, seara si noaptea cântau la cele doua jocuri si la mesele mari, cum erau cea de la scoala confesionala si de la scoala de stat. Ungurii colindau si ei separat, pe ai lor...

Îti mai aduci aminte, "Sumi", ce cuvinte frumoase si melodii încântatoare aveau colinzile? Cum le ascultam din "târnatul" casei. Si le auzeam "pe fata", "la moara", la Tasca, "pe dos" ? [6]

Mai stii vreo colinda cântata de tine pâna ai plecat la Reghin? Cum vuia întreg satul de melodii, care de care mai fermecatoare si de veselie, care cucerea pe cel mai necajit si mai trist om! Îti mai amintesti de fierarul venit din alta parte, care când ajungea si el la vecini, fiindca uita colindele învatate, îi spunea copilului lui care-l însotea: "Zi si tu, Petre!"? (copilul le stia mai bine de la scoala). De atunci a ramas la noi zicala când cineva tace prea mult: "Zi si tu, Petre!"

Dar la jocuri si la mese câta voie buna era si ce "bucate" alese aduse pentru feciori de familiile care aveau fete si pentru toata lumea ce era de fata! Îti aduci aminte cum tetea Avram si cu mama deschideau hora dupa masa cu jocul "de-a lungul"? Melodia o mai stii? Dar de colinzile lui tatica si mama, printre care "Buna seara lui Craciun"?

Pe atunci sarbatoarea Craciunului tinea cinci zile. Întâi se mergea la biserica si se asculta Sf. Liturghie. Sarbatoarea era importanta si este, pentru ca Nasterea Domnului din ziua de 25 Decembrie înseamna întruparea Cuvântului divin – începutul de viata noua pentru om si omenire. Evenimentul era comemorat cu fast mare, credinta mare si multa bucurie! Un izvor de optimism.

Bucuria este atât de binefacatoare pentru sanatate si pentru prelungirea vietii! Bucuria este sporita si prin celelalte sarbatori: Sf. Stefan, Sf.Vasile, Boboteaza, Sf. Ion, Sfintii Vasile, Grigore si Ioan. Asa încât, în perioada aceasta când taranul, legat de tarina si de tara, nu avea lucru în afara, predomina elementul sufletesc, moralul, spiritualul, care-l apara de griji si de boli.

Tot satul traia feeria sarbatorilor si semnificatia tuturor obiceiurilor, mergând la biserica dintr-o nevoe sufleteasca.

Primele cãrti

Eram în clasa a VI–a primara. Aveam acces la biblioteca scolii confesionale si biblioteca scolii de stat, care, pe atunci se înfiripa mai mult din donatiile editurilor decât din cumparaturile directorilor scolii. Aveam doua catehisme – unul greco–catolic si altul greco–oriental (ortodox). Ma strângeau ca-n niste chingi întrebarile si raspunsurile din ele. Preotul avea prestanta .

Orele de religie la care participau toti elevii, si cei de alte confesiuni si nationalitati, erau mult îndragite de toti. N-am cunoscut niciodata "crizele sufletesti" si "crizele religioase".

Satul avea si pocaiti. Curios de a cunoaste si a sti totul, "copilul" se ducea si pe la pocaiti. De frecventarea casei de rugaciuni a acestora este legata o întâmplare, pe care o povestea mama, el confirmând cu un zâmbet usor, cele relatate: Într-o seara, târziu, venind spre casa dupa ce fusese la "pocaiti", urcând un deal, un pepene asemenea acelora pe care-i scobesc copiii facându-le gura si ochi si în care pun o lumânare aprinsa, se tinea dupa el, desi el urca. El fugea în sus pe deal, pepenele cu lumina, dupa el. Speriat, a ajuns acasa. Noaptea a avut un cosmar. Tipând de frica si povestind întâmplarea, mama i-a spus apasat: "No! Sa te mai duci pe la pocaitii tai! Ala a fost Necuratul!" Nu s-a mai dus, iar mai târziu, preotul profesor de Religie din clasa a VII–a de liceu, i-a dat raspuns la toate întrebarile culese de la "pocaiti" si din ziarul "Farul mântuirii", unealta de propaganda straina pentru distrugerea bisericii crestine. (N.n.)

Scoala confesionala tinea si cursuri pentru învatamânt complementar si avea laboratoare de fizica, chimie, de stiinte naturale si ateliere de: mecanica, tâmplarie, dulgherie, de fierarie si o biblioteca vasta. Laboratoarele si atelierele asigurau economia autarhica a satului, iar biblioteca – instruirea si cultura.

Toate au fost predate scolii de stat. În clasa a VI–a am fost numit bibliotecar, laborant si custode al scolii. Eu m-am bucurat ca am putut face încercari si experiente, am consultat pietrarele, insectarele si ierbarele existente. Am putut citi în traducere românească din literatura clasica greco –latina: Iliada, Odissea, Aristofan (mi-au placut Broastele), Platon, Plotin, Ovidiu, Horatiu, Terentiu, Tit–Liviu, Cezar, Euripide, Sofocle si din literatura maghiara – scriitori si poeti, câte putin si în original; din literatura româna carti populare, Eminescu, Cosbuc, Goga, Slavici, Gane, Agârbiceanu, St. O. Iosif, din colectia "Cultura nationala" condusa de V. Pârvan si din "Cunostinte folositoare".

Timp am avut pentru ca am facut sase clase primare. Unele carti fiind prea grele pentru vârsta mea, mai mult nu le întelegeam. Faceam eforturi. Pilonii literaturii elene însa mi-au dat gustul abstractului si al cititului, iar stiintele exacte – spirit matematic si simt al realitatii; – literatura în general – gustul frumosului, esteticului. Scoala a fost pentru mine o bucurie si lectura singura placere.

Setea de învatatura o mostenisem de la mama. De altfel amândoi parintii doreau sa ne înalte, sa ne deschida alte orizonturi decât acelea ale vetrei satului. Din pilda si cuvântul lor picura în inimi strop cu strop istoria si aspiratiile neamului.

În afara de dragostea pentru carte, a avut si o deosebita atractie catre muzica. Avea voce frumoasa si ureche foarte fina. Mai târziu, ca elev în cursul inferior la Liceul din Tg. Mures,

cânta sopran în corul catedralei (fiind necesar un glas de copil). Câte priceasme minunate stia de pe atunci! Si-a dorit mult un instrument, dar mama, care se bucura când îl vedea cu cartea în mâna, era cuprinsa de spaima ca daca se apuca "de cântat", nu mai învata la scoala cum trebue! Si de aceea i-a rupt toate fluierele, i le-a înfundat, le-a ars, ba si o vioara pe care o primise de la un prieten, Simion, i-a facut-o praf... Si asa... n-a avut parte de a cânta decât ... din gura. Simtul muzicii cu care era înzestrat, l-a facut ca în viata "sa guste", sa se bucure din plin de încântarea pe care o revarsa în suflet aceasta arta a artelor, începând cu cântecul popular, continuând cu muzica usoara (bine înteles aceea care este "muzica"); muzica de dans, romante, etc. si sfârsind cu cea clasica, audiata la concerte simfonice, de camera, etc. (N.n.)

În sat, în ultimele clase ale scolii primare si în primele clase de liceu am facut practica la: notariat, la posta, la pretura si prim-pretura, la sectia de jandarmi, la perceptie, executând lucrari specifice si luând contact cu problemele vietii de toate zilele ale oamenilor si satului. În ultimile clase de liceu, a V–a, a VI–a si a VII–a am facut practica la farmacie. Farmacistul, un German fara copii, în speranta ca-i voi fi sprijin la batrânete, voia sa-mi cedeze farmacia dupa absolvirea facultatii. În acest scop ma pregatea temeinic, nu numai pentru examen ci si pentru exercitarea profesiunii – prepararea medicamentelor dupa retetele medicale si administrarea lor, utilizarea plantelor medicinale. Concomitent facea cu mine lectii de: germana, latina si elina.

În oras, la scoala, în universitate si în viata am purtat cu mine o mare realitate, ca o lege, ca o permanenta a fiintei românesti: satul cu lumea lui de traditii, cu idealurile, conceptia si felul lui de a fi si porunca mamei: sa învat carte, nu atât pentru a scapa de greul muncii si al traiului taranului, cât spre a fi de folos celor ramasi pe mai departe la coarnele plugului. Sens de viata pe care nu l-am parasit niciodata.

Am învatat pentru a sti, nu pentru a straluci, am adunat cunostinte pentru a le face cunoscute si întelese de altii. Înca din clasa a IV–a de liceu, când preparam un elev particular de clasa a V–a, comorile de lumina le adunam pentru altii. La oras, întelepciunea satului a început sa stea fata în fata cu învatatura din carti. În conflictele ce s-au ivit între sat si oras – în realitate sau în sufletul meu, eu am ramas solidar cu lumea satului, tintind o crestere, o continuitate a ei în desavârsirea si activitatea mea pe orice plan.

Conceptia de viata, îndatoririle fata de Dumnezeu, de neam si tara, de familie si de toti semenii, s-au încrustat în sufletul lui înca din prima copilarie din sat, fiindu-i permanent îndreptar si calauza. (N.n.)

„Climatul familial m-a influentat în mare masura. Ceea ce am vazut în familie la parintii mei, doresc sa realizez în caminul, casa si familia mea. Stilul de viata de toate zilele mi se pare un

ideal valabil nu numai pentru mine ci si pentru altii. Nici o discutie, nici o neîntelegere. Armonie si efort comun pentru realizarea planului stabilit împreuna în casa".

Exemplul parintilor i-a fost întotdeauna far conducator, definindu-i vederile despre casatorie si familie.

Spicuiri dintr-o scrisoare catre o nepoata privind casatoria, – altar la care se poate oficia idealul vietii la o mare înaltime morala si spirituala, asa dupa cum a visat si el sa realizeze. (N.n.)

„Romantismul lui tatica, rezultat al sensibilitatii si culturii, a fost mereu temperat de realismul mamei si simtul masurii în toate. La temelia familiei au fost asezate lumina întelepciunii, pârghia bunatatii, forta sacrificiului, masura demnitatii, stringenta raspunderii.

Casatoria lor a fost cimentata pe constiinta misiunii ei, o legatura sfintita de dragostea pentru biserica, de credinta ca nu se rupe nici în cealalta lume! De aici trainicia, puritatea ei. Unirea lor a fost desavârsita. Nu i-a îngrozit atacul raufacatorilor si nici ceasul marilor raspunderi, al marilor despartiri. Au privit ceasul cu seninatate, dar cu multa gravitate. Ca ceasul în care frunzele cad, se rostogolesc, plâng pe pamânt. Ca toate plecarile trupurilor învinse de marele mister! Ca pleoapele ce închid ochii, în care lumina se stinge pentru vesnicie! Ca suflarea ce renunta la dragostea de viata! Ca miscarea ce se pierde pe unda timpului! Ca sperantele ce se narue si se topesc în somnul eternitatii! Ca cei ce nu s-au iubit niciodata numai pe ei!

..... Cât ne-au îngrijit trupurile noastre, unul mai frumos ca altul, si cât s-au straduit sa ne apere sanatatea de boli si de moarte! Într-un trup ales s-au gândit si s-au caznit sa creasca un suflet nobil. Ne-au facut o educatie a mintii, ajutându-ne sa ne-o facem pe cea scolara si profesionala... Ne-au facut o educatie a tuturor facultatilor intelectuale. Ne-au deprins cu educatia vointei. Idei si sentimente bune au devenit forte pentru viata noastra interioara si sociala. Sa facem un singur lucru odata, bine, pâna la cele mai mici amanunte si sa-l ducem la bun sfârsit. Sa ne concentram mult si puternic asupra lui. Sa ne fixam scopul urmarit si mijloacele de a ajunge la el. Ne-au facut o puternica educatie morala, învatându-ne sa savârsim binele, sa perseveram în el si în lupta împotriva raului. Ne-au facut de mici educatia religioasa, învatându-ne poruncile divine, poruncile bisericesti, iubirea lui Dumnezeu si iubirea aproapelui. Ne-au obligat sa frecventam biserica si s-o iubim.

Aceasta educatie completa pe care ne-au facut-o, a fost esenta vietii noastre. Am avut în fata în permanenta pilda vietii lor. Ne-au supravegheat, ne-au mustrat cu blândete si ne-au sanctionat sever, dar cu rost, pentru toate abaterile noastre. Rodul acestei educatii s-a vazut. Nu ne-a fost niciodata rusine de parintii nostri. Numai gândul îndreptat spre ei ne-a aparat si ne apara de rau! Ori de câte ori nu i-am ascultat, am avut de suportat consecinte mari. Vinovatia a fost numai a noastra".

Din sat a învatat si sa aiba cultul mortilor caci "prin ei, noi intram în vesnicie". Din aceeasi scrisoare, câteva gânduri de capatâi, cu ocazia unei pomeniri, privind legatura noastra cu acel "Dincolo", catre care trudim toti sa ajungem. (N.n.)

„Mortii nostri. Credem ca ei exista undeva pentru ca noi credem în nemurirea sufletului lor, în viata lor de dincolo, credem ca pentru ei nu s-a sfârsit totul cu moartea lor. I-am simtit lânga noi, alaturi de noi, în toate momentele. Suntem convinsi ca prin rugaciunile noastre, rostite în intimitate sau cu ocazia parastasului, a pomenirilor pe care le facem catre Dumnezeu, venim în ajutorul lor, obtinem o usurare, în iertarea pacatelor, mila si îndurare la Judecata de Apoi. Firul puternic al iubirii ce ne-a legat de ei, când eram în viata, ne leaga si în lumea cealalta. Facem parte din aceeasi familie: viii si mortii. Viata sufletului lor continua. Îngrijim mormintele pentru ca în Viata de Apoi, sufletele lor vor cauta trupurile si se vor prezenta la Dreapta Judecata cu ele. Am facut un pelerinaj la mormânt, acolo unde vegheaza pentru ei crucea si cei doi brazi. Am facut acolo o ruga pentru odihna lor vesnica! A întelege sufletul fiintelor disparute înseamna a încerca fata de ele sentimente asemanatoare acelora pe care le stârnesc cei vii".

Dupa absolvirea a 6 clase primare a candidat, reusind la Liceul Militar din Târgu Mures. Întrucât fusese repartizat la Chisinau, parintii n-au vrut sa-l lase asa departe si atunci a dat examen de admitere, reusind si la Liceul Al. P. Ilarian.

În toamna lui 1927, cu hotarârea de a învata carte pentru a fi de ajutor celor ramasi acasa, a fost dus de parinti în minunatul oras Târgu Mures.

Ducea cu el copilaria cu amintirile ce vor ramâne nesterse: casa, asezarea, lucrurile din casa, focul, patulul – sura, unde dormea vara cu bunica, plimbarile la câmp, în sat, biserica, lumea, atmosfera, clopotul, orga, povestirile bunicii, ale tatalui: din istoria apropiata – razboiul, luptele politice, – apoi despre Napoleon, Împaratul Franz Josef, despre Unguri, Austrieci, Nemti, Francezi; caruta, caii, mânjii, cântecul si zurgalaii, gradina, copiii satului, ulitei, jocurile, hotarele. Ducea cu el pentru a purta toata viata în suflet, atmosfera din familie, – luminata mai ales de icoana mamei.

Pentru mama lui, care era o mare frumusete, a avut un cult; dragoste, respect, admiratie, – pe drept meritate. Mama dusese de mica o viata grea. Fiind ultima din 6 copii orfani de tata, de câte ori trebuia facut un drum: "se duce copila repede" (prin ploaie, ger, oricum); ca fata mai mare: "las' ca face fata"; ca nevasta: "face ca-i tânara", apoi: "face mama", "face bunica"... Era de-o harnicie rara. Muncea: în casa, în ograda, la câmp, la padure, mergea la târguri. Mijloacele de transport: caruta, calul, desaga, fedelesul, rudele. Lucra: croitorie, tesatorie, vopsitorie, reparatii. Priceputa, întreprinzatoare, hotarâta – lucra orice! (N.n.)

„Mama era crestina prin nastere si nu stia de o alta lege. Cultura ei religioasa erau: traditia din familie, obiceiurile si frecventarea bisericii. Nu stia ce e crestin si ce e pagân, în credinta ei practica virtutile.

Nu citise si nu i se citise Biblia si nu încerca s-o interpreteze altfel decât preotul. Respecta cu sfintenie traditia. Aplica învatatura crestina în viata ei de toate zilele si în educatia ce ne-a dat-o. Se ducea regulat în pelerinaj la Mânastirea Necula, unde se afla o icoana a Sf. Fecioare Maria Facatoare de minuni.

Mama si cele doua bunici m-au purtat aproape de ele, de greul muncii si de bruma de bucurii ce le însenina fata. M-au înconjurat si tratat cu multa dragoste si m-au ajutat sa iubesc oamenii si lucrurile".

Alaturi de icoana mamei sale a purtat toata viata în suflet recunostinta pentru acela care i-a fost tata adoptiv, un tata adevarat. "Tatica" a tinut cu tot dinadinsul ca Alexandru sa mearga la carte. El l-a învatat de mic sa scrie frumos obligându-l sa faca exercitii. L-a învatat toate muncile din gospodarie, de la câmp etc.

L-a încurajat la învatatura supraveghindu-l. Spunea cu parere de rau: "Hei! am prins eu de veste prea târziu de Garda de Fier... Nu se mai putea face nimic..."

Desi era un Român vajnic, ar fi vrut sa-l crute de suferintele si cruntul destin pe care le prevedea, pe copilul crescut cu dragoste si sacrificii mari. Îl iubea mai mult decât pe toti copiii lui si a murit cu durerea de a nu-l mai vedea. Despre el, Alexandru spune într-o scrisoare: "Iertarea a fost adevarata masura a bunatatii sale. Prin ea si-a legat viata materiala de cea spirituala. Bunatatea a fost hrana lui sufleteasca ce l-a sprijinit în munca si amar. Un proverb italian spune: <<trecând peste rau, sperând binele, trece viata, vine moartea.>>"

Alexandru a fost întotdeauna mândru de educatia aleasa pe care a primit-o în familia condusa de el si constient de toata dragostea si grija parinteasca cu care l-a înconjurat. Lui i-a dedicat teza de doctorat: "Lui Gheorghe Salageanu, în semn de recunostinta."

I se cuvenea aceasta consideratie pentru cât a muncit din greu pentru familie si gospodarie, pentru cât s-a trudit sa umble dupa el pe la scoli si mai ales pentru cât a suferit si a plâns de dorul lui si cât l-au chinuit gândurile ca n-a putut sa-l desparta de soarta cruda ce i-a fost harazita.

Gh. Salageanu, neaos taran ardelean, stia ce-nseamna asuprirea. Trait în imperiul Austro – Ungar, obligat de a face armata cu anii si a merge cu ea în razboae sub steag strain, scapat de moarte prin miracole, – dupa o scurta perioada de liniste în România Mare, – când s-a cedat Ardealul în 1940, – a intrat din nou în vizorul stapânirii maghiare. Era urmarit si persecutat, taindu-i-se de nenumarate ori camasa, pe care o purta româneste, peste cioareci, nu înauntru

dupa obiceiul unguresc. Era permanent cu libertatea si chiar viata în pericol, pentru pozitia lui românească.

Dupa ce s-a reluat Ardealul în 1945, la scurta vreme, Ungurii care fugisera cu armatele germane, profitând de slabiciunea Românilor, s-au întors devenind comunisti si persecutia a continuat, acum în numele nu al ... Ungurilor, ci al Partidului comunist. Sfatuit de prieteni, Gh. Salageanu statea tot în casa, nici la biserica nemaiîndraznind sa se duca, pentru a intra în uitare... Aceasta a fost o alta mare suferinta a lui, pentru ca era un crestin practicant, care nu lipsea de la nici o sfânta Liturghie, cântând si la strana.

De acasa Al. Popsor a cunoscut dragostea fata de familie: admiratie, veneratie, munca; grija deosebita pentru educatie, – dragostea de aproapele, viata morala. A învatat sa fie corect, rezervat, fara sa-si piarda rabdarea, gata a asculta, a întelege, a consola, a ajuta, a veni în ajutorul celor în nenorocire.

Traind viata cu sine însusi, cu Dumnezeu, omul devine mai bun. Cuvântul i-a fost adânc, simplu, sincer. Mai târziu a vazut ca trebue a cunoaste aproapele, adversarul, dusmanul, a te apara, dar a te cunoaste si pe tine însuti fata de el.

Tot ce i s-a sadit în suflet din familia sa – din mosi–stramosi în sat,- patriarhala, religioasa, cu dragoste de strabuni si devotiune fata de Biserica, a adus rod însutit, ajutându-l sa poata avea în viata, în împrejurarile cele mai grele, o atitudine care surprinde prin marea ei înaltime morala.

Dupa suferinte mari, în care: rautatea, gelozia, dorinta de a umili si a calomnia nu aveau limite, el îsi recomanda si impune: încredere în oameni, blândete, eleganta, gândindu-se si la ceilalti: "Cine n-a fost atacat si calomniat, cine n-a fost acuzat?" Omul sa nu fie ucis de om – dar dusmanul nu trebue sa învinga. El ramâne crestin si român în orice împrejurare si manifestare. Forta lui in terioara nu l-a parasit niciodata.

Scrie în însemnari: "Am trecut de nenumarate ori prin primejdii de moarte... toate primejdii straine de mine, niciuna launtrica, – primejdia nu m-a atins.

Poate întâmplarea, poate trairea la o înaltime morala si spirituala prea mare, poate idealul ales inaccesibil, exemplele de urmat neobisnuite, aspiratiile nerealizabile fata de posibilitatile practice" – ceva a facut ca primejdia sa nu-l rapuna desi: acuzat, lovit, calomniat pe nedrept, condamnat.

„Am avut prilejul ca dupa 50 de ani, la tetea Avram fratele mamei, sa dau ajutor unor nepoti la adunatul fânului, pe pamântul pe care lucrasem de când eram copil si pâna la terminarea liceului.

Pe meleagurile natale am retrait anii, ce se-ntorc numai în vis, ai fermecatoarei copilarii, ai adolescentei bogate, ai primei tinereti avântate, ai sâmburelui întregii mele existente. M-am despartit de aceste locuri cu convingerea ca acolo si atunci, a fost structurata întreaga fiinta mea si ca schimbarile ce au aparut ulterior au reprezentat doar întregiri, definiri, cresteri dar nu metamorfoze.

Viata din sat, din familie, din comunitatea închisa a satului si a familiei, evocata cu acest prilej, ilustreaza în memoria mea, o lume apusa, ce mi-a dat o viziune cosmica. O deschidere, un început pentru evolutia mea".

Liceul "Alexandru Papiu Ilarian" din Târgu Mures

A pasit în orasul de pe Mures plin de vise, dorinti, nadejdi, însufletit de arzatoarea dorinta de cunoastere. Totul în jurul lui era nou; se cerea cercetat: drumul cu trenul de la gara mare la gara mica, vitrinele pline de jucarii si carti, parcurile ce îmbiau la reverie, biblioteca liceului si a clasei, cinematograful. Zabovea la fiecare ca în fata unor minuni, caci pentru copilul crescut în sat, între: casa, gradina, livezi cu pomi, lanuri de grâu si drumuri de hotar, – imaginile noi – tot ce vedea si auzea, – îl umpleau de uimire si farmec, îmbogatindu-i mintea si sufletul cu noi comori, pentru toata viata.

Nu a uitat niciodata primul film cu Harry Peal, precum nici panica ce l-a cuprins când pe ecran venea catre el si catre un alt copil cu care era, – o caruta cu cai, gata sa dea peste ei..., daca nu se sculau sa fuga repede catre usa.

Dragostea parintilor îl urmarea si-l ocrotea peste tot, ei straduindu-se sa-i gaseasca o "asezare" cât mai buna, ba la gazda, ba la internat, pentru a fi îngrijit si hranit. "Copilul" însa, nu avea timp si interes de altceva decât "de vazut" si "de citit". Degeaba vorbise tata cu un cunoscut care a avea un mic restaurant, sa-i serveasca masa ori de câte ori va dori, caci, când peste un timp, a venit sa plateasca, – omul i-a spus: "Ce sa platesti, baciule Salagean, <<copilul>> n-a venit deloc la masa!" Masa lui erau drumurile cu trenul între cele doua gari si extazul în fata noutatilor ce i le oferea orasul.

Micut fiind îl apasa si dorul de casa. Mama povestea cum, dupa ce abea-l dusesera la liceu, s-au trezit cu el acasa (a venit pe jos peste 35 km.) Mirati, întrebându-l ce s-a întâmplat, a spus ca Dl. Secretar a zis ca n-a platit taxa. Tatal, om chibzuit în toate, vorbise cu secretarul ca-i va plati mai târziu suma ce o datora, care nici nu era foarte mare, "copilul" fiind orfan de razboi. Surprins, a pus caii la caruta si au pornit amândoi înapoi la scoala. Seara, când s-a întors, la întrebarea îngrijorata a mamei "ce s-a întâmplat", – i-a raspuns calm: "I-a trebuit tâta."

În clasa, la liceu, unii copii erau din oras, multi din Regat si altii de la tara. Ultimii, la început, se aflau într-o stare de inferioritate fata de ceilalti. Lor le-a trebuit un timp de acomodare la viata orasului si a scolii, de aceea si la rezultatele de la învatatura ei nu erau între cei dintîi. Aceasta situatie s-a schimbat în cursul superior când prin inteligenta, bogatie sufleteasca, perseverenta în munca, – copiii proveniti de la tara din satele ardelenesti erau primii – în general. Si "copilul" nostru a fost expresia acestui fenomen. În primul trimestru nu a avut note prea bune. "Batrânul Salageanu" însa (care nu era deloc "batrân", dar asa e vorba prin Ardeal despre tatal din familie) întelept cum era, a stiut cum sa-l determine sa faca efortul de a se salta. I-a spus: "dragul tatii, daca nu-ti place sa înveti, nu-i nici o nenorocire! Se gaseste si pentru tine ce sa lucrezi în gospodarie. Uite, te duci cu oile, cu vacile la pascut." Si punându-i în picioare opincute i-a dat si o bota mica si l-a trimis sa duca si sa pazeasca oile si vacile.

Dupa ani de zile, povesteau amuzati cei din casa, cum abea putea merge cu opincutele, caci nu era învatat, – pe vreme rea aluneca în noroiul de pe deal si ... hei! a vazut el ca e mai grea munca la tara! A fost prima si ultima lectie de acest fel data de tatica, acel mare pedagog al copilariei lui, care – bun si blând, stia sa fie si sever. Vorba lui în fata neascultarilor era: "se umple carul!" – "vezi ca se umple carul". Si doar odata pe an, când carul era plin, fiecare dintre copii primea o bataie, dar zdravana, cum istoriseau ei "ca la politie". Cel care-si povesteste viata aici, spunea ca el era bucuros când venea acel moment, pentru ca atunci se deserta carul si pâna sa se umple din nou trecea multa vreme, deci avea timpul sa-l încarce iar cu tot felul de nazdravanii.

Tatica, om cu judecata sanatoasa, stia ca un copil trebue supravegheat pâna se aseaza bine pe picioarele lui. De aceea, tot la o saptamâna doua, venea la Târgu Mures la liceu, se interesa ce a mai facut, i-aducea alimente de acasa. Când treburile multe pe care le avea la tara nu-i permiteau, venea mama, pe jos, cu desagii în spinare.

Învatând bine, având buna cuviinta a copilului crescut la tara, într-un mediu de familie serios, modest dar distins si demn, fiind mai retras dar prietenos, – a fost remarcat de Directorul liceului, profesorul de Istorie Gr. Ciortea, care l-a recomandat ca meditator în familia unui medic, pentru nepotul lui care dadea clasa a V-a în particular, al nostru fiind doar în clasa IV-a.

Asa si-a început activitatea de îndrumator, pe care n-a mai parasit-o, devenind preocuparea principala în viata, pentru care de altfel avea chemare si dar înnascut. Tot ce a învatat, pasiunea si truda de a sti, – au fost pentru a le transmite altora, pentru a forma pe altii, neîncetând nici o clipa de a se stradui în a se forma, desavârsi pe el.

A intrat în liceu cu înclinarea catre Matematica si numai "un profesor învatat, dar slab pedagog, pe care l-am avut în primele trei clase de liceu, a reusit s-o înabuse, spre marea si permanenta mea parere de rau. Un simt practic a fost închircit de marea dragoste pentru

literatura, arta, sinteze teoretice si abstractizare, cu care m-a deprins un stralucit profesor de Limba româna si filozofie, Dumitru Martinas, care a dat o orientare diametral opusa fondului meu originar."

Înclinarea catre stiintele exacte cu care a intrat în liceu, "m-a facut sa fiu sever în observarea si redarea faptelor si evenimentelor si cât mai precis, fara sa pierd dimensiunile, multiplicitatea si complexitatea fenomenelor de studiat. Cu ajutorul ratiunii si intuitiei se putea trece de la observarea faptelor la, sensul lor, la integrarea lor într-un sistem, într-o totalitate, într-o unitate.

Teza de doctorat, cu un titlu care spune putin omului neavertizat: "Functiunile extrafiscale ale impozitelor", tintea un sistem nou de organizare pe spatiu mondial, pe plan politic, economic, social, cultural. Transformarile ce se petrec în lume reclama un asemenea sistem, framântarile si evenimentele istoriei contemporane, care scot în evidenta tot mai mult opozitia dintre capitalism si socialism sau democratiile de stil occidental si comunism, reclama solutionarea problemelor: nationala, sociala, economica, religioasa, culturala. O viziune noua a omenirii în care asperitatile cauzate de aceste probleme grele sa dispara."

„O usurinta si un exercitiu de mic copil de a învata limbi moderne si limbi clasice, stimulate si întretinute de un savant nedreptatit, mi-au deschis orizonturi nebanuite. Setea de cunoastere în toate domeniile, îngemanata cu obligatia de a avea mereu o cultura generala actualizata, pentru a putea pregati si îndruma generatii întregi de elevi, carora le-am dat meditatii, m-a constrâns sa ma risipesc necontenit, sa fac pasi putini pe drumul meu, sa nu pot da ceva de durata, decât prin ceea ce a crescut în sufletul si prin activitatea elevilor mei.

Nevoia de a-mi câstiga existenta învatând pe altii, mi-a restructurat însusi sensul vietii si destinul. M-am realizat ca ucenic, studiind necurmat, spre a avea ceva de dat altora si ca învatator, traind viata, aspiratiile, îndatoririle lor, trasându-le calea pe care o au de strabatut în stiinta si în împlinirea de sine, spre a fi de folos entitatilor superioare si lor însisi".

În clasa a IV-a si a V-a a voit sa dea doua clase într-un an, dar n-a stiut si nu l-a sfatuit nimeni cum sa obtina aprobarea.

Iubind cartea, de mic a fost întâi seful bibliotecii clasei si a cursului inferior, mai apoi seful bibliotecii liceului, cu acces la biblioteca profesorilor. Prof. Martinas l-a îndrumat nu numai în clasa ci si în orele pe care le presta la biblioteca liceului. Invitat acasa la el, îi dadea voie sa consulte extraordinara biblioteca personala a lui.

Îi citea adesea din caetele de însemnari în legatura cu evenimentele la care participa. Între ele a gasit o maiastra conferinta tinuta la Palatul Cultural din Târgu Mures cu ocazia concertului dat de George Enescu. Era un imn adus muzicii si semnificatiilor ei. Desigur ca-l ascultase de nenumarate ori pe interpretul înlacrimat, pe dirijor, pe profesor, pe marele compozitor.

Ca si cartea, munca i-a fost nedespartit prieten: "începând cu clasa I-a de liceu am dat ajutor gazdei si vecinilor, care îmi dadeau în schimb câte o mâncare calda. În general mâncarea îmi era adusa de mama cu desaga, de la 40 km. pe jos, – o data – la doua saptamâni sau ocazional. În vacante: munca în ograda si în gradina, munca câmpului, cresterea pasarilor si animalelor si apoi o practica la toate institutiile din sat si mai ales la Farmacia germanului Koreck Fr. care mi-ar fi lasat-o mie daca nu s-ar fi întâmplat ca Facultatea de Farmacie sa se mute de la Cluj la Bucuresti.

Am lucrat la atelierele publice, treaba de muncitor necalificat pentru mecanica si lacatuserie, apoi reparat masini agricole, am facut sculptura.

Înclinat de mic copil spre orice munca n'am fost nici o clipa speriat de vreo meserie – ca cei care încep sa munceasca, someri prin natura lor, exploatând curente, idei, sentimente, atasamente, apartenente.

Înca din timpul scolii, din clasa a IV-a, când meditam pe unul de clasa a V-a, am avut o meserie cinstita, de profesor particular, pâna la înscrierea în Barou."

Am trait de mic între straini, am comparat permanent însusirile lor cu ale noastre si m-am straduit permanent ca sa fiu cel putin ca ei sau sa-mi dau seama de însusirile mele si de posibilitatile neamului meu.

De mic copil ma stiu sanatos. Mama, în povestirile dânsei, ma prezinta cu o sanatate fizica si psihica deplina în toate perioadele copilariei si adolescentei – ceea ce m-a ajutat sa prestez fara primejdii si efort orice munca manuala sau intelectuala si sa dispun de puterea si rezistenta de a duce orice lucru la bun sfârsit.

Întotdeauna mi-a placut sa întreprind lucrari care duceau rapid la un rezultat concret sau sa pregatesc cu minutiozitate o actiune îndelungata în vederea atingerii unui scop bine definit, cert desi mai îndepartat. Totusi am risipit mult timp si energie pentru a ajuta altora, ignorându-mi drumul si obiectivele mele, ceea ce face ca activitatea desfasurata sa apara adesea lipsita de unitate si continuitate. Mereu am fost stapânit de o îndoiala: sunt mai de folos urmarindu-mi tintele mele personale sau contribuind la ridicarea altora? Din aceasta cauza, desi posedat de dorinta si vointa de a sti, mult timp l-am risipit, în afara caii mele de împlinire si desavârsire de sine, facând bine altora.

Stapânit mai mult de idei decât de sentimente, reactionând imediat la simpatii si antipatii, rob în taina al pasiunilor si emotiilor, nu m-am lasat stapânit de imaginatie si sensibilitate.

Plecând de la realitate si întorcându-ma într-una la ea, aspiratiile învaluiau un ideal plasat în centrul fiintei si existentei mele, izvor de actiune si reverie, de înaltare si desavârsire, resort intim al vointei – care mi-a dat stapânire de sine, dar ezitari în raporturile cu altii. Drumul cel

mare, ce duce spre idealul meu nu l-am pierdut niciodata. Oricare au fost împrejurarile, activitatea constanta într-o singura directie nu am pierdut-o. Obiectivul cel mai apropiat: a fi un om cu o deplina armonie launtrica si a da un exemplu bun în viata de toate zilele, nu numai în momentele cruciale. (sublinierea noastra)

E o dragoste pentru binele altora de care niciodata n-am facut caz.

Idealul meu e greu de definit. Fundamentat pe pornirea de a observa, de a afla, de a sti, de a cunoaste totul, alimentat de setea de absolut si desavârsire, de însusire a substantei, a esentelor inalterabile, temeritate intelectuala si aventura generozitatii sociale. Imprudenta în orientari si atitudini, deplin control al gândului si cuvântului, al gestului în raport cu lumea exterioara. Dintr-un exagerat simt de raspundere fata de altii, gata oricând de a sacrifica pentru ei, „a ma gasi în misiune".

Încercari literare

Înca din clasele primare îi placea mult sa scrie. "Am scris c-asa mi-a venit mie, niciodata pentru câstig, niciodata cautat ci dintr-un imbold launtric catre expresiune în gând, sentimente, ecou al aspiratiilor noastre de viata, al mediului în care traiam – un realism profund."

Marii dascali i-au fost: poporul cu sezatorile, sarbatorile, credintele si obiceiurile, cântecele seara pe ulita, diferitele ocazii – petreceri, nunti, în general folclorul cu minunile lui; cartile populare, cele din literatura româna: Eminescu, Cosbuc, Iosif, Goga, Creanga, Rebreanu, Agârbiceanu.

Dintre cei straini, mai târziu, – R.M. Rilke, Baudelaire, Verlaine, H. de Regnier, V. Hugo, Dostoevski (în traducerea germana sub îngrijirea lui M. van den Bruch), Tolstoi si mai ales credinta strabuna cu misterele ei, cât si natura plina de taine si vraja.

Din clasa a IV-a primara pâna în clasa a V-a de liceu, a avut câteva caete cu încercari poetice. Singurul cititor era o colega din scoala primara, careia i le citea în vacanta: versuri de tip clasic, respectând toate regulile prozodiei antice si moderne. „Utima poezie dedicata unei prietene mi s-a parut ca nu are un sir logic al ideilor, – carora le dam o importanta mai mare decât constructiei formale si din acest motiv am renuntat la poezie, odata cu intrarea în Societatea M. Eminescu si în Societatea de lectura a Liceului. M-am îndreptat spre proza poetica, încercând câteva poeme în proza, spre eseu si critica literara, parasindu-le si pe acestea, pentru studii cu caracter etnografic, politico–economic.

În clasa a III-a de liceu aveam vreo doua caete cu scrisori catre prietene si prieteni, scrise cu îngrijire multa; în clasa a IV-a si a V-a, caet cu sinteza a lecturilor, a explicatiilor profesorului, a

examinarilor din clasa, cu pretentii de notiuni de comparatie, stilistica literara si genuri literare; în clasa a V-a si a VI-a – o istorie a literaturii noastre, fara pretentii de originalitate, dar intentii de privire critica, obiectiva, ca o sinteza."

În liceu functionau mai multe societati: societatea de lectura a cursului inferior, societatea de lectura a cursului superior, societatea M. Eminescu, societatea religioasa Mariana, – pe care a condus-o la un moment dat, – societatea de stiinte, cu doua sectii: de fizico–chimice si de istorie.

Era membru activ în toate. În cadrul societatii de istorie a tinut mai multe comunicari, printre care si "Continuitatea elementului roman în Dacia". Desi avea note mari la istorie si profesorul Gr. Ciortea care era si Director îl iubea si-l recomanda ca meditator, s-a trezit cu un 3 la Istorie, cu 9 la purtare si pedepsit cu eliminarea pe 3 zile, datorita unei neîntelegeri, – un coleg straduindu-se sa-i justifice o absenta. De toate acestea a aflat din jurnalul clasei, (fiind seful clasei).

La Societatea de lectura a cursului superior, condusa de Prof. D. Martinas, a prezentat printre altele pe: Mircea Eliade cu Maitreyi, pe Lucian Blaga cu Lauda somnului si Mesterul Manole, pe Goga, pe V. Eftimiu. (n.n.)

„În cadrul societatilor liceului, aveau loc discutii fara de nici o rezerva. Nu mai stiu cum s-a întemeiat Societatea M. Eminescu si cum a evoluat pâna în momentul când am intrat în ea. La acea data se faceau comunicari, aveau loc convorbiri numeroase, care au influentat evolutia gândirii mele. Dupa discutiile critice in sedinte, comunicarile se refaceau si se publicau în revista "Rasaritul" trasa la sapirograf.

Cercul M. Eminescu urmarea, printre altele, sa învatam sa gândim si sa ne exprimam. Nu era vorba de a învata în sensul de a ne înmulti cunostintele, ci de forme si metode de gândire, care puteau fi exersate si verificate în comun. Doream ca prin aceasta confruntare sa ajungem la un alt nivel de gândire, care de fapt ar fi însemnat începutul îndeplinirii misiunii noastre . Faceam exercitii de a vorbi în scopul de a face o comunicare si a tine o conferinta publica.

În comunicari gândirea era formulata direct, fara a fi fost învatata sau a repeta ce au spus altii. Expuneri: istorice, critice, sistematice, – idei, imagini, caracteristicile vremii. Nu era vorba de difuzarea unor pareri ale altora, ci de cautarea adevarului, obstacolele cu care luptam si pe care doream sa le învingem.

Revista "Rasaritul" era în corespondenta cu reviste locale, similare, chiar cu unele din alte localitati, cum era "Mladite" de la Blaj. Dintre articolele publicate în revista, nu-mi aduc aminte decât de unul: "Semnificatia zilei de 1 Decembrie 1918". Din toate comunicarile si articolele nu mai am azi nimic. A ars în 3 rânduri biblioteca de acasa (în timpul razboiului), iar

ce a ramas în cele 3 reviste nu reprezinta decât încercari, fie asupra a ceea ce voiam sa spun sau au spus altii.

Dragostea mare care-o avea mama pentru învatatura si carti a facut sa devin un bibliofil, înjghebându-mi în patru rânduri câte o biblioteca, – pe care le-am pierdut în întregime, apoi partial, tot de atâtea ori.

Cautam sa citesc tot ce aparea de pret în literatura româna si straina, urmaream saptamânal si lunar revistele. Aveam chiar colectii ale unor ziare care cuprindeau pagini literare.

Iubeam diversitatea în gând si în viata.

Treceam de la un aspect al naturii la altul, de la o pretuire la alta si totusi în aceasta mobilitate launtrica neîncetata, aveam o constanta dorinta de a ma desavârsi.

Din acest liceu am ramas profund atasat de personalitatea patronului liceului, de bustul lui, de masivitatea constructiei liceului si de profesorii care au stiut sa se faca nu numai respectati ci si iubiti si prin aceasta sa ne oblige, fara constrângeri, sa învatam materia pe care o predau si au stiut sa faca posibila valorificarea inclinarilor mele.

Patronul liceului – Al. Papiu Ilarian – reprezentant al generatiei de la 1848 si al epocii sale, cu o activitate multilaterala si vasta ca luptator si cercetator pentru cauza nationala, cu lucrari originale: istorice, filozofice, filologice, politice, juridice, detinator a importante functiuni culturale – profesor universitar si membru al Academiei Române; functiuni politice – titular al departamentului Justitiei; functiuni juridice – presedinte al Curtii de Apel, scriitor, avocat, publicist, "s-a adresat totdeauna Românilor de pe ambele versante ale Carpatilor, chemându-i pe toti la lupta împotriva despotismului, îndemnându-i la formarea unui stat national si a unei culturi unitare patriotice." A subliniat necesitatea de scoli pentru Românii din Dacia superioara care "pentru a se ridica nu aveau decât calea intelectuala, bine stiind inamicii ca usor este a se tine în jug o natiune acoperita de întunerecul nestiintei!" Pentru toate acestea, pentru faptul ca a fost elev la Tg. Mures si aici si-a încalzit tineretea, la focul ideilor revolutionare, pentru ca parintii lui erau de origine din judetul Mures (Budiul de Câmpie, care acum poarta numele de Papiu Ilarian), în 1919, primului liceu de stat român i s-a dat numele lui si în fata liceului s-a înaltat bustul lui ca un act de demnitate nationala, culturala si de educatie pentru generatia actuala si viitoare...("Anuarul liceului 1919 – 1969").

Liceul nostru are un edificiu masiv ca o cetate. Asezat pe patru strazi, spre a fi ferit de zgomote, imixtiuni ale vecinatatilor si obligatii reciproce. O cetate a instruirii si a educatiei integrale – demna de Patronul liceului, care la 21 de ani a vorbit pe Câmpia Libertatii de la Blaj, iar la 41 de ani, si-a rostit discursul de receptie de la Academia Româna despre "Viata, operile si ideile lui Georgiu Sincai din Sinca." Tot de pe câmpie de unde era si el.

Liceul Alexandru Papiu Ilarian a marcat o evolutie a tuturor elementelor liceului - profesori si elevi... A dat elemente de valoare stiintei, culturii române. Dintre personalitatile de seama care si-au facut educatia la liceul Al. Papiu Ilarian amintesc pe cei pe care i-am cunoscut personal:

Nicolae Hangea conferentiar universitar, decanul Facultatii de fizica si chimie a Institutului pedagogic din Bucuresti. Când eram elev era laborant la fizico–chimice în liceu.

Eugen Bad – doctor în stiintele medicale, cercetator principal în Ministerul Sanatatii. Era în clasa a VIII-a când eu eram în clasa I-a.

Ovidiu Papadima – doctor în filozofie si litere, critic literar si publicist, sef de sectie la Institutul de istorie si teorie literara George Calinescu al Academiei Române, redactor al revistei scolare "Îndemnul", folclorist, autor a numeroase monografii si lucrari de critica literara. Autorul unei lucrari de mare valoare: "O viziune românească a lumii". Eram în clasa I-a când el era în clasa a VIII-a.

Emil Viciu doctor docent în stiintele medicale, conferentiar al Clinicii de cardiologie Bucuresti. Autor a numeroase lucrari stiintifice, printre care: "Turburarile de ritm ale inimei – Era coleg cu Papadima. De asemenea si Ciobanu Ioan, doctor docent în stiinte, profesor al Facultatii de biologie–geografie de la Universitatea din Cluj.

Cu o serie în urma a fost Constantin Herbst, conferentiar universitar, seful catedrei de geografie economica a Facultatii de geologie–geografie a Universitatii din Bucuresti. L-am întâlnit în libraria Academiei si l-am vizitat la Universitate cu putin timp înainte de a muri. Avea multe lucrari publicate si colaborari. Ca si sotia sa.

Emil Cernea, conferentiar universitar la catedra de istoria dreptului românesc la Universitate; în liceu – stralucit violonist. Îl ascultam adesea la internatul liceului. Rivaliza cu Titus Comes si Romascanu.

Alexandru Clenciu, diplomat al Academiei de Arte frumoase, membru al Uniunii aristilor plastici. L-am întâlnit la expozitiile sale.

Gheorghe Nicolau – coleg de clasa, doctor în stiintele medicale, seful laboratorului de serologie din Spitalul Colentina. Are 116 lucrari publicate.

Liviu Comes – conferentiar universitar la Medicina Cluj, apoi profesor universitar, rector al Conservatorului Gh. Dima Cluj, compozitor, are numeroase lucrari teoretice muzicale. S-a impus în liceu pe când era în clasa a V-a, ca dirijor al corului si orchestrei liceului, la serbarile scolare ale liceului si la Palatul Cultural. Elev al profesorului nostru Heinz Haltmann.

Alti elevi straluciti:

Dumitru Iacob, doctor în stiinte, fost profesor universitar si decan al Facultatii de Geologie–Geografie din Cluj.

Ioan Gliga – conferentiar universitar la Facultatea de Drept din Cluj.

Romeo Dascalescu – poet, scriitor, autor de lucrari stiintifice si literare, cercetator si director adjunct al Institutului de stiinte din Bucuresti.

Vasile Gliga – ministru adjunct la Ministerul Afacerilor Externe.

Remus Luca – scriitor – nuvele, romane, traducator.

Si multi altii cu functiuni importante în viata stiintifica, culturala si politica a statului român. Acestea sunt rezultatele incontestabile ale educatiei pe care ne-a facut-o liceul.

Profesorii de la Liceul Al. P. Ilarian, care m-au ajutat sa-mi utilizez însusirile mostenite si sa-mi cuceresc însusiri morale, intelectuale, spirituale, dându-mi si o constiinta de sine si stimulându-mi puterile creatoare au fost:

Profesorul de limba româna Dumitru Martinas, autorul importantei lucrari: "Originea Ceangailor din Moldova" si a altor studii publicate în anuarul liceului, mi-a sadit în suflet un cult al literaturii române si universale, – punând întotdeauna originea literaturii române în lumina istoriei si a culturii. Mi-a întarit gustul pentru lectura, încredintându-mi conducerea bibliotecii de clasa în cursul inferior si a bibliotecii liceului pentru elevi, în cursul superior. Prin caetele de tema de clasa si prin caetele de lecturi particulare.

M-a încurajat în lucrari originale, recenzii, replici libere, – din cadrul Societatii de lectura a elevilor din cursul superior, pe care o conducea – un prim pas pentru fundamentarea culturii. Mi-a alimentat setea de desavârsire morala si spirituala.

Profesorul Martinas – ne-a învatat limba româna literara culta – fara vocabular, constructii si accent provincial. Era apropiat de copiii ardeleni fiindca el însusi era ardelean la originea lui. Mi-a spus întotdeauna adevarul: la primul ireparabil istoric, cultural, national (asasinarea Capitanului – N.n.) si la aparitia celui personal. N-a spus niciodata tot ce stia si n-a scris datorita spiritului critic si umilintei crestine. A lucrat pâna în ultima clipa. N-a cunoscut dezagregarea fizica si nici morala. Nici cadere, nici scadere. Nici în vorbit si nici în scris.

Profesorul Niculae Sulica, de limba latina si greaca, un adevarat savant, personalitate de tip renastere, – temeinic pregatit în multiple domenii, m-a determinat sa fac filatelie, numismatica, culegeri folclorice si de obiecte de arta veche. M-a initiat în subtilitatile limbilor latina si greaca pe care ni le preda si în dificultatile gramaticale ale acestor limbi. Prin el am îndragit Grecia si Roma – doua culturi stravechi, – doua mitologii, care rezista în timp si fara

de care nu pot fi întelese culturile moderne, nici omul si nici conceptiile lui despre lume si viata.

N-a irosit niciodata cuvântul: în expunerile din clasa, în conferinte, în lucrari, în raspunsuri la atacuri. Toata viata, pe om l-a ros saracia, si pe savant l-a lovit invidia si rautatea unui coleg de cancelarie lipsit de competenta, ori de câte ori se ivea prilejul de a concura pentru o catedra universitara. Pierderea era a Universitatii, a studentilor si a oamenilor de cultura. Eminescolog de seama, care ne-a determinat ca din dragoste fata de Eminescu sa formam o societate literara "M. Eminescu" si sa scoatem la sapirograf o revista "Rasaritul", pe osatura careia a aparut apoi revista "Scânteieri". Îsi doarme somnul de veci sub o cruce uitata în cimitirul din Scheii Brasovului.

Profesorul Iosif Bucur – preot profesor de Religie – batrân si întelept, sever dar drept, pedagog desavârsit, care ne-a facut o educatie religioasa riguroasa, controlând frecventa la biserica si în cor, cu un caracter strict dogmatic. Autoritar, ne-a convins de pericolul sectelor, care duc la desbinare în rândul credinciosilor, al neamului, al omenirii. Apararea: trairea religioasa în cadrul bisericii. Desi noi unitii eram mai numerosi decât ortodocsii, ne asculta în fiecare ora si sesiza orice abatere de la dreapta credinta si de la trairea religioasa.

Profesorul Preot, tot unit, Ioan Miclea – dupa pensionarea lui Iosif Bucur, ne-a predat religia în clasa a VII-a. Scriitor, cercetator si filozof catolic, problematiza în expuneri si în scris chiar, pentru a pune în evidenta idealul crestin. Permitea întrebari si contraziceri, ceea ce în cei sase ani anteriori, n-am îndraznit sa facem. Ioan Miclea se baza pe vasta sa eruditie teologica si filozofica. Pentru a-i pune întrebari ne documentam, punând fata-n fata profesorii de la Academiile teologice ortodoxe cu cei de la Academiile Unite. Si pe unii si pe altii cu teologii si filozofii rusi: N. Berdiaev, Arseniev, Bulgakoff, Chestov, V.I. Soloviev ("La justification du bien", "La Russie et l'église universelle") – cu cei doi catolici: Toma d'Aquino, Sf. Augustin si cu J. Maritain. Toate ca o cale de a ajunge la izvorul adevarat al crestinismului: credinta în Dumnezeu prin cuvânt!

Profesorul George Târnoveanu, predându-ne germana, mi-a întarit consideratia pe care o aveam fata de aceasta limba, fata de poporul care o vorbeste, fata de geniile lui, si de creatiile lor... "Fara nici o exagerare", spunea George Enescu, "Bach este pentru mine ceea ce Sf. Constantin este pentru crestini, de o jumatate de veac este pâinea mea de toate zilele". Cunoscând limba germana de la farmacistul din comuna, eram unul din elevii de care se servea la predare, în clasa.

Cunosteam limba germana ca o limba de circulatie mondiala în raporturi culturale, tehnice si chiar diplomatice si pentru a face lectura unor carti al caror original nu-l puteam citi. Am citit

comparativ cartile lui Dostoevski – în traducere germana a textului integral, în traducere franceza,- adesea rezumativ.

Profesorul de limba franceza René Larchet, din misiunea franceza, cu studii la Sorbona si Caen, ne-a învatat sase ani limba, literatura, geografia, cultura, istoria Frantei si a Parisului, impunându-se prin sobrietatea în tinuta, în vorbire, în viata si prin accentul si rostirea eleganta a limbii franceze. Prin el am ajuns sa iubim poporul francez, cu cultura, cu civilizatia, cu toate ale lui, chiar si cu defectele, pe care "bonjuristii" nostri le-au importat, ca si pe poporul nostru si sa legam destinul nostru de acel al Frantei, mergând chiar pâna la formula: "Pas de France, pas de Roumanie". Exemplificare: România a renuntat la garantiile anglo–franceze din 18.04.1939 si în urma ultimatumului sovietic din 26 Iunie 1940 dat României, Basarabia si Bucovina de Nord intra în componenta URSS. La 30 August 1940 se semneaza la Viena documentele arbitrajului germano–italian: Dictatul de la Viena – prin care partea de Nord a Ardealului: (Câmpia Transilvaniei 43.492 Km2 si 2.667.000 de locuitori, în majoritate Români) este smulsa României si predata Ungariei. La 7 Septembrie, prin tratatul de frontiera româno–bulgar de la Craiova, partea de Sud a Dobrogei ("Cadrilaterul", adica judetele Durostor si Caliacra cu Balcicul) intra în componenta Bulgariei. Cu toate acestea, Ion Antonescu semneaza la Berlin în 23 Noiembrie 1940, adeziunea României la pactul tripartit – Germania, Italia, Japonia – iar la 21–22 Iunie 1941 se deslantue razboiul împotriva URSS de catre Germania, în care este împinsa si România. La 12 Aprilie 1944 guvernul sovietic propune guvernului român conditiile de armistitiu. La 12 Mai 1945 armata româna îsi încheie dupa 260 zile de lupta, participarea la razboiul antihitlerist. Efectivul de 540.000 de ostasi a strabatut peste 1.000 km., a eliberat 3831 localitati. Peste 170.000 de militari Români si-au jertfit viata. La 13 August 1946 Gh. Tatarascu, ministru de externe, expune Conferintei de pace de la Paris proectele de tratat, cerând recunoasterea calitatii de beligerant, ce nu s-a acceptat, ducând adeziunea la principiile Chartei ONU. La 10 Februarie 1947 delegatia româna semneaza la Paris, Tratatul de pace cu puterile aliate: se recunosc drepturile legitime asupra Transilvaniei de Nord si se impune plata unor despagubiri de reparatii de razboi... Urmeaza probleme interne: Partidului National Taranesc, dizolvat prin jurnal al Consiliului de Ministri, i se face proces si membri marcanti sunt condamnati si închisi. Se da vot de neîncredere P.N.L. – Tatarascu si înlocuirea lui din guvern; abdicarea regelui Mihai si proclamarea Republicii; destituirea din functia de Ministru de Justitie, arestarea, procesul, condamnarea la moarte si executarea sentintei lui Lucretiu Patrascanu, urmeaza alte procese, condamnari. (Extras din Istoria Românilor în date – elaborata sub conducerea lui C.C. Giurescu). România devine membra ONU si UNESCO.

Concluzii, desprinse pe marginea evenimentelor istorice de catre un istoric francez iubit si recomandat de profesorul R. Larchet, J. Bainville:

“Ceea ce am putea crede câstigat pentru eternitate, fixat pentru totdeauna în memorie, se va uita dupa o generatie. Istoria este o fântâna (put al uitarii, o fântâna insondabila).”

“Nimeni nu a spus mai bine ca batrânul Herodot:.

<<Nimeni nu este atât de nebun pentru a prefera razboiul, pacii, caci în timp de pace, fiii sunt aceia care îngroapa tatii, în timp ce în timp de razboi, tatii îsi îngroapa fiii.>>

<<Când principiul razboiului a fost rau, cum ar putea pacea sa fie buna!>>”

“Pentru ca o alianta sa fie solida, trebue ca ea sa aiba la baza conformitatea de interese si aceasta conformitate nu depinde de ora care trece. Ea este permanenta, sau nu este... Pentru a fi eficiente, aliantele trebue sa fie foarte serios practicate, supravegheate de aproape, împrospatate mereu, prin reciprocitatea serviciilor aduse. Lucrurile importante si durabile au nevoie de pregatire si reflexie (gândire). Aliantele încheiate în entuziasm nu sunt cele mai solide.”

“Pentru a mânca e nevoe de pâine si pamânturi roditoare, sau de debuseuri (locuri de desfacere) pentru negotul porturilor, coloniilor, al punctelor de sprijin. Iata chestiunile teritoriale si chestiunile stabilirii frontierelor. Rivalitatile, guvernamintele de interese, aliantele si coalitiile vin dupa. Razboiul le urmeaza în curând. Popoarele, fie ca sunt în monarhie sau în democratie, în regim capitalist sau în regim comunist, piata nu difera.”

“Ce este libertatea într-o tâmpla în care popoarele simt apasând asupra lor atâtea nevoi în care ele resimt mai ales nesiguranta zilei de mâine?”

“În mijlocul ororii universale, pacea nazuieste catre timpuri mai bune. Ea cladeste o lume în care macelurile vor fi necunoscute. Nu este pentru prima data când spectacolul razboiului face sa se nasca dorinta unei paci vesnice în viitor. Nu este pentru prima oara când oamenii cauta sa formeze institutii speciale pentru a împiedica popoarele sa se sfâsie.”

“Celor care sunt mâhniti, celor care sufera, cine ar îndrasni sa le interzica de a visa?”

“Viitorul se cladeste cu suferinta omeneasca si lumea naste si se înnoieste, ca si oamenii însisi, în mijlocul gemetelor! Dar si visele deasemenea au nevoie de a lua o forma si numai politica este aceea care le-o poate da.”

“Sarcina politicii este aceea de a gasi solutii pentru greutatile care renasc mereu. Ea mai este si aceea de a le preveni si de a nu se lasa luata pe neasteptate... Totul se aranjeaza, dar câteodata rau...”

Aceleas profesor de franceza a venit în ajutorul profesorilor nostri de istorie cu o comparatie facuta între cucerirea Daciei de Romani (împaratul Traian) si cucerirea Galiei (Iulius Cezar) – descrisa de autorul lui preferat, J. Bainville. Atât una cât si cealalta au fost nemiloase.

Cultura si civilizatia romana au fost impuse prin violenta si varsare de sânge si au reusit numai dupa moartea celor doi conducatori, Decebal si Vercingetorix – deopotriva de mândri si de neînfricati. Cuceririle au fost binefacatoare pentru bastinasi, care s-au adaptat si au asimilat tot ce li s-a impus, facând sa reziste timpului si fondul lor psiho–fizic, aparându-se astfel de pierderea în massele popoarelor, care îi pândeau în jurul lor: slava, germanica, otomana si de invazia – Ungurilor la noi, massa germanica si engleza la ei. Sunt multe asemanari între aceste doua cuceriri si consecintele lor. Multe invazii si ocupatii, multe lupte interne, multe darâmari prin foc si jaf, de nenumarate ori a trebuit sa se recladeasca totul. Ruine materiale ne-au acoperit teritoriul, rataciri intelectuale si decaderi morale, "mais quand on détruit pour reconstruire avant que le prix de l'ancien édifice soit dûment, amorti, le passif monte plus que les étages." ("dar când se distruge, pentru a reconstrui înainte ca pretul vechiului edificiu sa fie amortizat cu forme în regula – cum se cuvine – pasivul se ridica mai mult decât etajele")

Am avut doi profesori de istorie: Mihail Demetrius – poet, literat, gazetar – îl tin minte pentru fermecatoarele lui lectii de antica, pe care ne-o ilustra prin imaginile si expresiile lui poetice atragatoare, plimbându-se printre reprezentanti, idei si sentimente religioase, ce nu le pot uita, înfatisându-ne cauze si efecte, reliefând orgolii si invidii, pe acelasi plan cu decadenta atacata.

Distinctia si frumusetea lui fizica, era accentuata prin eleganta îmbracamintei si a tinutei, purtând întotdeauna în buzunarul de sus o batista si la butoniera o margareta. Probabil Margareta o chema pe sotia sa; care-l prezenta impecabil, corespunzator nobletii sufletului lui.

Prin clasa a V-a mi-a împrumutat "Histoire de France" de Albert Malet, examinându-ma în clasa despre reforma – aspecte si consecinte.

Grigore Ciortea – de fapt primul profesor de istorie, – în afara de Academia Teologica din Blaj, era licentiat în istorie si geografie al Facultatii de litere si filozofie din Bucuresti. A creat pentru elevii cursului superior o "Societate de istorie" a liceului, pe care o conducea cu toate ca era extrem de ocupat.

În cadrul Societatii mi-a încredintat disertatia: "Continuitatea elementului roman în Dacia". Un adevar istoric ce a fost contestat de catre Unguri, bizuindu-se pe teoria lui Rössler, ca odata cu retragerea trupelor romane peste Dunare sub Aurelian la 271, a parasit Dacia întreaga populatie existenta în ea. În realitate dacii autohtoni romanizati sau dacii liberi, veteranii si descendentii acestora, au ramas pe loc, cautând un mod de a trai cu popoarele navalitoare. Din calea unora se retrageau în munti si altora le plateau dari si dijme. Odata cu legiunile s-au retras doar functionarii si un numar mic de oameni bogati. Profesorul Ciortea mi-a indicat bibliografia problemei, mi-a dat unele carti din biblioteca sa personala si mi-a trasat liniile

principale ale lucrarii, insistând ca fiecare argument invocat sa fie bazat pe documente istorice, pe care fiecare dintre noi trebuia sa le cunoasca.

R. Rössler si unii istorici si scriitori maghiari, luându-se dupa el – sustineau ca primii Români au ajuns în podisul Transilvaniei, ca pastori, cu turmele lor, pe la sfârsitul secolului al XII–lea, înaintând spre miaza–noapte, printr-o infiltrare lenta, deoarece o parte a populatiei maghiare a fost ucisa în timpul navalirii tataresti (1241–1242). Adevarul este ca la venirea Ungurilor în Transilvania, prezenta Românilor este dovedita prin documente: cronica notarului anonim al lui Bela IV–lea, vechea cronica rusa a lui Nestor. Continuitatea este aratata de datele arheologice si lingvistice, tezaurele monetare. Chiar în comuna mea natala, s-au gasit câteva "comori" – cu monede de pe vremea lui Septimiu Sever. Argumente lingvistice au fost aduse de Atlasul lingvistic român, de savantii: Ernst Gamillscheg, Sextil Puscariu, Emil Petrovici. Toponimia româneasca era si ea un argument si toponimia de caracter slav – cum sunt Bistrita si Sebesul. Pe de alta parte Transilvania a fost un centru de roire românească – în cadrul fenomenului transhumantei – înspre rasarit pâna departe în muntii Caucaz si Moscova si spre sud peste Dunare în Dobrogea pâna în Grecia – unde gaseau Români si se stabileau alaturi de ei. De asemenea în Moravia, Silezia, Polonia, în Galitia centrala si rasariteana, spre Moldova si Muntenia, spre Bucovina. Transilvania reprezinta o unitate etnica, o unitate economica si o unitate culturala si politica. Transilvania este un pamânt tipic românesc. Argumente care au fost sustinute de toti istoricii nostri din toate punctele de vedere: istoric, lingvistic, arheologic, numismatic, toponimic, folclor, religios.

Profesorul Grigore Ciortea a fost în mai multe perioade director al liceului si de fiecare data s-a dovedit un bun conducator si vrednic gospodar. Riguros ca om de stiinta si sever ca profesor si director, m-a ajutat atât pe mine, cât si pe alti fii de tarani, prin scutiri de taxe scolare si la internat, prin acordarea de burse, semiburse si ajutoare banesti, prin îmbracaminte si carti. Poate din acelasi motiv: de a sprijini taranimea ca o pastratoare a patrimoniului national!

Profesorul Heinz Haltmann – de muzica – ne-a învatat, deopotriva, teorie muzicala si lectura muzicala, ca sa putem citi partiturile si urmari compozitiile pe baza lor, sa întelegem si sa admiram muzica (ce sa-ti alegi si cum sa te bucuri de ea) – ca pe o minune, care ne permite îmbogatirea sufletului cu un univers interior care este numai al insului si care sterge orice granita dintre vârste, nationalitati, clase sociale, ideologii politice. Nu suporta sa fie tulburat farmecul creatiilor executate. Descoperea si sanctiona pe loc pe încriminat ca si pe compozitorii muzicii frivole. Astfel pentru noi, cei 4 B – Bach, Beethoven, Brahms, Bruckner – erau tot asa de accesibili ca si Wagner, Enescu, Ceaikovski, Verdi, Debussy, Chopin, Berlioz, Johann si Richard Strauss. Muzica nu poate fi nici usoara si nici grea, ci numai muzica buna, fie ca este o doina sau o romanta. George Enescu scria despre Richard Wagner, – despre care tendentios se spune ca e greu de înteles – ca este "cel mai rascolitor dintre muzicieni, cel care

vorbind numai despre zei, se adreseaza totusi oamenilor si laturii celei mai fine a fiecaruia dintre noi"... Ca "o arta este prin ea însasi o lume închisa; un templu magic, în care nu simti nici nerabdare, nici dorinta de a evada"... Profesorul H. Haltmann, fost dirijor de opera, conducator de cor si de orchestra de mare anvergura, executant la orice instrument, inclusiv la orga (în Tg. Mures cântau numai 2 persoane la orga) era si compozitor si în serile târzii, cu luna, îi cânta sotiei la fereastra "Primavara" – ca un anotimp ce revine an de an, dar în viata se permanentizeaza, devine eterna...

O arta era si gimnastica – prin care ne pastram trupul sanatos, armonios, echilibrat, lacas al sufletului, contribuind la o educatie integrala, împreuna cu sportul. De asemenea lucrul manual, desenul, caligrafia, mijloace de exprimare deplina a omului si de cunoastere. Cu puteri ca si cuvântul si stiinta, – linia, culoarea, forma, volumul, au contribuit la formarea si desavârsirea noastra si toti profesorii pe care i-am avut la aceste discipline, nu dexteritati, cum li se spunea, nu în sensul bun al cuvântului – îi pastram în memorie.

Tot o arta era si felul directorului Grigore Ciortea de a ma recomanda în familii pentru pregatirea unor copii, colegi mai mici sau mai mari, de a le da lectii ca sa pot sa ma întretin la scoala. Asa m-a prezentat la medicul liceului, dr. Domitian Baciu, sa fac lectii cu nepotul sau Nicolae, sa locuiesc cu acesta si sa fiu "mensist" în familia doctorului – beneficiar al mesei în familia lui – într-un moment greu pentru mine. M-a prezentat directorului Ioan Boca de pe Câmpie de la scoala primara, la cantina caruia sa manânc (pentru care faceam doua drumuri cu trenul de la o gara la alta). În anii în care am facut practica la scoala de arte si meserii – unde faceam sculptura, lucrari mecanice, tinichigerie – m-a recomandat la "Atelierele publice ale orasului", ca sa pot sa ma deprind mai usor cu acele lucrari, care mi-au fost de mare folos în împrejurari grele în viata. Ca o arta am interpretat si metoda profesorului Ioan Bojan de a ne preda stiintele naturale în versuri – spre a fi mai accesibile. Cu câta caldura vorbea despre o insecta; cu multa pasiune despre o planta sau floare; despre un minereu, care nu era o piatra oarecare; aproape în soapta ne prezenta o teorie sau un fenomen biologic! Sentimentul naturii si dragostea fata de ea, a cautat sa ni le trezeasca si formeze prin insectar, herbar, pietrar si diferite culegeri de frumuseti rare. Pe acestea am cautat în toate calatoriile si circuitele mele sa le desavârsesc si cât de rau mi-a parut când am întâlnit o gâza, o floare, un arbust sau pom, al carui nume si proprietati nu le-am retinut din lectiile din clasa sau din pregatirile pentru teza sau raspuns. Fie ca le-am întâlnit pe o pajiste, într-o padure, într-o gradina sau livada, pe un vârf de munte, – de unde mi se deschideau privelisti îndepartate si uneori ignoram ceea ce era în imediata mea apropiere, ca nume, ca rost, ca parte integranta, desi insignifianta, ca existenta si minuscula ca proportii! Dorind sa povestesc amintiri dintr-o excursie sau sa fac o descriere a locurilor, întotdeauna îmi amintesc de Dascalul nostru – cum îi placea sa se numeasca pe sine! Dascalul avea peste 35 de lucrari stiintifice publicate, tinuse multe conferinte în multe orase si cu diverse prilejuri festive si initiase si participase la multe

si mari actiuni pentru cunoasterea trecutului liceului nostru. Ridicarea bustului lui Alexandru Papiu Ilarian, lui i se datoreste – ca initiativa, subscriere lunara si formarea unui comitet!

Un însingurat în sala profesorala a liceului si în societatea orasului a fost profesorul nostru de geografie Victor Georgian. As putea spune si un om care a trait despartit de natura, fiindca nu am auzit sa fi participat la o excursie, la o calatorie. Un nemultumit de sine, fratele sau istoricul este Pamfil Georgian! La geografia economica, ne-a dat ca teza pe trimestrul al II–lea "Ford si fordismul". La aducerea tezelor, analizând-o, mi-a dat calificativul exceptional – fara nici o greseala. O singura virgula lipsea. M-a invitat la el acasa si mi-a dat ca premiu o carte din biblioteca sa: "Pages Choisies" de Charles Baudelaire. Înmânându-mi-o, mi-a vorbit ca nimeni altul, despre acest mare poet, scriitor si critic de arta, pe cât de contestat, pe atât de admirat pentru originalitatea si valoarea poeziilor sale din "Les Fleurs du mal"...

Am descoperit atunci, în profesorul nostru de geografie, un artist, îndragostit de poezie si de frumusetile ei. În fata casei avea o minunata gradina cu flori, care de care mai frumoase – portrete ale nebanuitelor ocupatii si preocupari. Lectiile din clasa nu-l tradau. Expunea frumos, corect, stiintific, dar fara de nici o floare stilistica. Cât ne-ar fi putut ajuta pentru descrieri geografice, daca pe lânga stiinta pe care o stapânea, ar fi adaugat ceva din darurile sale artistice!

De la toti acesti profesori, de care ma leaga atâtea amintiri, pe care spatiul nu le-a putut cuprinde, am adunat cunostinte, idei si sentimente; moduri de a pune problemele si caile si mijloacele de a le rezolva. Solutii, care mi s-au dat: conturari de idealuri în scoala si în viata, jalonari de teluri apropiate pentru o salubritate intelectuala morala – judecati, spirit critic, verificari si înlaturari ale erorilor si prejudecatilor, criterii de apreciere si sens creator în gândire prin selectionari si sinteze. Masuri si mijloace pentru o salubritate morala – asimilari si integrari în fiinta mea a adevarului, binelui si frumosului din curentele vremii – culturale, filozofice, religioase, sociale, politice, pentru fixarea unei atitudini, a unei linii de conduita – a trai, a actiona, a realiza, în viata pentru crestere, a sensului devenirii noastre personale si românesti în liceul nostru, o importanta institutie din tara.

La nivelul liceelor militare din tara, al Colegiului Sf. Sava si al liceului Gh. Lazar din Bucuresti, al liceului George Baritiu din Cluj, al liceului Sf. Vasile din Blaj, al liceului Traian din Turnu–Severin, al liceului Cosbuc din Nasaud, al liceului C. Diaconovici Loga din Timisoara, al liceului Gojdu din Oradea, ale liceelor din Craiova Fratii Buzesti, Carol I, al liceului Andrei Saguna din Brasov si altele, Liceul Al Papiu Ilarian din Târgu–Mures era o scoala de înalta clasa, cu mari posibilitati de evolutie. M-am convins de acest lucru cu prilejul întâlnirilor periodice – ale revederilor seriei noastre de absolventi, la 40, la 45 si la 50 de ani de la absolvire!

Seria noastra de absolventi 1934/1935 numita “Dumitru Martinas” pentru a omagia pe profesorul de limba româna, care ne-a fost diriginte în clasa ultima de liceu – a saptea – a reusit sa se întâlneasca în 1974, pentru întâia oara la împlinirea a 40 de ani de la absolvirea liceului.

A fost un eveniment neasteptat, nesperat – mare.

Greul, meritele si recunostinta revin colegilor din Târgu–Mures care au avut initiativa si au organizat “revederea” – care a cerut mari eforturi, timp, cheltuieli. Au muncit intens luni de zile, dar toate prevederile lor, surprize multe si mari – s-au realizat dupa programul pe care l-au facut: primirea în gara, gazduirea, însotirea pâna la liceu prin orasul schimbat, întâlnirea în fata liceului, pe treptele soclului, bustului patronului liceului, fotografiile, conversatiile. Toate au întrecut nu numai asteptarile lor ci si ale noastre. Exceptionala, deosebit de calduroasa a fost primirea facuta de Conducerea liceului. Mai întâi un cuvânt al delegatului ei si al conducatorului pionierilor; la care a raspuns seful promotiei noastre, – o emotionanta predare a stafetei dintre generatii, pentru asigurarea continuitatii culturale!

Cordoane de pionieri, îmbracati festiv, cu buchete de flori în mâna, ne asteptau pe scarile intrarii principale ale liceului, având alaturi pe profesorii actuali, – bateau din palme, urau si ne aruncau flori în fata. Din loc în loc îmbratisam pe cei mici si strângeam sincer mâna profesorilor lor. În urale am fost condusi pâna la clasa, pe care am avut-o în clasa a VII–a, ultimul nostru an de liceu. Paseam pentru prima data pe scarile intrarii principale a liceului, într-un cadru solemn, de neimaginat, feeric! Acolo ne-a întâmpinat directorul liceului, Simion Vasies, rostind un cuvânt impresionant de bun venit, subliniind semnificatiile evenimentului si importanta seriei noastre ca veriga evolutiva în lantul de absolventi ai liceului de baieti Alexandru Papiu Ilarian, cu toate realizarile ei pe multiple planuri, singura care a avut nenorocirea de a-i fi disparut, pentru totdeauna, tabloul de absolvire de pe coridor!

Fiecare moment si nume îl însoteam cu un strop de amintiri si cu o lacrima. În raspunsul sau de multumire, seful promotiei noastre manifesta încuviintarea si emotiile noastre ale tuturor celor prezenti, care erau asezati în banci, fiecare la locul sau din ultima clasa de liceu.

La apelul facut, cei prezenti au raspuns cu câte o autobiografie scurta. O invazie de necunoscute, de evolutii si date, care nu puteau fi banuite, aproape pentru fiecare dintre noi! Unii dintre noi au fost adevarati fauritori ai destinului lor, luând hotarâri decisive la rascruci, alegând solutii optime pentru îndeplinirea profesiunii îmbratisate.

Multi aveau alaturi sotiile – real sprijin în viata si în cariera. Ca sa poti vedea meandrele drumurilor strabatute, limpezimile împlinirilor si umbrele obstacolelor, trebuia sa urci în gând, pe unul dintre masivii nostri si sa privesti de la înaltimea lor privelistea unei vieti –

Caraimanul, Ceahlaul si pentru unii Retezatul, - ca sa ai deplin spectacolul culmilor de realizare.

Luminozitatea, departarile în spatiu si în timp, le da marturisirea facuta de fiecare, cu sinceritate si împartasita cu deplina încredere. Fiecare si-a aratat fata adevarata a zilelor mari de multumire sau reusita, de biruinta sau suferinta! Impresionante au fost recoltele culese dupa o viata de om. De oameni mari, unii!

Alungând norii ce învaluisera piscurile, cine sa prevada mersul vietii, înserarea pentru unii, amurgul mai apropiat sau mai departat pentru altii... Pe unele vârfuri noaptea vine pe furis, pentru altele coboara vertiginos si asterne tacerea si linistea eterna peste întregul cuprins! Sunt putini cei vestiti ca se prabusesc de pe stânci în haul necunoscutului!

Absenteismul a fost aspru criticat pentru ca solemnitatea nu era numai sarbatoarea noastra a seriei de altadata, sarbatoarea liceului nostru de totdeauna si a locului, – cu conducerea, cadrele si elevii sai actuali, cu totul neobisnuita, ci si o comemorare a conducatorilor nostri de ieri – directori, corp profesoral, personal ajutator, – care nu mai sunt sau carora starea sanatatii nu le permite sa fie de fata – a colegilor nostri dusi si ei în lumea umbrelor, precum si o înaltatoare sarbatoare a culturii românesti, pe meleagurile muresene, la care prin manifestarile din oras, prin oficierea serviciului divin la deschidere la Catedrala, lua parte si lume din oras sau din alte parti! Profesorul nostru diriginte Dumitru Martinas fiind bolnav, a trimis un sguduitor mesaj adresat seriei noastre care-i poarta numele.

La apel, în locul celor ce nu mai sunt în viata, raspundeau cei care stiau din ce cauza si unde si-au gasit odihna vesnica, cine-i mai plânge sau nu, sau rosteau adevarul apasator ca plumbul: "decedat"!

Tot în cadrul acestei complexe solemnitati, dupa sguduirile launtrice dramatice, Directorul liceului, Simion Vasies, ne-a condus si profesorii de specialitate ne-au primit, în salile actuale de cursuri, în care predarea se face cu metode noi si cu mijloace la nivelul celei mai înalte tehnici existente, cu statii de amplificare si posibilitati de control al atentiei si întelegerii – modernizate, aidoma acelora din Institutele Universitare de specialitate!

Ne-a condus si la laboratoare. O mândrie a liceului dar si a noastra.

A doua zi am facut un pelerinaj la mormintele celor care-si dorm somnul de veci în cimitirele din localitate: directori, profesori, colegi si prieteni din vremea noastra. Despre directorii si profesorii liceului – contemporanii seriei noastre, dascalii nostri, ne vorbise în ajun profesorul nostru, preot Ioan Miclea, evocându-i pe toti, în cadrul realitatilor de atunci, fiecare cu caracteristicile sale, reînviindu-i cu farmecul amintirilor. A condus solemnitatea în calitatea sa de fost profesor si de loctiitor al dirigintelui nostru, care era bolnav. În timpul zilei am facut excursii în împrejurimile orasului. Seara, la banchet: abundenta în toate ca-n povesti.

Mâncaruri alese, "specialitati". Tuica si vinul aduse din regiuni renumite. Statie de amplificare si benzi de înregistrare. Orchestra, cântând dupa gust si dorinti. Colegul nostru Lica Mateescu a cântat cu vocea lui dulce si timbru-i particular si duios, cântece cerute si melodiile lui preferate. Dansuri vechi si noi pâna târziu (dupa toate regulile de la scolile de dans din vremea când eram elevi) cu sotiile colegilor si cu colegele noastre de la liceul de fete "Unirea" din localitate, a caror întâlnire – în aceeasi zi cu noi – si participare, a fost tinuta secret de organizatori ca sa ne faca o placuta surpriza la banchet. S-a toastat ca-n antichitate si conversatiile au fost când socratice si academice, când presarate cu întâmplari hazlii, când cu glume si anecdote – ca a treia zi într-o alta excursie facuta de cei care au mai putut ramâne!

Deslegând baerele amintirilor rascolitoare ale inimei si starilor sufletesti, efuziunile sentimentale n-au putut fi zagazuite de timp si n-a putut fi stavilita nici dorinta viitoarei întâlniri peste cinci ani!

Astfel ultima noastra clasa de liceu a fost transformata într-o Aula, în care Directorul actual ne-a vorbit despre tot ce a înfrumusetat adolescenta si tineretea noastra în liceu, rostind un adevarat discurs de receptie a seriei noastre în Panteonul cultural al liceului, iar dirigintele si seful promotiei noastre au dat raspunsul!

Dupa o prezentare a tuturor acelora carora le datoram totul de la început de viata, ne-a înfatisat rosturile întâlnirii noastre pentru trecut, pentru prezent si mai ales pentru viitor, înscriind seria noastra în paginile istoriei! Banchetul ne-a adus ceva din antichitatea greco–romana, iar muzica si dansul – mijloace de expresie si de desfatare a omului din timpuri stravechi. Imaginile si graiul nostru – realizate de colegul nostru cu tehnici moderne – Puni – se pastreaza în fototeca si fonoteca de aur a seriei noastre.

Urmatoarea întâlnire a avut loc la 45 de ani de la absolvire în 1979. A reeditat momente din 1974, altfel însa, tot mari, aidoma ca stralucire, dând solemnitatii acelasi caracter festiv, în acelasi cadru, fastul fiind însa estompat pentru noi, nu si pentru Conducerea si reprezentantii liceului, pionieri si profesori – de voiosia învaluita de lintoliul mâhnirii sporite prin raririle de rânduri. Acelas profesor al nostru – valid, desi îmbatrânit de vârsta si munca, a condus impecabil, solemnitatea, tinând locul dirigintelui, absent si de data aceasta, tot bolnav, exprimându-si mari pareri de rau ca nu a putut participa si urându-ne sa ne bucuram cât mai mult unii de altii!

Profesorul Ioan Miclea a omagiat pe toti cei dusi pe totdeauna – directori, profesori, unii elevi – subliniind însusirile de învatatori si caracteristicile personale si didactice în pagini vrednice unele de antologie a învatamântului, altele, de anecdote, preluând firul de la prima "revedere" a seriei noastre si rostul prezentei noastre la aceasta solemnitate. În drum spre

cimitir mi-a vorbit despre familia sa, despre viata traita si despre activitatea desfasurata, despre lucrarile sale publicate si nepublicate, cunoscute si nestiute, pastrate si jertfite.....

Altfel, din alte motive decât Eugenio d'Ors, care ardea, totdeauna, prima pagina scrisa la început de an!

O marturisire sincera, cu caracter testamentar, adresata prin mine, posteritatii! În clasa îsi luase ramas bun de la noi toti, avertizându-ne ca s-ar putea sa nu ne mai revedem. Era o presimtire a despartirii definitive?

Lica Mateescu a intonat cu mai multa ardoare, cu mai multa pasiune, stapînit de dorinta de a da ce e mai bun în fiinta sa, cântecele lui preferate. A fost cântecul lebedei? Cântecul înfocat al privighetorii în miez de noapte?! Spusese ca la proxima întâlnire nu va mai veni fiind prea batrân !

Întâlnirea de 50 de ani din 1984 a fost prefatata, acasa la noi, de o întâlnire a noastra a bucurestenilor, cu colegul E. Puni, care este pastratorul acestor înfaptuiri. La Târgu–Mures sufletul nostru a fost mai înflacarat, mai entuziasmat de primire, care avea aceeasi somptuozitate, dar ne rascolea mai mult. Autobiografiile noastre cuprindeau numai perioada scursa între cele doua întâlniri. Trairi si momente, altele, la care ma voi întoarce ca la izvorul învatarii si învataturii, pe care le sculptam în inima noastra învesmântate în purpura nepieritoare a amintirii. Eram rascolit, ravasit... Pierdusem trei puncte de sprijin în viata: Dirigintele D. Martinas – care ma învatase de la a citi în ziar, pâna la a vedea "ireparabilul"; profesorul preot I. Miclea care ma-nvatase sa gândesc dogmatic si sa aplic gândirea, – colegul Lica stimat si iubit de noi toti, cel ce simtise nevoia sa ne înalte sufletele cu nobletea darului sau – vocea de neuitat. Trei viteji într-o viata eroica! Trei simboluri si dincolo de moarte.

Mi-a revenit mie povara grea ca în cadrul întâlnirii noatre, sa gasesc cuvintele potrivite, spre a învesmânta ideile, sentimentele, amintirile mele, care ma leaga de cei disparuti de curând, învaluiti de nepasarea uitarii! Tot ce am spus atunci acolo, în extenso, caut sa sintetizez în scrisoarea nostra. Pe dirigintele nostru D. Martinas, fost si director al liceului, l-am avut profesor din clasa a II–a de liceu si pâna la moartea sa, întâmplata în 3 februarie 1979 – numai împrejurari potrivnice m-au despartit de el o optime si mai bine de veac. El a fost lumina mintii noastre, pe care a îndrumat-o în clasa, în societati de lecturi, prin studii publicate în Anuarele liceului, – fiecare un întreg în sine, – iar pentru lucrarea sa "Originea ceangailor din Moldova", o lucrare fara precedent în literatura noastra stiintifica, a trudit o viata întreaga pâna în [Q1] ultimele ei clipe, ca sa devina un "debut postum".

Opera sa educativa, ca profesor si pedagog, sunt fiintele noastre spirituale, pentru zidirea carora, în adânc s-a daruit pe sine toata viata!

Ioan Miclea – cel care l-a înlocuit la întâlnirile de 40 si 45 de ani de la absolvire, – preot, profesorul nostru de religie unita, neotomist ca si maestrul J. Maritain, preconizând "umanismul integral", marturisind Adevarul absolut, în lectiile si în numeroasele sale lucrari publicate si nepublicate sau disparute, a fost pentru mintile si inimile noastre constructor al puntilor eterne spre celalalt tarâm, peste fluviul învolburat al existentei terestre încercata de ispite lumesti! Poet al Împaratiei lui Dumnezeu din cer si de pe pamânt!

Ilie Mateescu – Lica – beton armat al prieteniei, rezistent în furtunile de vara si în viscolele de iarna, ale bârfei, clevetirii, cârtirii, a soaptei înveninate în vâltoarea carora, atât în atac cât si în aparare, a stat neclintit, pastrându-si integritatea si demnitatea nestirbite! Tenor liric înzestrat cu o voce cuceritoare si cu calitati sufletesti neobisnuite, polarizate în jurul unei credinte ferme, tinea piept asalturilor raului împotriva fiintei umane, traind o viata caracterizata prin distinctie si eleganta.

Scotocind ungherele amintirilor si tainitele inimii mele, am adunat flori gingase cu suave culori si parfum discret, ca acelea din vecinatatea piscurilor din Piatra Craiului si din masivul Retezat, le-am înmanuncheat în buchete, învecinându-le dupa afinitati, pentru fiecare din cei trei, aducând un ultim omagiu, în atmosfera solemna a întâlnirii noastre de 50 de ani, vietii lor si roadelor ei, aripile gândului si puterile cuvântului lor, prin care s-au ridicat deasupra noastra!

Toti trei au fost exemple si educatori ai nobletei sufletesti în serviciul iubirii de patrie si de neam, asezând cultura si morala crestina la temelie! "Viata-i cântul Domnului!"

În atmosfera solemnitatii din clasa, fiica Profesorului D. Martinas, dr. Leliana Radulescu, fiind invitata de onoare a clasei noastre, a scos în relief calitatea de Parinte a tatalui ei, apropierile sufletesti si mai ales intelectuale, fata de un om caracterizat prin misticismul fiintei sale. Profesoara conducatoare a întâlnirii a fost impresionata ca, vorbind de Ioan Miclea, ca filozof al culturii, am amintit despre Filozofia culturii a lui Tudor Vianu, pe care l-a avut profesor si despre Filozofia culturii a lui Lucian Blaga!

În toamna anului 1934 m-am despartit nu numai de profesorii, sub aripa îndrumarii si ocrotirii carora am crescut în stiinta si în aspiratii; nu numai de colegii si prietenii din alte clase, de care eram însotit si flancat; nu numai de viata pe care am avut-o în liceu si-n doua perioade scurte în internat; nu numai de ambianta materiala si spirituala a liceului si a orasului, în care am petrecut sapte ani, bucurându-ma de progresul si dezvoltarea lor, ci si de locul unde Eminescu a poposit în drumul lui spre Blaj – "Mica Roma".

Lui, sonetistul iesean, Mihail Codreanu îi dedica sonetul Statuii lui Eminescu : "În sufletul român adânc rasuna / Cântarea ta mareata si duioasa; / Ea-i diadema cea mai luminoasa / Ce

neamul tau pe frunte va s-o puna. / ...Nu-ti trebue statui nici osanale, / Caci versul tau cel ferecat în zale / Mai tare-i decât bronzul si granitul / ...El e statuia vie a întregii natii."

Multe, multe din Eminescu nu le-ntelegeam înca pe deplin. Mai ales sentimentul timpului din versurile: "Si toata viata m-am închis / Gonind la idealuri / Ce s-a ales de-atâta vis? / O valuri, eternele valuri?" Si în poezia "Dintre sute de catarge": "Dintre sute de catarge / Care lasa malurile / Câte oare le vor sparge / Vânturile, valurile? / ...De-i goni fie norocul / Fie idealurile / Te urmeaza în tot locul / Vânturile, valurile / Ne-nteles ramâne gândul / Ce-ti strabate cânturile / Zboara vesnic îngânându-l / Valurile, vânturile..."

Idealurile mele încoltisera, dar "apasarea fortelor oarbe, care conduc totul fara noi si împotriva noastra", cum s-au interpretat versurile citate, n-o simteam înca. Nu aveam înca aceasta experienta de viata.... de abia la 50 de ani de la absolvire, am constatat cât se rarisera rândurile noastre si ce s-a întâmplat cu goana dupa idealuri, cu alarma lor. Am înteles si cuprinsul poeziei: "Foae vesteda" de Lenau tradusa de M. Eminescu. "Vorbele iubirii noastre / Vinovate-mi stau în fata / Dovedite de minciuna. / Cer sa sting a lor viata / Dulcea lor zadarnicie / Nu ma-ndur s-o pun pe foc / Desi-mi stau atât de triste / Ca nu pot muri pe loc / Voi purta întreg amarul / Si norocul astor foi / În durerea vechii pierderi / Recitindu-ma-napoi."

La întâlnirea de 50 de ani, m-am "recitit înapoi" cu idealurile si cu tot ce mi-a fost drag în viata. În 1934 însa, când plecam spre alte zari, înarmat pentru carte si pentru viata, cu diploma de bacalaureat, nu întelegeam "trecutul" – anii petrecuti în sat, în liceul din Târgu–Mures, în climatul social, cultural, civilizatoric al orasului, n-aveam sentimentul lui. Plecam apasat de povara neîntelesurilor. Plecam spre Universitate, dornic sa strâng întelesuri, limpeziri ale destinului. M-am despartit de locul unde au visat antecesorii mei si am plecat cu idealurile si cu visurile, din cauza carora, cum spunea Eminescu, "toata viata m-am închis".

"Opozitia dintre idealurile si cânturile de o parte si valurile, vânturile de alta, toate acestea sunt forme felurite pe care le ia sentimentul timpului". "Constiinta sufera si ar vrea sa se izbaveasca de apasarea fortelor oarbe, care duc totul fara noi si împotriva noastra"

(În Mihai Eminescu, Poezii III – D. Muraras – editia Muraras, pag 14, 219)

Universitatea

Spre Universitate

"Pentru un copil de taran ardelean, trei profesiuni erau obligatorii:

- preot – pentru a fi în sufletul neamului (Academia Teologica din Blaj);

- medicina sau farmacia – pentru a îngriji trupul (Universitatea din Cluj);

- dreptul – cale de aparare a drepturilor românesti.

Orice intelectual ardelean se gasea toata viata în misiune, în slujba intereselor superioare ale neamului.

Înarmat cu cunostintele acumulate si asimilate în scoala primara si în liceu, cu experienta de gând si de viata din sat si din oras, cu exemplul marilor personalitati de pe Câmpia Transilvaniei: Al. Papiu Ilarian, fiul preotului din Budiul de Câmpie, prefectul Constantin Romanu Vivu -, conducatorul Revolutiei din 1848 pe Câmpie, din Pintic, de lânga Teaca, Alexandru Dobra, cel dintâi episcop al Lugojului, din Sopteriu, comuna de lânga noi, George Sincai din comuna Semsud, azi Sincai, Petre Maior nascut în Capusul de Câmpie, George Baritiu nascut în Jucul de Jos, - cu exemple mai noi: farmacistul german Koreck Friedrich din comuna mea, un verisor al meu la Drept la Cluj si altul medic al circumscriptiei, cu studii în Italia, la Bologna; - al unei rudenii, profesor la Academia Teologica din Blaj, cu povestirile secretarului general al Universitatii din Cluj dr. Constantin Jurcan, - având diploma de bacalaureat, actele necesare si o dovada din partea farmacistului ca am facut practica farmaceutica, m-am dus la Cluj sa ma înscriu la Facultatea de Farmacie… având asigurat un ajutor din partea farmacistului. Spre nenorocul meu, în anul 1934, Facultatea de Farmacie din Cluj, ca si cea din Iasi, s-au desfiintat si învatamântul farmaceutic s-a concentrat la Bucuresti, unde sansele de reusita erau considerabil scazute si nu ma mai puteam bucura de ajutorul farmacistului. Ceea ce am învatat de la el mi-a folosit mult în viata si-mi foloseste si azi, dar la acest vis nutrit ani de zile, a trebuit sa renunt!

Considerând ca Academia Teologica necesita cheltuieli minime si prin cunostinte pot sa obtin ajutoare: casa, masa, îmbracaminte, daca nu burse, cu recomandarile indispensabile de la preotul din comuna, de la protopop si de la un canonic, care era de pe la noi, m-am dus la Blaj, care-mi deschidea si unele perspective pentru viitor, chiar de studii la Roma, la Institutul "De propaganda fide". Am întârziat însa depunerea actelor si am pierdut concursul. Clujul, pentru care aveam recomandare catre episcopul dr. Iuliu Hossu, care a ajuns cardinal, nu m-a putut primi, fiindca apartineam de Episcopia Blajului. Asa s-a naruit si al doilea vis.

Aveam o speranta sa ma înscriu la Facultatea de Litere si Filozofie, la istorie. Profesorul Silviu Dragomir, care mi-a fost presedinte la comisia de bacalaureat, m-a remarcat ca urmare a raspunsurilor pe care le-am dat la el la istorie despre "personalitatea lui Stefan cel Mare si domnia sa" si a raspunsului dat la limba româna despre Dimitrie Cantemir, - autorul preferat ales pentru bacalaureat. Dupa examen mi-a spus sa ma prezint la el la Cluj, sa ma înscriu la istorie si fiindca am însusiri de cercetator, dupa un an ma va trimite la Paris. Actele îmi erau la Secretarul general al Universitatii, care m-a înscris la Facultatea de Drept, iar Facultatea de

Litere si Filozofie nu ma înscria fara ele… Asa am mai irosit un vis care îmi deschidea mari perspective!

Un coleg de clasa si prieten foarte bun m-a înscris la Facultatea de Medicina, sub rezerva prezentarii actelor pâna la validarea concursului. Facultatea de Medicina ma atragea mult fiindca în practica farmaceutica facuta, am vazut multi bolnavi grav, care, sub îngrijirile medicale, s-au vindecat si eram dornic sa fac bine omului, dupa pilda farmacistului. Rapid mi-am facut o pregatire pentru concurs, dar din pricina disectiei m-am retras.

Cu timpul, în împrejurari neprevazute, cazuri de forta majora m-au obligat sa fac interventii de prim ajutor "mica chirurgie" si convingerea ca as fi facut fata profesiunii medicale a fost tardiva. Drumul de la acea cale deschisa de colegul meu, de a-mi însusi stiinta si arta medicala si pâna la a privi viata, - necesitatea de aplicare, - a fost lung. Reprosuri mi-am facut în momentul în care mi-am descoperit chiar o vocatie pentru umanismul profesiunii! Am avut si o admiratie pentru colegul meu, care a stiut ce vrea si a facut ceva conform înclinarilor si puterilor sale!

La Universitatea din Cluj

Toate practicile facute în decursul anilor la celelalte institutii de stat: primarie, notariat, pretura, prim-pretura, posta, jandarmerie, - duceau spre studiul Dreptului. De asemenea si faptul ca un avocat, jurisconsult, magistrat, trebue sa înglobeze în pregatirea sa o cultura generala temeinica si o cunoastere aprofundata a tuturor profesiunilor si ramurilor de activitate umana. Marturie stau procesele celebre din culegerea Henri Robert si cele din culegerile noastre – sau "Pledoariile celebre" din antologia de oratorie juridica, publicate de Iolanda Eminescu în 1973, înfatisându-ne oratoria juridica în antichitate, în Franta în decursul secolelor si în România, la sfârsitul secolului al XIX-lea. Importante sunt si lucrarile de "Interpretarea normelor juridice", ca aceea a lui Szabo Imre, publicata la Budapesta în 1960 – si la noi în traducere în 1964.

Dupa câteva colindari spre alte ramuri ale stiintei pozitive, ca un "Pelerin al absolutului", am ramas la Facultatea de Drept.

Universitatea Regele Ferdinand I din Cluj

-functiona într-o cladire impresionanta: asezare, spatiu, forme, - ce-i dadeau prestigiu si stralucire.

Profesorii priviti cu admiratie si respect pentru locul si functia lor în cultura românească, - desi numai un numar redus îsi meritau locul.

Atitudinea fata de munca, tinuta în institutie, reprezen-tau: autoritate transmisa din generatie în generatie ca si ordinea în care trebuiau îndeplinite îndatoririle spirituale fata de viitoarea profesiune si fata de stiinta, fata de societatea si neamul românesc.

Mi-am luat licenta în Drept, m-am înscris la doctorat la ambele sectii existente: juridica si politico-economica, regretând ca s-a desfiintat catedra de drept bisericesc si nu puteam ajunge "doctor ultrimque" – adica în juridic, economic si canonic – si mi-am luat doctoratul în specialitatea politico-economica, cu mentiunea foarte bine. Teza "Functiunile extra–fiscale ale impozitelor" – la Finante, tinzând spre o filozofie si o sociologie a stiintelor economice – mi-a oferit ocazia sa ramân în învatamântul universitar.

Profesorul D.B. Ionescu, de Economie politica, dupa ce m-a examinat în seminarul sau de la ora 11 dimineata si pâna la 9 seara, cerându-mi sa-i dovedesc raspunsurile la nenumaratele sale întrebari cu textele din cartile la care faceam referinta; pe care le avea în biblioteca seminarului, unde era si o parte din biblioteca sa, - mi-a spus ca, desi regreta ca nu mi-am luat teza de doctorat la el, totusi îmi propune sa ramân asistent la catedra de economie politica. Nici nu ma cunostea, pentru ca urmasem cursurile, pentru fundamental, si-mi luasem examenele de economie politica cu profesorul George Strat – venit în anul acela de la Facultatea de Drept din Oradea, care se contopise în acel an cu Facultatea de Drept din Cluj. Propunerea am acceptat-o, dar am fost în imposibilitate de a o duce la îndeplinire. O pierdere ireparabila pentru mine. Fiindca avea un curs de economie si de istoria doctrinelor economice scrise clar, dar cu o conciziune care-ti pretindea sa-l întelegi si apoi, aproape sa-l memorizezi, - era considerat "încuiat" de studenti, iar pentru severitatea mare – ca "trasnit". În realitate era deschis, amabil, prietenos, obiectiv în aprecieri, comunicativ, deloc ursuz, cu o pregatire de specialitate temeinica, facea parte din "Cercul economistilor" de la Bucuresti, bucurându-se de mare consideratie, fiind în relatii strânse cu profesorul Mihail Manoilescu de la Politehnica si de la Academia Comerciala, cu profesorii: Madgearu si Constantin Bungetianu, Tasca, D.R.Ioanitescu si altii, despre activitatea fiecaruia vorbind cu obiectivitate si competenta. Spre deosebire de ei, care mai aveau si activitati practice si politice, el ramasese numai la planul teoretic.

Teza mea fusese vazuta si de profesorul Mihail Manoilescu – interesând caracterizarile economiilor pe spatii mari si de profesorul C. Bungetianu, care a remarcat ca am epuizat bibliografia bogata a problemelor ridicate, sustinându-mi un punct de vedere propriu. Mi-aparut rau ca n-am putut beneficia de propunerea profesorului D.B. Ionescu de a deveni asistentul lui, fiindca si eu eram înclinat mai mult spre latura teoretica, de cercetare, decât spre cea practica, - a carui exercitare am facut-o în cadrul Baroului Ilfov si Colegiului Bucuresti.

Pentru aprofundarea laturii economice a pregatirii mele, m-am înscris si la Academia de Înalte studii comerciale din Cluj, care avea profesori de mare valoare, drepti dar severi, bine

pregatiti ca: Octavian Prie, Sabin Cioran, - Director al Bancii Nationale, Laurentiu Somesan – specialist în probleme de geografie a granitei de Vest ca si Stefan Manciulea , Al.O. Stefanovici-Swensk – traducator al eseurilor lui R.W. Emerson – considerat de studenti "americanist" ca si Beckental intrat în cântece; profesorii Bordeianu, Voinea, Gârbea, George Moroianu, Lacea, Evian, Barbat.

Daca am avut nenorocul ca s-a desfiintat Facultatea de Farmacie din Cluj, am avut norocul ca s-a desfiintat Facultatea de Drept din Oradea si s-a contopit cu Facultatea de Drept din Cluj, - profesorii au fost încadrati definitiv în rândurile profesorilor din Cluj, tot în anul 1934. S-au sporit si numarul studentilor si implicit selectiunea. A fost un real ajutor, pe toate planurile, pentru Universitatea din Cluj – cu totii, profesori si studenti devenind participanti pretiosi ai activitatii si evolutiei ei. Au mai venit si de la Cernauti prof. Erast Dit. Tarangul, decan al facultatii de Drept din Cluj, care mi-a fost presedinte în Comisia de doctorat si Gh. Coroana. Un eveniment îmbucurator si pentru studenti. Aceste cadre didactice au fost foarte bine pregatite si buni pedagogi.

S-au format doua serii de profesori, pentru anumite discipline si fiecare serie de studenti mergea pâna la sfârsitul facultatii cu profesorii sai. Asa de exemplu, dintre cei veniti, nu l-am avut la procedura civila pe V. Cadere, ci pe Em. Hatieganu, dar l-am avut la doctorat, atât la procedura civila cât si la dreptul international public, în locul lui G.Sofronie – transferat la Bucuresti. Nu i-am avut pe Bogdan Ionescu si Alexandru Angelescu la dreptul civil, ci pe Aurelian Ionascu. Nu l-am avut pe Tiberiu Mosoiu la roman, ci pe I.C. Catuneanu. Nu l-am avut la finante pe George Leon, ci pe fratele acestuia, Nicolae Leon. Asa ca voi vorbi numai despre cei pe care i-am avut, punând accentul mai mult pe amintiri, decât pe caracterizari stiintifice ale activitatii si personalitatii lor – ceea ce m-ar îndeparta mult de la obiectul acestei scrisori, si asa prea ampla. (Nota noastra. Este vorba de scrisoarea lui Al. P. catre Nae Baticu, o succinta autobiografie)

Deschiderea anului universitar 1934 / '35 s-a facut prin lectia profesorului Gh. Sofronie (nascut 1901 în comuna Timisesti-Neamt. Licentiat în Litere - Geneva, doctor în Drept-Universitatea din Bucuresti) "Fenomenul razboiului în lumina angajamentelor internationale". Era profesorul nostru de drept international public venit de la Oradea. Un om competent, constiincios, cu mari posibilitati de exprimare si argumentare, constient de importanta problemelor dezbatute, - care intereseaza trecutul, prezentul si viitorul nostru, izvoare de litigii si de multa suferinta în întreaga noastra istorie, – cu valoare permanenta pentru noi. Având o vasta activitate diplomatica internationala, ca reprezentant al nostru în comisii si la conferinte internationale cu caracter permanent sau ocazionale, a publicat zeci de lucrari de valoare, privind problemele noastre vitale, în lumina dreptului international. Pâna la acea data avea publicate peste 20 de lucrari, de mare importanta, (iar în 1946 – 64 de lucrari),

premiate unele de Academia Româna, dintre care: "Contributiuni la cunoasterea Societatii natiunilor", "Le principe des nationalités et les Traités de paix de 1919/1920" (Principiul nationalitatilor si tratatele de pace din 1919/1920), "Problema pacii si organizarea ei juridica", "Tratatul de la Trianon si Actiunea revizionista" 1934. Chiar în anul acela (1934) s-au întâmplat doua evenimente care interesau securitatea statului român: la 9 decembrie 1934 s-a petrecut atentatul de la Marsilia în care si-au pierdut viata doi mari prieteni ai României: Regele Alexandru I al Jugoslaviei, casatorit cu principesa Marioara, fiica regelui Ferdinand si al reginei Maria si Louis Barthou, ministru de externe al Frantei, care fusese în vizita diplomatica în România, - fara sa fie prinsi atentatorii, fara sa se cunoasca oficina si substratul. Un avertisment pentru politica noastra externa si interna. La 20 decembrie 1934, "Federatia nationala ungara a retiparit si raspândit expunerea verbala a contelui Albert Apponyi în fata Conferintei de Pace, din ziua de 16 Ianuarie 1920, îndreptata împotriva Universitatii din Cluj. Universitatea din Cluj a raspuns acestui atac în mod competent, cu stiinta, bazându-se pe adevar si dreptate, dar numai dupa dictatul de la Viena.

S-au publicat atunci, când Universitatea din Cluj era refugiata la Sibiu, de catre Centrul de studii si cercetari privitoare la Transilvania, mai multe lucrari importante. Printre ele si lucrarea "Frontière et nation en droit international" de Georges Sofronie (Frontiera si natiune în dreptul international). Arata ca un stat nu poate fi conceput fara un teritoriu, – baza materiala a existentei sale si ca linia pâna la care se întinde suveranitatea sa, implica probleme de ordin politic, economic, juridic, militar, cultural. O linie conventionala, care determina zone de influenta si intereseaza independenta si suveranitatea externa a statelor, tinând seama si de alte considerente de ordin geografic, fizic, strategic, etnic, de coeziunea interna, de fiinta morala si evolutia istorica. A doilea razboi mondial a fost precedat de o interpretare doctrinara a conceptului de natiune si comunitate nationala bazata pe rasa – Volk – Boden – Blut – popor, pamânt, sânge si Volksgeist – o unitate spirituala. Pentru noi elementele constitutive ale conceptului de natiune sunt: comunitatea de origine, de limba, de religie, de interese, constiinta nationala, aspiratiile de viitor si cultura. Prof. dr. Iuliu Moldovan face distinctie între natiune si neam. Comunitatea de spatiu este elementul hotarâtor în conceptul natiunii, iar neamul este o comunitate de sânge, fond etnobiologic, traditie, spatiu si destin. Studiul vietii este biologia. Studiul vietii, al genezei si evolutiei neamului este etnobiologia, o ramura a etnologiei, care este stiinta neamului în general.

Dintre lucrarile publicate abia dupa Dictatul de la Viena si care, din pacate nu au avut accesibilitate în massele largi, desi ar trebui cunoscute de fiecare român: Silviu Dragomir :"La Transylvanie avant et après l'arbitrage de Vienne" (Transilvania înainte si dupa Arbitrajul de la Viena) Sibiu 1943; Petre Râmneamtu: "Die Abstammung der Tschangos"(Originea Ceangailor), Sibiu 1944; Al.Borza: "Die Siebenbürgische Heide" (Câmpia Transilvaniei), Sibiu 1944; I. Moga: "Les Roumains de Transylvanie au Moyen-âge" (Românii din Transilvania în evul mediu), Sibiu

1944; G. Giuglea: "Uralte Schichten und Entwicklungsstufen in der Struktur der dacorumänischer Sprache", (Straturi foarte vechi si trepte de dezvoltare in structura limbii daco-române), Sibiu 1944; Laurentiu Somesan: "Le sol roumain" (Pamântul românesc), Sibiu 1944; Al. Procopovici: "Die Rumänenfrage" (Chestiunea românească), Sibiu 1944; Georges Sofronie: "Frontière et nation en droit international" (Frontiera si natiune în dreptul international).Toate aceste lucrari au aparut în "Biblioteca Rerum Transilvaniae " scoase de Centrul de studii si cercetari privitoare la Transilvania, când Universitatea din Cluj se afla refugiata la Sibiu. S-au mai tiparit la "Cartea Românească" Cluj-Sibiu: Aurelian R. Ionascu: "Revendicarile nationale formulate în trecut de Românii din Transilvania în lumina principiilor de drept"; - în colectia "Neam si Familie": Iuliu Moldovan: "Introducere în etnobiologie si biopolitica " – Sibiu 1944; V. Caliman: "Marea – regeneratoare de viata românească"; I.Agârbiceanu: "Preotul si familia preoteasca – rostul lor etnic în satul românesc"; I. Breazu: "Mama, copilul si caminul familiar în poezia românească"; Al. Rosca: "Selectia valorilor". Editate tot de Universitatea din Cluj: Institutul de igiena si biopolitica din Cluj-Sibiu si Sectia biopolitica a Astrei.

Îndatorirea aceasta a Universitatii din Cluj de a raspunde atacurilor date împotriva fiintei românesti, a unitatii neamului, a culturii si a integritatii tarii, a aparut în urma evenimentelor, a atacurilor provocatoare sau este un rost permanent al ei, înca de la înfiintare, dintru început, din nastere?

Ca sa se poata raspunde, este necesar sa fie evocate toate momentele de la înfiintarea Universitatii din Cluj, urmarind firul conducator al menirii ei, functiunile, asa cum se desprind din cuvântul conducatorilor si din activitatea lor, din viata studenteasca, definindu-i caracterul ei de înalta scoala de educatie, cu o conceptie unitara culturala si o conceptie unitara a vietii. Un dialog cu trecutul pentru a putea desprinde îndatoririle prezentului, intuirea celor viitoare si performantele în viata românească. M Eminescu spunea ca "patriotismul nu este numai iubirea pamântului în care te-ai nascut, ci mai ales iubirea trecutului fara de care nu exista iubire de tara."

De altfel, la Cluj, dupa 15 ani, momentele însemnate ale evolutiei ei, constituiau un capital moral si spiritual transmis din an în an de studenti urmasilor lor si întâlnit în anuarele si revistele Universitatii din epoca respectiva. Evenimentele anului 1918 le cunosteam din povestirile bunicii si ale batrânilor din sat. Unii au participat si ei la Marea Adunare de la Alba-Iulia din ziua de1 Decembrie 1918. Începuturile Universitatii din Cluj le stiam din amintirile întâiului Secretar General al ei.

Dupa tratatele de la Versailles s-au nascut doua tendinte puternice si diametral opuse: o tendinta de aparare a tratatelor si o tendinta de revizuire a lor – deci antirevizionismul si revizionismul. Procesul "optantilor" a avut substrat revizionist. Ungurii au refuzat cetatenia

româna, s-au retras în Ungaria si au pretins despagubiri pentru mosiile lor din Transilvania, expropriate prin legea reformei agrare din 1921 si 1922 – un miliard si jumatate lei aur (45 miliarde moneda hârtie), pe când emisiunea B.N.R. se ridica la 22 miliarde lei. Adica trei bugete anuale ale statului român, contestând României dreptul de a legifera în materie agrara pe teritoriul ei, conform propriilor interese. Principiul fundamental al sfinteniei tratatelor – "pacta sunt servanda "este înlocuit cu clauza "rebus sic stantibus" – tratatul ramâne în picioare câta vreme împrejurarile politice, economice si juridice îi sunt favorabile.

În cadrul Societatii natiunilor se încheie tratate bilaterale si întelegeri regionale – Mica Întelegere, Întelegerea balcanica, dar decalajele militare si economice si-au spus cuvântul în raportul dintre state. Al doilea organism de securitate internationala ONU – are aceeasi soarta. Întelegerile bilaterale si regionale au fost înlocuite cu blocuri pe spatiul mondial. De mare actualitate este principiul lui Hugo Grotius: "Si vis pacem, para bellum" ("Daca vrei pace, pregateste-te de razboi") si ca razboiul a fost întotdeauna în afara legii: "La paix c'est l'ensemble des forces qui résistent ", la "guerre comme la vie est l'ensemble des forces qui résistent à la mort" .("Pacea este totalitatea fortelor care rezista" "razboiul ca si viata este totalitatea fortelor care rezista mortii")

George Sofronie în calitate de decan al Facultatii de Drept din Cluj a publicat în 1946 lucrarea extrem de importanta: "Raspunderea guvernantilor în lumina dreptului international", în care analizeaza pe plan teoretic si practic raspunderea pentru declansarea razboiului de agresiune si pentru prejudiciile cauzate. Dupa primul razboi mondial, principiul raspunderii internationale a guvernantilor a aparut nu numai ca sanctiune, dar si ca avertisment pentru viitor. Raspunderea Germaniei si a aliatilor ei pentru declansarea razboiului, a fost dovedita prin documente si înscrisa în art. 23 al tratatului de la Versailles. A fost pus sub acuza Keizerul Willhelm al II-lea, care n-a fost judecat deoarece s-a refugiat în Olanda si n-a fost extradat. Despagubirile s-au platit. Curtea germana de la Leipzig a judecat si condamnat câtiva vinovati de tratament inuman. Al doilea razboi mondial declansat de Germania la 1 septembrie 1939: prin nota sovietica s-a aratat raspunderea armatei germane pentru încalcarea legilor si prin procesul de la Nüremberg conducatorii de fapt si de drept ai Germaniei national-socialiste au fost condamnati si sentintele executate. Au urmat etapele încheerii Tratatelor, „razboiul rece", cu puncte de contact aprinse, faza atomica, faza nucleara si razboiul cosmic. O lupta, calculata pentru pace si suprematie mondiala si cosmica si un sbucium fierbinte, cotidian, pentru existenta: "Struggle for peace, struggle for life" (lupta pentru pace, lupta pentru viata).

Profesorul George Sofronie, prin întreaga activitatea sa, s-a straduit ca prin mijloace de drept international sa apere "Conservarea si perpetuarea natiunii noastre si independenta si suveranitatea Statelor române, în limitele frontierelor noastre firesti, care coincid cu acelea

ale Daciei, în care noi Românii avem prioritati de toate ordinele, o structura psihica daco-romana si o continuitate a latinitatii neîntrerupta de la nasterea poporului român si pâna azi!"

Aurelian Ionascu – nascut 1903 la Iasi, doctor în drept de la Paris, provenit tot de la Oradea, ne-a predat dreptul civil roman în trei ani, dezvaluindu-ne toate subtilitatile. O inteligenta vie, dublata de un spirit juridic exceptional, o pregatire temeinica în tara si în strainatate. O cultura generala aleasa filtrata de un simt al umorului. Atragator în expunerea curenta si în conferinte, prin darul sau de povestitor moldovean, prin limpezimea si claritatea stilului, prin preciziunea termenilor. Stia sa se debaraseze de balastul eruditiei (pe care o avea, poate în aceeasi masura ca si fratele sau Traian Ionascu de la Iasi, care-si împodobea cursurile si activitatea publica cu luxul eruditiei sale). Pretentios la examene, chiar sever, dar drept. O studenta care nu raspunsese la nici o întrebare, începu sa plânga. "Ce doresti, domnisoara? O întreba – O amânare, d-le Profesor! De acord, domnisoara! Pe când d-le Profesor? La toamna, dom-nisoara! Iesind plângând, ne-a spus: mergeti dupa ea, sa nu i se întâmple ceva, sa se linisteasca!" Severitatea blajina era caracteristica sa de examinator.

O recunoastere a spiritului sau juridic, a pregatirii si culturii sale juridice a fost numirea sa ca expert juridic al guvernului român.

Ca o ilustrare a tuturor calitatilor înfatisate mai sus, invoc lucrarea sa "Revendicarile nationale formulate în trecut de Românii din Transilvania în lumina principiilor de drept" – Sibiu 1944. Este publicarea unei conferinte rostite la Universitate în cadrul conferintelor de sinteza organizate de rectorul dr. Iuliu Hatieganu "Natiunea româna din Transilvania, spunea prof. Aurelian Ionascu, pusa într-o stare de inferioritate fata de natiunile conlocuitoare, datorita împrejurarilor vitrege ale istoriei si mai cu seama datorita consecintelor de fapt ale sistemului politic de la 1437 al Unirii celor trei natiuni – Unio trium nationum: Unguri, Secui si Sasi, a reactionat prin toate mijloacele posibile în contra acestei situatii, formulându-si totodata în mod constant si staruitor, revendicarile nationale printr-un lung sir de petitiuni, memorii sau proclamatiuni. Aceste acte, cu toate sperantele puse în ele, n-au dat rezultatele asteptate, ceea ce explica si justifica scepticismul Românilor din Transilvania în privinta unor asemenea mijloace de actiune. A trebuit sa vina împrejurarea istorica a trecutului razboi mondial, cu fericita sa dezlegare si cu victoria de arme a Regatului Român, pentru ca natiunea româna din Transilvania sa-si poata proclama si îndeplini în întregime idealul sau national, reluându-si totodata drepturile sale originare. Abia în 1918 s-a pus capat unor umilinte fara seaman si unor prea îndelungate suferinte, care constitue, fara îndoiala, una dintre cele mai mari nedreptati ale istoriei."

Prezinta succint si analizeaza revendicarile nationale formulate în trecut de Românii din Transilvania, sub aspectul lor juridic.

Astfel:

1. Memorandumul înaintat Împaratului Carol VI-lea la 8 martie 1735 de catre episcopul Ioan Inocentiu Micu Klein;

2. Supplex Libellus Valachorum, la 1791 de catre episcopii Gherasim Adamovici si Ioan Bob, catre Împaratul Leopold al II-le.

3. Hotarârile Adunarii nationale de pe Câmpia Libertatii de la 15 si 16 Mai 1848 si

4. Memorandumul din 26 Martie 1892 catre Împaratul Francisc Iosif I de catre reprezentantii natiunii române din Transilvania si Ungaria.

În evolutia revendicarilor formulate de Românii din Transilvania au fost trei faze distincte: faza anterioara anului 1848 – revendicari cu caracter economico-social, revolte iobagesti, revolutia lui Horia de la 1784, care a avut si aspect national, – faza proclamatiunii de la 1848 si faza dualismului.

1. Episcopul Ioan Inocentiu Micu Klein a cerut drepturile Românilor printr-un mare numar de petitii si de memorii, – drepturi fagaduite Românilor cu ocazia Unirii bisericii române cu Roma si recunoscute principial prin a doua diploma leopoldina. Cel mai important este cel din 1735, prin care solicita numirea sa în calitate de consilier al guvernului, ca sa apere drepturile care s-au acordat. Indirect voia sa ajunga la recunoasterea natiunii române din punct de vedere al dreptului politic, – recunoasterea natiunii române ca factor politic. Ca argumente invoca: natiunea româna este cea mai numeroasa din Transilvania; ca cine suporta sarcinile trebue sa aibe si drepturi corespunzatoare; principiul egalitatii tuturor cetatenilor din Stat si actul unirii cu biserica catolica.

2. Supplex Libellus Valachorum din 1791, întocmit sub influenta a trei mari evenimente istorice: revolutia lui Horia (scoasa în relief de Prof. G.Moroianu), revolutia franceza (reiese din memoriu, care aminteste de drepturile omului si ale cetateanului) si miscarea natiunilor nemaghiare din Imperiul Habsburgic (memoriul a folosit mai târziu Congresului national al Sârbilor si revendicarilor formulate în acelasi timp de: Sasi, Svabi, Ruteni, privitor la întrebuintarea limbilor lor nationale în scoli si administratie). Se face o argumentare istorica – vechimea si autohtonismul Românilor din Transilvania si o argumentare juridica, - în a doua parte a memoriului, analizându-se "Approbatae Constitutiones" – în care, dupa Unirea celor trei natiuni de la 1437, reînnoita la 1613, 1630si 1649, - s-au introdus texte defavorabile Românilor, care sunt natiunea majoritara. Partea a treia a memoriului cuprinde revendicarile, reasezarea natiunii române în folosinta tuturor drepturilor civile si politice de care s-a bucurat în trecut – o "restitutio in integrum"; recunoasterea si asigurarea deplinei egalitati a clerului, nobilimii si plebei natiunii române cu celelalte natiuni; toti locuitorii principatului sa se bucure de aceleasi libertati si beneficii si sa suporte aceleasi greutati si aceleasi sarcini; deputatii si

functionarii sa fie alesi si dintre membrii natiunii române în mod proportional; diversele unitati administrative sa fie desemnate fie cu numiri românesti, fie cu numiri mixte. Deci deplina egalitate între Români si celelalte natiunii conlocuitoare sub întreitul aspect al comunitatii nationale, al categoriilor sociale si al indivizilor priviti în mod izolat.

În Supplex Libellus Valachorum este o formulare înteleapta a revendicarilor românesti, argumentare strânsa si serioasa, atât pe plan istoric, cât si pe plan juridic si înfatisarea documentara a întregii chestiuni românesti – este "cel mai important act national si politic si totodata cel mai însemnat document juridic al natiunii române din Transilvania, din epoca anterioara Adunarii de la Câmpia Libertatii de la 1848". Al.Papiu Ilarian spunea despre Supplex Libellus Valachorum: "nimic nu lipseste acestui mare act national, nici stiinta si constiinta drepturilor, nici conceptia profunda a politicii nationale, nici curajul civic." A urmat revolutia lui Horia, Closca si Crisan si a încadrat natiunea româna din Transilvania, atât în miscarea natiunilor nemaghiare din imperiu cât si în freamatul de idei ale revolutiei franceze de la 1789.

3. Hotarârile Adunarii Nationale de la Câmpia Libertatii de la 15 si 16 Mai 1848

Pâna la 1848 au vorbit episcopii, conducatorii sufletesti ai Românilor din Transilvania, - la1848 a vorbit natiunea româna însasi. "Prin fericita întâlnire si strânsa colaborare a lui Barnutiu cu Saguna, s-a pregatit cea mai de seama fapta nationala a revolutiei din 1948/49, concentrarea tuturor Românilor transilvaneni, - atât de dureros sfâsiati timp de un veac si jumatate, - într-o singura tabara politica.

Adunarea nationala de pe Câmpia Libertatii (I.Lupas: "Taina unei supravietuiri"); de data aceasta nu ne aflam în fata unei petitiuni, a unui memoriu, ci în fata unor hotarâri "O natiune nu-si reclama drepturile de la altii, ci le proclama si le apara ea însasi." Adunarea de la Blaj "fiind urmarea fireasca a unui sir de suferinte si de lupte nationale, întrunirea devenise actuala la 1848, ambianta miscarii generale spre libertate a natiunilor oprimate, determinata de revolutia franceza din Februarie 1848." "Natiunea maghiara însa, cerea pentru sine independenta si libertate, dar în acelasi timp continua sa oprime natiunea româna, contestându-i aceste drepturi, pentru care ea însasi lupta, în temeiul unor principii de drept deopotriva valabile pentru toate natiunile. Animatorul Adunarii a fost Simion Barnutiu, autorul manifestului de la 25 Februarie 1842 în chestiunea limbii nationale, autorul proclamatiei de la 25 Martie 1848 contra Unirii Transilvania cu Ungaria, oratorul zilei de 14 Mai 1848 "Întreaga documentatia redactata de el continea nu numai apologia limbii si a nationalitatii române, ci era un stralucit rechizitoriu contra politicii de maghiarizare." (Silviu Dragomir "Les Roumains à la veille de la résurrection nationale") ("Românii în ajunul resurectiei nationale"). Simion Barnutiu " la cuvintele de patrie, natiune, românism, se entuziasma ca un poet, figura lui lua un aer de om inspirat, de profet" (Gh. Sion în Suvenire

contemporane. Buc.1888). El a fost îndrumatorul si doctrinarul care a pregatit aceasta mareata adunare si a expus cauza nationala a Românilor pe planul marilor teorii si principii de drept. El a propus si adunarea celor 40.000 de reprezentanti ai natiei române si a votat doua hotarâri: Prima hotarâre proclama adunarea de la 15 Mai drept Adunarea Generala Nationala a natiunii române din Transilvania – "în mâna ei era pusa viata si moartea, soarta prezenta si viitoare, nu a unui om ci a unei natiuni întregi" (S.Barnutiu).A doua hotarâre: "Natiunea româna se declara si se proclama natiune de sine statatoare si parte întregitoare a Transilvaniei pe temeiul libertatii egale, hotarâre întarita prin juramântul depus de toti cei de fata în numele întregii natiuni… - Adunarea a manifestat hotarârea ferma a poporului român, cel mai numeros din Transilvania, de a-i fi recunoscut dreptul la o viata nationala autonoma"(I.Moga). Libertatea nationala este leit-motivul discursului lui S. Barnutiu. Necesitatea ei este înfatisata în diferite chipuri si justificata printr-o argumentare juridica, logica si strânsa. O formulare a principiului nationalitatilor, ce avea sa fie deplin promovat în 1918 si consacrat în toata amploarea de tratatele de pace din 1919-1920.

"Fara nationalitate nu e libertate, nici lumina nicaieri, ci pretutindeni numai lanturi, întuneric si amortire. Unirea cu Ungaria este pentru Unguri viata, pentru Români moarte; pentru Unguri libertate nemarginita, pentru Români serbie eterna." "Pentru înaintarea culturii, Românii mai întâi sa se uneasca între dânsii, spre acest scop, de la Nistru pâna la Balcani si de la Balcani pâna la Tisa" (S. Barnutiu – o idee profetica a tuturor Românilor). De aceea spunea Emil Cioran "Tot ce nu e profetie în România, este un atentat împotriva României".

Adunarea nationala a formulat revendicari de ordin national, a caror împlinire urma sa fie pretinsa Împaratului: 1. Admiterea natiunii române cu ordin deliberativ si decisiv în camera legislativa. 2. Independenta si egalitatea în drepturi si foloase a bisericii române în raport cu celelalte biserici din Transilvania. 3. Înfiintarea unei garzi nationale. 4. Întocmirea unei noi Constitutii pentru Transilvania, pe baza principiilor de dreptate, libertate, egalitate si fraternitate. 5. Folosirea limbii române în legislatie si administratie si numirea Românilor în functiile publice administrative, juridice si militare. 6. Înfiintarea de scoli românesti de toate gradele si a unei universitati românesti sustinuta de stat, pe baza libertatii de a învata si a autonomiei de organizare si conducere "pentru ca, cultura e puterea cea mai tare pe pamânt si o cetate noua a unitatii nationale". "Autohtonismul si preponderenta numerica a Românilor în Transilvania, ideile de libertate si egalitate, principiul nationalitatilor si principiul suveranitatii nationale constituiau osatura principala a argumentarii stiintifice din discursul lui S. Barnutiu si totodata fundamentul proclamatiunilor si revendicarilor nationale formulate de Adunarea Nationala de la 1848. (S.Barnutiu a fost partizan al dreptului natural si sustinea ca "legea dreptului e mai înalta ca cea politica si politica e datoare sa-si plece genunchii în fata dreptatii". Sustinea ca "dreptul este un produs spontan al constiintei populare, întocmai ca si limbajul, strâns legat de conditiile specifice si de nevoile fiecarei natiuni în parte"). S.Barnutiu

a avut marele merit de a fi dat luptei nationale a Românilor ardeleni un suport juridic si stiintific, transpunând seculara disputa dintre Români si Unguri, pe planul celor mai înalte teorii juridico-filozofice ale timpului – din raportul fortei în raportul dreptului. Alaturi de revendicarile de ordin national au fost si revendicari de ordin politico-social: desfiintarea iobagiei, a zeciuielii si a privilegiilor, asigurarea libertatilor si a drepturilor individuale (a vorbi, a scrie, a tipari fara cenzura, a se aduna, a se servi de limba nationala în administratie si justitie) " libertatea industriala si comerciala prin desfiintarea corporatiilor si vamilor" – nationalism si liberalism – "îndreptar ideologic pentru partidul national român si-o adevarata Magna charta libertatum a Ardealului politic"(G.Moroianu / Partidul National Român a avut la baza ideologia lui Barnutiu.)

4. Memorandumul din 26 Martie 1892

La 44 de ani dupa Adunarea nationala de la 1848 si 25 de ani de trista experienta a dualismului – "o politica de denationalizare a natiunilor nemaghiare si de asigurare a dominatiei exclusive a Maghiarilor… natiunea româna amenintata în libera sa dezvoltare nationala prin lupta de rasa organizata de catre Unguri – s-a vazut nevoita sa faca apel la Coroana – factorul suprem, sa puna capat acestei stari de lucruri si sa ieie cât mai curând initiativa pentru asocierea interna a popoarelor". În urma încredintarii primite din partea conferintei reprezentantilor alegatorilor români din Transilvania, s-a întocmit la 26 martie 1892 un Memorand catre Împarat, semnat de Dr. I. Ratiu, ca presedinte si G. Pop de Basesti, E. Brot, V. Lucaciu si S. Albini, ca vicepresedinti si secretari în Comitetul însarcinat cu întocmirea memoriului.

Între 1849 si pâna la 1866, Românii au câstigat, întocmai ca celelalte popoare, un întreg sir de drepturi si de garantii pentru dezvoltarea lor nationala. Memorandumul a fost un protest al natiunii române din Ardeal în contra politicii maghiare de înabusire a nationalitatilor. Se ataca valabilitatea si legalitatea unirii Transilvaniei cu Ungaria, se denunta politica maghiara de hegemonie si desnationalizare a celorlalte natiuni. Prin Unire au fost desconsiderate fatis toate drepturile poporului român si toate legile fundamentale care asigura autonomia acestui Principat. Ignorând entitatile etnice nationale, recunostea numai indivizii de nationalitati diferite pe care-i contopea într-o singura natiune – cea maghiara. Românii n-aveau învatamânt scolar pentru ca ei faceau încercari de maghiarizare a învatamântului. Libertatea de cuvânt si presa nu exista în Transilvania. Deci rea credinta în formularea si aplicarea legilor, violenta si înabusire pe toate caile a nationalitatilor. Natiunea româna din Transilvania si-a pierdut încrederea fata de regim si fata de toti factorii parlamentari.

Memorandumul afirma necesitatea de restabilire a autonomiei Transilvaniei - ceruta prin programul de la Miercurea din 1867si prin cel de la Sibiu din 1881, afirmarea publica si solemna a constatarii ca natiunea româna si-a pierdut încrederea de a-si putea dezvolta o

viata nationala libera într-un sistem de unire a Transilvaniei cu Ungurii. Notificarea rupturii definitive s-a facut la 18 Octombrie 1918, în însasi incinta Parlamentului maghiar de catre Dr. Alexandru Vaida Voevod, împuternicitul Comitetului National Român.

Memorandumul a stârnit ecou în întreaga opinie publica civilizata din Occident. Despre procesul înscenat de guvernul maghiar în contra Comitetului National Român, responsabil de tiparirea si raspândirea Memorandumului, Georges Clemenceau declara: "Ce procès est vraiment une honte pour la libre nation hongroise. On peut condamner le docteur Ratziu et ses amis. L'oppinion européenne les a d'avance acquités. Les Roumains ont pour eux, le droit" (Acest proces este într-adevar o rusine pentru natiunea libera, maghiara. Poate fi condamnat doctorul Ratiu si prietenii sai. Opinia europeana i-a achitat dinainte. Românii au pentru ei dreptul de partea lor). Dr. I. Ratiu spunea: "Fata cu acest act, care nu cuprinde decât curatul adevar si este icoana credincioasa a suferintelor si nedreptatilor seculare ce le îndura poporul român din Transilvania si Ungaria, trebue ca regimul, ori sa se dezvinovateasca, ori sa se razbune. Dezvinovatirea nu era cu putinta, a ales calea razbunarii. Ne-a împiedicat sa ajungem la Tron si acum ne supun judecatii acelora contra carora ne-am plâns. Existenta unui popor nu se discuta, se afirma! Ceea ce discutam aici, domnilor, este însasi existenta poporului român. Acuzam în fata lumii civilizate sistemul asupritor care tinde sa ne rapeasca ceea ce un popor are mai scump: legea si limba. Nu mai suntem aici acuzati, ci acuzatori…"

Declaratia lui Ion Ratiu exprima în formule lapidare adevaruri eterne, aceleasi la 1892 ca si astazi si totdeauna, iar atitudine sa de o înalta demnitate nationala si de un impunator curaj patriotic, au facut si fac mândrie întregii natiuni române.

Dr. Ratiu: "Prin spiritul de intoleranta, printr-un fanatism de rasa, fara seaman în Europa, osândindu-ne, veti izbuti numai sa dovediti lumii ca Maghiarii sunt o nota discordanta în concertul civilizatiunii" – Si dovada a fost facuta.

În toate cele trei faze ale revendicarilor natiunii române, argumentele permanente au fost: autohtonismul Românilor din Transilvania, preponderenta lor numerica, principiul reciprocitatii drepturilor si datoriilor si ideea de egalitate, idee de însasi esenta justitiei. Argumentele proprii au fost: - la 1791, - declaratiunea drepturilor omului si ale cetateanului , la 1848 - principiul nationalitatilor cu corolarul sau dreptul de autodeterminare a popoarelor, principiul suveranitatii nationale, teoriile dreptului natural si cele ale scolii istorice, precum si ideile de libertate ale timpului, iar la 1892, - falsificarea sistemului constitutional si desconsiderarea dreptului de autodeterminare al poporului prin decretarea Uniunii Transilvaniei cu Ungaria, în dispretul vointei natiunii române.

Deci, revendicarile au fost pentru cele mai elementare drepturi, pe care dreptul natural le recunoaste atât natiunilor cât si indivizilor, ca dreptul la viata, dreptul la libertate nationala,

dreptul la onoare si dreptul la egalitate, drepturi cuprinse în principiul nationalitatilor. Punctul culminant a fost actul unirii Transilvaniei cu Regatul Român, Adunarea Nationala de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918,împlinirea fireasca a Unirii în urma unui lung sir de lupte si de suferinte, - a idealului de libertate nationala si de unitate: origine comuna, unitate de limba, de spirit, de conceptie de viata. Consecinte de neânlaturat ale principiului nationalitatilor si ale dreptului de autodeterminare a popoarelor – proclamat de presedintele Wilson. Lupta nationala a Românilor din Transilvania ne apare ca cea mai îndreptatita si legitima lupta pentru Drept si Dreptate!

Toate cursurile si lucrarile profesorului Aurelian Ionascu sunt expresia fidela a omului care, ca aspect fizic, ca idei si sentimente, ca tinuta si atitudine era numai echilibru si armonie, dominate de o bunatate nativa si o distinctie care impuneau oricui.

George Strat – nascut în 1894, fiul economistului Strat, sustinator fervent al economiei liberale si al revistei "Libertatea". Si-a luat doctoratul în drept la Paris în 1922 cu teza: "Le rôle du consumateur dans l'économie moderne", (Rolul consumatorului în economia moderna) - lucrare premiata de Facultatea de Drept din Paris. Cursurile sale de Istoria doctrinelor economice si cursul sau de Economie politica erau scrise într-un stil clar si atragator. Economia politica am facut-o în anul I si II cu el. Publicase pâna la acea data peste 20 de lucrari si era un partizan înflacarat al liberalismului clasic. La examen în anul I am sustinut etatismul în opozitie cu liberalismul clasic. A venit în fata bancii în care eram, mi-a mai pus câteva întrebari, m-a ascultat cu multa atentie si mi-a spus ca-i place ca am marcat bine idile. Mi-a dat calificativul "distinctie cu majoritate". Dupa examenul anului nostru, au intrat în sala studentii care-si dadeau examenul de doctorat. Am ramas si m-am asezat într-o banca în spatele lor. M-a observat imediat. Ori de câte ori un candidat nu raspundea, ma întreba pe mine, spunându-le: dumnealui, desi e în anul I, stie. Am raspuns la mai multe întrebari. La iesire m-a oprit, mi-a cerut indexul si mi-a schimbat calificativul în "distinctie cu unanimitate", m-a felicitat si mi-a propus sa colaborez la revista "Libertatea" cu note, recenzii, articole. Era un bun cunoscator al legislatiei si al problemelor muncitoresti si agrare si un sustinator al elitelor sociale. Spunea ca "fara îndoiala elitele unei natiuni nu se creeaza prin generatiune spontanee, pe cale de legi, ori de decrete ministeriale, ele apar, se dezvolta si pier cu însasi societatea a carei suprema podoaba sunt. Societatea româneasca este una dintre cele mai permeabile societati omenesti, ea are cultul personalitatii, iubeste individualitatea si dispretuieste instinctele gregare… Ea nu are poate în suficienta masura simtamântul ierarhiei, al disciplinei: "ea are o bunatate si o omenie, o capacitate de adaptare la formele progresului si civilizatiei, o întelegere adânca a celor mai înalte valori spirituale, un simt al masurii si al echilibrului, al sensului adevarat de cultura si progres, o generozitate de cea mai nobila calitate, care fac din cel mai umil taran al plaiurilor noastre un exemplar de autentica aristocratie. Puterea si stralucirea României, dar mai ales triumful dreptatii sale în zilele ce

vin, sunt astfel indisolubil legate de existenta elitelor noastre sociale, adevarate vestale ale idealului de viata al unui întreg popor. Elitele implica o seama de aptitudini, calitati, competenta si superioritate. Distrugerea elitelor în razboae si revolutii, decaderea lor, moartea lor, duce la decaderea popoarelor. Drama elitelor este drama popoarelor. Puterea si stralucirea României sunt indisolubil legate de existenta elitelor noastre sociale" (Problema elitelor sociale – Bucuresti 1942)

I.C.Catuneanu nascut în 1883 în Bucuresti. Doctor în Drept – Universitatea Berlin – ne-a predat dreptul roman în anul I si II. Frumusetea sa proverbiala era sculptata în fiinta sa prin linii regulate, masura si armonie si completata cu o tinuta sobra si mândra a omului constient de ceea ce stie, este si reprezinta, stapân pe sine, era asemenea unui senator roman din perioada imperiului. Sau a unui mare jurisconsult ca Ulpian, Papinian. Ne-a cucerit prin exprimarea clara, precisa, concisa, în propozitiuni si fraze scurte, de o stringenta logica captivanta, cu o putere de sinteza caracteristica limbii latine, pe care o stapânea cu desavârsire. Aceleasi calitati le au cursul sau de drept roman si lucrarile sale. Calitatile acelui colos de mici proportii, dar de urias continut, care este dreptul roman. Un corp unitar de norme stringent sudate, care, ori de câte ori a fost înlaturat de la temeliile ordinei juridice dintr-un stat, a provocat dezorganizarea si descompunerea lui si mari tragedii popoarelor.

Cursul era o încadrare în istoria si cultura antica, în studiile evolutive ale lor. Sta alaturi de "Manuel élementaire de droit romain" de Paul Fréderic Girard. I.C. Catuneanu mai are lucrari speciale, monografii si studii ca: "Izvoare de drept roman si formule alese".

La examen era exigent, dar rational si drept. Nici un student nu se plângea ca prin nota ce i s-a acordat i s-a facut o nedreptate.

I.C. Catuneanu a fost în toate împrejurarile alaturi de studentime. Cu prilejul împlinirii a 10 ani de la înfiintarea Universitatii din Cluj, el scria: "Tineretul universitar însufletit si bine inspirat, - el a înteles si simtit realitatea închegata între Nistru si Tisa, cu o preciziune si o patrundere cu care nu se pot lauda guvernantii de ieri si de azi ai României întregite". "Consecinta logica a principiului nationalitatilor a asigurat fiecarei natiuni, organizata în stat propriu, o viata specifica, împuternicind-o pâna la maximum si optimum conform misiunii sale istorice, indicata de însusirile etnice si situatia geografica. Sa ne asiguram întâietatea Românului în tara lui! Altfel tara ajunge un adapost îmbelsugat pentru neamuri straine, atrase de avutiile si îngaduinta noastra…Studentii au formulat cuminte si prevazator principiul "proportionalitatii". Învatutire proprie în contul celor mai vitale interese ale neamului si în favoarea celor ce totdeauna ne-au dorit pieirea iar nu binele!" (Fapta rodnica; pag. 58 în Anuarul - Almanah din 1929). A încetat din viata subit la 7 Iunie 1937, dupa o calatorie de la Bucuresti la Copsa.

Profesorul Petre Pontiu (nascut în 1884 la Timisoara, doctor în stiinte juridice si politice la universitatea Budapesta – avocat) ne – a predat dreptul comercial local ungar si cambialul. Seriozitate în tinuta si în limbaj. O severitate la examen care te încremenea. Nu era însa nici rau, nici rautacios. La auzul numelui meu, mi-a spus ca pe vremea când era la Budapesta, a cunoscut acolo niste rudenii ale mele – înalti demnitari în Ministerul de Finante si de Interne. Specialisti, devotati profesiunii, traiau în afara sferei politice, erau straini de actiunile de maghiarizare a statului si societatii, dar si de procesul sufletesc al Românilor de la Societatea Petru Maior sau din Universitate. N-au încercat dezamagirea unora dintre Români, care au venit în tara, hotarâti sa munceasca pentru ridicarea ei, ca înalti specialisti si pe care, nebagîndu-i nimeni în seama, au trebuit sa se întoarca la posturile lor. Ei s-au multumit cu satisfactiile pe care li le dadea competenta lor si prestarea cinstita a muncii, traind în mod civilizat!

Profesorul Camil Negrea – nascut în 1882 la Fagaras. Doctor în stiinte juridice, avocat, ne-a predat dreptul civil austriac si maghiar, cartea funduara si extinderea legislatiei. De la începutul Universitatii a fost alaturi de Petru Pontiu, sustinând trecerea treptata spre unificarea legislativa, care, de altfel a întârziat foarte mult. Nu urmarea sa cunoastem pe dinafara texte, dar sa fi învatat temeinic cursul. Nu-l interesa atât textul legii, pe care puteai sa-l ai la îndemâna oricând în activitatea juridica, cât cunoasterea si întelegerea principiilor, sa gândim, sa interpretam si sa ne exprimam juridic. Sa ne formam si desavârsim spiritul juridic. Pentru el, important era faptul marunt, amanuntul continuu semnificativ, - de la el pleca. Era profesorul care prin severitatea lui inspira teama, adeseori pentru ca nu uita niciodata chestiunea pentru care te-a respins la examen si la repetarea examenului revenea la ea. Era un sustinator si aparator al autonomiei universitare si nu permitea imixtiuni, nici macar influente în aplicarea deciziilor universitare. Pentru el, orice incident sau accident, orice deviere intelectuala, trebuia transpusa în plan juridic, transformata într-o relatie de drept, încadrata si solutionata prin norma legala. A fost cel mai vechi decan.

Profesorul Emil Hatieganu, fratele doctorului Iuliu Hatieganu, nascut în 1878 în Tritul de Sus, judetul Turda. Doctor în stiinte juridice. Avocat, fost decan al Facultatii si rector al Universitatii. Ne-a predat procedura civila. Era bun si sfatos ca omul care a retinut din carti si din viata esentialul, ceea ce este de folos. Pretindea sa stii "carte" ca ardeleanul care a învatat între straini si n-a permis niciodata sa fie batjocorit sau umilit ca n-a stiut. A scris "amintiri din trecut" în care povesteste cum a suferit fiindca "nu stia o boaba ungureste" si a învatat sa pretuiasca mai mult decât toate bunurile lumesti – libertatea. N-a acceptat sa devina "ienicer" al statului si culturii maghiare. Stralucitor la carte, impecabil în conduita, îsi îndeplinea datoria. A fost un educator, înainte de a fi profesor. Pe vremea Ungurilor era demn, gata de jertfa în actiunea de aparare a neamului si a legii. Când din Cluj a plecat la Blaj, a fost mândru

ca e Român. "Am învatat sa nu ma supun nicicând umilirilor si sa nu tolerez sa fiu lovit în ambitia mea de Român".

La Universitate s-a pus pe carte si o ora n-a lipsit de la cursuri. "Studentul român avea nume bun la Universitatea din Cluj. Pentru tinuta noastra demna si barbateasca eram o adevarata autoritate. Un corp de elita gelos de demnitatea sa…Constiincios în îndeplinirea datoriei de student, hotarât în actiunea pentru neam si lege, demn si gata de jertfa, când trebue aparata onoarea… Pastrati cu sfintenie mostenirea agonisita cu atâtea jertfe!" Acesta a fost exemplul si sfatul pe care-l da Baciul Emil, cel care, în timpul refugiului a ramas în Cluj, sa ne reprezinte si apere interesele!

Profesorul Traian Pop – nascut în 1885 în Sinca Veche – Fagaras. Doctor în stiinte juridice. Avocat, ne-a predat Dreptul penal în anul II, - drept penal propriu-zis , criminologie, penologie si stiinta penitenciara si procedura penala. Desi am raspuns foarte bine la dreptul penal propriu-zis, bine la criminologie, satisfacator la penologie si slab la procedura penala, m-a declarat respins, la dreptul penal, spunându-mi ca, desi am raspuns foarte bine la toate întrebarile (si au fost vreo 60-70), este necesar sa revad materia peste vara, fiindu-mi necesara, fie pentru practica avocatiala, fie pentru activitatea de cercetare stiintifica. Pe atunci profesorii erau si avocati pledanti. Pentru a observa aplicarea normelor juridice la realitatile vietii si a retine ce este permanent în stiinta dreptului, ne-a dus la Tribunal si la Curtea de Apel, la clinica de neurologie sa vizitam bolnavi incurabili si la Institutul de corectie Gherla sa vedem comportamentul infractorilor adolescenti.

La examenul de doctorat am dat cu el o disciplina nou introdusa "Sociologia criminala".

Cu acest prilej am avut o conversatie mai lunga despre lucrarile sale si mai ales despre cele 4 volume de Drept procesual pe care le aveam.

A fost decan în câteva rânduri si prodecan, fiind dârz în exercitarea acestor functiuni. Avea ceva din sobrietatea si masivitatea ardeleanului în suferinta. De aici o severitate, uneori drastica, dar dreapta, care a împiedicat ca stiinta sa-i fie recunoscuta dupa merit. Totusi, a fost ministru – calitate care l-a mai scazut din distanta pe care o pastra fata de oricine. (Ministru al Inventarului Public – avutiilor publice). O distanta pe care o simteai ca un fluid, când trecea, chiar daca nu-l vedeai. A tinut conferinta în cadrul "Extensiunii Universitare" – si avut o importanta contributie în apararea patrimoniului Universitatii – cu prilejul predarii ei catre Unguri si a preluarii ocazionate de Dictatul de la Viena si de cucerirea Ardealului de catre armata româna.

Profesorul Eugeniu Sperantia – nascut în Bucuresti în 1888, mort în 1972 în Bucuresti, studii de drept, doctor în Litere si Filozofie Bucuresti, studii de specialitate la Berlin – a fost fiul lui Theodor D. Sperantia, cunoscut scriitor de anecdote versificate, care au înveselit copilaria si

tineretea noastra. Th. Sperantia a scris "Anecdote populare", piese de teatru, literatura pentru copii. A fost cercetator de folclor si literatura si membru corespondent al Academiei Române. S-a nascut în Iasi în anul 1856 si a murit în anul 1929. Din scrierile fiului sau Eugeniu rezulta ca, întotdeauna, ca preocupari a fost aproape de popor, de viata lui sufleteasca, a avut darul de a scrie în asa fel ca sa se faca înteles - si idei subtile, sa fie accesibile unui cerc cât mai larg de cititori. Tatal sau a fost colaborator la mai multe reviste, dar ceea ce a fost mai important era faptul ca avea relatii cu întreaga intelectualitate a vremii, ceea ce l-a ajutat mult pe Eugen Sperantia, ca de mic copil sa cunoasca personalitati de seama ale culturii române si manifestarile lor sociale. Asa a ajuns la convingerea ca "baza gândirii si a convietuirii omenesti este credinta incontestabila". "Credinta e marea lege obsteasca. Scepticismul, îndoiala, pretentia de a nu te supune legii acesteia obstesti, destrama viata sufleteasca, tulbura viata sociala si nimicesc rezistenta natiunilor". În "Supremația credintei pure în viata sufleteasca si societate" (Cugetare Bucuresti) arata credinta pura în domeniul cognitiv, în domeniul valoric, în morala, în raporturile sociale, în viata economica, în viata politica, în viata culturii! " Parintii mei se vizitau destul de des cu sotii Hasdeu – scrie Eugeniu Sperantia în "Amintiri din lumea literara". Pe B.P.Hasdeu - "mi-l amintesc de pe când eram abea în vârsta de doi ani, daca nu si mai mic… Întotdeauna auzisem vorbindu-se despre el cu atâta veneratie încât îmi parea o fiinta sacrosancta . Pot spune ca am crescut în cultul lui. Am fost obisnuit sa vad în el cel mai întelept, cel mai învatat om din câti exista. Calitatea aceasta a devenit pentru mine, din copilarie, criteriul dupa care ma conduceam în aprecierea oamenilor. De mic m-am delectat cu "Amicul copiilor" pe care o conducea Hasdeu… si pe paginile ei mi-am facut primele exerciti de lectura…

Hasdeu ma numea în gluma "filozofule": "De pe la sase ani a început sa ma intereseze tot mai mult "Revista Noua". Mai întâi frumoasele reproduceri de arta, dar curând si textul…" Citea "povestiri", "poezii", "anecdote", "nuvele", "Povestea crinului" a lui Hasdeu, "pagini cu puteri miraculoase" – Contributia lui Hasdeu…predominanta: "versuri", "studii istorice si lingvistice, articole polemice, notite bibliografice", "tot ce se învata placând si place învatând", - o caracteristica a scrisului lui E. Sperantia.

Dupa moartea Iuliei Hasdeu – 17 Sept. 1888 – copila minune – "afara de sedintele revistei", Hasdeu a început sa tina în locuinta sa de la Arhivele Statului – "sedinte spiritiste" cu titlu de încercari experimentale. "Articolele de spiritism, scrie E. Sperantia, îmi excitau curiozitatea, dar cu toate silintele nu reuseam sa înteleg." "Ocultismul lui Hasdeu nu poate fi privit ca un simptom sau o consecinta a declinului sau mintal, ci trebue privit ca un fel de reflex defensiv, ca un mijloc de rezistenta interioara subiectiva împotriva acelei deprimari nervoase pe care i-o pricinuise marea lovitura sufleteasca. Mircea Eliade, cel care s-a îngrijit de lucrarile lui Hasdeu: "Scrieri literare, morale si politice" – editia critica de M.Eliade, - îl enumera, dupa Eminescu, între cei care au avut constiinta tragica a existentei, care nu se neaga pe sine, -

totusi, - în disperare sau scepticism, - care au acceptat conditia umana, au muncit si au intervenit în istoria neamului românesc, aducând prin scrisul si vorba lor o extraordinara capacitate de nadejde. "Nimeni n-a vazut mai glorioasa soarta neamului românesc decât acesti tragici." E. Sperantia îsi are izvorul de spiritualitate imprevizibila în Hasdeu, desi si el ar fi avut motive sa fie deprimat. Stiu ca pentru viata materiala cotidiana n-a avut puteri si timp, dar de la vârsta de 6 ani când citea "Revista noua" si pâna la vârsta de 84 de ani când a încetat din viata, nu si-a pierdut niciodata încrederea în puterea lui creatoare, în spiritualitatea sa, - a muncit însufletit de aceasta forta – în multiple domenii. Cu simt de raspundere a trait si dezlegat problemele culturii în planul vietii sale spirituale, si-a conceput si desavârsit opera. Acesta a fost sensul, rostul vietii sale, si când în 1972, cu putin înainte de a muri l-am întâlnit având la brat pe sotia sa, care o viata înteaga l-a înteles si ajutat, mi-a spus ca i-au aparut multe carti si ca vor mai aparea. Avea un sentiment al datoriei împlinite. Era cuprins de aceasta bucurie a împlinirii îndatoririlor sale. Si în aceasta clipa, ca si atunci când ne era profesor la Universitatea din Cluj la "Enciclopedia si filozofia dreptului" – era un mare educator. Creatia – o expresie a culturii sale bogate, iar lupta pentru creerea si apararea culturii – semn de viata. M-a întrebat daca am publicat ceva. Nici macar teza de doctorat (facea parte din comisie). O teza cu tema fiscala privita sub unchi etic si filozofic.

Profesorul Eugeniu Sperantia a fost un memorialist care a înfatisat în cartea sa "Amintiri din lumea literara" - personalitati care au reprezentat trasaturi esentiale în lumea românească: - Hasdeu, Maiorescu, Cercul lui Macedonski si de la Viata Noua: Delavrancea, Ovid Densusianu, I.Minulescu, Caragiale, Dimitrie Pompei, Agârbiceanu, Lucian Blaga, Tudor Vianu – în complexitatea creatiei si în ceea ce aveau esential în viata lor si a sferei lor intelectuale si sociale; si în "Figuri universitare" – un evocator sincer al acestora si un portretist. Aceste doua carti sunt dovezi ale calitatilor sale de scriitor, de literat… Din aceste amintiri rezulta ca în activitatea sa creatoare a avut o linie crescânda continuu, în care a cunoscut numai victorii. Si atunci când pe plan social a fost lovit, nu a fost un înfrânt. Cuvântul scris sau vorbit a fost averea lui. Prin el Eugeniu Sperantia a devenit o autoritate ca filozof, sociolog, psiholog, estetician, scriitor! În toate aceste domenii de activitate ale sale a fost original, a raportat totul la viata, dar si la studiu, având o eruditie temeinica.

Ca filozof a avut o conceptie spiritualista – vitalista – rezultata din experienta sa de viata valorificata pe acest plan. Toate lucrarile sale sunt sinteze ale activitatii sale creatoare, începând cu "Papillons de Schumann", "Supremația creatiei pure" cu "Perspectiva istorica în viata sociala, în cultura si educatie", "Traditia si rolul ei social", "Mic tratat despre valori". A fost un estetician de nivelul lui Tudor Vianu prin "Papillons de Schumann", "Gândirea românească în estetica", "Initiere în politica" – el însusi fiind un poet, tot asa cum lui T.Arghezi în colectia Restituiri i s-a publicat "Ars poetica".

Ca profesor, dupa cum am spus, s-a dovedit un educator si un umanist prin cursurile sale: "Introducere în sociologie" – în Tom I – istoria conceptelor sociologice, "Principii fundamentale de filosofie juridica", "Introducere în filozofia dreptului" – în Lectiuni de enciclopedie juridica – Conceptia sa juridic-filozofica a scos-o în evidenta, nu numai pe plan intern la cursuri si conferinte ci si prin comunicarile de la Congresul de filosofie stiintifica de la Paris si la Congresul de la Praga si de la Paris din 1937. Aspecte filozofice se gasesc si în celelalte doua carti ale sale: "Cartea omului practic" si "Cartea despre carte".

În prezentarea lui, C.Radulescu- Motru, ca psiholog, s-a dovedit un cunoscator al acestui domeniu si cu întelegere pentru autohtonie.

Tot ca profesor a avut o conceptie definita despre misiunea Universitatii, care reese din lucrarea sa: "Figuri universitare", pe care nu si-a schimbat-o nici atunci când Universitatea îsi pierdea din autonomia sa si când din considerente straine culturii si educatiei, accesul în Universitate fusese limitat, pe considerente de alt ordin!

Totul la el este exprimat într-o limba plina de farmec, fara sa frapeze eruditia. Multe domenii cu profunzimi si înaltimi imprevizibile, fiecare cu valoarea lui. Desavârsit cunoscator al limbilor de circulatie universala, s-a adapat întotdeauna la izvoare, dar în toate a fost original. Pe cât de universal, pe atât de national. Ancorat în vreme, dar permanent în afara contingentului si cotidianului. O personalitate reprezentativa, o coloana pe care se sprijina edificiul culturii noastre nationale.

În afara de cei câtiva profesori amintiti, am mai avut si pe altii, a caror activitate merita sa fie pomenita, dar nu i-am cunoscut atât de bine. Astfel: Victor.C.Cadere, de la catedra de procedura civila, cu care am dat doctoratul la procedura civila si la international public si care mi-a cerut sa-l citesc pe Georges Salle si sa-l asez alaturi de Louis Le Far – fapt pentru care mi-a dat o amânare de câteva zile; Liviu Lazar – de la catedra de legislatie agrara si industriala; Dumitru Mototolescu, la catedra de istoria dreptului roman; Constantin Petrescu-Ercu – la catedra de comercial român. În afara de aceasta, fiecare serie de studenti mergea cu seria ei de profesori pâna la sfârsitul facultatii.

Toti profesorii facultatii de drept au fost personalitati de seama, doctrinari ai dreptului si practicieni – unii de la începuturile Universitatii din 1919 si altii din anul 1934. Experienta vietii s-a contopit cu vigoarea tineretii, dând învatamântului clujean un contur propriu, care a ramas pentru toate seriile de studenti ce au urmat. Revirimentul a constituit o orientare juridica, o orientare profesionala, care au fost sinteze ale curentelor juridice ce au dominat perioada de dinainte de Unire din tarile în care profesorii nostri si-au facut specializarea. Viata juridica a oglindit realitatile vietii economice, politice, sociale, nationale si evolutia acestora, îmbinate cu importanta ce trebue acordata textului de lege care se aplica, - cu spiritul legii.

Massa românească si-a avut legile ei de viata si a trait conflictul dintre drept si dreptate, dintre infailibilitatea legilor – dogmatismul lor si necesitatile sale vitale. Profesorii nostri au cunoscut framântarile din lumea românească pe care le-au cuprins în lucrarile lor, cautând sa armonizeze conceptii de drept cu conceptii despre lume si viata, cu circumstantele istorice, cu conceptia functionala a dreptului. Deci, se poate spune ca a existat o scoala de drept clujeana. Dupa cum, incontestabil, a existat o scoala medicala si o scoala filozofica. Pe cale de consecinta, Universitatea din Cluj a fost o scoala, desi a aparut târziu, fata de cele doua Universitati românesti de la Iasi – 1860 si Bucuresti – 1864 si fata de Universitatea maghiara din Cluj – 1872, - fara sa ne gândim la vechimea Universitatilor apusene.

Universitatea din Cluj – Universitate în inima Ardealului, ceruta de toate generatiile anterioare pentru o misiune culturala în Europa Centrala, - a fost preluata de la Unguri la 12 Mai 1918. Comisarul general numit de Consiliul Dirigent din Transilvania, pentru preluarea Universitatatii si pentru organizarea ei, presedintele Comisiei universitare de selectionare a corpului profesoral din intelectuali ardeleni, cu pregatire corespunzatoare si de la celelalte universitati române din tara si straine si primul rector al Universitatatii Daciei Superioare a fost Sextil Puscariu, profesor venit de la Universitatea din Cernauti, lingvist de renume mondial. Prin decret, Universitatea s-a înfiintat pe data de 1 Octombrie 1919. La 30 Octombrie 1919 Sextil Puscariu este ales rector pe anul 1919/1920. Numirile profesorilor au fost facute la 1 Septembrie 1919 de catre Consiliul Dirigent, iar transferarea la 9 Septembrie 1919 a profesorilor: Sextil Puscariu de la Cernauti, Alexandru Myller de la Iasi, Vera Myller Lebedev de la Iasi, Ion Ursu de la Iasi, Dimitrie Pompei de la Bucuresti, Vasile Pârvan de la Bucuresti, Dimitrie Gusti de la Bucuresti. Lui V.Babes – un concediu. De asemenea, si lui D. Pompei, V.Pârvan si D.Gusti. Mai vin Gr.Murgoci, Dr.Stefan Nicolau, Dr.Nicolae Minovici de la Bucuresti, George Vâlsan de la Iasi, Dr.Constantin Levaditti si Emil Racovita de la Sorbona. Întreg corpul profesoral venit e format din oameni de stiinta de reputatie. Catedrele au fost ocupate si decanatele: Facultatea de Litere si Filozofie; Facultatea de Medicina (cu Farmacologia si Institutul de Farmacie – director Gh. Pamfil); Facultatea de stiinte; Facultatea de Drept (decan V.Dimitriu, C.Negrea prodecan). Profesori: I.Catuneanu – drept roman, international – Iorgu Radu, economie politica – D.B.Ionescu, dreptul austriac si maghiar – Camil Negrea, procedura civila – Emil Hatieganu, dreptul comercial – Vasile Dimitriu, dreptul comercial maghiar – Petre Pontiu, dreptul constitutional – Romulis Boila, dreptul penal – Traian Pop, dreptul administrativ – Victor Onisor, politica Cassiu Maniu, politica sociala – Nicolae Ghimba, finante si statistica – Gr.N.Leon. Dintre acestia nu i-am avut profesori pe V. Dimitriu si pe Victor Onisor. Din corpul profesoral 68 aveau studii în strainatate, 9 erau membri ai Academiei Române. Studenti înscrisi au fost 1871, din care 1637 ordinari si 234 auditori extraordinari; 1288 erau Români, 281 Evrei, 225 Germani si 77 Maghiari. Erau 51 de studenti de peste hotare. Societati studentesti au fost Centrul studentesc Petru Maior si societatile studentesti

în drept, medicina, litere si filosofie, stiinte, farmacie, club sportiv si societatile studentesti de Germani si Evrei. Între 12-14 Sept. 1920 au avut loc la Cluj lucrarile primului congres al studentilor din întreaga tara întregita si s-au pus bazele organizatiei nationale a studentimii.

Serbarile inaugurarii Universitatii s-au desfasurat între 1-3 Februarie 1920. Toate momentele au fost semnificative pentru marele eveniment.

Profesorii Daciei Superioare au depus în cor juramântul de credinta în fata Mitropolitului de Bucuresti, dr. Elie Miron Cristea si a Mitropolitului de Blaj dr. Vasile Suciu, scaunul de mitropolit de Sibiu se afla vacant. (Profesorii Unguri au refuzat sa depuna juramântul de fidelitate fata de statul român).

Primul a vorbit Regele Ferdinand I - dupa moartea caruia, întâmplata la 20 Iulie 1927, Universitatea din Cluj s-a numit "Universitatea Regele Ferdinand I ".Regele Ferdinand I în vorbirea sa a aratat ca e o placuta datorie prezidarea inaugurarii Universitatii române din Cluj – salutata de oaspetii din strainatate si din tara si dupa un obicei din vechime si-a început Cuvântul cu binecuvântarea straveche: "sit orator antequum dictor" – "un prinos catre vestitorii, înainte mergatorii si fauritorii acestei zile de glorie, catre slavitii si din veac adormitii mucenici ai neamului acestuia, stiuti si nestiuti, mari si marunti, ca si catre acest nemuritor sobor de morti ai razboiului din urma. Caci daca bucuria de astazi e numai a noastra, a celor ramasi, meritul e al lor, al celor dusi, al tuturora; de la Mihai Izbavitorul întru început, de la marii ostasi ai gândului si ai faptei românesti de aici, strajeri neadormiti ai limbii si legii pâna la cel din urma cioban plugar sarac, care au pastrat cu îndaratnicie patrimoniul national, toti, dar absolut toti au partea lor în opera de astazi, în stralucita minune a României Mari, în hotarele Daciei, pe care nu le-a fost harazit sa o vada, dar care, fara truda si jertfa lor de fiecare clipa, n-ar fi fost cu putinta… Sa-i unim pe toti în aceeasi binecuvântare astazi împreuna cu vitejii care cu sângele lor generos au scris si pecetluit dupa datina, hrisovul stapânirii noastre vesnice, prin aceste mândre tinuturi. Binecvântat si slavit în veac sa fie numele lor. Rod al acelorasi straduinti e si Universitatea româna, pe care o inauguram astazi aici. Templul senin al învataturii si iubirii de patrie, Universitatea românească a Clujului românesc."

Ieri, datoria catre neamul românesc: înfaptuirea unirii nationale, azi s-au înmultit îndatoririle tuturor acelora care sunt chemati a juca un rol în viata statului.

"Cuvântul Universitate – omnium scientiorum universitas" defineste singur rosturile ei. Îmbratisând tot domeniul gândirii, alearga tineretul studios ca sa-si potoleasca setea sa de lumina si de adevar. Astfel Universitatea apare, în viata statului, în puterea rolului ei înalt si nobil de a scoate nu un numar mare de titrati – nu cantitatea ci calitatea fiind factorul important – ci de a forma generatii de oameni de caracter, însufletiti de vederi largi, patrunsi

de iubirea de glie stramoseasca si de dragostea de învatatura si de munca, dornici de a pune energia si capitalul lor de stiinta în slujba patriei române, a neamului si a umanitatii. În România întregita stiinta nu face deosebire carui neam îi apartine tânarul studios".

Suveranul a daruit un fond de 400.000 lei a carui dobânda sa se întrebuinteze pentru înfiintarea pe lânga Universitate a unui Institut pentru studiul istoriei române, atât de vitreg tratata sub stapânirea trecuta. A încheiat cu urarea: Vivat, crescat, floreat Alma Mater Clausensis ad scientiae honorem Patriaeque salutem". – (Stelian Neagoe: Viata universitara clujeana interbelica 127-129) .

În Cluj, în anul când m-am dus eu la Universitate–1934-, dupa 16 ani de la evenimentele sfârsitului de an 1918, prin care s-a înfaptuit întregirea, când "Congresul general al Bucovinei" întrunit în Cernauti la data de 15 Noiembrie, a decis "unirea neconditionata si pentru vecie cu Regatul României"; "Adunarea Nationala a tuturor Românilor din Transilvania, Banat si Tara Ungureasca, la Alba-Iulia la 18 Noiembrie decreteaza unirea acelor Români si a teritoriilor locuite de dânsii în România; si Sfatul Tarii din Chisinau, la 27 Noiembrie 1918, declara "unirea neconditionata a Basarabiei cu România Mare", domnea atmosfera creata de razboiul mondial, prin lupta a 70 de milioane de omeni, dintre care 50 de milioane si-au varsat sângele fiind raniti, iar 9 milioane si-au dat viata. Prin lupte grele si sacrificii mari, cele trei imperialisme puternice: rusesc, austro-maghiar si german au fost învinse de catre Fortele aliate, alaturi de care a luptat si România. Polonia s-a reîntregit dupa ce a fost de trei ori împartita, Cehoslovacia a devenit republica, stat independent, Jugoslavia si-a adunat partile împrastiate, în granitele lui Stefan Dusan. La Belgia s-a întors Eupen si Malmeg, iar la Franta Alsacia si Lorena. La matca României întregite s-a întors ceea ce facea parte din vatra ei – cu populatie româneasca majoritara, cu structura tipic româneasca, civilizatie si cultura. Pentru aceasta întregire studentii Români care au luptat sub steaguri straine, au venit din prizonierat si au luptat alaturi de armata româna. Studentii au fost soli ai sfaturilor si garzilor nationale, în toate partile, ca sa participe cât mai multi la adunarea de la Alba-Iulia de la 1 Decembrie 1919, pe care ei , cu tineretea lor au încalzit-o, au însufletit-o integrându-se în entuziasmul care a cuprins întreaga massa de participanti… Parca pe strazile Clujului se auzeau cânturile nationale ale lor si se vedeau manifestatiile de odinioara, stavilind masacrele care au fost comise împotriva Românilor de catre stapânii de ieri, constrânsi sa paraseasca pamântul românesc, pe baza punctelor wilsoniene, a principiului nationalitatilor si autodeterminarii. Studentimea clujeana a luat parte, alaturi de autoritatile române, la preluarea imperiului. Ea a facut propaganda pentru eliberarea Banatului ocupat de Sârbi si a dus guvernului român de la Iasi, pentru conferinta de pace, documentele despre atrocitatile unguresti (arderi pe rug, asasinarea preotului din Cristis, 41 de morti la Bales etc), cerând ca armata româna sa ocupe Ardealul, a carei primire a organizat-o, - de asemenea si a generalului Berthelot si a misiunilor straine.

Studentimea a organizat si a facut primirea Regelui Ferdinand la Centrul studentesc "Petru Maior", când s-a inaugurat Universitatea Românească din Cluj în ziua de 2 Februarie 1920. În Aula Universitatii a avut loc sedinta solemna a Centrului studentesc, a reprezentantilor studentimii române de pretutindeni. Regele Ferdinand, printre altele a spus: "Am tinut sa vin astazi în mijlocul vostru, pentru ca voi înfatisati viitorul mândru al Tarii, dupa un greu trecut plin de restriste pentru chinuitul nostru neam, dar si de învataturi de mare pret si de aspra otelire în lupta vietii…Fara patriotism curat, fara munca încordata, fara respectul de ordine si autoritate si fara credinta în Dumnezeu, nu se poate înfaptui nimic mare… Un neam care stie sa pretuiasca barbatii care au luptat cu toata inima pentru înfaptuirea zilelor marete postbelice, un neam care a dat dovada de cea mai desavârsita vitalitate, cum rareori se vede în istoria popoarelor, – un astfel de neam are în sine chezasia sigura a stralucirii viitorului sau: caci daca idealul nostru sfânt a fost înfaptuit în parte, – ne ramâne a duce la îndeplinire transformarea si consolidarea noastra interna." Un cuvânt rostit într-o frumoasa limba românească, simplu, cuprinzator, întelept, înfatisând lapidar istoria noastra pâna la inaugurarea Universitatii, rostul si menirea acestei institutii de înalta cultura, rostul si îndatoririle studentimii, Universitatea fiind chemata sa-si asigure viitorul pe calea adevarului si a dreptatii si a muncii stiintifice spre folosul neamului si al umanitatii.

Redare dupa Stelian Neagoe "Viata universitara clujeana interbelica" . La banchetul oferit de rectorul Universitatii Clujene Sextil Puscariu, Suveranul, dupa ce a multumit solilor natiunilor amice si reprezentantilor vechilor Universitati pentru urarile lor, a mai spus printre altele: "aici, pe pamântul în veci românesc, praznuim astazi o zi curata de bucurie nationala româna, dar, în acelasi timp si o serbare a stiintei, a acestei fiice eterne a luminii, care întinde aripile sale peste univers, netinând seama nici de neamuri, nici de hotare… Stiinta si geniul, daca se adapa la hotarele culturii nationale, pastrându-si cu mândrie în timpul evolutiei lor baza nationala si caracterul propriu tarii unde s-au nascut, - eundo crescit- devin patrimoniul universal".

Acestea au fost marturisirile prin cuvânt, prin atitudini, prin fapte, ale Regelui Ferdinand care în preajma si în timpul razboiului mondial, a ramas în toate împrejurarile credincios cauzei mari a latinitatii si Românismului, având toata încrederea în dreptatea si biruinta acestei cauze; desi zguduit a fost gândul sau care a trebuit sa lupte împotriva propriului sau neam si framântat a fost sufletul sau când Românii din Ardeal luptau împotriva armatei române (pe care el o conducea) – sub steagul strain al armatei austro-ungare. România întregita a cuprins în trupul ei: Oltenia, Muntenia, Moldova, Basarabia, Bucovina, Dobrogea, Banatul, Transilvania, Maramuresul, Crisana. În afara hotarelor au ramas Românii de peste Nistru, din Polonia si Cehoslovacia, cei de peste Tisa, Românii din Jugoslavia, Bulgaria, Grecia, Turcia, Albania în Tinutul Valahilor (Mezerici). Pe liniile de frontiera sunt sate masive românesti. Altele în interiorul statelor care nu le recunosc originea, nu le permit manifestari ale

constiintei românesti, nici gândul românesc, simtirea, vorbirea si scrierea limbii române. Prin dislocari si desnationalizari le dispar nu numai limba, portul si credinta, ci si legatura cu Patria Muma.

Suveranul a participat apoi la Teatrul National la reprezentarea piesei de Zaharia Bârsan "Poemul Unirii", a unui poem coregrafic cu dansurile din provinciile unite, cântece nationale si muzica de Brediceanu. Multimea a parcurs strazile si pietele cu muzica în frunte, cântând imnuri sub conducerea profesorului Dima, directorul Conservatorului. Suveranul a participat si la banchetul oferit de Ministerul Instructiunii, de cel dat de Resortul Instructiunii Publice a Consiliului Dirigent, unde s-a aratat tot ce se datoreste culturilor si civilizatiilor franceza, engleza si italiana. A doua zi a vizitat Universitatea, institutele, clinicile, laboratoarele si a primit defilarea trupelor din garnizoana.

S-au primit telegrame si scrisori de felicitare din partea Universitatilor din Europa si din America (precum si din tara), aratându-se solidaritatea lor la aceasta victorie intelectuala, ca si la victoria vitejeasca din razboi.

Asa cum am fost legat de personalitatea patronului liceului, Alexandru Papiu Ilarian, tot asa am ramas legat si de patronul Universitatii din Cluj, Regele Ferdinand I, pentru liniile trasate atât pentru Universitate, cât si pentru studentime si de Universitatea însasi. Faptele politice, militare, culturale ale Regelui Ferdinand – supranumit cel loial – au început în anul 1916, anul nasterii mele, când România a semnat tratatele de alianta cu Franta, Marea Britanie, Rusia si Italia si a intrat în razboi si a luptat alaturi de ele pâna la biruinta finala. La 1 Decembrie 1918 s-a înfaptuit visul cel mare al Neamului Românesc: Unirea de la Alba-Iulia – România Mare.

Anii 1916-1918 coincisesera cu primii ani ai copilariei mele, când satul meu, familia mamei si a tatalui meu, aveau toti barbatii pe front: soti, copii, frati, luptând sub steagul Puterilor Centrale si, urmarind alaturi de toata suflarea româneasca, biruinta armatei române – mult asteptata!

Când Regele Ferdinand inaugura în 1920 Universitatea din Cluj, care este la 70 km departare de comuna mea si evenimentul îl traiau toti din comuna, eu am început scoala primara – careia i-au zis rând pe rând Regele Ferdinand, Constantin Angelescu, Alexandru Lapedatu – în dorinta de a omagia niste personalitati ale vietii politice si culturale românesti. Omagiau si Universitatea din Cluj care a fost visul lui Avram Iancu, devenit realitate. Avram Iancu fusese în comuna noastra, în drumul facut pe jos spre prietenul sau Ilie Macelaru si bunica mea îl cunostea.

Etapele mele de învatatura: scoala primara, liceul, Universitatea, au coincis cu perioadele de marire, unificare si consolidare a Tarii. Si acestea ar fi fost întru toate depline, daca cei îndatorati ar fi tradus în fapta vrerea primului Suveran al României Mari, vrerea

personalitatilor de seama ale vietii românesti, a marilor profesori si conducatori, a Universitatilor române si în special a Universitatii din Cluj. Nu s-ar fi ajuns la nici o modificare în privinta integritatii Statului Român daca Puterile Aliate nu si-ar fi schimbat raportul de forta si sfera de interese dintre ele, daca si-ar fi îndeplinit angajamentele luate. În locul patriotismului curat au început luptele politice fratricide, care au dezbinat neamul si i-au surpat unitatea sufleteasca; daca macar pe baza de reciprocitate i-ar fi ocrotit pe Românii ramasi peste hotare! Munca n-a fost nici încordata, nici dezinteresata. "Ordinea" instaurata a fost o povara pentru Români, provocatoare de tulburari, neliniste si nesiguranta. "Autoritatea", în loc sa aiba un rol coordonator, linistitor si sa-i ocroteasca pe Români, a fost pentru ei nedreapta, represiva, prin violenta si reprimari, cunoscând efectele nu s-a straduit sa cunoasca si sa înlature cauzele. Noi Românii n-am vietuit înfratiti de originea noastra si de aceleasi nazuinte si n-am slujit acelasi ideal, idealul national, si nici nu ne-am bucurat de legitima ocrotire a statului. Multi au abuzat de ea pentru a-si ascunde transgresiunile de la legea morala si încalcarile normelor de drept prin nenumarate "afaceri" de proportii neobisnuite, cu multe substraturi si ecouri, pentru servirea intereselor personale sau de grup, potrivnice intereselor statului si comunitatii românesti. Dezvoltarea noastra culturala a fost sinuoasa si straina de obiectivele nationale, încarcata de la înaltimea ei, de rastalmaciri si rataciri, întârziata de dezorientari si oportunisme conjuncturale. S-a facut cât se putea spre a nu dauna reprezentantilor ei, toleranti ai incompetentei, venetici, parveniti, intrusi, si minciunilor cu substrat. În loc sa-i cucereasca pe venetici si intrusi, au fost ei cuceriti, promotorii culturali, "uitând de existenta noastra latina în mijlocul lumii slavo-turanice, de caracterul culturii noastre national-etnografic, în rasaritul adversar noua" – cum spunea atunci în 1919 Vasile Pârvan, precum si de "datoria de a interesa solidar pe toate natiunile luminate si puternice ale Apusului."

Egoismul, lipsa de raspundere, lasitatea – s-au înstapânit în toate clasele sociale si în patura conducatoare. Îngrijirea numai de sine si de ale sale a luat locul credintei în Dumnezeu, rusinea de oameni au disparut, locasurile de cult au început sa fie ocolite. Neamul a intrat în declin si nici în fata primejdiilor celor mai mari, solidaritatea n-a mai putut fi refacuta. Dupa doua decenii de vietuire în România Mare, Tara s-a destramat: Basarabia si Bucovina de Nord a intrat în componenta U.R.S.S., Cadrilaterul (judetele Durostor si Caliacra – cu Balcicul) în componenta Bulariei, Ardealul de Nord, vremelnic, în componenta Ungariei, iar Banatul românesc, promis ca o conditie a intrarii noastre în razboi alaturi de Puterile Aliate în 1916, n-a intrat niciodata în componenta României, (nici macar n-a fost pus în discutie sa fie alipit) în pofida principiului nationalitatilor, populatia fiind românească în majoritate absoluta (fiindu-i interzis sa aibe constiinta nationala, ca dealtfel si ceilalti Români din afara hotarelor, despre care nu se pomeneste niciodata, nicaieri!)

Celelalte imperative categorice ale existentei noastre ca natiune unita, ca stat unitar si independent, ca tara românească, n-au fost nici ele îndeplinite.

În cadrul solemnitatii inaugurarii si deschiderii festive a Universitatii din Cluj, dupa cuvântul regelui Ferdinand I a vorbit întâiul rector al Universitatii, profesorul Sextil Puscariu, profesor titular de la Universitatea din Cernauti, cel care a luat în stapânire, în ziua de 12 Mai 1919, Universitatea din Cluj de la Unguri, cel care, în clipele ei de grea încercare si la rascruci pentru Universitate, a intervenit cu real folos. Deocamdata ma opresc numai la cuvântul sau din 1 Februarie 1920. (Era momentul greu al începutului culturii românesti în Transilvania, cu rol decisiv si în celelalte provincii ardelene: Banatul, Crisana). Dupa ce aduce înaltilor oaspeti salutul plin de recunostinta al Universitatii Daciei Superioare, spune ca aceasta serbare aniversara o avem "în baza dreptului sfânt ce ni l-am câstigat prin bravuri legendare si jertfind din prisos floarea tineretului nostru". "Viata universitara trebue guvernata de un spirit nou si de întarirea autonomiei universitare vis -à- vis de fluctuatiile politice curente ale diferitelor partide de guvernamânt." "Studentimea trebue pusa la adapostul grijilor materiale, ca sa poata sa urmeze cursurile si sa-si câstige toata pregatirea pentru lucrari stiintifice independente… sa ajunga la un sistem de cugetare stiintifica."

Satisfactia pentru profesorul universitar este sa gaseasca între elevii sai pe cel capabil sa-i continue opera. Sa-i toarne în suflet comoara de cunostinte pe care, în nopti grele de truda, a câstigat-o. "Sa-l scuteasca de ratacirile prin care tu însuti ai trecut… de pierderea de vreme pe care a trebuit s-o înduri"… "Studenti, spune rectorul, veti vedea ca nu este în viata fericire mai mare decât aflarea unei farâme din vesnicul adevar si în clipele de deznadejde, nu exista mângâiere mai mare decât înaltarea în sferele senine ale stiintei… Adevarul este o credinta pentru care esti gata sa-ti dai viata. Slujitorii acestui fel de credinte suntem noi profesorii si slujitorii ei am vrea sa facem din voi. Nu pentru examene va cerem sa munciti, noi, care în fiecare zi facem examen înaintea voastra, ci pentru stiinta careia-i slujim… Ne silim sa desteptam în sufletele voastre dragostea pentru ea si nu numai pentru timpul cât stati la Universitate, ci pentru toata viata voastra… Nenumarate vor fi ispitele, care va vor chema din toate partile, ca sa parasiti drumul spinos al staruintei în munca, nenumarate mai ales în aceste vremuri, bântuite de lacomia de situatii si parale, atât de usor de câstigat în dezordinea ce ne-a ramas dupa razboi si care va mai dainui în lumea întreaga ani de-a rândul. Daca în inima voastra este însa dorul de a desrobi adevarul din sclavia întunericului, spre a-l da stralucitor omenirii, fiti tari ca Fat-Frumos si ramâneti cu ochii atintiti spre tinta finala." – Aceasta este dupa Sextil Puscariu, în general, misiunea Universitatii, a profesorilor si studentilor ei. (Stelian Neagoe – Viata universitara clujeana interbelica).

Sextil Puscariu, personalitate cu coeziune launtrica si unitate în activitatea sa si în toate manifestarile ei, cu o extraordinara vocatie de profesor-pedagog pentru colegii lui si massele

de intelectuali si educator al studentilor sai, - a savârsit, în afara actului preluarii si deschiderii Universitatii din Cluj si alte fapte de cultura românească. Este cel care l-a descoperit si impus pe Lucian Blaga lumii românesti, la obtinerea unor premii date de Academia Româna ca membru activ si la ocuparea catedrei de filozofia culturii la Universitatea din Cluj, la Facultatea de Litere si Filozofie, luptând cu îndaratnicie împotriva animozitatilor ce s-au creat, a adversitatilor si inimicitiilor si a dusmaniilor fatise si crude ale unor profesori de la aceasta facultate si din Universitate. Sextil Puscariu a trait durerea de a vedea pe colegul ramas pro-rector, facând pe politistul. Pe alti profesori facând denunturi la politie împotriva propriilor lor studenti. Pe un rector al Universitatii care vorbea de respectul omului si al drepturilor sale (!) si care a constatat ca viata studenteasca este tulburata de miscari antisemite asemenea celor din Praga, Budapesta, Viena, Berlin si a alertat politia, facând reclamatie scrisa la Primprocurorul si la Comandamentul corpului VI armata Cluj împotriva studentimii, procedând la eliminarea imediata a studentilor aratati ca vinovati din toate Universitatile tarii: Moldovean Virgil, Mocan Isac, Silaghi Ion, Bidianu Augustin, Victor Niculae, Boeriu Olimpia, Neata Ion. Rectorul a fost I.Iacobovici.

În al doilea rând, l-am auzit vorbind în piata publica, cu multa înflacarare si deplina încredere, sa cucereasca opinia publica pentru valori românesti de mare credinta si stiinta, slujind legile de viata ale neamului cu constiinta curata si fapta dreapta. Om de gândire si de actiune organizata, - în împrejurari grele pentru neam si momente critice de primejdii pentru Neam si Tara. Când Universitatea din Cluj era refugiata la Sibiu, a luat atitudine categorica împotriva absenteismului de la catedra si a greselilor unora dintre profesori, când adunati înainte de deschiderea Universitatea, le-a spus: "Facem apel cald sa va apropiati sufleteste de studenti si sa cautati sa-i întelegeti. Prapastia care ameninta sa se sape între tineri si batrâni trebue evitata în Universitatea noastra. Caci ce care vor izbuti sa cladeasca poduri tot mai multe si cât mai solide de la sufletele lor la sufletele noastre, au îndeplinit o mai mare misiune decât cei ce vor sa scrie o carte mai mult, sau vor face un curs bazat pe o bibliografie mai bogata. V-o spune cel care, în tot cursul activitatii a cerut altora si si-a impus o cât mai riguroasa documentatie stiintifica si a considerat orice contributie noua a stiintei românesti, o victorie nationala. Tara are trebuinta în clipele de fata de educatie. Profesorul trebue sa fie pentru elevii sai o pilda vie. Doua pacate sa înceteze: egoismul catedrei si falsa colegialitate. Trebue sa dovedim un spirit de solidaritate în nenorocire. Trebue sa dovedim lumii ca, cu toate adversitatile prin care trecem, noi continuam sa ne facem datoria ca si în vremurile normale!" "V-o spune omul, care la întemeierea acestei Universitati, a cerut insistent ca profesorul sa iasa din vâltoarea politicii militante si sa se dedice numai catedrei, laboratoarelor si cartii. Sunt colegi care cer de la studentii ce se prezinta la examene sa le cumpere manualele sau cursurile litografiate. Lucrul se stie dar decanii, nu aveau curajul sa curme raul. Unii profesori cred ca pot opri conferentiarii lor, cu care s-au certat, de a mai lucra alaturi de ei si sunt

asistenti, care în urma unor protectori, sunt impusi în locuri ce nu li se cuvin si care primesc leafa pentru munci neprestate!" A mai comunicat în Senat si alte abateri ale profesorilor si a precizat apoi: "Nu v-am chemat ca sa va amenint, nici nu am dorinta sa fac pe politistul. Am vrut, dimpotriva sa fac apel la sentimentele dumneavoastra de buni Români, sa-mi dati ajutorul dumneavoastra, ca sa ne putem împlini ca buni cetateni ai acestei patrii lovita atât de crunt."

Pe aceeasi linie de gândire a unitatii neamului în fata pericolelor, Sextil Puscariu vede în lovitura de stat a lui Antonescu, asa zisa "rebeliune " din 21-23 Ianuarie 1941 "un razboi între frati, care trebuiau împacati pentru ca Neamul nostru românesc sa-si poata vindeca nenumaratele si adâncile lui rani." Fusese numit director al Institutului român din Berlin, creat cu scopul de a propaga în Occident drepturile milenare ale poporului român, cumplit încalcate în lunile din urma. O manifestare a ostilitatilor fata de Sextil Puscariu a fost a lui C.Daicoviciu. Acesta s-a opus propunerii profesorului O.Ghibu "pentru prezenta la Sibiu a D-lui rector Sextil Puscariu" – Consiliul s-a declarat contra ei si pe motivul ca "interesele Universitatii sunt ocrotite prin prezenta si activitatea pro-rectorului".

Tot fapte de cultura au fost conferintele, misiunile în strainatate, cursurile si lucrarile sale dar mai ales lucrarea Limba româna vol. I. "A dovedit originea poporului si a limbii noastre, caracterul specific al limbii române, continuitatea elementului roman în Dacia" – dupa cum spune G. Istrate.

Tot în ziua de 1 Februarie 1920 a vorbit si Ministrul Instructiunii publice, profesorul Universitar Ion Borcea: "Universitatea e un nou organ, prin care poporul român sa-si puna în valoare fortele sale intelectuale pentru cercetarea naturii, pentru cultivarea adevarului, binelui, dreptatii, frumosului si totodata de a tine nestinsa flacara dragostei de neam. Aceasta Universitate, inima a Transilvaniei, exista ca suflet de la aceeasi data când si-au luat începutul si surorile ei de la Iasi si Bucuresti… de când pionieri ai culturii din Transilvania ca: Gh. Lazar, S. Barnutiu, P.Suciu, St. Emilian, S. Micle, I. Pop, I. Maiorescu (Al. P. Ilarian) si multi altii, care împiedicati de a-si manifesta gândirea si sufletul în aceasta parte sfânta a solului nostru, au trecut muntii, aducând dincolo de Carpati cultura si mai ales o înaltatoare dragoste de neam". În România, multi Români transilvaneni si banateni detineau situatii stiintifice, culturale si politice: August Treboniu Laurian, Al.Papiu Ilarian, Eftimie Murgu, Damaschin Bajinca, Aron si Nicolae Densusianu, Ion Hodos, Aron Pumnul, P. M. Câmpeanu, V. Marin Ramascanu si în Transilvania: I. M. Moldovan, Timotei Cipariu, Dr. I. Mesota, Nicolae si Ion Popea, Grigore Sila si Iacob Muresanul, Vicentiu Babes, Ion si Ilarion Puscariu, Dr. I. Lapedatu, P.Cosma, V.Teclu, AL.Mocioni.

În anul 1919 Transilvania era condusa de Consiliul Dirigent (cu functii de guvern provizoriu) si de Marele Sfat (cu atributii de parlament provizoriu). De la începutul anului s-a cerut

Consiliului Dirigent "preluarea si nationalizarea cât mai grabnica a Universitatii maghiare din Cluj. "Comisiunei universitare " înfiintate i s-au facut propuneri pentru organizarea Universitatii din Cluj. Cea mai buna propunere a fost a lui Vasile Pârvan.

Vasile Pârvan, profesor titular la Universitatea din Bucuresti - si-a publicat: "Pareri propuse public Marelui Sfat National al Românilor din Ardeal, Banat, Tara Ungureasca" - " pentru înflorirea unei culturi de caracter nu numai national - etnografic, ci si international - civilizator. În acest chip existenta noastra în Rasaritul adversar noua, va interesa solidar si toate natiunile luminate si puternice a Apusului "... Sa creem ceva superior nu numai propriilor noastre asezaminte, din Vechiul Regat, ci cu ceva mai presus si de organizatia de pâna acum a "adversarilor nostri" ". " Sa se inspire de la tipurile cele mai înaintate de universitati europene si americane". (Universitatea nationala a Daciei Superioare în V.Pârvan "Scrieri", Buc. 1981 – pag. 159-160)

În cadrul acestei propuneri, Vasile Pârvan, elaboreaza "Statute si Principii" - Universitatea sa dea cultura speciala din toate domeniile, a forma caractere printr-o educatie speciala în institute de viata sociala universitara; a promova o activitate originala creatoare de valori noua spirituale, atât a profesorilor, cât si a studentilor; sa fie o institutie nationala, deplin autonoma, dupa modelul Academiei Române, combinat cu al Universitatilor americane. Universitatea îsi cheama si îsi alege singura personalul ei, îsi administreaza singura fondurile si îsi face singura publicatiile, acorda burse, misiuni. E o persoana morala si poseda avere personala, adopta principii engleze si americane, având colegii, institute ... Directiva spirituala si controlul superior intelectual, moral si metodic, îl are rectorul universitatii. Arata rosturile prorectorului, editarii, profesorilor, viata cu colegii, în facultati, în institute, seminarii, laboratoare, ateliere, extensiunea universitara; stipendii si misiuni în strainatate; politica si cultura sociala si nationala, pentru conducerea curentelor de idei, publicatii stiintifice; misiuni si cercetari stiintifice în tara; Jocurile olimpice ale universitatii " (Luceafarul, 15. 03. 1919).

Pe ziua de 3 noiembrie 1919 s-au deschis cursurile Universitatii Daciei Superioare din Cluj, cu lectia inaugurala despre "Datoria vietii noastre" rostita de marele istoric, savantul Vasile Pârvan.

În cuvântul sau Vasile Pârvan scoate în relief menirea Universitatii Daciei Superioare, drumul ales, profesorul si metoda sa, studentul care îsi va face educatia în Universitate si rostul lui în viata nationala. O profesiune de credinta a generatiei chemata sa ridice tara românească de dincolo de Carpati la noua sa menire istorica.

"Profesorul contemporan nu mai este astazi un infailibil profet de sentinte revelate, ci un prospector de aur si de diamante, în stâncosul pustiu al neîntelepciunii omenesti. Are a cauta în scoala ca si în lumea larga oameni întregi, noi, în care pâlpâie flacara ideii. N-avem

pretuitori de suflete noi. Cautatori de legi noi "nu memorizatorii întelepciunii consacrate". Noutatea spiritului are nevoe de libertate, de aer larg ... ce creste din starea de suflet a iubirii pentru idee. Profesorul s-alerge si el dupa licuriciul minunat al gândului, care lumineaza în întunericul banalitatii utilitare zilnice. Entuziasm pentru idealul de toate felurile." O universitate noua pune "toate marile întrebari ale sufletului omenesc constient de continuitatea istorica a gândirii omenesti luptatoare. Cum sa se faca cercetarea realului, cum sa se îndrumeze cautarea adevarului; cum sa se înteleaga frumosul; cum sa se ia pozitie fata de lume si viata, cum sa se asigure selectionarea naturala a talentelor si geniilor; cum sa se înnobileze scopurile vietii sociale, politice, nationale; cum sa se dea lupta cu infinita bestialitate omeneasca, smulgând cât mai multi oameni de ai nostri, care se balacesc în noroiul zilnic. "Caci daca e ca Noua Universitate sa nu fie decât înca o uzina de superficialitati si inutilitati, de non-valori sociale, culturale, politice …, înfiintarea ei e absurda si imorala. Într-o lume de seci si utilitaristi josnici, conspiratia generala a neispravitilor va popula cu reprezentanti de-ai lor, cele mai înalte locuri în ierarhia responsabilitatilor social-culturale si social-politice. Dar sub imboldul idealismului mistic popular, trezit întotdeauna puternic în epocile de mari rasturnari si revolutii, doi-trei oameni de inima sustinuti de acest ambiant încrezator, pot pune la cale mari reforme spirituale.(pe care în vremuri obisnuite nu le-ar fi adus o evolutie de decenii ori secole). Pe ce drum va apuca confraternitarea spirituala? Cele vechi duc toate în mlastina materialismului vulgar... Drumurile noi sunt numai indicate, de cugetatorii solitari… Construirea lor e opera de "ucenici" ai noului gând... Taria de caracter e o floare rara… "Când semenii tai te urca în vârful piramidei sociale, trebue sa arzi tot sufletul tau pentru a ramâne acolo; nu pentru tine ca tu esti un om trecator, dar pentru oameni, pentru idealul lor, pe care tu nu trebue sa-l lasi sa decada, pentru sublimul pe care trebue sa-l faci sa înfloreasca în inima contemporanilor tai, chiar de ar fi sa-l cresti cu tot sângele vietii tale, pe care numai o data o ai." „Realitatea vietii trebue sa fie complexul potentelor spirituale, latente în sufletul national si general-uman, al masselor si indivizilor... Lucram cu realitatea unor stabilitati psihologice milenare, ale sufletului ancestral. Cautam a purifica însusi sângele bolnavului, spre a împuternici din nou leucocitele, sa ucida microbii care circula în întregul organism... Supremul scop al luptei noastre este spiritualizarea vietii marelui organism social-politic si cultural creator, care e natiunea. Mijloacele pleaca din idealismul national... Metoda: cultivarea si selectionarea sufletelor superioare prin punerea la proba a fiecarui individ, care ne este încredintat, - cu piatra de încercare a Cultului Ideii. Cine rezista si da scântei e vrednic sa intre în confraternitarea Universitatii nationale... Oportunism, tocmeli, reductibilitati, noua nu ne sunt permise. Noi suntem preotii aspri ai unei religii de purificare... Suntem profetii unui timp cu mult prea îndepartat pentru poftele grabite ale hamesitilor contemporani... Noi suntem condamnati sa fim ireductibili, sau sa ne retragem din lupta... Caci asupra noastra apasa raspunderea întregii vieti a natiunii. Sanatatea sufletului ei ne e încredintata noua. Iar noi suntem datori sa luptam pentru a-i pastra întru eternitate aceasta imunitate, fata de

decadere si moarte... Sa fim oracolul la care sa alerge multimea, în ceasurile de cumpanire a Destinului, spre a-i da lamuriri asupra viitorului. Noi nu vom putea face nimic complet, ci de abia vom curati drumul pentru altii. Cei care vor veni dupa noi…,nici nu vor banui tragedia de precursori chinuiti, batjocoriti, neîntelesi, tradati, care a fost în noi…

"Materialul uman cu care se va lucra în Universitate, studentul – are potentele sufletesti ale taranului român. Exista o selectie naturala a inteligentei nationale, dar la poporul nostru martirizat de toate liftele pamântului - se formeaza o carapace spirituala, în care sufletul se refugiaza spre a se pastra intact. Observatorul superficial vede numai carapacea pietroasa si inerta în specie: fatalismul, insensibilitatea la nevoile unei vieti mai omenesti, traditionalismul, neîncrederea fata de orice om sau lucru nou, asprimea si necioplirea în diferite manifestari individual - sociale." În realitate, în carapace e o fiinta foarte fin si complicat, delicat construita, cu nenumarate organe de aperceptie variata si puternica a lumii. Fatalismului cosmic îi corespunde o splendida etica optimista pagâno-crestina, siguranta ca rautatea nu va ramâne nepedepsita... Entuziasta dorinta de a se face frumos în zilele mari din care creste arta de toate felurile... Traditionalismului taranesc îi corespunde curiozitatea, dorinta de a afla taina noutatii, spirit de observatie si de critica... Copilul de taran trebue sa învete singur a iesi din încurcatura... Simt de masura si cuviinta sufleteasca... Lupta pentru întâietatea si distinctia spirituala – pretuite în societatea taraneasca. Iuteala aprecierii, vioiciunea reflexiei, justetea judecatii, promptitudinea respingerii argumentului contrar, stapânirea de sine în focul luptei… Condamnarea mijloacelor laturalnice si brutale de întrecere, toate constitue o autoeducatie în societatea taraneasca si multe alte calitati…E o realitate pe care clasa suprapusa n-a cunoscut-o si n-a avut-o în vedere la organizarea culturii sociale a natiunii. Sufletul taranului român ajunge obosit, amarât, dezgustat în Universitate, de fabricile de banalizare sistematica, denumite scoala primara si secundara.

Ca sa-si poata veni în fire… trebue sa le redam atmosfera de acasa, vioaie, vesela, lipsita de orice pedanterie si închipuire de sine, magistrala, fireasca în libertatea deplina de la frate mai mare la frate mai mic, calda, copilaresc idealista…Sa se faca trecerea din stadiul vegetativ, etnografic - oricât de stralucit, al taranului român - la cel cultural - creator, general uman, universal-valabil. Universitatea trebue sa înteleaga viata ca o lupta pentru mai mult gând.

Spiritualizarea întregii noastre munci ordonate în viata, etern valabilul uman... Deosebirea inertului de viu, animalicului de uman, naturalului de cultural, materialului de spiritual. În viata- spirit - în viata ne-moarte e cuprinsa însasi legea de existenta a cosmosului. Din iubirea pentru idea-forta, din avântul catre idealul vietii biruitoare a mortii, se va naste singura forma, singura existenta concreta, a supremei noastre culturi..., nemurirea vietii spirituale. Din înaltul cerului… se desprind "legile vesnice dupa care traieste infinitul, din care se rasfrâng în sufletul nostru, ideile, spiritul, viata."

“Si cum nimeni nu stie ziua si ceasul când chiar popoarelor le e dat sa se savârseasca în viata trupului, e graba mare ca sufletul natiunii mele sa înfloreasca deplin, înainte ca destinul sa uneasca din nou trupul cu natura mama din care cu milenii înainte s-a trezit la viata.

Desfa-ti dara aripile, suflet al natiunii mele, loveste cu ele puternic si larg aerul lumii de jos si ia-ti ca un vultur zborul în tarile senine si curate.”

V.Pârvan preconiza solidaritatea istorica si internationala cu lumea romanica.

Asa a gândit si asa ne-a sculptat gândul sau în inima noastra, în sufletul nostru, întâiul profesor al Universitatii Daciei Superioare din Cluj – care sa fie pentru noi si pentru generatiile care vor veni dupa noi datoria vietii, înainte si dupa Universitate. “E pentru noi, cea mai sfânta datorie - spunea el, - ca sa nu lasam sa se potoleasca, prin intrigile strainismului si ale politicianismului, avântul de reînviere al neamului. Noi cei pusi sa luminam odraslele românesti, întru dragostea de neam si tara, acum când primejdia se apropie, avem a ne înzeci puterile, luminând si pe parinti, sfatuind si îndreptând, rugând si convingând pe cei nedumeriti, pe cei nestiutori, pe cei rataciti, pe cei indiferenti. Munca noastra sa fie munca de apostoli, caci nu asteapta nici o rasplata si nu urmaresc nici o glorie pentru ei, ci fac totul pentru binele neamului, socotindu-si ca cea mai aleasa cinste a lor, constiinta ca au contribuit, fiecare dupa putinta, la aducerea întru îndeplinire a mântuirii neamului. (Scrisoare catre câtiva dascali, plecati în strainatate, catre câtiva colegi din Tara. “Scrieri” V.P. pag. 119-120).

Dar… “Conspiratia Generala a neispravitilor” l-a acuzat pe Vasile Pârvan de “tradare” pentru ca ceruse factorilor de raspundere, înainte de luarea deciziei de a intra în razboi, sa se ocupe de pregatirea morala, diplomatica si militara a tarii. Incriminat pe nedrept, la 7 decembrie 1914 a fost exclus din “Liga Culturala”… Atitudinea lui a fost blamata în presa - Adevarul, Dimineata, Actiunea, Epoca, ca fiind straina de telul suprem al Patriei – chiar si dupa explicatiile pe care, dincolo de orice echivoc le daduse prin brosura “Parerile unui tradator de neam” - Bucuresti,1914” (relatare din introducerea la “Scrieri” de Alexandru Zub pag.36-37).

Vasile Pârvan, prin viata, activitatea si opera sa a fost unic. El a vorbit pentru noi toti si noua tuturor Românilor, din generatiile trecute, prezente si viitoare. Dascal al studentimii de pe ambele versante ale Carpatiilor, Vasile Pârvan a fost un Învatator al Neamului, care a despicat orizonturi si a deschis drumuri, luminând comori din adâncul pamântului, din îndepartatul trecut, din profunzimile sufletului românesc. A dat un sens nou culturii ca ideal al natiunii române – instruirii si educatiei – a trasat un stil de existenta cu radacini în trecut, ancorat în realitatile prezente si servind aspiratiilor de viitor.

A indicat cai si metode de integrare a civilizatiei si culturii românesti în civilizatia si cultura universala prin tainele inimii. Ne-a învatat ca “fiecare tinerete îsi trage constiinta despre puterile ei din batrânetele glorioase pe care le însoteste pe drumul cel melancolic catre Soare

- Apune. Si fiecare batrân care cade obosit, lasa un tânar singur. Si tânarul în aceea clipa e chemat batrân si altul mai tânar ca el, trece sa-i faca tovarasie si sprijin. Iar moartea celor batrâni, îmbatrâneste pe cei tineri".

- Sa nu ne urâteasca atingerea cu patimile si zadarniciile vietii… Contemporanii, din cauza ambitiilor, trufiilor, si cruzimilor lor, departe de adevar si bine, i-au ramas lui pe dinafara, straini.

Nu l-au înteles si nici misterele, tainele pe care el le-a dezvaluit: taine de piatra din pamânt. Taine din inima si sufletul nostru.

V. Pârvan a mai tinut o lectie de deschidere pentru studentii sai din Bucuresti închinata amintirii studentilor cazuti în razboi, intitulata: "Au cazut pentru libertate". Întreaga lectie a fost de un zguduitor patriotism, un adevarat imn închinat tarii si celor care s-au jertfit pentru ea. "Cu anii lor tineri au înmultit anii nesfârsiti ai patriei"..."Somn lin copiii mei: Somn lin"... "Si am vazut, atunci, lumea plângând, - scrie în "Amintirile" sale marele istoric C.C. Giurescu. Cu greu m-am stapânit sa nu plâng si eu". Si ma gândeam si eu la durerea mea, dar si la durerea lui Pârvan însusi, care-si pierduse în timpul refugiului si sotia si copilul.

Pe mine totul ma leaga de uriasa personalitate a lui V. Pârvan si de activitatea sa creatoare în diferite domenii. Mai mult ma leaga si pierderea lui Laurentiu, unicul meu fiu. El - solitarul, a vorbit despre blestemul singuratatii...Ca si alti doi profesori si numai ei, V.Pârvan a avut o constiinta tragica a existentei si a gasit totusi un sens eroic acestei existente, care trebue acceptata si rodita... A fost un om destul de sincer, ca sa nu sovaie, lamurindu-le (studentilor) zadarnicia stiintelor omenesti si destul de viu ca sa nu piara el însusi, coplesit de constiinta acestei zadarnicii...

În lectiile si conferintele acestor trei mari învatatori ai neamului nostru, au aflat generatii întregi de studenti adevarata lor hrana spirituala si fundamentarea teoretica a unei vieti autentice si creatoare.

" Nimeni n-a vazut mai glorioasa soarta neamului românesc decât acesti tragici", scria Mircea Eliade.

V. Pârvan a fost singurul dintre cei trei, care a avut si vocatia general - umanului si a universalului. C.C.Giurescu, în aceleasi Amintiri, considera ca "Pârvan a reprezentat o sinteza unica, foarte rar întâlnita: erudit, cu o documentare remarcabila, investigând exhaustiv problema de care se ocupa, savant, având darul sintezei si al constructiei armonioase, filozof, punându-si problemele principale si permanente ale firii omenesti, ale sensului vietii si ale devenirii, literat, stiind sa îmbine gândirea si simtirea lui - mai ales atunci când avea pe marii înaintasi sau marile fapte ale istoriei noastre, - într-un chip impresionant, în care caldura

sentimentului se îmbina fericit cu frumusetea imaginilor si vigoarea cuvântului...Era în acelasi timp si educator si patriot."

Ideile concrete sau teoretice ale lui Vasile Pârvan au fost însusite de catre Universitatea din Cluj si foarte multe au fost realizate asa cum le-a gândit el.

În 1919 / 1920, a tinut câteva lectii de istorie a românismului si despre sculptura greaca. Institutul de studii clasice, initiat de el în 1919, s-a organizat în 1928/29 cuprinzând catedrele si seminariile de limbile latina si elina, istorie antica si arheologie, fiind condus de un director.

Într-un semestru a facut istoria antica si istoria artelor. O cronologie a Universitatii ne-ar arata ca realizate aproape toate ideile sale!

O moarte naprasnica, prematura, cu o scurta agonie, i-a curmat în 1927 firul gândului, al vietii si activitatii, în momentul în care lucrarile sale îi aratau forta creatoare - si l-au asezat în Panteonul stiintei românesti!

La plecarea din Cluj lasase studentilor un fond de 9000 lei, echivalent cu onorariul sau din Cluj.

George Vâlsan a fost chemat în 1919 de Comisia prezidata de Sextil Puscariu, de la catedra de geografie a Universitatii din Iasi, ca sa organizeze învatamântul geografic la Universitatea din Cluj. Aici a predat geografia în doua cicluri – geografia generala si geografia descriptiva. A dat mare atentie seminariilor si lucrarilor practice – dari de seama, referate, interpretari de harti topografice, executie de desene si schite. A facut excursii – în realitate cercetari stiintifice pe teren, pe baza unor chestionare. A organizat trei excursii conduse de prof. Emm. De Martonne, mare prieten al României, care ne-a învatat limba, a cunoscut poporul si granitele noastre, publicând în Franta multe lucrari geografice despre România. G.Vâlsan, a publicat lucrarile Institutului de geografie din Cluj, (pe care l-a organizat cu scopul de a face cunoscuta România). Prin lucrarile sale a demonstrat si a impus geografia ca o stiinta cu obiect propriu. A organizat învatamântul geografic superior si a introdus în Regulamentul facultatii de stiinte din Cluj – o sectie de Geografie, putându-se da doctoratul în geografie.

A elaborat un curs original asupra sanatatii fizice si morale a studentilor, devenind unul din marii educatori si îndrumatori ai tineretului si în special al studentimii.

Prin activitatea sa s-a situat pe aceeasi linie cu V.Pârvan. Prelegerea inaugurala la Universitatea din Cluj a fost: "Constiinta nationala si geografie" – Tot ce este national poate fi tratat stiintific, fiindca national nu înseamna sovin." A formulat menirea etnografiei în România. A publicat lucrari importante de geografie: "Rolul Carpatilor în România", "Chestiunea Dunarii", "Dobrogea", "Mediul fizic si capitalul biologic national", "Leaganul poporului român", Românii din Serbia", "Evolutia statului român în cadrul sau geografic", "Consideratiuni morfologice asupra Coastei de Argint", "Pamântul românesc si frumusetile

lui", "Geografie si poezie". Avea volume de poezii publicate si în toata activitatea sa "domina imaginatia poetului si spiritul de preciziune al "savantului", "ratiune si sentiment", "ordine si capriciu", "documentatie si fantezie", "adevar si fictiune".

Vâlsan a lucrat la Paris sub îndrumarea directa a lui Emm. de Martonne care l-a format. În 1921 Emm. de Martonne a tinut cursuri la Universitatea din Cluj si a publicat în limba franceza "Lucrari geografice despre România" traduse în doua volume. I-a fost decernat titlul "Doctor honoris causa" al Universitatii din Cluj în anul 1929, - an în care Vâlsan a plecat la Bucuresti. În lucrarea sa din 1931, "Geografie Universelle" apare prima sinteza în strainatate asupra României. Ultima vizita în România a facut-o în1937. În 1973 s-a facut la Universitatea din Cluj o sesiune omagiala, la care a participat fiica sa Helène Leconte si profesorul Robert Ficheux, care l-a însotit pe Emm. de Martonne în excursiile din 1927, - mare prieten al României, conferentiind în Franta despre noi. Emm. de Martonne a contribuit mult la fixarea frontierei noastre de Vest, pentru care au fost trei puncte de vedere: francez, englez, american.

Dorind sa cunosc frumusetile pamântului românesc am facut multe drumetii directe si în circuit si am ramas cu o mare admiratie fata de George Vâlsan. Am citit si citesc cu mult interes lucrarile lui, documentându-ma asupra pamântului românesc si a drepturilor lui, cercetând din punct de vedere geografic, etnografic, câteva din frontierele noastre.

Profesorul Ion Lupas de la catedra de istorie a Universitatii din Cluj. În atmosfera încarcata de evenimente si framântari a anului 1939/1940, profesorul I.Lupas a deschis cursurile cu prelegerea "Valoarea educativa a istoriei nationale", cautând sa arate care este si cum se poate fructifica valoarea educativa a istoriei nationale. Este o educatie sufleteasca si o îndrumare practica ce determina simtul raspunderii si constiinta datoriilor fata de neamul si statul român. "Istoria nationala pastreaza patrimoniul din generatie în generatie, - este izvorul nesecat al energiei spirituale, în ea îsi cauta adapost toate valorile morale netrecatoare ale neamului, care a fost în stare sa le dea fiinta. Ea este altarul de rodnica închinare în fata acestor valori." "Nu se poate imagina o situatie mai jalnica si mai de compatimit decât aceea a unui neam care prin indiferenta culpabila, tolerând sa i se altereze sau sa i se întunece amintirea faptelor, a izbânzilor si a suferintelor din trecut, ar fi întocmai ca un biet muritor, care pierzându-si memoria ar ramâne osândit sa fie purtat de valul vremii si aruncat în nestire, ca ramasitele unei corabii naufragiate pe valurile marii…"

"În vremuri tulburate de patimi, de agitatii, de framântari destructive, - a pastra si a consolida mostenirea trecutului, cu toate asezamintele de fortificare ale sufletului national, e o fapta mai mare decât aceea care împinge mereu spre înnoiri. Toti suntem fiii trecutului, fie ca vrem, fie ca nu vrem, fie ca putem ori nu putem sa ne dam seama de aceasta în orice clipa. Toate problemele de la ordinea zilei, chiar când se înfatiseaza cu un neîndoielnic caracter de noutate, îsi au radacinile în fapte, în trecutul mai apropiat sau mai îndepartat. Si fara a

cunoaste radacinile unei probleme de orice natura, fara a-i fi patruns elementele în firul dezvoltarii lor istorice, anevoie i se poate da o solutie corespunzatoare cu legile evolutiei normale. Din învatamântul istoriei nationale sa faci un ceaslov de întelepciune, cu cele mai folositoare îndemnuri pentru ziua de azi si pentru ziua de mâine. Învatamântul românesc e un permanent amvon de educatie si de îndrumare sufleteasca spre sentiment de cucernicie în fata marilor adevaruri ale istoriei noastre nationale, în fata valorilor perpetue ale sacrelor traditii de jertfa pentru interesul obstesc."

"Respectul desavârsit al traditiilor cu forta diriguitoare în valmasagul vietii, datoriile ce le avem de îndeplinit în slujba tarii si neamului din care facem parte… Sa cunoastem hotarele României cu cuprinsul lor, sa cunoastem si sa iubim trecutul, care ne va ajuta sa-i întelegem prezentul si sa ne identificam deplin cu toate aspiratiile ei de viitor, cu însusi sufletul si destinul neamului românesc. Tineretul trebue sa înteleaga ca viata fiecaruia din fiii neamului românesc nu poate sa aiba decât rostul unei verigi în seria generatiilor, prinse în nesfârsita înlantuire a continuitatii istorice, care porneste din adâncurile vremii, de la cei mai vechi înaintasi ai nostri si se întinde dealungul veacurilor, pâna la cei mai îndepartati urmasi, înfasurati în negura viitorului.!" – O lectie de istorie sinteza care a dat-o studentimii în momentul în care carul lui Marte începuse a zdrobi inestimabile valori morale si materiale!

Pe aceeasi linie a istoriei nationale românesti s-a situat prin întreaga viata si activitatea sa profesorul Silviu Dragomir. A jucat un important rol în lupta pentru unificarea neamului si întregirea Tarii de dinainte de 1918. De asemenea la Adunarea de la Blaj la 1 Decembrie 1918. A fost propus de Ioan Lupas ca profesor universitar ordinar. Autor al unor acte istorice si a unor inegalabile lucrari de istorie, în principal în legatura cu Transilvania (La Transilvanie avant et après l'arbitrage de Vienne – Sibiu 1944) (Transilvania înainte si dupa arbitrajul de la Viena) ca raspuns la revendicarile adversarilor nostri, debitate cu o viteza surprinzatoare, necesitând reprezentare în spatiu si suplete în adaptarea la necunoscut, la surprize, erorile având consecinte grave. O asemenea lupta, de o asemenea anvergura pretinde o stare de veghe permanenta, cu fata la dusman. Sa-ti revizuiesti planul initial, sa-l organizezi si sa-l reorganizezi, cu idei, metode si mijloace noi. Sa nu ignorezi ca aceasta lupta este neîncetata si de durata, pentru apararea trainiciei noastre. Toate acestea sunt calitati ale unui eminent diplomat dar si istoric. Silviu Dragomir le-a avut ca luptator, ca istoric si ca Ministru al minoritatilor. A publicat în 6 volume "Istoria revolutiei de la1848-49. Românii din Transilvania."

Alexandru Lapedatu, profesor de istorie veche româneasca, presedinte al Academiei Române 1935, are numeroase lucrari de mare valoare aratate în volumul omagial facut fratilor Lapedatu – gemenii Ion si Alexandru – cu ocazia împlinirii vârstei de 60 ani – Ion fiind profesor la Academia Comerciala – Finante publice si private.

Printre istoricii Transilvaniei trebue amintit dintre cei dusi, pe Ion Moga, cu lucrarea sa "Les Roumains de Transilvanie au moyen-âge" (Românii din Transilvania în evul-mediu) – Sibiu 1944 si "Raspuns la un volum de documente unguresti ce defaimau istoria poporului român"; iar dintre contemporani pe Stefan Pascu, cu multiplele si atragatoarele lui lucrari si mai ales prin cele trei volume din lucrarea "Voevodatul Transilvaniei."

Emil Racovita, savant de renume mondial, a fost chemat de la catedra de biologie din Franta, de catre Sextil Puscariu – cercetator, explorator, creatorul unei stiinte noi – speologia – ale carui realizari au fost disputate de câteva tari, - a fost toata viata activ. În calitatea sa de profesor, de director al Institutului de speologie si de rector al Universitatii, a intervenit în momentele critice, pentru rezolvarea unor probleme dificile, privit cu simpatie de catre colegii sai si cu multa admiratie de catre studentime. Îl întâlneam adesea când mergeam acasa la profesorul Dan Radulescu chimist, expert consultant în procese mari, literat, conferentiar cu o expunere personala, atragatoare, asupra unor personalitati ale vietii culturale si publice românesti, economist. Ca aspect, profesorul Dan Radulescu se asemana într-o oarecare masura cu Giovanni Papini. Din dragostea lui pentru studenti mi-a împrumutat în nenumarate rânduri carti scrise în limba franceza, ca sa exersez si sa învat limba prin lectura. A fost un pionier al "descalecarii" cum spunea el si avea o activitate febrila, pasionata si rodnica. "Nivelul de pregatire al studentilor din ambele grupuri era neobisnuit de ridicat, chiar si în comparatie cu acela din multe universitati straine" – precizeaza în "Memorii" – 65 ani de activitate stiintifica si culturala 1902-1967. Doctor în filosofie al Universitatii din Berlin si profesor la Universitatea din Cluj 1919-1940. A fost un pasionat alpinist, a strabatut culmile Carpatilor nostri din Bucegi pâna în Oltenia. A umblat si singur pe trasee neumblate. A fost membru fondator al câtorva societati turistice: "Turing Clubul românesc" si membru de onoare al S.K.V.[7] A marcat unele trasee din muntii Fagarasului, Lotrului, Parângului, Cibinului. Unul se numeste "Dr. Dan Radulescu-Weg". Din dragostea lui pentru munte, care m-a apropiat foarte mult de el, - la pensionare s-a stabilit la Sinaia. A fost alaturi de tineret în toate framântarile studentesti, în toate momentele luptei nationale, având adânci legaturi de prietenie cu conducatorii acestei lupte: C.Z.Codreanu – Ion Mota. Casa si familia lui erau un centru de cultura asa cum erau si ale lui L.Blaga, Chinezu, Papilian .

Petre Sergescu, membru corespondent al Academiei Române si a multor Academii straine. A participat la numeroase congrese stiintifice din strainatate. A conferentiat la Sorbona, la reuniuni internationale, la congresul matematicienilor din Varsovia si Bologna. Se impusese prin cursurile sale de filozofie a stiintei, a matematicii. Îi facea deosebita placere sa-mi arate ecoul în publicistica straina a activitatii sale. Îmi împrumuta reviste, extrase si lucrari la care adesea îmi da lamuriri sotia sa care era frantuzoaica. A fost premiat de Academia de Stiinte din Paris si ales membru corespondent al Academiei Internationale de istorie a stiintelor,

membru activ, de onoare, corespondent al mai multor academii stiintifice internationale (Paris, Liège, Lima). A tinut lectii de algebra superioara la Clermond Ferrand.[8]

Universitatea din Cluj nu s-a putut bucura de prezenta în sânul ei a lui Octavian Goga din cauza "cancanurilor". În 1919 i s-a propus catedra de istoria literaturii române moderne, dar O.Goga, fiind pe atunci sef de resort în Consiliul Dirigent, a refuzat propunerea, ca sa nu fie considerata un abuz. În 1928 O. Ghibu, decanul Facultatii de Litere si Filozofie, i-a propus catedra de estetica literara ramasa vacanta prin moartea lui Ioan Paul. I s-a mai propus în 1934 dupa moartea lui G.Bogdan-Duica, care suplinise catedra. Propunerea a fost reluata cu ocazia proclamarii lui O.Goga ca "Doctor honoris causa" al Universitatii din Cluj cu prilejul împlinirii vârstei de 50 de ani, consimtind si el dar în procesul verbal al sedintei, s-a trecut numai raportul lui S.Puscariu privind acordarea doctoratului honoris causa, chemarea la catedra urmând sa se faca în baza unui raport special între hotarârile Consiliului. Dar noua lege a învatamântului nu mai da posibilitatea ca facultatile sa cheme ca profesor titular la o catedra vacanta decât pe un profesor titular sau agregat, ori pe un conferentiar definitiv. Si atunci se cere ca Ministerul Instructiunii publice sa prezinte parlamentului un proect de lege în virtutea caruia O.Goga sa fie numit la acea catedra. Aceasta în 1934. Consiliul hotaraste sa se intervina la Minister. Propunerea a fost trimisa la 13 Februarie 1935. O.Ghibu în 1934 îi facuse un raport elogios împreuna cu S.Puscariu si Ioan Lupas ca "Neîntrecut întelegator al marilor personalitati, ca un educator inspirat, un animator, un profet," dar nu pentru catedra de estetica literara, ci pentru aceea de istorie a literaturii române moderne. În 1936 s-a discutat problema înfiintarii catedrei de "Cultura româna" pentru O.Goga si ministerul, prin Fl.Stefanescu-Goanga, cere avizul facultatii care sa se faca printr-o lege speciala. În 1936 rectorul Goanga, fiind numit subsecretar de stat la Ministerul Instructiunii Publice, "ocupându-se de organizarea si controlul Universitatilor", a fost înfiintata catedra, la Litere si Filozofie, de cultura româna moderna pentru O.Goga. La 22 Februarie 1937 s-a discutat aprobarea salii festive a Colegiului academic pentru lectia de inaugurare a cursului lui O.Goga. – Rectorul refuza pe motiv ca nu este inaugurata cladirea colegiului si ca O.Goga sa accepte aceleasi mijloace de desfasurare a activitatii, pe care le au ceilalti profesori, si ca inaugurarea sa se faca în una din salile Facultatii de Litere si Filozofie. Senatul e convocat în sedinta din 17 Februarie 1938, când rectorul Goanga citeste adresa Facultatii si arata conditiile în care s-a propus crearea catedrei. O.Goga era în Ianuarie 1938 Prim ministru (pâna în Februarie 1938). N. Dragan, ca decan al Facultatii a spus ca O.Goga a fost numit la catedra, ca oricare alt profesor si ca atare i s-a cerut sa raspunda unei obligatii legale, de a-si anunta cursurile. A depus juramântul, a participat la sedinta Consiliului profesoral al facultatii, unde s-a stabilit ca aceasta catedra nu implica examene, ci numai cursuri libere, care însa trebuesc sa fie înscrise în caete de studentii care le aleg. Sa anunte cursurile. E. Hatieganu spunea însa ca nu poate fi tratat cu toata asprimea legilor fiind numit prin lege speciala, dr.Iuliu Moldovan sustinea ca

legea si datoria nu cunosc exceptii; Al.Borza ca la recomandarea lui O.Goga au fost si alte interese decât cele stiintifice si didactice, ca Dl.Goga nu va putea îndeplini obligatiile profesionale si înfiintarea catedrei ad hominem nu e pentru binele institutiei si sa fie supus sanctiunilor.

Rectorul: Consiliul Facultatii sa se pronunte asupra chestiunii concediului, ordonantarii salariului, functionarii asistentului: (Ion Chinezu), si socotirii Dlui. O.Goga în quorumul necesar Consiliului profesoral. Senatul hotaraste: Dl. O.Goga se considera profesor titular la catedra de cultura româna moderna în ziua în care îsi începe cursul. În consecinta plata salariului d-sale începe din ziua în care începe acest curs…Moartea misterios de fulgeratoare si de naprasnica a lui O.Goga, întâmplata 78 de zile mai târziu (la 6 Mai 1938), pune capat dilemei universitare clujene legate de profesoratul bardului de la Ciucea (Stelian Neagoe: "Viata universitara clujeana interbelica" pag.65-108). Astfel autorul cartii "Precursorii", a devenit un precursor care-si asteapta un martor al dramei sale. În 1932 când a fost sarbatorit, G. Bogdan Duica i-a spus: "Faptueste totdeauna bine, totdeauna drept, rastoarna relele si pune în locul lor binele cel dorit", "un suflet de artist capabil sa patrunda în tainele creatiunii artistice si un maestru al cuvântului românesc, al stilului comunicativ si al expunerii convingatoare." În aceasta privinta un document fara pereche îl constitue: "Fragmente autobiografice" si "Precursorii" – ca interpret al trecutului, "Mustul care fierbe" – ca luptator si ziarist, "Poeziile" – ca un creator de geniu al neamului românesc. Caci, dupa cum spunea el, "scriitorul trebue sa fie un deschizator de drumuri, un mare modelator sufletesc al poporului nostru." "Formula sufleteasca aceea care trebue sa fie pentru el nu numai un comandament etic, ci, în acelasi timp si o formula literara, - eu v-as raspunde cu vechiul meu crez: e ideea nationala."

Pentru frumusetea gândurilor si a simtirilor românesti, spicuim din cuvântarile rostite de O.Goga si de Sextil Puscariu legate de momentele încercarilor de numire a marelui poet ca profesor la Universitatea din Cluj, întotdeauna zadarnicite de pigmeii asa zisei lumi "culturale" a vremii. (Din Stelian Neagoe "Viata universitara clujeana interbelica"). Cu prilejul decernarii titlului de Doctor honoris causa lui O.Goga, profesorul Sextil Puscariu, initiatorul si realizatorul acestui fapt – scria în raportul sau: "pentru a arata recunostinta fata de cel care prin versu-i înaripat, prin cuvântu-i cuceritor, prin scrisu-i convingator, si prin activitatea lui statornica, a însufletit inimile pregatindu-le pentru ziua cea mare. Pentru bogata sa activitate ca poet, ca dramaturg sau ca prozator, ca îndrumator, O.Goga a propovaduit în Transilvania de dainte de razboi, acea legatura strânsa cu cultura Vechiului Regat, care avea sa ne scape de influentele straine, din ce în ce mai puternice, iar dupa întregire, acea unire desavârsita, care trebue sa ramâna pe veci la temelia tarii întregite… "Luceafarul", "Astra", "Tribuna", din Arad, "Tara noastra" – pietre de hotar în istoria ziaristicii transilvanene. Ca poet a adus literaturii universale aportul originalitatii sale românesti. Satul românesc din Transilvania l-a prins sub toate aspectele sale exterioare si sufletesti, sa nu mai semene cu nici un alt sat din alta tara…

sa apara în lumina eternitatii, interesant pentru orice cetatean al lumii. A stârnit în Tara veche pentru Transilvania iubirea dusa pâna la sacrificiul suprem si a îndrumat Transilvania spre identificarea desavârsita cu Tara mama."

Goga a raspuns cu o marturisire de credinta…

"Mi se rascoleste sensul unei vieti cu tot cortegiul ei de amintiri din trecut, dar mi se pun si atâtea întrebari de constiinta, daca în decursul vremii straduintele mele au ales totdeauna calea cea mai buna pentru a raspunde trebuintelor unui neam.

Aceasta manifestare trece dincolo de rosturile mele personale si se opreste la ideea mare a dezrobirii noastre nationale si a consolidarii de stat pe care o slujim cu devotament, fiecare din coltul nostru. Voi pastra diploma "Doctor honoris causa" a Universitatii din Cluj, nu numai pentru a-mi reaminti necontenit framântarile noastre de ieri ci, mai ales, pentru a avea în fata mea nobilul impuls de îndeplinire a datoriei catre Ardealul nostru!"

La decernare, S.Puscariu ca raportor i-a vorbit despre întemeierea Universitatii românesti din Transilvania, – "unul din acele visuri ale parintilor nostri mult timp neîmplinite, – pe care domnia-ta le-ai întruchipat în versuri nemuritoare. Visul s-a înfaptuit în zilele a caror venire domnia-ta ai vestit-o cu atâta credinta si ai pregatit-o în asa mare masura. Universitatea Transilvaniei sta înfipta pentru vesnicie în inima Transilvaniei cu dascali si elevi veniti din toate unghiurile tarii, ca un simbol al acelei desavârsite uniri sufletesti pe care domnia-ta ai propovaduit-o cu atâta convingere si pentru care nimeni altul n-a militat mai staruitor dincoace de munti. Cu toate gândurile si simtirile adânc înradacinate în realitatea românească, una si nedespartita." În locul "sentimentelor personale" lira a cântat cu vigoare crescuta si durerile si simtamintele neamului… inima-ti plina de frumusetile artei eterne. "Legaturi imprescriptibile cu precursorii, ale caror umbre rasar de câte ori privesti în viitor. Cuvinte pline de prospetime rustica, de patina vechimii sau mireasma cartilor pastrate în altarele bisericilor…"

"Cântaret al patimirii si al visurilor stramosesti, vestitor al unui viitor glorios…ai intrat în rândurile înfaptuitorilor, îndemnând, îmbarbatând, fanatizând la nevoe cu graiul înaripat al versului si cu imagini rascolitoare proectate pe scena… intrând în rândul gazetarilor, îndrumând, staruind, convingând, formând o opinie publica si ridicând în acelasi timp nivelul gazetariei la înaltimea paginii de antologie… Scriitor si îndrumator în acelasi timp… articole de profetica îndrumare… Vizionar si realizator."

O.Goga a raspuns: …"judecata îmi pune în cântar tot sensul unei vieti si la lumina amintirilor o gramada de întrebari ma împinge într-un adevarat zbucium sufletesc. La raspântie de drum reînvie popasul si redesteapta goana de demult, iar în minte rasar oameni si locuri, vii si morti, visuri si nazuinti, izbânzi si înfrângeri, toata zestrea chinuita a unei jumatati de veac în

sufletul unui om. Cine ar putea sub o asemenea apasare sa încerce o spovedanie intelectuala? Un tablou rezumativ cu toate palpitatiile unui creer… sa dea macar un strop de îndurare aproapelui, dornic sa dezlege o taina mai mult?…Limpede si bine definit e altarul la care m-am închinat si al carui crez m-a urmarit întotdeauna, ca un blestem sau ca o binecuvântare, determinând în mod permanent impulsurile mele sufletesti.

Acest crez nu e o forma individuala ci un sentiment colectiv, vechi si statornic ca misterul de sânge al unui neam… primind încontinuu botezul vremii… patrimoniul nostru moral al tuturor si se confunda cu rostul existentei noastre. Ideea dezrobirii noastre nationale si a identificarii granitelor etnice cu cele politice într-un act independent… a trait întotdeauna în noi… Înainte de a deveni o doctrina a fost un instinct de conservare, care a patronat si copilaria si adolescenta unui popor. Simtul diferentierii de rasa, precis si implacabil, ne-a calauzit si ne-a încercuit în imperiul lui. A fost un simtamânt al unitatii care ne-a tinut laolalta si o putere de rezistenta de care s-au frânt cotropirile dusmane. Pititi acolo în munti, asa de ascunsi sub stâncile si padurile ocrotitoare, ca sute de ani istoria ne-a pierdut urma, noi din ruine stravechi am cladit casuta noastra si am înzestrat-o cu tot ce putuse sa cheme la viata o speciala structura de cuget si de vreri. Ne-am plamadit alvia noastra particulara, care era strajuita de constiinta unei entitati organice… Nici o infiltratie bastarda nu se putea introduce în acest microcosmos bine îngradi, ca sa-l dizolve… orice corp strain se topea în lumea ei de simtire… Câte furtuni groaznice nu s-au dezlantuit în cursul vremii? Au fost nenumarate ciocniri de curente potrivnice, au fost întemeieri si darâmari de state, revolutii de credinta si schimbari de harta, toate peste crestetul nostru, ca o încaerare de tunete si fulgere în crestele unei paduri de fagi. Dinamismul istoriei se desfasura oarecum pe deasupra acestei cetatui sufletesti, care cu resursele ei de viata aspra si îndaratnica pastra aspectul nealterat al aluatului initial… "Acolo jos, detinatorul mostenirii traco-romanice, despuiat de drepturi si schingiuit de diverse stapâniri, îsi ducea înainte traiul primitiv pazit în singularizarea lui de ocrotirile imperceptibile ale sângelui…"

O originala interpretare a baladei Miorita… „Miorita vine de departe, din negura nedeslusita a veacurilor si reflecta cea mai veridica icoana de la tara, nestinsa de nici o pulbere straina… Cât de clare erau notiunile geografice în mintea baciului… aceeasi ambianta, aceleasi îndeletniciri, acelasi suflet al tustrei eroilor (unu-i moldovean, unu-i ungurean si unu-i vrâncean)…simboluri pentru cele trei alcatuiri de stat chemate sa adapostească în cursul vremii marea turma… care astepta retransata dupa legea si traditiile ei contopirea izbavirii viitoare. Chiagul nostru de coeziune interioara era evident, era necesara elaborarea unei constiinte publice, la un neam a carui farâmitare politica se îndeplinea de pe o reteta de savanta pulverizare a fortelor lui creatoare. Exterminarea era prea zdrobitoare pe amândoua crestele Carpatilor… Se impunea mai întâi o îndrumare dupa o trista perioada de desvlaguire seculara si o transplantare a ideilor civilizatoare pe solul nostru. Fazele redesteptarii noastre, contributiile, valorile. Lupta

de avangarda au deschis-o si la noi scriitorii, “asezând la începutul unei miscari eliberatoare o poezie.”

Lozinca nationalismului dezrobitor cheama la actiune toate instinctele noastre de viata. Laboratorul spiritual al românismului, pregatindu-se pentru misiunea lui istorica… Idealul national era o zguduitoare realitate sufleteasca, un comandament etic, mentinând lumea noastra într-o admirabila disciplina si într-o solidaritate moleculara, care putea fi angajata de orice gest în interiorul marelui tot… În Ardeal – statul cu aparatul lui de putere, tindea la desfiintarea noastra. Gânditori si poeti, ca niste focuri aprinse pe culme, luminau drumul destinului… ciocnirea între doua neamuri era aici apriga ca totdeauna si sugrumarea noastra mai violenta. Era cu neputinta o evadare din zbuciumul colectiv. Scriitorul – un instrument fermecat pentru suferintele multimii, milioanele oropsite. Poetul evolua în luptatorul, în pedagogul unui neam… Revolta pe urma nedreptatilor era elementul determinant al creatiunii artistice… În locul unui vag umanitarism, aspectele vietii autohtone, cu toata gama lor variata de culori si imagini… Simfonia larga a sufletului românesc… Ideea nationala trecuta în constiinta obsteasca si-a limpezit rostul ei. Nu ca o doctrina de egoism îngust, ci ca o formula de lupta pentru punerea în valoare a unui colt de umanitate… nu ca o atitudine de xenofobie, ci ca o completare a universalitatii… Lacune în desfasurarea acestui crez: absenta unui criticism luminat, care sa fi selectionat si categorisit valorile în opinia publica. Crezul a fost factor de fecundare morala a unei societati. Din el s-a nascut neatârnarea noastra politica, ca o rezultanta biologica a acestui proces sufletesc.

Dupa zbuciumul de ieri, sa ma apropiu de zvârcolirile prezentului… A-ti rosti propria ta rugaciune într-o vreme în care furtuna n-a încetat înca si primejdia tot mai bate la poarta. S-a pastrat pe toata întinderea continuitatea în crezul salvator în care rezida taina tuturor triumfurilor noastre din trecut? Sa raspunda fiecare dupa constiinta lui. O profesie de credinta de care nu ma pot desparti. Nu e cât de putin perimat codul moral, care a creat România de azi… Pe un pamânt coplesit înca de stigmatele materiale si sufletesti ale dominatiunii straine, în opera de rectificare, reparatie si noua cladire, eu nu cunosc alt sprijin sufletesc mai puternic decât credinta mea de ieri, adaptata la nevoile prezentului… Doctrina solidaritatii… vechea idee nationala cu toate atributele ei: “Grijiti altarele vechi, spalati-le de praf ca sa straluceasca mai departe si închinati-va lor!” (Stelian Neagoe, cartea citata).

Cazul lui Lucian Blaga este la fel de elocvent ca si al lui O.Goga, ilustreaza aceleasi procedee si se înscrie între framântarile conducerii Universitatii si facultatilor… de neînteles: Ca a fost sustinut C.Sudeteanu la catedra de sociologie având doua lucrari si contracandidat pe Traian Herseni: e explicabil. Sudeteanu era de la Cluj, iar Herseni nu era cunoscut nici de profesori, nici de studenti, ca sa ajunga a fi numit la Sibiu, la o catedra nou înfiintata. C.Sudeteanu a

reusit la concurs în 1936 si a ocupat catedra de sociologie si etica a Facultatii de Litere si Filozofie la 15 Ianuarie 1938 – fapt atribuit unor imixtiuni.

Lucian Blaga, poet, dramaturg, memorialist, cugetator, realizator de aforisme, autor al unei bogate corespondente, filozof creator al singurului sistem filozofic român întreg, închegat în trilogie, omul cu multe si mari prietenii de toata viata si putine si înfocate dusmanii, la rascruci, nu înceteaza în nici o clipa a vietii si a creatiei sale sa fie poet. Ca poet singuratic, în aria binecunoscuta a poeziei românesti, l-a vazut mare, la orizont Sextil Puscariu care, dupa cele doua volume publicate în 1919: "Poemele luminii" si "Pietre pentru templul meu" – l-a semnalat în "Glasul Bucovinei" în Ianuarie 1919: - "Un poet: Lucian Blaga" – si l-a îndragit pe creator si l-a învrednicit cu prietenia sa, sincera si rodnica, sustinându-l de atunci în toate momentele mari!

Lucian Blaga – licentiat al Facultatii de Filozofie din Viena si doctor al aceleiasi facultati din anul 1920 cu teza sustinuta atunci si tradusa: "Cultura si cunostinta" – a fost respins la examenul de docenta în estetica, din Iunie 1924. Avea publicate pâna atunci, în afara tezei cele doua volume din 1919, "Pasii profetului" (1921), "În marea trecere" (1924), "Filozofia stilului" (1924), doua volume de piese de teatru, un volum de aforisme, doua prefete (Eminescu, Alecsandri), sute de articole si eseuri si era laureat a doua mari premii: al Academiei Române si al Universitatii din Cluj. Dupa "Memoriile" lui Sextil Puscariu, la docenta a fost cu el numai Ioan Paul, titularul catedrei de estetica Cluj, iar contra lui: Florin Stefanescu-Goanga, care n-a stiut sa desluseasca în lucrarea lui partea originala de gândire filozofica si s-a agatat de câteva nimicuri "nestiintifice", Mihail Dragomirescu de al Bucuresti, Gh. Bogdan-Duica de la Cluj, cu care avusese o polemica si nu l-a citit atent – si astfel singurul "cap filozofic dintre transilvaneni" a fost respins. "Conflicte latente izvorâte din diferenta de conceptie ce exista între noi si alimentate de divergente politice. În 1926 a murit Ioan Paul, dar concursul pentru catedra lui n-a avut loc si a fost suplinita de Virgil Barbat de la catedra de sociologie si etica. "Nici Barbat, nici Goanga, nici mai ales Duica nu-l vor. Cei dintâi nu-l cred om de stiinta (caci aparatul lui documentar nu-i încarcat cu prea multe citatii), cel din urma nu stiu de ce-I poarta sâmbetele." (S.Puscariu – Memorii)

În 1930 moare Barbat si catedra ramâne si fara suplinitor. Se publica concurs regulamentar, dar nu se prezinta nimeni. Nici Blaga, care-i scrie lui I.Breazu ca n-a candidat fiindca nu poate juca rolul de "candidat reexaminat"! I.Breazu îi raspunde: "Te doream în centrul culturii românesti si cu trupul, nu numai cu opera. Ai în lumea universitara prieteni devotati, dar si dusmani înfocati. Vor mai trece 4-5 ani sau mai putin, pâna vor dispare acestia din urma, ca ceara în fata focului." Din 1930 a fost numit suplinitor al catedrei de estetica literara, titularul catedrei de istoria literaturii române moderne, Gh. Bogdan-Duica. Si pâna la moartea acestuia, întâmplata prematur si fulgerator în Septembrie 1934, - practic usile Universitatii

clujene îi ramâneau închise lui Blaga. S.Puscariu scrie: "El a fost piedica de capetenie din pricina caruia Lucian Blaga n-a putut ajunge profesor de estetica la Universitatea din Cluj." Se da la concurs numai catedra lui Bogdan-Duica , iar cea de estetica ramâne vacanta si este data, an de an, în suplinire anglistului Petre Grimm pâna în 1938,care între timp si dupa peripetiile lui O.Goga ramasese tot vacanta, lui Goga ramânând sa-i se creeze o catedra speciala.

Din 1935, pe timp de un an, au fost suspendate de la Minister orice numiri ori înaintari în functii publice. Deci pentru ocuparea catedrei nu se face nici o publicare în Monitorul Oficial, dar în Decembrie 1935 se comunica aprobarea ocuparii catedrelor vacante la Universitatea din Cluj. În 1936 se ocupa cele trei catedre scoase la concurs: D. Popovici, Em.Petrovici si C.Sudeteanu si e numit la catedra nou creata de cultura româna O.Goga.

Lucian Blaga slefuise pietre pentru templul sau: opere poetice si filozofice. În 1935 primeste un nou premiu al Academiei Române (C.Hamangiu), la 22 Mai 1936 este ales membru activ al Academiei Române. În aula Academiei Române ambele rapoarte au fost sustinute de S.Puscariu.

Peste un an, la 14 Mai 1937, Senatul universitar hotaraste publicarea catedrei de estetica literara pentru concurs pentru ca nu s-a facut nici o propunere de chemare. Erau trei candidati: Lucian Blaga, Liviu Rusu si Radu I.Paul. Concursul nu se tine pentru ca N.Dragan, decanul facultatii, descopera ca titlul catedrei era schimbat numai prin buget, nu si prin lege speciala. Senatul intervine pentru anularea formelor de concurs, publicarea urmeaza a se face cu noul titlu legal. Ministerul, la 7 Decembrie 1937, dispune publicarea catedrei ca "estetica generala cu deosebita privire la estetica literara", la sectia filozofica si nu la sectia filologica, ca sa se ajunga la solutia: înfiintarea unei noi catedre cu totul adecvata lui L.Blaga si chemarea lui L.Rusu la mult litigioasa catedra de estetica. La 13 Ianuarie 1938, Consiliul Facultatii propune Ministerului Educatiei Nationale printr-un memoriu întocmit de D.D.Rosca înfiintarea catedrei de Filozofia culturii; la 29 Ianuarie 1938 apare decretul-lege de înfiintarea catedrei cu data de 1 Februarie 1938. La 5 Februarie 1938 se declara vacanta noua catedra. Decanul roaga Rectoratul sa intervina la Minister pentru publicarea vacantei catedrei de filozofia culturii în Monitorul Oficial cu conditiile ca poate Facultatea poate chema un profesor titular, agregat, conferentiar sau un membru activ al Academiei Române, cu titlul de doctor si lucrari în specialitatea catedrei, pentru ca sa se închida varianta concursului (care n-ar fi fost acceptat de Lucian Blaga, care de la 8 Ianuarie 1938 era subsecretar de stat al Ministerului de Externe).

Raportul de chemare al Cosiliului Profesoral a fost întocmit si prezentat de D.D.Rosca, fiind semnat de Sextil Puscariu, Marin Stefanescu, Fl. Stefanescu-Goanga. În raport, D.D.Rosca a analizat fiecare din lucrarile lui Blaga, cu aplicatie speciala în filozofia culturii: Cultura si cunostinta, Filozofia stilului, Fenomenul originar, Fetele unui veac, Spatiul mioritic, Eonul dogmatic, Cunoasterea luciferica, Cenzura transcendenta, Orizont si stil, Geneza metaforei si

sensul culturii -– cuprinse în Trilogia cunoasterii si Trilogia culturii. Filozofia culturii elaborata de L.Blaga e o însemnata contributie românească la filozofia culturii în general, opera lui Blaga îmbina precizia metodica si informatia întinsa cu îndrazneala si vigoarea unei gândiri cu foarte puternic accent personal. Nimic mai coherent decât aceasta opera. De la un capat la altul al ei nici un fel de schimbare de orientare.

Utilizând în drumul sau de crestere si numeroase elemente de la alti gânditori… el le-a transformat în flacarile unei viziuni initiale. Viziunea care-i este personala lui Blaga si care si-a gasit expresia… într-o anumita idee despre mister: "Dorinta noastra în fata unui adevarat mister nu e sa-l lamurim, ci sa-l adâncim asa de mult încât sa-l prefacem într-un mister si mai mare… Întunericul nu trebue sa-l luminam ca sa-l putem vedea."

În Consiliul profesoral s-a pus problema daca va fi efectiv la facultate, întrucât a fost numit Ministru plenipotentiar la Lisabona. Sextil Puscariu, I.Lupas si D.D.Rosca spun ca sunt împuterniciti de Blaga sa declare ca-si va da demisia din diplomatie când va fi numit profesor, iar Consiliul cu unanimitatea profesorilor prezenti decide chemarea în ziua de 28 Martie 1938 si în aceeasi zi actele se înainteaza la Minister, iar în 21 Aprilie 1938 Ministerul anunta Universitatea ca prin decret regal Lucian Blaga a fost numit profesor titular cu începere de la 1 Octombrie 1938 la catedra de filozofia culturii din cadrul Facultatii de litere si filosofie.

Dupa un zbucium sufletesc de aproape 15 ani, L.Blaga îi scrie lui I.Breazu: "A trebuit sa ajung de doua ori ministru si sa se schimbe legea universitara si chiar Constitutia ca sa ma vad "profesor" (Stelian Neagoe pag. 108-115).

Lectia de deschidere a cursului sau de filozofia culturii inaugurat la Universitatea din Cluj în Noiembrie 1938, prezentat fiind de catre Sextil Puscariu în Aula Universitatii, a fost studiul "Despre plenitudinea istorica" – adica despre momentele fericite ale istoriei, despre momentele de suprema plenitudine si înflorire învoalta destinate sa atraga iarasi si iarasi luarea aminte a posteritatii. Cum toate popoarele europene au creat astfel de momente, nici popoarele din sud-estul continentului nu vor vi ocolite de sansa afirmarii spirituale majore de "expansiunea spre cer".

Din 1938 pâna la 1 Aprilie 1939 – când a luat sfârsit misiunea sa diplomatica în Portugalia, a fost înlocuit de prietenul sau D.D.Rosca.

Pentru a arata ce este etern si ce este istoric în cultura românească, Constantin Noica a ales trei momente culturale de culme: 1. Neagoe Basarab, care scria "Învataturi catre fiul sau Teodosie", care trebuia sa-i urmeze la domnie, în care în conflictul dintre etern si istoric, în spiritualitatea românească învinge eternul; 2. Dimitrie Cantemir, momentul în care constiinta românească câstiga întelesul si gustul lumescului, încercând sa iasa din plasa eternitatii; 3. Lucian Blaga, cel mai personal dintre creatorii nostri, un adevarat filozof în întelesul occidental

al cuvântului, prin care cunoastem spiritualitatea anonima românească a sufletului poporului. Ales în 1937 membru al Academiei Române, într-un loc special creat pentru a-i încununa meritele, L.Blaga nu are un înaintas caruia sa-i faca dupa obicei elogiul si atunci a rostit la intrarea în Academia Româna "Elogiul satului românesc". Face elogiul a tot ce e impersonal, anonim, anistoric în sufletul românesc. Primul elan de cultura majora este însotit la noi de recunoasterea calda a culturii minore românesti. Conflictul dintre etern si istoric pare a-si gasi o solutie cel putin academica… În una din lucrarile sale de filozofia culturii, Lucian Blaga a scris un întreg capitol pe tema raportului dintre cultura majora si cea minora. Dupa el, deosebirile dintre aceste doua tipuri de culturi nu sunt de proportii ci de vârsta… Cultura minora e de aceeasi calitate spirituala cu cea majora pentru ca e purtatoarea unei marci stilistice. Satul nostru, spune Blaga, a avut taria sa se pastreze "boicotând" istoria. În jurul lui se facea, de catre alti straini de neamul nostru, istorie: satul nostru s-a pastrat. Vremea a vremuit… Dar matca stilistica, deci pecetea adânca a neamului românesc a ramas aceeasi… El spune ca de 100 de ani tindem la cultura de tip mare… Nu genialitate, ci prelungire a minorului ne trebue… Satul românesc e cel mai bun rezervor de creatie românească înalta. Sa ridicam cu o octava mai sus realizarile noastre populare, sa subliniem si monumentalizam valorile noastre anonime si vom atinge creatia care sa ne impuna. Lucian Blaga a încercat sa solutioneze problema prin "Spatiul mioritic". Vasile Pârvan spunea la inaugurarea Universitatii românesti din Cluj: "Nu Românizarea noastra feroce întru vegetativul etnografic, ci continua noastra umanizare întru sublimul uman va crea cultura românească. Trebue sa fim pe masura unei cresteri, care a venit sa largeasca, pe toate planurile, orizontul neamului nostru. Daca ne deschidem azi catre istorie, e mai ales pentru ca biologic si spiritual se întâmpla cu neamul nostru un proces de crestere de dinauntru în afara, de la fiinta catre forma istorica". (C.Noica din "Pagini despre sufletul românesc" – Colectia Luceafarul, Bucuresti, 1944).

Tot C.Noica spune ca pe planul spiritualitatii românesti, centrul nostru national este în Transilvania. "Ardealul e sortit sa tina treaz duhul românesc în istorie. Ardealul reprezinta starea de veghe a Românismului: acolo în laboratorul sufletului ardelean ni se pare ca se constitue tipul nou de om românesc". "De la Ardeal am primit si noua ne trimetea Ardealul tot ce-a avut el mai bun; ni l-a trimis pâna la saracire de sine". L.Blaga era ardelean din Lancram, de lânga Sebes-Alba si se integreaza si el în aceasta spiritualitate românească a Ardealului. Era un "constructor si un vizionar" care a dat o filosofie cu valoare generala universala legat de noi prin "etnicitatea gândului" – o "energie românească" cum l-a denumit filozoful Vasile Bancila, care a scris si "Semnificatia Ardealului".

Lucian Blaga a fost profesor de filozofia culturii la Universitatea din Cluj 10 ani, pâna în 1948, când a fost nevoit sa paraseasca catedra universitara. Din 1948 pâna în 1950 putea fi vazut la Biblioteca Universitara, la Filiala Uniunii Scriitorilor. În 1949 activa la Institutul de istorie si filosofie din Cluj, unde elaboreaza lucrarea "Despre experiment" si apoi "Gândirea

românească în Transilvania în sec. XVIII". De la 1953-1959 lucreaza la sectia de istorie si folclor a Academiei Române, filiala Cluj, cu o jumatate de norma. În 1960, dupa o perioada de mai mult de 10 ani în care nu mai publicase nici un vers original, publica la "Steaua" poemul "Fântânile" – "Mirabila samânta". "Talmaciri" (începuse sa publice din 1955: "Faust" apoi din Lessing, "Din lirica universala"). În 1951 lucra la actiunea de reorganizare a fondului de periodice, manuscrise si carte veche românească la Blaj. La 30 Noiembrie 1960 se interneaza la clinica medicala nr. 1 Cluj – (se zvonise de o încercare de sinucidere) cu "neoplasm vertebral". La ora 4 30' din zorii zilei de 6 Mai 1961, Blaga e nor – dupa poezia sa: "La obârsie, la izvor /nici o apa nu se-ntoarce /decât sub chip de nor /O drum si ape, nor si dor /ce voi fi când m-oi întoarce /la obârsie la izvor /fi-voi dor atunci? Fi-voi nor? /

La 9 Mai 1961, exact dupa 66 de ani de la ziua nasterii sale are loc în Casa Universitatii din Cluj mitingul de doliu, dupa care trupul sau, trecând dincolo de culmea Feleacului, face un ultim drum, cel spre vatra, spre Lancramul natal: "La obârsie, la izvor /nici un drum nu se-ntoarce /decât sub chip de dor " (dupa Mircea Vaida "Pe urmele lui Lucian Blaga" Bucuresti 1972)

Numirea lui Lucian Blaga la Universitatea din Cluj a coincis cu maximum de amplitudine românească a Statului National Român unitar, adica "Neamul organizat în legatura organica cu pamântul sau, cu rostul sau ca, stapânindu-si destinul, sa-si asigure existenta, independenta si desavârsirea". –A avut atâtea planuri frumoase pentru Cluj! Dupa Dictatul de la Viena, Blaga a cunoscut rigorile refugiului de la Sibiu. A scos revista "Saeculum" în care a publicat: "Cum l-am cunoscut pe Mahatma Gandhi", "Despre viitorul filosofiei românesti", o analiza a Geticei lui Pârvan. Face calatorii la sesiunile Academiei Române, conferentiaza la Viena "Despre caracterul simfonic al culturii vest europene", la Praga "Despre sufletul românesc" si în câteva orase din tara "Despre Andrei Saguna". Face excursii în jurul Sibiului si-si creeaza prietenii deosebite. Ca pretutindeni! Întors la Cluj, face excursii în jurul Clujului, revine la Brasov – Sibiu. Tot timpul "munceste cu grija de adevarat om de stiinta" – cum si scrie el lui Domnita Gherghinescu-Vania, la cursurile sale "Trilogia valorilor", "Trilogia cosmologica", "Aspecte antropologice" (curs tinut în 1947) – ca apoi sa fie nevoit sa paraseasca catedra universitara în 1948. Opera lui va ramâne ca un dar la pamântului si sufletului românesc. Ceeace a fost pieritor s-a reîntors în natura, ceeace este etern ramâne în sufletul posteritatii, în constiinta care tâsneste din când în când spre lumina, ca un izbuc, cu toate piedicile celor trei dusmani înfocati, pe care nu se stie daca el i-a iertat, dar istoria nu-i iarta, fiindca au pacatuit fata de cultura românească si de viitorul ei. Lucian Blaga a contribuit la sporirea prestigiului înaltei scoli de cultura românească – Universitatea din Cluj - , dându-i intensitate si perpetuitate prin creatiile sale!

La sporirea prestigiului Universitatii din Cluj a contribuit si prietenul lui Lucian Blaga, D.D.Rosca , pe de o parte ca a avut îndrazneala de a-l impune pe Blaga ca filozof al culturii

într-o vreme si atmosfera total neprielnica si, pe de alta parte prin lucrarea sa "Existenta tragica" – o temelie a unui sistem filozofic propriu, - aparuta în 1934, într-un moment de explozie creatoare a tinerilor, fapt ce eu l-am receptat în acel an al intrarii mele în Universitate, cu mult entuziasm, ca pe un real stimulent. Atunci au aparut lucrarile lui Constantin Noica: "Mathesis" sau bucuriile simple; Emil Cioran: "Pe culmile disperarii" si "Schimbarea la fata a României"; Mircea Eliade: cu "Yoga – essai sur les origines de la mystique indienne" si toate romanele sale.

Stralucire a dat Universitatii din Cluj scoala medicala condusa de dr. Iuliu Hatieganu, a patra mare personalitate reprezentativa a Universitatii din Cluj si a învatamântului ei teoretic si practic medical. Medic internist, creator de scoala, care a ramas si ramâne dupa moartea sa cu renume european, maestrul care-si însotea întotdeauna activitatea cu seninatatea, surâsul si zâmbetul sau caracteristic, cu o tinuta mândra în modestia lui, cu constiinta de sine si a ceeace este si reprezinta. Vorba-i lapidara, cuprinzatoare, demna, frazele-i adevarate sentinte. O forta ascunsa, ca radium-ul, uraniul, tâsnea din ochii lui vii ca flacarile, sfredelind nemilos, cercetator, interlocutorul sau bolnavul, surprinzându-le tainele starii trupesti si sufletesti. Asa l-am cunoscut în cabinetul sau de pe strada Eminescu, în saloanele de bolnavi sau mai ales în timpul conferintelor. Hotarât si prompt în decizie, în fixarea diagnosticului, neabatut în drumul sau, credincios vocatiei sale, îndraznet în indicarea tratamentului vindecator si necrutator în îndeplinirea misiunii sale – esentialul existentei sale. Totusi, cald, apropiat, gata de a asculta orice pas, de a da subalternilor o pilda buna si bolnavilor un punct de sprijin, o încurajare. Ceeace se spune azi despre sport, dr. Iuliu Hatieganu sustinea în anii studentiei noastre: "Când Universitatea va organiza educatia fizica si dispensarul studentesc, - ceeace prin el s-a facut -, va fi îndreptatita sa-si asume rolul de educatoare integrala. Sub educatia fizica înteleg o educatie integrala – fizica si intelectuala si mai ales morala, - care ar contribui în mod hotarâtor la formarea caracterului si sentimentului de solidaritate. Natiunea are nevoie nu numai de savanti, ci si de barbati tari, morali, cu caracter, gata întotdeauna a-si sacrifica viata pentru apararea ei!" Dr.Iuliu Hatieganu, ca om si ca profesor, ca decan si ca rector, atât la Cluj cât si la Sibiu, a formulat menirea Universitatii si functiunile ei si le-a concretizat prin masuri si fapte, gasind posibilitati de întelegere si colaborare cu corpul profesoral al Universitatii, cu subalternii si de întelegerii cu studentii, contribuind la promovarea si apararea intereselor lor si cu societatea în mijlocul careia Universitatea îsi desfasura activitatea servind idealurile nationale. Participa la sedintele Senatului Universitar si ale Consiliului profesorilor si le obtinea consimtamântul pentru activitatea sa. Participa si la sedintele Centrului studentesc, netezind asperitatile raportului cu profesorii si asigurând studentilor conditii materiale, - camine, cantine - si morale, intelectuale – biblioteci.

În anul universitar 1922 /23 întrucât în viata economica a tarii, dupa razboi si în Universitate, dar mai ales în Facultatea de Medicina, Evreii formau majoritatea si ca urmare a sinuciderii

unei studente, (o olteanca, adusa din dragostea de Ardeal la Universitatea din Cluj, n-avea nici loc în camin, nici rude, nemaiputând îndura mizeria), - a refuzului de a diseca singurul cadavru evreesc ajuns pe masa de disectie, în zilele de 27 /28 Noembrie 1922 studentii Evrei au fost alungati de la camin. A fost convocata adunarea generala a Centrului studentesc Petru Maior pentru a cauta solutia în conflictul dintre studentii crestini si Evrei. În 1919/20 la Universitatea din Cluj erau 450 de Evrei, în 1920/21 - 689 . Sedinta centrului studentesc s-a deschis în prezenta profesorului dr. Iuliu Hatieganu, delegat din partea Senatului universitar pentru a cunoaste din însasi discutiile sedintei, dorintele si adevaratul spirit de care e animata studentimea româna. Punctul de vedere al studentimii clujene, care la 10 decembrie a fost adoptat de întreaga studentime din tara: 1. Studentimea româna cere ca la înscrierea studentilor în Universitate sa se tina seama de principiul "numerus clausus", adica studentii Evrei sa nu mai fie primiti în universitate decât în proportie cu populatia pe care o reprezinta. 2. Studentii Evrei sa nu disece decât pe cadavrele coreligionarilor lor, iar întrucât nu vor aduce cadavre sa fie opriti de la disectie. 3. Centrul studentesc va cauta si va obtine adeziunea tuturor studentilor Români de la celelalte universitati la hotarârile luate. La 10 Decembrie 1922 delegatii tuturor Centrelor studentesti adunati la Bucuresti se declara solidari cu centrul Cluj.

Pentru a întelege mai bine aceste evenimente sunt de mentionat si urmatoarele: 1) Înainte de Unirea din 1918 familiile cu traditii românesti din Brasov, Blaj, Sibiu, Orastie, îsi trimeteau copiii la studii la Viena, Graz, Padova, Lipsca, Berlin, considerând ca la Budapesta si Cluj sunt supusi unei actiuni de desnationalizare. 2) Dupa înfiintare Universitatii din Cluj, în anul 1919/20, "rectorul Sextil Puscariu, în darea de seama a semnalat aglomeratia mare la Facultatea de Medicina… Senatul si-a pus în mod serios întrebarea daca n-ar fi cazul sa se introduca un "numerus clausus" pentru studentii de la medicina, stavilindu-se astfel afluenta prea mare a studentilor din Ungaria care cauta la noi sa scape de persecutiile ce au sa le sufere Evreii la Universitatile maghiare si ocupa astfel locul studentilor nostri, îndreptatiti în primul rând sa poata urma nestingheriti cursurile" (Stelian Neagoe – Viata universitara clujeana interbelica I, pag.122) "Chestia numita e amintita si la noi în Aprilie (26) în sedinta "Societatii de lectura a studentilor Români din Cluj". Deci problema lui "numerus clausus" fusese semnalata de însasi conducerea Universitatii, imediat dupa înfiintarea ei.

Congresul studentilor din 10 Dec. 1922 reprezinta afirmarea studentimii în raport cu adversarii idealurilor sale:

- o verificare interioara: capacitate de lupta, preocuparea de propria soarta

- idealuri, cu mijloace de atins

- confundarea vietii personale cu idealul

Se hotaraste atunci ca ziua de 10 Decembrie sa fie ziua nationala a studentimii române, zi care s-a sarbatorit în fiecare an pâna la instalarea regimului comunist.

De atunci de la 1922, începe drumul calvarului studentimii române, în lupta dârza si necurmata pentru ridicarea Neamului românesc catre Mântuirea lui.

Alungata din camine, de la cantine, lovita necrutator de dusmani, chiar prin aceea care s-ar fi cuvenit sa-i fie parinti sufletesti – profesorii.

Astfel, rectorul Universitatii dr. Iacob Iacobovici pune doua premize: 1. Acel care rezuma viata la satisfacerea trebuintelor fiziologice, moare înainte de a fi trebuit. 2. Traeste ca om numai acela care se ridica deasupra mizeriei noastre fiziologice si se înalta în sfera idealismului. Idealismul este atributul spetei umane. Framântarile gigantice ale omenirii de azi nu sunt decât luptele între idealismul uman si bestialitatea animalica (!). Concluzia: identificând pe cei ce au condus greva, se adreseaza procurorului si Comandantului Corpului VI armata, situatia considerând-o periculoasa pentru siguranta noastra de stat. Senatul universitar a hotarât eliminarea lor din Universitatea din Cluj si din toate universitatile din tara. Miscari antisemite asemanatoare s-au petrecut la Praga, Budapesta, Viena, Berlin cu caracter mai violent (Stelian Neagoe pag.166 si 207)

Pe aceeasi pozitie de ura înversunata împotriva studentimii române si de servilism fata de autoritatea de stat, straina de sufletul neamului, s-a situat în timpul refugiului de la Sibiu si prorectorul Ion Dragoi, profitând de faptul ca Sextil Puscariu – rectorul – era plecat în misiune la Berlin. Acesta, dupa asa-zisa "rebeliune" din 21-22 Ianuarie 1941, - de fapt lovitura de stat a lui Antonescu, - se adresa politiei pentru a obtine date spre a elimina pe studenti. Alti profesori au început sa denunte pe studentii legionari si pe cei care fusesera internati în lagar, înscrisi în anii corespunzatori cu colegii lor, din dispozitia Ministrului Traian Braileanu. Doar profesorul Camil Negrea, cel mai vechi decan, a spus sa fie examinati sever si daca stiu, sa fie promovati. Asa au înteles si aplicat ordinul Ministrului Rosetti, dat la Sibiu, de purificare a vietii universitare.

La 23 Mai 1941 a încetat din viata prorectorul Ion Dragoi si la 4 Iunie 1941 a fost însarcinat ca rector dr. Iuliu Hatieganu. Numit de guvern, el a dorit sa fie ales de inimile tuturor, pentru ca astfel sa reprezinte expresia vointei tuturor. Sa fie ales de Senatul Universitar, ca pentru servirea Natiunii si a Patriei sa realizeze din Universitate o comuniune spirituala, sa revina la liniile mari de conduita pentru a-si putea îndeplini misiunea si functiunile ei importante. Adica: 1. Activitatea si creatia stiintifica îndreptate spre interesele noastre nationale 2. Formarea si instruirea tineretului prin creerea unei noi pedagogii nationale – unitate de gândire, de simtire în comunitatea spirituala. 3. O colaborare strânsa si rodnica între Universitate si studentime în cadrul Universitatii si, pentru popor, în cadrul Extensiunii

universitare. Profesorii sa fie adevarati conducatori spirituali ai tineretului. Sufletul profesorului nobil si bun are influenta asupra studentimii. 4. Orientarea vietii studentesti nu trebue facuta cu fise complicate si imposibile, ci cu acea dragoste de mai bine. Asociatia "Amicii Universitatii" – nou înfiintata sa pastreze legatura cu toate generatiile ce ne-au ascultat cuvântul. 5. Mai sunt necesare : a) o concordanta între idealul educativ national si cerintele stiintei; b) o conceptie de viata pentru solidarizarea generatiilor si întarirea constiintei nationale – întorcând fata catre popor si tineret – problemele nationale nu trebuesc privite din laborator ci din arena. Idealul national sa fie o noua unire a tuturor Românilor. Universitateea nu trebue sa fie numai "Universitas Literarum et Scientiarum" ci "Patriae et juventutis".

Prof. dr. Iuliu Hatieganu era socotit de colegii sai "unul din marii realizatori ai importantelor opere universitare si nationale din Cluj, marele animator de care Universitatea are nevoe. Spirit larg si generos bine cunoscator al problemelor tineretului nostru universitar". "Un om cu calitati, cu conceptii largi, cu prestigiu mare, cu o puternica personalitate, sporind prestigiul Universitatii prin unirea între profesori si studenti, un conducator cu depline raspunderi, Va da cuvenita replica publicatiei unguresti asupra Transilvaniei."

Toate ideile mari rectorul Hatieganu, dupa ce le-a anuntat, le-a si realizat. Formalitatile inutile de la înscrierea studentilor au fost eliminate; profesorii evita paralelismele. Conferinte de initiere si de sinteze pentru formarea unei conceptii de viata . Fiecare la locul lui, cu totii însa pentru Universitate si prin Universitate pentru natiune, spre idealul nostru: o România mare, puternica si eterna. Afirmarea spiritualitatii române pe plaiul unde s-a nascut neamul nostru – iata misiunea Universitatii. O stiinta utila natiunii, Neamul nu poate fi condus spre victoria finala decât prin educatie. Universitatea e un amvon de pe care se propovadueste binele, frumosul, adevarul, dorinta de libertate, de dreptate. Sufletul national este laboratorul mare al valorilor spirituale. Studentul trebue scos din mizerie ca sa poata trai înalta spiritualitate a Universitatii! Profesorii sunt apostoli ai neamului, punând ideea nationala ca piatra fundamentala în activitatea lor profesionala. Deci la baza educatiei tineretului universitar sa stea principiile idealului national. România mare în vechile ei hotare, cu un popor mare prin suflet, prin sanatate, etern prin creatii spirituale; idealul spiritual: acceptarea si aprecierea valorilor si creatiilor spirituale; idealul omenesc: prezentarea marilor calitati omenesti în colectivitatea nationala si în general la toate natiunile; idealul universitar: continuitatea creatoare a spiritului, seriozitatea în pregatire; trairea acestor idealuri pentru a le transforma în conceptii de viata; trairea în munca, cu iubire, cu onoare, cu devotament, cu raspundere, cu respect (fata de maestru, fata de trecut), cu eroism, cu sacrificii, în deplina solidaritate si disciplina. Educatia fizica.

S-au initiat organizatii culturale: orchestra filarmonica, corul "Rasunetul Ardealului", "Ardeleana" pentru port, gruparea literara "Octavian Goga" a facut sezatori literare în oras si în alte orase . Aparea "Viata universitara" condusa de dr. Iuliu Hatieganu. S-au organizat premii studentesti pe facultati. S-a format centrul de studii transilvanean. A aparut în 1941 lucrarea "Universitatea maghiara a Transilvaniei", "Istoria ideii universitare ardelene" si a "Universitatii regale unguresti Francis Iosef". Centrul de studii transilvanean cuprindea aproape toate catedrele Universitatii.

Rectorul I. Hatieganu a încurajat tineretul si natiunea româna în toate momentele grele: În 1942/43: sa fiti tari în credinta caci o noua ordine europeana nu e posibila si nu e acceptata decât numai în libertatea si unirea întregului popor român. Se pregateste o noua ordine; ori de unde ar veni, ea nu e posibila fara dreptatea românească, iar aceasta libertate trebue s-o ducem la biruinta cu armele spirituale, calite în focul iubirii de neam si patrie.

La eliberarea Clujului dr. I.Hatieganu a fost împuternicit de a lua legatura la Cluj pentru reîntoarcerea Universitatii (11Octombrie 1944).

Dr. Iuliu Hatieganu a fost un reprezentativ exemplu de dascal, care a înteles ca profesorii trebue sa fie parintii spirituali ai studentului, ca menirea Universitatii este desavârsirea culturii, formarea elitelor, ca selectiunea profesorilor universitari este vocatia, ca numai astfel se pot face iubiti, ascultati, urmati si pot desavârsi dezvoltare facultatilor studentului.

Studentii sunt depozitarii traditiei si culturii, ei asigura transmiterea acestora generatiilor urmatoare si aplicarea lor în prezent. Multe carente erau în Universitate, dintre care cea mai importanta a fost patima politica. Aceasta a înlocuit pasiunea pentru studiu, dupa cum învatatura a fost îngreunata de lipsa de cursuri. Totusi – studentii în general -, aceia care nu urmareau numai a obtine o diploma pentru o functie, aveau perseverenta în studiu, metoda pentru pregatirea examenelor (rezumate, sistematizari, verificari) -, cu constiinta ca învatatura este împlinirea datoriei lor.

Viata studenteascã

Misiunea Universitatii Daciei Superioare a fost trasata de catre Vasile Pârvan la deschiderea ei din 1919 si a evoluat pe liniile de atunci, fara sa repudieze nimic din ceeace era esential pentru creerea si dezvoltarea culturii nationale. Obiectivele s-au înmultit, metodele si mijloacele s-au definit. Universitatea si-a pastrat caracterul initial de "creatie si ucenicie" pentru pregatirea profesionala, producându-se o "selectie dupa aptitudini" si pentru a urma unor necesitati de la noi, unde se cere si o difuzare a stiintei si o cultura în masse.

Ceeace profesorii fac în cadrul extensiunii universitare (asociatia profesorilor universitari din Cluj pentru educatia adultilor prin conferinte în diferite orase: Igiena universitara: curativa si preventiva), studentii fac în cadrul asociatiilor, societatilor, cercurilor studentesti, - organizate pe facultati si pe regiuni, cu activitati variate: sociale, literare, stiintifice, etc, dupa locul de origine al studentilor, coordonate pe centrul universitar.

Întregirea educatiei primita în liceu si în facultate se facea prin trairea în sânul acestor cercuri literare ale societatilor studentesti: aprofundarea cunostintelor si civilizatiei românesti si universale si raspândirea ei în massa poporului român.

"Audiind cursuri, conferinte, facând lecturi, participând la discutii în cadrul societatilor regionale, a celor pe facultati, a societatii Petru Maior si a centrelor studentesti, mi-am gasit menirea vietii mele".

"Universitatea venea sa puna în lumina trecutul neamului si al pamântului, nevoia de a cunoaste tara si gradul ei de civilizatie, prezentul, situatia taranimii, asuprirea Românilor de peste hotare, contemporanii în Europa, întreaga lume cu universul de gândire. Studentimea traia într-o efervescenta spirituala: a) efort: munca din nevoia launtrica, note din sala, în sala de conferinte, carti din biblioteca si în biblioteca. b) emulatie nobila si înaltatoare între generatii, între nationalitati, între România si alte tari. c) cautarea permanenta a adevarului, a rostului vietii noastre.

În toate epocile tineretul, nesocotind trecutul, grabit a se bucura de prezent si viitor, a trait într-o criza de directiva.

Spre a întelege pozitia tineretului universitar fata de problemele tarii si neamului românesc si fata de marile probleme ale omenirii, este necesar a cunoaste liniile mari ale istoriei si situatia prezenta.

Transilvania, un pamânt cucerit prin lupta de milenii, fiecare loc, fiecare sat sau oras, aminteste de o batalie sau de un martir.

Prezentul nu poate fi înteles fara trecut, în care se îmbina evenimente, conflicte, activitatea Bisericii, a statului, a guvernelor ce s-au perindat.

- un argument în sprijinul continuitatii elementului românesc – daco-roman – în Dacia, nu trebue privit izolat, ci ca centru al castrelor romane din jur.

- Cluj – pentru România întregita si România de pretutindeni, nu este numai unul din marile orase ale tarii, ci o sinteza reprezentativa a Ardealului, un colt de pamânt românesc în care s-au concentrat gândirea, simtirea si aspiratiile românesti. O culme a culturii si civilizatiei românesti.

- În anii studentiei, în el am cules impresii vii asupra maretiei romane de acum 2000 de ani, asupra culturii si civilizatiei actuale. El este o riposta data icoanei prezentata de Unguri, care i-au contestat caracterul românesc, straduindu-se sa-i construiasca artificial o filiatie a numelui.

- Cluj-Napoca nu a urmarit un scop propriu, ci un mijloc pentru realizarea scopurilor superioare ale Neamului si Tarii.

- a recompune din farâmitarea produsa de partidele politice – unitatea noastra distrusa de dictatura regala.

- dându-i-se nume , organismul a fost caracterizat, I s-a fixat rolul în viata publica românească, i s-au stabilit relatiile cu celelalte formatiuni – un nume dat dupa nevoile momentului istoric al neamului si tarii, - care a trecut direct în legenda fara explicatii: un nume care sintetizeaza un plan si un program de activitate, un sens de viata.

Lupta pentru apararea Românismului, începuta de generatia de la 1922 si consolidata temeinic prin întemeierea Legiunii Arhanghelului Mihail de sub conducerea uriasei si unicii personalitati a lui Corneliu Zelea Codreanu a cunoscut o mare ascensiune în perioada 1927-1938. Obiectivul fiind transformarea, înnobilarea sufletului, pentru a se apropia de idealul crestin si numai astfel a nazui la ridicarea Neamului întreg, - tineretul universitar a fost, ca întotdeauna, implicat total în realizarea acestui vis suprem. Conducatorii studentimii au fost în majoritate recrutati din rândurile legionare si au adus cu ei în universitati: credinta si nadejdea nezdruncinata în biruinta finala, - dragostea nesfârsita fata de Neam si Tara si o daruire a întregii lor vieti în slujba acestui ideal.(N.n)

Activitatea în Universitate era intensa, cuprinzând toate domeniile si folosind toate mijloacele pentru atingerea telului final.

Dintre toate aceste mijloace, cel mai important, cel mai eficace, conform structurii si menirii viitorilor carturari ai tarii era cultura. Ea deschidea toate portile viitorului.

Studentii frecventau nu numai cursurile facultatii în care erau înscrisi, ci cu setea de a cunoaste adevarul, audiau în massa si alte cursuri de la alte facultati, la care predau profesori straluciti de la care aveau cu totii de învatat în toate domeniile si prin care se integrau în universalitatea fenomenului de cultura"

Caminul Ardealul

În afara de activitatea în cadrul facultatilor: audierea de cursuri, conferinte, frecventarea bibliotecilor etc., tineretul universitar din Cluj, fiind în cea mai mare parte atasat miscarii legionare, în care educatia se facea în primul rând prin munca, era nelipsit în asemenea tabere organizate în regiunea Clujului si în tara. Astfel – cum spune un cântec legionar: "Prin brate aprige de munca " s.a ridicat caminul pentru studenti "Ardealul" pentru care în anii

1936-37 s-au lucrat caramizi la Chintau, la marginea Clujului spre Someseni-Turda. La aceasta tabara de munca au participat alaturi de studenti, multe personalitati culturale ael timpului printre care si Lucian Blaga, care a lucrat caramizi fara sa-l stie nimenea. Caminul si tabara s-au numit la început "Ardealul legionar", dar în fata ostilitatilor autoritatilor dusmanoase I s-a zis numai "Ardealul". De altfel, interzicându-se taberele de munca în 1937, Caminul nu a putut fi terminat.

Ca o ilustrare a atasamentului lui Lucian Blaga fata de Miscarea Legionara si a conducatorului ei Corneliu Zelea Codreanu, redam o pagina – extras dintr-un articol publicat în "Carpati" în 1958 de Grigore Manoilescu (revista care a aparut în exil. Amanunte în "Corneliu Codreanu prezent" pag. 99 colectia Daco-Romania):

"Îmi aduc aminte de o discutie asupra visului unei noi capitale a României în care întrebarile pe care le punea tehnicienilor lumina problema cum nu stiusera ei sa o faca.

Niciodata însa nu mi-am dat seama mai bine de stiinta înnascuta a lui Codreanu ca într-o întâlnire a lui cu Sextil Puscariu si cu Lucian Blaga în casa mea.

Au stat sa discute o dupa amiaza întreaga, cele mai gingase probleme ale fiintei, culturii si spiritualitatii românesti.

Cu cât înainta discutia, nivelul se ridica, nuantele erau tot mai subtile, argumentele tot mai ascutite.

De la o vreme eu n-am mai îndraznit sa ma amestec. Curând a tacut si Puscariu.

Codreanu si cu Blaga se urcau tot mai sus cu fiecare fraza, cu fiecare întrebare, pe o spirala de gânduri ce parea de fiecare data ca a atins culmea. Dar ei nu se opreau. Ca sa-i urmaresti, ti se cerea o încordare totala, desi gândirea amândoura era de o claritate cu care nu eram deprins la Blaga si de o precizie în formulare rara la amândoi.

De fapt nici nu mai era o discutie ci o întregire reciproca, sprijinindu-se parca unul pe celalalt, ca sa urce tot mai sus.

Doar în muzica am mai întâlnit aceasta neîncetata depasire a ceeace pare ca nu mai poate fi depasit.

Si Puscariu si Blaga socoteau aceasta dupa amiaza ca una din cele mai frumoase din viata lor.

Puscariu, metodic, a redactat amanuntit cuprinsul convorbirilor în notele lui zilnice, azi desigur pierdute.

Blaga, desi îl mai întâlnise pe Codreanu, parea ca atunci l-a descoperit.

În cursul aceste convorbiri a formulat Codreanu, mai clar poate decât totdeauna conceptia lui despre mântuirea neamurilor, care explica în mare parte întreaga lui tinuta sufleteasca si mai ales caracterul crestinismului sau.

Codreanu era un om profund religios, nu numai în adâncul sufletului, dar si în viata de toate zilele. Ducea o viata de extrema sobrietate si de o indiscutabila moralitate. Cred ca n-a lasat sa treaca nici o zi fara sa faca lungi rugaciuni. Pazea cu severitate posturile. Multa vreme a postit negru în fiecare vineri. Avea un mare respect pentru preoti, chiar atunci când prin purtarea lor cu oamenii nu-l meritau.

Orice hotarâre importanta o cernea printr-un triplu criteriu:

1. – Foloseste Legiunii?

2. – E spre binele neamului?

3. – E placuta lui Dumnezeu?

Sinceritatea si puterea credintei sunt mai presus de orice îndoiala. "Însemnarile de la Jilava sunt un Imn Crestin".

" Eu puteam participa rar la cursuri si alergam de la o facultate la alta dupa profesorii care tineau prelegerile, urmarind dezlegarea problemelor fundamentale ale omului, ale neamului, ale vremii contemporane, ale omenirii. Asteptam de la cei care au trait în alt climat si aveau alta experienta, sa ne dea solutii la problemele ce se puneau pe aceste plaiuri, sa ne dea o orientare pentru a ne fixa o atitudine fata de evenimente si idei spre a ne defini gândurile si conduita personala.

Din liceu – în cercurile, în asociatiile noastre literare si stiintifice - o multime de probleme ramasesera nedezlegate, iar pentru altele, solutiile primite erau dicutabile. Din acest motiv, spiritul meu, într-un cadru nou spiritual, politic, social, cauta sa îndeparteze orice nedumerire. Îmi cautam drumul meu.

Ca orice ardelean, consideram politica o stiinta si o arta a asigurarii existentei si persistentei neamului si a tarii. În activitatea partidelor politice nu întâlneam nici o actiune în aceasta directie. Între doctrinele partidelor politice si actele practice de guvernare era o discrepanta îngrijoratoare, chiar revoltatoare. Din acest motiv nu am raspuns nici uneia dintre invitatiile ce mi s-au facut de a intra în rândurile vreunui partid politic. Traiam departe de framântarile lor, în mijlocul societatilor studentesti cu caracter cultural si stiintific.

Eram atras de prelegerile de la Facultatea de Filosofie – pentru ca speram ca din dezbaterea unor probleme sa ajung la lamurirea marelui mister al vietii si existentei. Catasem în stiintele naturii si în religie posibilitatile sufletului de a afla ceeace este omul, ce poate sa fie omul, ce

trebue sa realizeze pentru el si pentru semenii sai, obiectivele pe care trebue sa le realizeze singur si în comunitate, ce este comunitate de idei, de traditii de sânge, de destin.

Fiecare generatie este înclinata sa ia totul de la început, sa critice si sa nege tot ce a fost înaintea sa, sa ignore atemporaneitatea, uitând ca noi suntem ce suntem ca o rezultanta a trecutului: - un fruct al traditiei.

Constient de acest adevar, am plecat de la ceeace eram: fiul unor tarani de pe Câmpia Transilvana, care purta în fiinta sa trecutul de speranta si de lupta al taranimii exploatate secole în sir, bogatia moral-spirituala a acestei lumi, ce a trait ca într-o insula. Hotarât sa nu ma îndepartez niciodata de aceasta mostenire, de a nu uita ce sunt si ce port cu mine, filozofia ma îndemna totusi sa gândesc eu totul de la început, sa fiu de fata la tot ce se întâmpla în jurul meu, traind clocotul vietii contemporane cu graiul trecutului în inima si cu straduinta de a-mi integra fiinta în cea a neamului si în momentul istoric, ale carei porunci trebuia sa le slujesc.

A gândi înseamna a lua o atitudine pe care viata ta si a colectivitatii din care faci parte ti-o pretind, a lua o pozitie fata de ideile altora, fata de istoria, de evolutia gândirii omenesti. A asimila ideile dinaintea ta, din vremea ta, a da expresie gândurilor ce te framânta, a participa la lupta pentru ideile ce-ti sunt mai aproape, chiar daca în timp sunt foarte departe de tine. Aceste idei au si ele viata lor: o perioada de vigoare, de tinerete, de influente puternice si alta de îmbatrânire, de distantare, de uitare. Din acest motiv fiecare idee trebue luata de la originile ei, spre a actualiza partea vie pe care idea o mai are. Evolutia mea depinde de fondul de idei la care am aderat, de apropierea elementelor originare. Ce ascunde dincolo de ea fiecare idee – ce ne spune lumea noastra din interior si ce ne spune istoria si viata contemporana.

Din experientele trecutului putem aprecia pe cele ale timpului nostru: ce este perimat în el si ce începe.

Omul urcând la originea ideii se realizeaza.

El trebue sa aiba o profunzime ca sa atinga vesnicia în timp.

Azi – stiinta e predominanta, prin consecintele sale se confunda cu destinul omenirii.

Viata masselor s-a organizat dar nu interior, ci tehnic – o activitate fara scop personal. O singuratate morala fara precedent, care cauta un alibi în erotism, irational, tehnica – lipseste o comunicare de la om la om. Îmbogatit printr-o stiinta care se întinde în toate domeniile, omul crede ca poate sa domine totul, fara a fi nimic prin el însusi.

Omului îi lipseste o certitudine: cea a vesniciei si atunci ce poate spera?

Stiintele sunt doar o unealta a filosofiei.

Filozofia – altceva decât stiinta: adevarurile ei nu pot fi atinse. A privi în istoria omenirii si în adâncurile omului, - un drum si o munca academica.

Fiind lipsit de mijloacele materiale, pentru a-mi face studiile, timpul mi-l petreceam între lectii ca profesor particular în familii, ca functionar (pedagog, secretar, suplinitor, în vacante – la diferite institutii de stat), iar seara, noaptea, îmi faceam notite dupa cursuri, - bani n-aveam sa le cumpar si de altfel în comert nu erau decât foarte putine. Examenele erau foarte severe, asa încât se ajungea ca un candidat sa se prezinte la un examen de 19 ori. Unii învatau pentru examene si pentru o situatie mai buna. Putini învatau pentru stiinta.

Universitatea – o instantã a adevãrului

În Universitate studentul se deprinde cu creatiunea stiintifica, cu însusirea metodei si spiritului stiintific. În cadrul societatilor studentesti îsi desavârseste pregatirea de specialitate, traeste într-o ambianta colegiala, contribue la unele nevoi ale facultatii respective, savârseste acte de într-ajutorare, îmbogateste biblioteca facultatii, procura reviste, tine conferinte printre muncitori si tarani – actiuni de culturalizare - , participa la evenimentele studentesti si nationale, face excursii în tara si strainatate, se ocupa de spitalizarea colegilor bolnavi si de internarea în sanatorii – la Colibita -, organizeaza sezatori literare, petreceri studentesti, obtinerea de burse si ajutoare, de cazari în camine, de mese la cantine, în scopul usurarii conditiilor de trai, invita profesorii universitari de specialitate sa tina conferinte, formuleaza memorii pentru doleantele studentesti, procura fonduri pentru nevoile societatii (pentru monumente ca de exemplu Petru Maior la Reghin, Ostasul român si Avram Iancu la Târgu-Mures), - studentii de la Academia Comerciala din Cluj au cerut atunci prin 1925/26, ca Academia sa fie ridicata la rangul de facultate economica comerciala, cu dreptul de a se da doctorat în stiintele economice, ceeace s-a realizat prin ASE. ISE – sectie pedagogica si examen de capacitate si la Cluj. Legatura între societatile studentesti cu "credinta ortodoxa" a studentilor în teologie care faceau opera de evanghelizare si educatie muzicala, deprindeau pe studenti cu predica. Continuau traditiile vechilor societati românesti: "Petru Maior" (Budapesta), "Iulia" (Cluj), "România Juna" (Viena), "Junimea" (Cernauti)

Dintre toate aceste societati literare, care îsi aveau sediul si activitatea în strainatate, Societatea Academica "Petru Maior" a desfasurat o activitate mai bogata si dupa Unirea din1918 a fost adusa la Cluj .

Societatea studenteascã Petru Maior

La 20 Februarie 1862 s-a constituit "Societatea de lectura a Junimei române din Pesta", având ca presedinte pe Partenie Cosma, director al Bancii Albina din Sibiu si socrul lui Octavian Goga, casatorit întâia oara cu Hortensia, fiica acestuia. În toamna, presedinte a ajuns Iosif Vulcan, intervenind pentru numirea lui Alexandru Roman ca profesor de limba româna la Universitatea din Pesta. Din anul 1868 Societatea purta numele de Societatea "Petru Maior", iar presedinte Al. Roman. Au vrut ca membrii sa fie studenti de la Universitatea din Pesta si absolventi, pe care guvernul nu i-a admis. În 1869 a intervenit o dezbinare pe teme provinciale. Unii erau cu Baritiu si "Gazeta Transilvaniei", iar altii cu familia Mocsony, Vicentiu Babes si ziarul "Albina", iar apoi între "pasivisti" si "activisti", unii, - pentru apararea drepturilor la viata si demnitate nationala, iar altii pentru oportunism; dupa razboiul literelor latine si cele chirilice, - Slavici a venit pentru directia noua a lui Titu Maiorescu, dar n-a avut ecou propaganda lui si s-a dus la "România juna" la Viena. Societatea a fost recunoscuta în 1873 si din ea fac parte: Iosif Vulcan, Gr. Mihali, V.Babes, C.Diaconovici, Amos Frâncu, Iosif Blaga, V.Braniste, Elie Miron Cristea, Elie Daianu, Iuliu Manciu, Ilarie Chendi, Niculae Sulica, V.Moldovan, V.Goldis, I.Lupas, I.Agârbiceanu, O.Goga, Ion Lapedatu, Alexandru Ciure, Seb.Stanca, C.Bogdan, N.Dragan, P.Pontiu, O.Ghibu, P.Groza, V.Stanciu, V.Stoica, E.Teposu, Liviu Câmpeanu, deveniti apoi corifei ai vietii politice si culturale românesti. Din 1871 si-au închiriat locul unde se adunau si aveau discutii. "Activitatea Societatii Petru Maior nu trebue cautata în procese verbale, ci în ceeace nu e scris în ele, fiindca nu se putea scrie niciodata.

În 1877 a aparut revista "Rosa cu ghimpi": "cultura va salva Românimea". În 1882 Societatea "Petru Maior" tipareste "Istoria pentru începuturile Românilor în Dacia", în 1901 – Almanahul Societatii, în 1902 apare revista "Luceafarul" tot la Budapesta, dar scoasa de studenti în afara Societatii "Petru Maior". Caragiale, venind de la Berlin, se oprea, citea câte ceva din scrierile sale si da sfaturi. Veneau ajutoare de peste Carpati. Societatea "Petru Maior" a hotarât sa înfiinteze un camin pentru studenti. A intervenit razboiul si nu s-a putut realiza.

Imediat dupa razboi Societatea " Petru Maior" s-a mutat la Cluj.

La 11 Decembrie 1918 dr.Emil Dandea, în localul garzii nationale române, refereaza în sedinta calatoria sa la Alba-Iulia la 1 Decembrie, ca delegat al tinerimii universitare clujene. La 1 Martie 1919 se protesteaza contra "atrocitatilor si canibalismelor comise de bandele înarmate ale republicii maghiare contra populatiei românesti pasnice" si e primit col. francez Tromsson, venit spre a se convinge despre crime. La 14 Martie Societatea e recunoscuta sub numele "Societatea de lectura a studentilor Români din Cluj".La 10 Aprilie se comemoreaza moartea lui G.Cosbuc. La 26 Aprilie în sedinta se aminteste de "chestia semita" la noi. Societatea primeste în 25 Mai pe M.S.Regele Ferdinand I si Regina Maria. La 2 (3) Noembrie încep cursurile la Universitatea din Cluj prin lectia de deschidere a lui V.Pârvan: "Datoria vietii noastre" si se hotaraste mutarea Societatii " Petru Maior" de la Budapesta la Cluj si numele

de “Centrul studentesc Petru Maior”. A doua zi se tine o sedinta si se viziteaza caminul. La 3 Februarie o consfatuire a delegatiilor tuturor centrelor studentesti din tara hotaraste aderarea tuturor centrelor studentesti la “Uniunea generala a Studentilor din România” si tinerea unui congres la Cluj care s-a si tinut la 12 Septembrie 1920. La congresul de la Galati, în timpul neutralitatii se hotarâse ca viitorul congres sa aiba loc la Cluj – o profetie. Au vorbit O.Goga, primar al orasului în numele guvernului si general Atanasiu în numele corpului VI Armata. Reprezentanti în Uniune nu puteau fi decât studenti crestini. Sosesc mobilierul si biblioteca Centrului Petru Maior din Budapesta, expediate în 1919. Se fundeaza revista “Lumea Universitara”. “Principiu fundamental: unitate si colaborarea tuturor fortelor, atât ale studentimii cât si ale conducatorilor nostri sufletesti, în toate împrejurarile”. Dupa razboi s-au strecurat în tara o multime de Evrei, care monopolizasera viata economica. Procent amenintator. Numarul crestea si în Universitati… la Facultatea de Medicina de la Universitatea din Cluj, majoritatea o formau Evreii, care refuzau disecarea singurului cadavru evreesc, ajuns pe masa de disectie. Pasurile Românilor erau nesocotite de catre autoritatile universitare ceeace a dus la greva generala studenteasca din anul 1922 (vezi pag. La I.Hatieganu). La memoriul înaintat de catre delegatii tuturor centrelor studentesti adunati la Bucuresti, solidari cu centrul din Cluj, - catre Ministrii de Instructie, Interne si Justitie, guvernul raspunde printr-un comunicat refuz. Studentimea strânge rândurile si istoria Centrului Petru Maior e istoria unei miscari. Era o realitate ce avea anumite cauze adânci, care trebueau si mai trebuesc înca remediate de cei chemati. Realitatile erau intuite, miscarea pornita, lipsea omul de mare cultura, sincer si întreprinzator, care sa îndrume elanul general spre opere constructive. În învalmaseala cea mare, abil exploatata si de prieteni si de dusmani, trebuia o orientare. A dat-o din închisoarea Vacaresti dl. Ion I.Mota, ajuns între timp presedinte al Centrului, - printr-o scrisoare din 21 Noiembrie 1923: “Lupta începuta trebue continuata. Izbânda universitara (chestia proportionalitatii) se va ajunge însa numai odata cu rezolvarea întregii chestiuni a strainilor în România. De aici necesitatea de a se alatura unei organizatii care urmareste scopul acesta. Toate organizatiile existente au defecte. În caz ca nu se va gasi nici o organizatie potrivita, studentii trebue sa ramâna independenti, marginindu-se la opera de propaganda nationala si mai ales antisemita. Trebue ca studentii nationalisti din Cluj sa se constitue într-o organizatie separata de Centru. Centrul va continua sa existe ca organizatie a tuturor studentilor, independent de convingere. În asociatie nu vor intra decât nationalistii hotarâti pentru lupta pâna la unul”.

Sugestiile acestea n-au fost ascultate. Centrul devine organ politic al studentilor antisemiti… Urmeaza închiderea Universitatii, dizolvarea Centrului, greve, congresele de la Iasi si Oradea. Era necesara o orientare bazata pe cercetari si concluzii scoase din fapte… S-au format cercuri regionale studentesti si pe facultati, nascute din nevoia de a se organiza în societati pentru realizarea unor scopuri propuse, ca astfel munca sa le fie mai usoara si încununata de succes si

cu scopul imediat: raspândirea culturii la sate si stabilirea de legaturi sufletesti cu intelectualii regiunii: Cercul cultural Alba-Iulia, Valea Ariesului, Cercul academic banatean la Cluj – legaturi cu studentii din Banatul Jugoslav, din Tara Bârsei, Câmpia Muresul superior, Câmpia Transilvaniei, Someseni – George Cosbuc si multe altele, pentru toate regiunile tarii. Uniunea Nationala a studentilor, înfiintata la congresul din 1920, intra în Federatia internationala a studentilor si în Muzeul international la Praga. Participam la congresele internationale ale "Federatiei" de la Roma si Paris. Gruparea de studenti din Cluj viziteaza tarile Europei si primim studenti din Franta , Italia, Cehoslovacia, Turcia, Danemarca, Bulgaria, Polonia. Ungurii nu-si trimit copiii la Cluj, Sasii îi trimit la universitatile din Germania si Austria, Evreii invadeaza învatamântul si beneficiaza de ajutoarele statului român: burse, locuri în camine, scutiri de taxe. Revendicarile studentilor Români duc la greve si ei pierd examenele, conducatorii sunt întemnitati, judecati si condamnati, apoi eliminati din Universitati. Miscarea nationalista compromisa prin politicianism. Începe problema nationala.

De la Budapesta se pretinde ca profesorii de la Universitatea din Cluj sunt necorespunzatori, dar în realitate era o miscare stiintifica si culturala deosebit de puternica si studentimea munceste pentru specializare si cultura generala. A luat fiinta Societatea Studentilor Uniti sub supravegherea Mitropolitului de la Blaj si Asociatia Internationala a Studentilor catolici Pax Romana. S-au mai constituit si alte asociatii religioase unite si ortodoxe, unde se tineau conferinte audiate de studenti.

Nu se utilizeaza însa legaturi cu Asociatiile internationale ale studentilor crestini, nu se participa la actiunile si manifestarile acestora, pe când dusmanii nostri nu pierd nici un prilej de a ne ponegri si de a unelti împotriva noastra, încercând sa solidarizeze la actiunea lor de subminare a prestigiului tarii românesti pe diferitii reprezentanti ai natiunilor "civilizate" "

Activitatea în cadrul Societatilor

"Câmpia Transilvaniei" si "Muresul superior"

"Aceste societati aveau multe si variate preocupari, printre care: culegeri folclorice, - tezaur de gând si de simtire, de exprimare, vocabularul arhaic si formele stravechi, - puritatea evolutiei limbii; utilizarea bogatiei folclorice în cultura moderna, forme istorice, dialectale; culegeri de cântece, de obiecte.

În cadrul acestor societati, autorul acestei autobiografii a avut o intensa activitate, participând la serbari, sezatori culturale, formarea bibliotecilor, tinând si conferinte, în multe parti si multa vreme, în medii diferite la: Tg. Mures, Brasov, Bucuresti. "Zilele trecute am frunzarit Anuarele Universitatii din Cluj si în ele m-am gasit mentionat – nu în cadrul Centrului studentesc Petru Maior, nici al societatii pe facultati ci în cadrul societatii studentesti

regionale “Câmpia Transilvaniei”, al carui centru de activitate era satul, cu doua conferinte: “Fragment din actualitate”, tinuta la Sopteriu si alta “Necesitati satesti”, tinuta la Râciu, în primul meu an universitar 1934/35. Atunci, si în anii urmatori am mai tinut altele la: Nima Râciului – la Relu Comes - , la Milasel, la Bozed, Sânmartin, Teaca, Silvas, Dâmb, Sarmas, Delureni, Band.

În cadrul altei societati studentesti din Reghin, din cadrul Astrei, am tinut conferinte în multe comune din apropierea Reghinului, de pe Valea Muresului, de pe Valea Gurghiului, Vatava, Monor. Auditorii erau: tarani, muncitori, tineri de toate vârstele si categoriile, intelectuali. Problemele dezbatute erau din: Istorie, Geografie, Geopolitica, Sociologie, Etnografie, Literatura, Filosofie, Religie. Se urmarea o contributie la prosperitatea poporului si a se cunoaste încrederea într-un destin românesc mai bun, a ridica taranimea prin bunastare si cultura.

Peste tot purtam cu mine Ardealul, Câmpia Transilvaniei – o conceptie unitara despre lume si viata – aceea a taranimii: traditii, stil de existenta, fel de a fi, idealuri.

Am facut si astfel o ucenicie mai mult literara decât oratorica, dând tot ce aveam mai bun din ce am acumulat. Întotdeauna eram nemultumit ca spuneam prea mult în cuvinte prea putine.

De conferintele tinute în cadrul societatii “Muresul superior” se leaga figura doctorului Eugen Nicoara din Reghin, personalitate marcanta, care si-a daruit toata viata – cu munca si averea sa, pentru a face bine oamenilor, fiind un profund traitor al credintei crestine. Se cuvine a-l aminti.

Dr. Eugen Nicoarã din Reghin
(1892 – 1985)

a fost un eminent chirurg, medic primar, ctitor si director al spitalului din Reghin, inspector gl. Sanitar, ctitor a numeroase biserici si asezaminte culturale, scoli, case de cultura, camine culturale. Usa casei lui, usa spitalului sau si usa sufletului sau au fost permanent deschise pentru cei loviti de saracie si de boli si amenintati cu moartea.

În calitate de conducator al despartamântului Astra-Reghin a dus o vasta actiune de culturalizare a satelor si de ridicare a nivelului civilizatoric si cultural al taranimii, de ajutorare concreta morala si spirituala a ei. Dupa cum s-a mentionat în revista Ramuri (1934) în articolul “Contributiuni la culturalizarea masselor din Ardeal”, scris de Al.Dima, - “în cadrul activitatii Reghinului (ca despartamânt al Astrei), s-au tinut într-o singura plasa în cursul anului 1933/34, 377 conferinte publice, se gasesc 48 biblioteci populare cu 30.256 volume”.

Dr. E.Nicoara a fost folclorist, scriitor, publicist, poet, ziarist, editor de carti destinate masselor, încurajând si sprijinind pe începatorii din toate domeniile: ziaristica, publicistica, literatura, pe cautatorii de solutii de îmbunatatire a situatiilor existente.

Din extrem de putinul timp pe care i-l lasa la îndemâna lupta pentru alungarea durerilor si salvarea vietilor omenesti, sacrifica timp pretios si resurse materiale pentru înlaturarea întunericului, ignorantei sau ratacirii si pentru cunoasterea ultimelor cuceriri ale stiintei si artei medicale si ale stiintelor si artelor sociale.

A împacat stiinta cu religia, fiind un crestin practicant pios, care s-a rugat pâna în ultima clipa a vietii, constient ca, dupa cum a subliniat la înmormântare parohul bisericii, ruga este hrana sufletului si ca fara aceasta hrana, sufletul moare.

A facut toata viata politica românească, desi îsi luase doctoratul la Budapesta si-a dorit sa treaca Dincolo, îmbracat în costum national ibanestean (era din Ibanesti, de pe Valea Gurghiului)

Adevarul spus de Hellen Keller "Auf Erden lebt niemand vergebens, der die Last anderer zur erleichtren sucht" (Pe pamânt nu traieste nimeni în zadar, din cei care cauta sa usureze sarcina altora) sintetizeaza viata si activitatea medicului E. Nicoara permitându-mi sa-l aseman cu un alt medic: Dr. Schweitzer- din Elvetia, care avea si studii de Teologie si de Muzica. Pentru a construi spitalul din Lambaren si pentru a ajuta pe cei saraci, da concerte, tinea conferinte, scria carti.

E o mare mândrie ca putem aseza un medic român alaturi de o personalitate de talia lui Albert Schweitzer, - caruia i s-a decernat premiul Nobel.

Prin viata lui, dr. E. Nicoara ar fi putut exclama cu poetul Ion Alexandru "Cât am iubit aceasta istorie nationala, jertfele si suferintele acestui neam românesc, cât am suferit si m-au durut suferintele lui, cât m-am bucurat de înfaptuirile lui!"

(N.n.) Într-adevar, în vremea în care a trait, suferinta nu l-a putut cruta nici pe dr. E. Nicoara. A cunoscut si el, ca mai toti bunii Români: închisoare, batjocura, umilinte; - el -, pe care vestitul profesor medic internist de la Cluj, Iuliu Hatieganu îl pretuia atât de mult încât, de câte ori venea la el câte un bolnav din regiunea Muresului îi spunea: De ce vii la mine, când îl aveti la Reghin pe dr. Nicoara, care e la fel ca mine?!

"Cu mult regretatul Ionel Malos, fiul preotului ortodox din Reghin, am început studii sociologice, lucrari monografice, cu caracter istoric, geografic, etnografic, juridic si economic, în: Ibanesti, Hodac, Teaca, Glajarie, Râpa de Sus si Râpa de Jos. Cu acest prilej el si-a pregatit teza de licenta în Geografie, - cu care s-a impus si în urma careia a fost trimis sa reprezinte tara noastra în Suedia, Norvegia, Danemarca, Germania, cu o expozitie a Muzeului etnografic

din Cluj si cu care, dintr-un exces de munca în prezentarea frumusetilor românesti, a contractat o tuberculoza galopanta, murind la Viena în drum spre tara.

Studiile sociologice întreprinse erau asemenea echipelor regale ale lui Gusti si Sudeteanu.

Actiunile Societatilor "Câmpia Transilvaniei" si "Muresul superior" din perioada studentiei mele se înscriu pe linia începuta de Scoala Ardeleana si continuata de marii nostri scriitori si luptatori pentru dezrobirea neamului si întregirea Tarii, integrându-se în peisajul culturii românesti prin specificul si valorile satului transilvan, oglindit cu atâta maestrie în operele lui Slavici, Agârbiceanu, Cosbuc, Rebreanu si Lucian Blaga. Si mai ales în poezia bardului Ardealului, Octavian Goga, - cei despre care, gânditori si poeti spuneau ca sunt focuri aprinse pe culmi ce lumineaza calea destinului, detasati de propriile lor dureri si porniri individuale, încadrându-se în zbuciumul colectiv.

"Revolta pe urma nedreptatii era elementul determinant al creatiunii artistice". Literatura era "formula de lupta pentru punerea în valoare a unui colt de umanitate, ca o completare a universalitatii."

Si problema satului ca si morala fauritorilor României ramân deschise.

Manifestarile literare

N-au lipsit în timpul studentiei nici manifestarile literare.

Ucenicia facuta la Societatile de lectura ale liceului, Soc. M. Eminescu cu revista "Rasaritul", îndrumarile prof. D.Martinas (date la biblioteca si din însemnarile lui), la celelalte societati: de Istorie, stiintifica, la Soc. Mariana, - au fost manifestari cultural-artistice care, ca niste izbucuri, si-au revarsat apele în râul revistei "Scânteieri".

Revista "Scânteieri"

a aparut dintr-o necesitate launtrica, în emulatie cu alte reviste locale, sustinute de organele oficiale, - ea n-a constituit o sursa de existenta pentru colaboratori.

A aparut regulat la Tg. Mures ca revista literara lunara, de la 15 Februarie 1938 pâna în 1940 când au intervenit tragicele evenimente pentru neam si Tara. Ea a continuat sa traiasca în inima si gândul fostilor colaboratori, fiecare nadajduind într-o aparitie a ei.

A avut director si redactor pe profesorul de Matematici Iacob Timis, de la liceul Al.P.Ilarian, din Tg. Mures, - fara sa apara pe frontispiciu revistei.

În paginile ei continuau sa scrie fosti colaboratori ai revistelor de elevi: "Ghiocelul" ai societatii literare Junimea din Teius ca: Iacob Timis, Eugen Tudoran, Leonida Luca si ai revistei "Rasaritul" de la Lic. Al.P.Ilarian, ca: Al.Rusu, Traian Turcu, Al.Popsor.

A aparut cu sprijinul material al unui comitet de sustinere si sacrificiile permanente ale sotilor Timis: Iacob si Lucia. În casa lor a fost redactia si administratia. S-a mentinut prin abonamente. Iacob Timis a fost sufletul, inima, polarizatorul si catalizatorul energiilor, iar noi ceilalti – corpul de redactie. Rubricile revistei au ramas aceleasi tot timpul: poezii, proza, eseuri, critica literara, epigrame, cronici literare, cronica revistelor si informatii redactionale. Totul în proportii si echilibru.

Înfatisând împrejurarile în care s-a nascut revista noastra "Scânteieri", putem desprinde rostul aparitiei si functiunea îndeplinita de ea.

Revista a aparut într-o vreme în care tratatele de pace pin care ni se recunosteau si consfinteau granitele, - încheiate la sfârsitul primului razboi mondial, erau încalcate. Independenta si integritatea statului unitar românesc erau primejduite.(1933 – 1938). Criza generala ce zguduia omenirea îmbraca la noi haina dictaturii regale, zdrobitoare de libertati si drepturi. Revista "Scânteieri" a luat o pozitie ferma ideologica si artistica fata de aceste evenimente externe si interne hotarâtoare pentru soarta tarii si a poporului nostru. A fost o manifestare directa si sincera a dragostei fata de cele doua entitati – neamul si pamântul stramosesc – în afara carora ratiunea de a fi a poporului nostru înceteaza. Adevar – astfel exprimat în cuvântul introductiv al revistei scris de Iacob Timis, care constituia si programul revistei.

"Smulgem din noi însine, din viata noastra spirituala – floarea tineretii – si sadind-o în gradina comorilor nepieritoare ale neamului, în pamântul scump al plaiurilor stramosesti, - o vom hrani cu lacrimile durerilor si ale bucuriilor noastre, spre a "purifica gândirea neamului" si a-i înalta sufletul spre culmile strajuite de feeria idealurilor scump platite" – subliniind astfel nota national culturala a ei.

În acelasi cuvânt introductiv apare si trasatura sociala în formula "melodia durerii si a suferintei celor lipsiti de sprijin si de adapost, a celor nemângâiati, spre care viitorul priveste cu zâmbetul de fiara flamânda", ca un avertisment si o presimtire a ireparabilelor catastrofe ce pândeau tara si poporul nostru, a imensei tragedii a omenirii.

Revista "Scânteieri" a avut un rost precis, incontestabil în Tg.Mures la data aparitiei ei. A fost deopotriva o revista literara si o revista de cultura. Functiunea ei n-a fost îndeplinita în ceasul acela, de celelalte reviste ardelene, foarte bune chiar. Trasaturile ei caracteristice, care au însufletit întreg grupul "Scânteistilor ", au deschis o lupta acerba împotriva batrânilor, ocupanti ai unor posturi importante în osatura oficiala de stat si în ierarhia culturala, batrâni

ce împilau tinerele generatii prin nedreptati, inertie si rutina. Lupta aceasta se baza pe doua adevaruri incontestabile: "renuntarea la dinamica gândului, la exaltarea ambitiei de depasire", este "un simptom al batrânetii spirituale" si "a nu fi încercat de nici o neliniste, a-ti mortifica constiinta în fata enigmei ce te copleseste, înseamna a trai inconstient, animalic". De acea, "singurul element care defineste global viata este "tineretea".

Eseurile lui Al.Rusu, care au ridicat aceasta problema, au devenit manifeste ale tinerei generatii, ale revistei si ale grupului "Scânteieri". Expresia unei conceptii ideologice si a unei atitudini culturale, care a însemnat altceva decât binecunoscutul conflict dintre generatii. Lupta aceasta a tulburat pe toti îmbatrânitii înainte de vreme, care se simteau primejduiti în situatiile lor politice si sociale!

Cu toate acestea, adoptând aceasta pozitie ferma, grupul "Scânteieri" si-a pastrat independenta fata de formatiunile politice si independenta în creatie, a privit critic problemele actualitatii si le-a dat o dezlegare impartiala. Caracterul fundamental al revista "Scânteieri" a fost si a ramas de revista literara cu orientari culturale.

Literatura este privita ca o "fluiditate spirituala – o atmosfera care se condenseaza sub fiorii artei în atomi de eternitate" (Al.Rusu). Functiunea literaturii este aceea de a alimenta etnicul, conservând si dinamizând fortele lui, adica de a sustine vietuirea neamului. "Functiunea primordiala a ei este însa sa ne scoata din fagasul afirmarii biologice si sa ne treaca la afirmarea spirituala", dându-ne constiinta destinului cultural românesc si a momentului istoric pe care-l traim… de a spori "orizonturile si perspectivele dând nastere si selectionând idealurile…, ceeace-i justifica pe deplin necesitatea ei pentru toate timpurile" (Al.Popsor / Literatura în agonie).

Revista "Scânteieri" apare ca o forta mobilizatoare a energiilor culturale de pe Valea Muresului, ca un reviriment în scrisul local, împotriva înstrainarii literaturii noastre, ca urmare a tendintei de integrare în literatura mondiala, în idei, conceptii, forme împrumutate.

Perioada anilor 1920 – 1925 fusese una de confuzii generale, de rataciri spirituale. A urmat ani de rascruce, când s-au schimbat idei, conceptii si când cuvintele au început sa se traga la origini. Revista "Scânteieri" face legatura de continuitate cu Ardealul de dinainte de razboi, cu literatura lui, cu cultura lui, - în credinta, sperante, sinceritati.

Criteriul fundamental al literaturii publicate în "Scânteieri" a fost reliefarea valorilor estetice si artistice, afirmându-se ca un curent literar cu principii ideologice si estetice, cautând sa dea un sens major vietii si creatiei, slujind adevarul, binele, frumosul – ca un act de cultura.

Cultura a dat unitate diversitatii ei de domenii, articole de fond, poezii, proza, filosofie, cronici de idei, de carti, de manifestari, comentarii. Ea le-a dat proportii si echilibru. Constructia ei este edificata într-un stil si o arhitectura proprie, ceeace i-a dat personalitatea ei. O

manifestare autentic muresana urmarind ca si celelalte reviste locale ("Progres si cultura", "Jar si slava", "Reânvierea") sa constitue o dovada ca Tg. Muresul era un centru de cultura românească, asa cum erau pe atunci:Clujul, Oradea, Sibiul, Brasovul, Nasaudul, Bistrita, Orastia…, care aveau reviste cu o îndelungata activitate si bogate traditii, - în care se dadea un îndemn spre unitatea de gând, de simtire, de limba, de constiinta si se cauta ca literatura sa fie încorporata valorilor universale. Asa cum Eminescu, Cosbuc, Goga, Blaga sunt valori de circulatie nationala si universala.

Revista "Scânteieri" era rodul unei regiuni, Câmpia Transilvaniei si Lunca Muresului, cu o cultura specifica, putin cunoscuta si aproape deloc intrata în literatura. Era mai putin expresia orasului (Tg. Muresului – de origine romana, înabusita esenta lui în decursul vremurilor prin numeroase colonizari), fructul unei educatii primita în familie, în sat si în scoala ce purta numele lui Al.Papiu Ilarian.

Câmpia – perspective întinse, orizonturi largi, - care îndeamna la a cuceri departarile, la aventuri spirituale, desi câmpeanul simte si gândeste: "Vreau sa ramân cu neamul, cu tara sa-i împartasesc destinul".

Revista "Scânteieri" a trait atâta timp cât realitatea românească a fost integrala, nestirbita si si-a încetat aparitia odata cu sfâsierile ei.
A existat un grup "Scânteieri". El nu s-a constituit niciodata într-o "societate literara", cu program, cu sedinte, cu discutii, cu expuneri si critici. Toate acestea s-au facut însa la redactia revistei, adica acasa la directorul ei, pe strada, la tipografia lui Silagy (care rezervase numai pentru "Scânteieri" litera si conditiile tehnice).
Fiecare era ajutat, pretuit, ascultat si pregatit prin priviri retrospective. Exista si o "caracuda" cu combatanti pe baricadele sinceritatii si adevarului.

S-au publicat poezii înnoitoare a versificatiei, limbii, stilului, cu substanta lirica, proza, poeme în proza, eseuri cu teme filozofice, muzicale. Profesorul de muzica Heinz Haltmann pledeaza pentru o cultura muzicala temeinica, împotriva vulgaritatii, obscenitatii ("slagarul modern"), pentru critica constructiva "o opera nepieritoare ca valoare interna" – nu este totdeauna în spiritul timpului, întocmai dupa cum unei opere – moderna ca factura – "nu-i apartine întotdeauna viitorul ("Arta moderna").

Eseuri literare în sensul de studii a unor probleme literare, a publicat Al.Popsor care în "Stilul si vremea noastra" arata ca scriitorul devine artist când "stilul va fi corp vesnic, invulnerabil pentru ideea care va fi ajuns la desavârsire" si ca literatura – ca arta a cuvântului, al limbajului, a imaginilor artistice, - se gaseste într-o lupta apriga si neîntrerupta purtata cu doi adversari ireductibili: banalul si evidentul, - pe de-o parte, - adâncul si semnificativul pe de alta parte, - între vremelnicie si vesnicie! ("Literatura în agonie").

Ionel Olteanu în studiul "Poezia lirica a lui Blaga", vine cu ideea noua a momentului Blaga si a necesitatii expresionismului, intuind de pe atunci valoarea permanenta a creatiei lui Blaga.

Dragostea pentru literatura autentica si pentru autorii ei a fost aratata si în cele câteva medalioane publicate: "Eminescu la 50 de ani de la moarte" si "A murit Octavian Goga" de Iacob Timis, "Iacob Muresianu" – portret de compozitor de H.Hattmann si "Mircea Eliade" de Al.Popsor.

Un studiu etnografic si de folclor a publicat Ionel Malos sub pseudonimul Ion Râpeanu – "Laturenii", atragând în acelasi timp atentia asupra bogatiei folclorului Vaii Muresului, regiune care si o varianta proprie a Mioritei.

Eseul stiintific "Sistemul religios al Islamului" publicat de Prof. Andrei Antallfy, a fost apreciat de învatatii nostri, de cei ai Iranului si de oficialitatea iraniana, care în cadru festiv a reliefat contributia si personalitatea savantului român.

Epigramele publicate de Iacob Timis sub pseudonimul "Sageata" sunt demne de a fi cuprinse într-o antologie a epigramelor românesti.

Cronica literara în sensul de critica literara a cartilor aparute punând în lumina valorile literare si culturale permanente din lucrarile comentate, a fost realizata de Afton Nicoara, Iacob Timis, A.Colceriu, T.Turcu, Al.Rusu, Al.Popsor.

Cronica revistelor si informatiile redactionale au fost scrise de Iacob Timis.

Caracterul literar al revistei "Scânteieri" si pozitia ideologico-estetica a grupului ei, a avut un puternic ecou peste ani. Criticul literar Melinte Serban, colaborator al revistei târgumuresene "Vatra" si al presei locale, a subliniat functiunile revistei. În ziarul local "Steaua rosie" în 1969 arata ca revista "Scânteieri" "pledeaza pentru o primenire a vietii literare de pe aceste meleaguri, a vietii culturale în general", ca în ea "se acuza totodata un mod de viata mercantil, mic burghez, din perspectiva unui ideal laborios, de receptare si afirmare ce era major si frumos, a tot ce aduce ceva nou si marcheaza tineretea spiritului echivalenta cu creatia". Considera ca "interesanta, obiectiva si nu mai putin meritorie atitudinea cercului grupat în jurul Scânteierilor, fata de creatia tinerilor, prin prezentarea favorabila a scrisului câtorva debutanti ca: V.Carianopol, Ovidiu Papadima, "în care se depistau – la acea vreme – elemente majore, demne de subliniat si, devenite ulterior osatura originalitatii lor artistice" (Steaua rosie, 29.02.1969 – Viata culturala, traditii muresene, Scânteieri). Acelasi autor, tot în 1969, în " România literara" arata ca rost al revistei "Scânteieri", a rascoli unele comori latente ale provinciei si de a imprima o orientare noua tinereasca miscarii culturale de aici". "Traian Turcu , Al.popsor, Al.Rusu, afirmau energic necesitatea depasirii unui stadiu de viata negativa într-una spirituala, bogata, de confruntare a constiintelor, acuzând "renuntarea la dinamica gândului" ca "un simptom al batrânetii spirituale". "Pe plan literar ideea conduce la un

principiu foarte important în contextul epocii: promovarea unei literaturi care încearca formele noi, a literaturii straine comercializarii, - agrementelor." Se orienta gustul public spre operele marilor scriitori din literatura universala si din literatura româna. "Revista Scânteieri" si-a câstigat un loc important în istoria culturala a meleagurilor muresene, discutând probleme arzatoare ale epocii si afirmând unele condee impuse mai târziu în cultura românească" ("România literara – 10 iulie 1969 Reviste din trecut - Scânteieri în traditia literara târgumuresana)
Melinte Serban a tinut conferinta la postul de radio Tg. Mures despre revista "Scânteieri" si colaboratorii ei. A discutat personal cu unii dintre ei, solicitând date noi asupra reviste si a colaboratorilor ei. A luat contact cu personalitati ale scrisului contemporan si cu cenacluri literare, dându-le posibilitatea de a intra în actualitate. Momentul s-a pierdut si acum se pare ca doar unul dintre Scânteisti mai e în viata.

Melinte Serban a propus ca revista "Scânteieri" sa fie înserata într-o antologie a revistelor dintre cele doua razboae dintr-un dictionar al literaturii române privind secolul XX care urma sa apara la Iasi.

"Am scris fara nici o intentie. N-am urmarit nici un scop material sau moral. Am scris pentru ca am avut ceva de spus – atunci – în anii prevestitori de furtuna si acolo într-un colt de pamânt românesc primejduit! O afirmare plan spiritual, o prezenta, ocuparea unei pozitii în transeele culturii însemna un mijloc de aparare a fiintei si îmbogatirii neamului si tarii.

Un început – pozitiile în devenire si definire, - înca necristalizat, nimic dogmatic.

- fronda a tot ce era perimat

- Nu scrii pentru a publica ci pentru a te elibera de un mesaj cu care esti înzestrat

Framântarile studentesti au fost provocate nu numai de chestiunea studentilor Evrei, - foarte greu de solutionat, chiar daca se preconizeaza ca principiu fundamental acela al apropierii sufletesti a tuturor nationalitatilor, - conlucrarea stiintifica. Greseli si defectiuni sunt si de o parte si de alta. Ele au fost provocate si de mozaicul reglementarilor universitare, lipsite de unitate, conflictele dintre profesori si studenti, orientarea studentimii catre partidele politice. Studentii plecati la Universitatile straine se întorc cu diplome si pretind nostrificarea lor. Societatile pe facultati au fost când aprobate, când desfiintate, ca si cercurile regionale, care urmareau ridicarea nivelului cultural, national si economic.

În general se cauta sa se continue traditia societatilor "Petru Maior" de la Budapesta, "Iulia" de la Cluj, "România juna" (Viena), "Junimea" (Cernauti) si chiar a unor societati studentesti din strainatate cum era Heidelbergul altadata, frecventarea cursurilor la diversi profesori ca R.Eucken, care si-a sintetizat filozofia în zece directive etice: curatenie morala, vitejie, veracitate, dreptate, demnitate personala, iubire de patrie si simt pentru stat si iubire de

oameni si bucurie de oameni, fidelitate sufleteasca, cucernicie în fata puterilor spirituale si credinta neconditionata în existenta si afirmarea unei vointe dumenzeesti.

Friedrich Paulsen sustinea ca principiul formal al oricarei filozofii este credinta . În Germania, asociatiile studentesti erau pentru unitatea si marirea Germaniei si în ele se încadrau studentii de la toate facultatile. Si Centul studentesc Cluj, care continua aceasta traditie spunea: "Singurul nostru principiu fundamental a fost unitatea si colaborarea tuturor fortelor, atât ale studentimii cât si ale conducatorilor nostri sufletesti în toate împrejurarile."

La Budapesta studentii Români au constituit o insula într-un ocean de strainism si în ea s-au rostit cuvinte forta si au trait oameni care au savârsit fapte prevestitoare! Stau fata în fata doua lumi de interese diametral opuse: maghiara si româna. Cu toate mijloacele se cauta sa ne ispiteasca si sa ne cucereasca. De aceea, procesele verbale de sedinta ale "Societatii Petru Maior nu exprimau adevarul si amintirile erau cuprinse în cântece, poeme lirice si epice.

La noi provenienta studentilor era în mare majoritate rurala. Caminul cel mai modern era "Avram Iancu", care adapostea câte 50 studenti bursieri de la fiecare facultate si câte 25 solventi. Era întretinut de Ministerul Instructiunii. Caminul "V.Babes" era al studentilor medicinisti. Caminul "Casa învatatorilor" si "Caminul fetelor de învatatori" aveau bursieri si semibursieri si erau întretinute din fondurile Asociatiei învatatorilor. Societatea "Caritatea" venea în ajutorul studentimii prin sanatoriul "Colibita". Dadea ajutoare Reuniunea Femeilor Crestine. Asistenta medicala o dadea Universitatea în clinicile sale. Se acordau burse la Universitatea de la "Valenii de Munte". Se tinea legatura cu societatea "Astra" pentru culturalizarea masselor. Societatea sportiva era condusa de profesor dr. Metianu, dr. R.Boila, dr.Silviu Dragomir si dr. C.Tataru. Sportul universitar a dat rezultate frumoase. Viata Clujului e viata studenteasca care era dominata si de urmele trecutului, - ale orasului Napoca, "Reduta" în care s-a desfasurat procesul Memorandumului în 1894, pentru care "Liga culturala" din Bucuresti a organizat manifestatii de solidaritate. Gradina botanica, parcurile, gradinile, cimitirele amintesc de studiile facute în ele… unde învatam dupa cursuri si carti împrumutate (caci studentii de la Cluj – iarna sunt la facultati în seminarii, în laboratoare, la opera, iar vara, înainte de examene, prin gradina botanica, prin parcuri, pe dealuri, prin paduri, prin cimitire, - studiaza).

Anul 1934 a fost un an de viata universitara plin de multe evenimente. Amintim doar câteva: învatamântul farmaceutic a fost mutat la Bucuresti, Academia de Drept din Oradea a fost desfiintata si s-a contopit cu Facultatea de Drept din Cluj; s-au tiparit multe tratate si carti importante; au aparut reviste si periodice ca: Biospeologia, Mathematica, Dacoromania, "Revue de Transylvanie" de sub conducerea prof. Silviu Dragomir etc. În anul universitar 1933/34 – a fost declarat "Doctor honoris causa" prof. dr. G.Marinescu de la Universitatea Bucuresti, membru al Academiei Române si al altor Academii straine, neurolog si biolog; s-au

facut lucrari de arheologie la Sarmisegetuza; unii profesori au fost premiati de Academii straine si altii alesi membri corespondenti; în cadrul relatiilor internationale Universitatea din Cluj a primit vizita mai multor profesori straini si unii profesori au fost invitati sa conferentieze la Universitati din strainatate: în cadrul "Extensiunii universitare" s-au tinut conferinte în localitatile transilvanene si banatene. Viata studenteasca a decurs în întelegere cu autoritatile universitare. La 21 Februarie 1934, conducerea Universitatii a autorizat functionarea noului centru universitar "Petru Maior" – educatie stiintifica, profesionala, educatie cetateneasca si constiinta nationala.

În anul 1934 a fost încuviintat Congresul studentesc de la Baile Herculane, presedintele studentilor fiind Teodor Mociulschi, (rectorul Stefanescu Goanga a protestat, dar tinerea congresului n-a fost contramandata). Au fost aprobate statutele Societatilor pe facultati si cele 14 cercuri culturale studentesti pe regiuni, care propovaduiau cultura în massele populare, mentineau treaza constiinta nationala si faceau eforturi pentru sporirea buneistari. Cercul "George Cosbuc" a dat imnul studentesc de Iustin Iliesu si dr. Antonie Istrate (Sculati Români la lupta, bate ora). La Sibiu Ion Moga a conferentiat despre "Datoria tinerilor de dupa razboi", "Generatia veche si generatia noua". Cercul "Valea Târnavelor" a ridicat o placa comemorativa lui Axente Sever în comuna sa natala Frâna.

Asociatia "Les Pelerins de Roumanie" creata la Paris de Emm. de Martonne, împreuna cu H.Focillon si M.Rogues, întretine vie în adunari lunare amintirea tarii noastre… (nu este mentionata în nici o publicatie).

Rectorul Fl. Stefanescu Goanga spune ca: "dreptul fiecaruia de a se cultiva conform aptitudinilor sale trebue sa ramâna nestirbit" – dar nu este autorizata o asociatie nationala a studentilor Români uniti finantata de Mitropolia din Blaj, - întârzie tinerea unui congres al Uniunii nationale a studentilor crestini Români si protesteaza, comunicând protestul la Universitatile Bucuresti, Cernauti si Iasi. Totusi congresul se tine.

Congresul de la Craiova
(17 – 19 Aprilie 1935)

Acest congres studentesc a fost condus de înflacaratul Traian Cotiga. Comunitatea sufleteasca a fost unitara si omogena, - identitate de simtire, intuitii, cugete, criterii. S-au dat raspunsuri la toate întrebarile ce chinuesc studentimea. S-au adoptat hotarâri – pe puteri proprii ale studentimii si pe rezerva de constiinta a neamului. O doctrina nationalista "dreptate, pâine, pace, pentru Neamul românesc". Capitalul: trecutul luptelor studentesti; scopul: realizarea idealurilor; misiunea: a impune pe scena istoriei pe cei ce au luptat, suferit pentru cauza

nationala. Unica finalitate: nazuinta dârza a unui scop precis, - atitudinea hotarâta de realizare.

În 1916: eroism în fata mortii.

În 1935: eroism în fata vietii, - depasire, creatie, fecunditate, constructivism, efort si disciplina, coordonare si organizatie, ierarhie si iubire.

Omul român: -existenta severa, dura, eroica. Simtul eului colectiv si al binelui national, a trai si a muri pentru neam; lupta fatisa pentru o viata mai buna, extirparea slabiciunilor, a facilitatilor – linguseli, miselii, tranzactii, compromisuri, târgueli de constiinta, lichelism, resemnare.

Predestinat a învinge. Pentru aceasta: Spiritul de jertfa este esentialul. Cea mai formidabila arma "Propria noastra cenusa" – dupa cum scrie în articolul "Esentialul" I.Mota, animator si conducator al generatiei de la 1922, alaturi de Corneliu Zelea Codreanu (în "Cuvântul studentesc" din 17 Aprilie 1935).

Fapta – o chemare pentru o noua asezare. Constiinta ca neamul are o misiune în lume. Ideea vietii pentru o România noua, glia strabunilor, legatura cu trecutul, dinamizarea prezentului, pregatirea viitorului: Cer si pamânt. Mostenire: credinta si morala crestina.

Contra îmbogatirii, placerilor, intereselor personale, slujirii strainilor si pagubirii Românilor.

Întelepciunea populara din proverbe, povestiri, basme, cântece, poezie, hore – sa fie continuate nu uitate.

Motiunea Congresului de la Craiova.

Identificare cu crezul de lupta de la 1922, linia nationala si crestina, chemare istorica, o lume noua:

- alarmare: pericolul spiritual etnic, cultural, economic, politic al minoritatilor

- restaurarea Românilor în drepturile lor

- exemplul unei autoeducari severe si dure a firii românului

- stârpirea moravurilor straine, - o noua simtire românească.

Cere printre altele:

- masuri pentru apararea si propasirea institutiilor de promovare a culturii si economiei nationale – numerus clausus – Universitati, scoli, întreprinderi particulare si de stat si numerus nullus: Biserica, Scoala, Justitie, Armata si Economia rurala.

- masuri restrictive si legale împotriva curentelor sociale si spirituale destructive: comunismul, francmasoneria, sectele.

- proteguirea elementului românesc în Bucovina, Maramures, Banat, Tara Motilor, Macedonia, Valea Timocului, Banatul Jugoslav, Ucraina si de pretutindenea – Transnistria, Ungaria

- reciprocitate de tratament în toate tarile unde sunt Români si mai ales în privinta Bisericii si Scolii

- dreptate muncitorilor

- higiena si eugenie sociala

- proteguirea elementului românesc prin Constitutie

- ridicare regimului exceptional, stare de asediu, cenzura, care înabuse viata românească, fara ratiuni de stat

- contra calomniatorilor si tradatorilor stipendiati

- patrimoniul spiritual: toti cei care au muri si vor muri pentru cauza nationala

- autonomia organizatiilor studentesti

- reducerea taxelor universitare

- ameliorarea starii materiale: burse, camine, cantine

- interzicerea nostrificarii diplomelor straine

etc

Congresul de la Craiova afost impunator, demn, de folos. Depozit de cugetare, simtire, gândire, înfaptuire. Exemplar ca tinuta morala si intelectuala. Entuziasm, disciplina desavârsita – de fier - ,metodic, auster, loial. Constiinta misionara.

Problemele vitale ale neamului – fara erori si erezii.

“Generatia jertfei integrale pentru salvarea valorilor care salveaza”.

O orientare noua în duh si adevar a Neamului.

Amintirea celor cazuti.

Cinstirea conducatorilor spirituali.

Revizuirea constiintei morale.

Confruntare si verificare a realitatilor istoriei Românilor.

Formulare a imperativelor nationale.

“Restaurarea integrala a neamului românesc pe linia traditiei nationale si a configuratiei etnice si sufletesti unitare” (1922 – 1935).

La Congresul de la Craiova au participat si 100 de studenti clujeni. Fiind sanctionati medicinistii bucuresteni, medicinistii clujeni au declarat greva nelimitata. Senatul Universitar a hotarât ca celor care nu se vor prezenta la cursuri, sa nu li se semneze caetele de cursuri si sa nu fie admisi la examene. Consiliul interuniversitar hotaraste limitarea numarului studentilor în învatamântul universitar, fixându-se numarul maxim pentru anul I, înscrierea pe baza unui concurs de admitere, frecventarea obligatorie si exmatricularea celor care nu respecta; studentii care nu si-au luat examenele pe doi ani sa fie exmatriculati fara drept de înscriere la Universitatile din tara.

Fiecare student va da o declaratie pe cuvânt de onoare ca se va supune legilor si regulamentelor Universitatii.

În 1935/36 se respinge de catre Senatul Universitar cererea studentilor Evrei de a înfiinta “Asociatia generala a studentilor Evrei din Cluj”. Rectorul Fl.Stefanescu Goanga a fost numit Subsecretar de stat la Ministerul Instructiunii Publice, ocupându-se de organizarea si controlul Universitatilor si a scolilor de învatamânt superior. Este ales membru corespondent al Academiei Române si anunta reforma în învatamântul universitar. Universitatea sa-si reia rolul initial de cretie stiintifica obiectiva (îl schimbase?). Inflatia studentilor intrati invers proportional cu posibilitatile de predare (desi în 1935/36 fusesera înscrisi numai 3021 fata de 4300 din anul precedent) pentru ca multi se îndreptau spre Academia de Comert si Politehnica. Verificarea gestiunii asociatiilor studentesti, dizolvarea comitetelor tuturor societatilor studentesti. În Senatul Universitar dr. Iuliu Hatieganu a fost înlocuit de prof. dr. Iuliu Moldovan, Sextil Puscariu înlocuit cu Th. Capidan.

Congresul studentesc de la Târgu-Mures

În anul 1936 – între 3 si 5 Aprilie, are loc Congresul studentesc de la Tg. Mures.

Congresele studentesti pâna în 1935 au fost de orientare, o atitudine fata de curentele existente.

Congresul X de la Tg. Mures confrunta preocuparile cu propria-i constiinta si cu realitatile actuale românesti. El este cel mai important dintre congresele studentesti prin problematica pusa si prin marile personalitati care au luat parte la desfasurarea lui, studenti si luptatori încercati pentru cauza nationala, profesori, intelectuali si carturari de elita.

Au avut loc examene interioare, revizuiri, transformari sufletesti; confruntari cu noi însine si cu dusmanii nostri – masurarea spiritului de jertfa – puterea de credinta în Dumnezeu si în adevarurile de viata ale neamului; vrednicia de participare la lupta; adâncire a crezurilor Românismului în propria noastra constiinta.

Biserica – alaturare între Biserica si tineret. Biserica si neam.

- Biserica si neamul împreuna.

- Biserica lovita de pozitivism, ateism, pagânism.

- renasterea credintei

Tineretul – nevoia permanenta a omului credincios de a trai viata religioasa
- schimbare de perspective sufletesti

- contra satisfactiilor materiale egoiste

- o perspectiva spre eternitate

- credinta într-o viata viitoare

- contra dezordinei morale pentru o înnoire a spiritului

În acea perioada lumea era:

Moscova bolsevica

Spania republicana

Franta lui Leon Blum

Geneva – Liga Natiunilor

Partidele politice în România

Tineretul român – unitate de ideal, unitate de atitudini

- împotriva falsului intelectual

- ordine, disciplina, competenta

În trecut: reorganizarea studentimii

refixarea idealurilor

La Tg. Mures: constructivism practic, coborîrea, reflectarea în sine

Cercetare interioara:

cunoastere de sine

formarea caracterelor

- unitatea neamului, omenie

- solidaritatea sufleteasca a studentilor, atitudinea spirituala, problema profesionala

A cui e România
Ce poate România

Unde începe fiinta spirituala a natiunii

Imperialismul nostru

Alte probleme discutate la Congres:

- ghiftuire si destrabalare

- rascoale taranesti

- un stat neîntregit condus de o patura înstrainata de neam, aliata cu veneticii pentru secatuirea tarii

- partidele politice: intrigi, târg de constiinte, patimi si bani

- razboiul fara pregatire, dar având epopee

Dupa pace: lupte de partid, straini asupritori, vânduti si înstrainati, poporul sub straini

afacerea Skoda[9]

dezbinare

Tineretul de pretutindeni s-a ridicat neîntinat

- întoarcerea la izvoare: Eminescu si pilda luptatorului

- drumul mântuirii gasit

- ideea cardinala pentru care trebue sa traesti: sa mântuim neamul românesc de sub apasarea strainilor si înstrainatilor

- regresiune teritoriala, regresiune demografica, regresiune economica

Românii care se mai simt Români au fost chemati la unificarea sufleteasca, sa vindece rana dezbinarilor

Conducatorul Congresului Studentesc de la Tg. Mures din 1936 a fost Gh.Furdui, - o figura unica de luptator iluminat de credinta în Dumnezeu si în salvarea Neamului. Studentii de la Tg. Mures n-au plecat sa lupte, au plecat sa moara ca sa marturiseasca.

- Rupere de tot ce ti-e mai drag – pentru ideal

- marturisirea – cu ultimul sacrificiu al credintei în Dumnezeu al spiritului românesc

- fapta deschizatoare de drumuri în istoria Românilor

- fixarea unui nou orizont pentru România

- duhul marilor rupturi de lumea veche

- iubire pentru neam si Hristos

- descatusat de patimile pamântesti

- o noua omenie româneasca, o alta tara

În legatura cu viata studenteasca din perioada 1922 – 1938, când a intervenit cruda dictatura regala, trebue mentionat ca, dupa momentul hotarâtor al constiintei românesti în care s-a afirmat marea generatie de la 1922 – a urmat înfiintarea si consolidare Miscarii care a creat curentul 1922. Conducatorii ei în frunte cu Corneliu Zelea Codreanu si Ion Mota, urmati de aceea care au înteles "duhul marilor rupturi de lumea veche", - organizând Miscarea legionara, au avut piloni adânci în studentime. Astfel, dupa 1930 –1933, toti conducatorii studentimii române faceau parte din Miscarea legionara. Crezul studentimii era acela al Miscarii legionare: Hristos, - neamul românesc. Numai asa se explica marile realizari de la ultimele Congrese: 1934 – Herculane, 1935 – Craiova si mai ales 1936 – Tg. Mures, atât pe plan ideologic – conceptie de înalta spiritualitate si morala cât si ordinea si disciplina desavârsita în care au decurs. Ca dovada este furia dusmanilor, care prin intrigi politicianiste si presa, nu conteneau sa le atace. Ajunsese slogan: "dezordinile de la Tg. Mures", tocmai pentru ca dusmanii se speriasera de ordinea absoluta care a domnit. Ca raspuns, studentimea a publicat un album mare, frumos editat, intitulat "Dezordinile de la Tg. Mures"(între ghilimele), cu multe si frumoase fotografii luate pe strazile principale, unde defilasera coloanele de studenti, într-o tinuta impecabila si ordine militara, înconjurati de populatia care-i aclama.(N.n)

În anul 1935/36 activitatea Universitatii din Cluj continua sa fie intensa. În cadrul relatiilor internationale si interuniversitare se primesc profesori straini si se trimit profesori clujeni. Vine Emm.de Martonne – profesor la Sorbona, R?ne Jeanelle – care a fost la Universitatea Clujeana, Louis le Far – de la Facultatea de Drept din Paris. Extensiunea universitara tine 21 de conferinte.

La 1 Mai 1937 are loc un atentat împotriva rectorului Universitatii din Iasi, prof. Traian Bratu – suspendarea cursurilor la toate universitatile. Masuri: exmatricularea tuturor studentilor care nu aveau situatia examenelor în regula timp de doi ani; caminele studentesti trebuiau curatate de elementele turbulente, societatile studentesti purificate. Studentii sunt înlocuiti la conducerea caminelor si cantinelor fundatiilor confesionale si particulare. Cantina studenteasca se muta la Caminul "Victor Babes", de unde trebue sa plece societatea studentilor în medicina. Dupa cum era de asteptat, a fost ales rector Fl.Stefanescu-Goanga.

În 1937/38 sunt eliminati si exmatriculati doi studenti (Tiberiu Veres si Barbosu Grigore) de la Facultatea de Drept, care nu s-au supus dispozitiilor rectorului. Studentilor le este interzis sa faca parte din partidele politice si asociatii politice si sa participe la actiuni si manifestari cu caracter politic. Angajamentul de onoare nerespectat atrage dupa sine exmatricularea. Plecarea din camin înainte de 22 Decembrie atrage pierderea bursei si a dreptului la camin. Eliminarea se va pronunta de rectorul Universitatii.

În Decembrie 1937 Partidul de guvernamânt Gh.Tatarascu – liberal, cade în alegeri. Regele aduce la guvern pe Oct.Goga, care obtinuse numai 9,2% din totalul voturilor. La 10 februarie 1938 se instituie dictatura regala. Corneliu Codreanu este arestat si asasinat în noaptea de 29-30 Noiembrie 1938.

Sperantele întregului neam românesc sunt curmate. Conducatorii de la putere nu tin seama de durerea si dezorientarea studentimii, ale carei vise de a zidi o România a Românilor, ascultatoare de Dumnezeu, se vedeau spulberate prin asasinarea Capitanului destinelor ei, ci – Rectorul Universitatii din Cluj reaminteste ca menirea Universitatii este doar activitatea stiintifica creatoare… De viitorul Neamului si tarii sa se ocupe deci dusmanii, pentru a-l putea nimici. Nu era de fapt singurul act prin care Rectorul Fl.Stefanescu-Goanga se dovedea un militant împotriva intereselor românesti.

În anul 1938/39 au avut loc alte framântari în Universitate si în studentime, pe tema congreselor studentesti, a revendicarilor studentesti si a unui regim restrictiv aplicat studentilor.

La 28 Noiembrie 1938 s-a încercat un atentat împotriva rectorului Fl.Stefanescu-Goanga, care s-a soldat cu condamnari la moarte prin împuscare, cu condamnari la munca silnica. (Senatul Universitar facuse la 15 Oct. 1938 o analiza daca si cum s-au îndeplinit prevederile Regulamentului cu privire la exmatriculari).

Rectorul, pitestean de origine, a trait pâna în anul 1958.

Dupa Dictatul de la Viena – 30 August 1940 - Universitatea din Cluj a fost evacuata la Sibiu cu tot ce era creatie românească. Cursurile s-au deschis la 10 Noiembrie 1940. Rector al

Universitatii era Sextil Puscariu, care a prezidat ultimul Senat Universitar la 14 Decembrie 1940 si apoi a fost numit director al Institutului român din Berlin.

Prorectorul Ion Dragoi conducea Universitatea si repeta exemplul rectorului dr. Iacob Iacobovici din 1922/23. Dupa moartea lui - 23 Mai 1941 – a fost însarcinat ca rector dr. Iuliu Hatieganu.

La 11 Octombrie 1944 a fost eliberat Clujul. Universitatea a serbat ziua.

Universitatea din Cluj, prin progresul stiintific realizat si prin organizarea ei sta la nivelul oricarei universitati straine. Facultatile ei si-au câstigat un renume mondial. Se cuvine sa citam pe primul Secretar general al Universitatii dr. Stefan Jarda, mort la 4 Martie 1927, caruia, de la 1 Iunie 1927 i-a urmat dr. Constantin Jurcan, la fel de destoinic, cunoscut prin marea lui putere de munca si prin obiectivitatea sa, pensionat la 1 Aprilie 1937, caruia i-a luat locul Ion Vatasescu, care a contribuit mult la misiunea Universitatii, la organizarea si functionarea ei.

Despre viata studenteasca din timpul studentiei mele sunt multe lucruri importante si interesante de spus. Spatiul din aceasta autobiografie nu permite. Ar trebui o lucrare separata pentru a prezenta orientarea generala a studentimii care, desi era aceeasi în toata tara, diferea dupa Centrul Universitar.

Consideratii asupra Universitãtii

Incontestabil Universitatea din Cluj a fost o înalta scoala de cultura românească. A avut fericirea de a se fi numarat printre ctitorii ei savanti Români de renume mondial ca: Victor Babes, Vasile Pârvan. Un corp profesoral select cu exceptionala pregatire la toate facultatile, "doctori honoris causa", punct de sprijin pentru cultura transilvana si profesori de onoare. Ce se mostenise de la Unguri nu corespundea stiintei moderne, de aceea s-au creat catedre si institute noi, societati stiintifice, s-au construit cladiri. S-a realizat o unificare. Linia pe care s-a mers în general a fost: a nu sacrifica fondul de dragul formei, a respecta traditia si nu moda, a urmari fenomenele în evolutia lor istorica. S-au creat biblioteci, camine studentesti, cluburi sportive, fundatii (V.Pârvan, dr. Ioan Scurtu, T.Cioflec) .

Societatea românească n-a cunoscut însa linistea necesara cristalizarii fenomenului cultural si îndeplinirii misiunii si functiunilor Universitatii. Actiunile revizioniste - pe plan extern si intern între 1933 si 1939 -, Dictatul de la Viena din 1940 si refugiul Universitatii la Sibiu si Timisoara, revenirea la Cluj în 1944 si evenimentele de dupa aceasta, au provocat tulburari, curente de idei si influente asupra orientarii si atmosferei. S-au înregistrat si unele repercusiuni din perioada în care Universitatea fusese numai un vis. Toate aceste au diminuat din forta ei de calauza a vietii spirituale românesti.

S-au adaugat apoi imixtiuni, de toate naturile, care au daunat structurarii si unitatii sale.

Universitatea cunoaste dramatismul procesului de educatie – ale carei probleme ne privesc pe toti Românii, dar din care educatorul este eliminat sau scos la periferie; atrofierea respectului studentilor fiind o contrapondere pentru influenta profesorului – membru al societatii, rob al trasaturilor caracteristice acesteia: tendinta spre înavutire, parvenitism, arivism, drepturi personale, primat al carierei prin politica, nu prin specializarea gândirii si interdisciplinei, prin spiritul de sinteza, autenticitatea contributiilor. Centru de greutate sta în interesele personale si nu în telurile si idealurile nationale.

În toate momentele critice, Universitatea a avut parte totusi de personalitati care i-au definit si aparat misiunea si functiunile ei, prestigiul ei de institutie de înalta cultura, cu toate caracteristicile permanente, departe de ceeace este trecator si decadent. Universitatea si-a însusit cuvântul Regelui Ferdinand I, propunerile si linia trasata de V.Pârvan prin lectia inaugurala "Datoria vietii noastre". La acestia s-a adaugat primul rector al Universitatii, profesorul Sextil Puscariu si profesorul dr. Iuliu Hatieganu, care au rezolvat probleme grave, privind pe educatori si studenti, în momentul în care profesorul se eschiva si se elimina din procesul de educatie si studentul nu participa, respectul lui pentru profesor fiind diminuat sau chiar atrofiat. Tendinta de înavutire si parvenitism pe cale politica a profesorului, strain de idealul national si de obligatia unei autentice contributii, ducea la înstrainarea totala, chiar la ostilitatea studentului. Aceasta prapastie între conducatori, (care luau masuri de mâna forte, chiar si în afara Universitatii) si condusi, care-si cautau sprijin în afara Universitatii, ducea la destramarea rosturilor si atributiilor acesteia. Conflictul a durat ani în sir si substratul lor crestea continuu! Raul era nativ, nu din oportunism si deznodamântul dramatic! A fost încalcata flagrant autonomia universitara, nesocotite legile obisnuite ale vietii, legea învatamântului superior a fost formulata, reformulata si reformata dupa interese.

Alexandru Popsor – student

Din Universitatea din Cluj m-am ales cu cunostinte acumulate si asimilate din domeniul profesional, dar si din al culturii generale, obiceiul studentilor fiind acela de a frecventa si cursuri de la alte facultati în orele "ferestre" . Rezultatul acestor stradanii erau sinteze ale confruntarilor cu lectura revistelor si cartilor publicate, din setea de a cunoaste cât mai mult. În Universitate exista o atmosfera care te învalue. Te simti într-un templu al culturii, care te ridica deasupra cotidianului, a efemerului, a neîntelegerilor si vrajmasiilor de fiecare zi. Te îndeparteaza de inertie, de rutina, ori de câte ori întâlnesti emulatii cinstite, într-o lume a înnoirilor permanente si a evolutiei cu repeziciuni fulgeratoare. Am cunoscut ctitorii Universitatii, personalitatile reprezentative si viata studenteasca. Strain de hedonism, ca si de

utilitarism, întotdeauna am urmarit idei care sa ma ajute sa servesc idealul national – în care m-am nascut, sub imperiul caruia am crescut si mi-am facut studiile.

Universitatea m-a ajutat sa-mi definesc o conceptie despre lume si viata, sa-mi valorific instruirea si educatia într-un stil personal de existenta, a servi cauza culturii române. Mi-a dat constiinta scopurilor urmarite, a datoriilor de îndeplinit, pentru înnobilarea omului si a comunitatii nationale, pentru ridicarea la înaltimea imperativelor permanente românesti.

Din Universitate am fost legat în primul rând de profesorii mei de la Facultate de Drept. Cred ca n-a fost nici unul dintre ei sa nu stie ca sunt fiu de taran, fidel origini mele, de care niciodata nu mi-a fost rusine si nici nu m-am lepadat. Taranul a fost un muncitor aprig al pamântului, n-a dispretuit jugul muncii si nici modestele ei roade. Profesorii de la Drept au fost întotdeauna obiectivi în aprecierea stiintei si muncii lor în a ne învata si examina, a acordarii calificativelor. Cât de mult ne stimulau sa ne însusim spiritul stiintific si învatatura! Îi vad acum, dupa ani, cum am aparut eu în viata lor si cum au aparut ei în lumina constiintei mele, cum se straduiau sa-mi îmbogateasca cultura, ca s-o pot folosi.

Îi vad apoi, retragându-se din viata, pe cai si în timp necunoscut, cucerindu-si în amintirea fostilor lor studenti un loc, prin întreg patrimoniul stiintific, cultural, national, pe care l-au lasat în urma lor! N-am vorbit despre toti profesorii mei din lipsa de spatiu. Ei cu totii au cautat sa ma sprijine sa ma realizez complet si sa promovez interesele superioare ale Tarii si ale Neamului.

Profesorul nostru Nicolae Sulica, în studiul sau "Principii pedagogice ale lui Rabindranath Tagore si Scoala de la Santimkatan" si în clasa, vorbindu-ne despre M.Eminescu a insistat adesea asupra culturii si civilizatiei indiene. În timp si-a dezvoltat studiul sau despre R.Tagore, care ne-a vizitat tara în anul 1926. Atunci R.Tagore a dat un autograf: "O, prietenie! Tu mi-ai apropiat tari îndepartate si strainii mi i-ai facut frati! Datorita tie, multime de necunoscuti au venit sa ma cunoasca si-am gasit adaposturi prin atâtea straine meleaguri." Tagore, atunci când se apropia de 40 de ani, a deschis o scoala în Bengal. Nimeni nu se astepta, pentru ca cea mai mare parte a vietii si-a petrecut-o facând versuri. El era poet, gânditor, scriitor, om de cultura, care întindea punti din Rasarit spre Apus. Scoala lui se baza pe experienta lui de viata scolara. Scolarii si profesorii traesc împreuna în natura si au aceleasi îndeletniciri. În natura exista iubire. Omul poate trai, spera, munci, într-un spatiu plin de iubire. În India, scoala si viata sunt unite . "Iubirea si actiunea, sustine el, sunt singurele mijloace prin care omul poate atinge cunoasterea perfecta, care nu este pedantismul, ci întelepciunea." Scolarii sa traiasca într-o lume în care firul conducator este iubirea.

Si atunci când eram departe de Universitate, - când aerul, apa, hrana se strecurau printre jaluzele si vizeta, cuvintele se dramuiau si eforturile se economiseau; sau, când vietuiam într-o

lume fara cer, cu fronturi pe orizontala si orizonturi pe verticala, - ancora în fata primejdiilor era hrana pentru trup si pentru suflet pe care am primit-o de la mama, care mi-a facut cel mai mare dar: viata, si cea mai puternica ocrotire: iubirea ei! Cultura, în sensul apropierii de cer – sub cerime – si cultura în sens de patrimoniu spiritual national-universal, din Universitate, deschizatoare de drumuri pentru realizarea omului românesc si a idealurilor lui si cultura în sensul de realizare de sine, aratat de Tagore si de alte scoli ca a lui, formate în jurul unor personalitati reprezentative, - mi-au dat sete, putere si iubire de viata! – Oricare au fost pericolele, încercarile si substratul lor! Si au fost multe si mari!

În minte am avut si alte exemple ale altor scoli ca Mahatma Gandhi – desavârsire personala prin lupta si biruinta politica, lupta pentru adevar. Toate gândurile sale, scrierile, luptele si "posturile" – grevele – strabatute de un singur ideal: eliberarea Indiei. Apostolul, conducatorul si martirul poporului indian. Ce sa-nvat de la el? Totul.

Scoala rusa – Dostoevski si Lev Tolstoi – neobisnuita lepadare de sine, dupa învâtatura crestina. Marc-Aureliu spunea ca daca asezi faptele bune una lânga alta asa de strâns ca sa nu mai ramâna nici un loc liber, traesti o viata fericita. Fa bine prietenilor tai, ca ei sa te iubeasca si mai mult. Fa bine dusmanilor tai, ca odata ei sa devina prietenii tai. Daca vorbesti dusmanilor tai, gândeste ca va veni o zi în care ei vor deveni prietenii tai. Pune fata-n fata legile acestei lumi cu legile lui Dumnezeu.

Scoala lui Mustafa Kemal, a lui Confucius, R.W.Emerson, Göethe – omul care, dupa cum spunea cineva, s-a realizat dupa dimensiunile fiintei lui din fiecare moment, complet, Keiserling – care a urmarit autorealizarea – prin care putea vedea orice fenomen din punctul de vedere al lui Dumnezeu; scoala franceza, germana, italiana, daneza – cu Kirkegaard – parintele existentialismului. Someaza pe om sa aleaga si sa devina raspunzator de sine însusi. Scoala engleza: Shakespeare, Carlyle, Ruskin, Dikens, Kipling etc. – Universul lui Shakespeare – un univers de visare; Einstein, Mme Curie etc.

Un personaj de legendã la Târgu - Mures

NAE IONESCU [10]

În amintirea sotiei tale si ca o sugestie pentru tine ti-am dat cartea "Octav Onicescu – Memorii" care, pe lânga prezentarea obiectiva a vietii si activitatii sale în mediul familial si social în care a trait, prezinta personalitatile reprezentative, evenimentele si realitatile epocii respective si mai ales factorii determinanti ai culturii românesti din vremea lui. Recitind cartea mi-a venit ideea ca ar fi mai bine sa-ti scrii memoriile decât un roman autobiografic. Ceea ce se poate face într-un roman, adica, cum spunea M. Sebastian, "a surprinde mersul lucrurilor în adânc, a descoperi legaturile dintre oameni, dintre persongii, destinul si chemarea lor",

esentialul din gând si din viata se poate cuprinde si în memorii. Au facut-o multi si cu succes, mai ales Dan Radulescu si C.C.Giurescu. Pentru tine, ca matematician si condeier nu-i nevoie sa ti-l prezint pe profesorul universitar emerit Octav Onicescu – academician, detinator al premiului de stat, creatorul scolii românesti de calculul probabilitatilor, descoperitor si în alte domenii ale matematicii si ale mecanicii. Nu e nevoie sa ti-l prezint eu, fiindca o face el, dar numai partial si cu multa modestie.

În ampla noastra discutie ne-am oprit asupra a doua personalitati de seama ale culturii si vietii românesti, despre care vorbeste cu multa dragoste si pretuire, admiratie chiar, O. Onicescu în memoriile sale: preofesorul universitar Nae Ionescu si Mircea Vulcanescu, doua energii creatoare care, prin ideile, temele si viziunea lor au hranit intelectualitatea interbelica si i-au sporit spiritul si pe care vremea i-a îngropat cu totul… Nae Ionescu a fost "ceva de nepereche, de fara egal, de singular, de legendar", în viata fiind, totusi în legenda. Mândria cu care-i spune "prietenul meu", deferenta si admiratia cu care vorbeste O. Onicescu despre el, cu masura si rigoarea matematicianului, sporeste aceasta legenda si o fundamenteaza… Deschizator de orizonturi noi, semanator de idei cu darnicie, fara nici o avaritie si teama ca altii îsi vor însusi ideile sale originale fara s-o marturiseasca, initiator al unui alt mod de a întelege fenomenele si a le expune – întotdeauna organic si pe linie de crestere si de continuitate – Nae Ionescu a creat o familie spirituala la Universitatea din Bucuresti si în societatea românească prin meteda sa socratica, acadenmica în sensul antic al cuvântului. Numele sau, dupa cum spunea Mircea Eliade în "… Si un cuvânt al editorului" la "Roza vânturilor" (aparuta la "Cultura Nationala", Bucuresti) "s-a întins de-a lungul tarii transfigurat de mit sau însângerat de veninul magnific al urii".

Putini barbati se pot mândri ca au fost cinstiti cu atâta ura câta a adunat gândul si fapta profesorului Nae Ionescu… taria de poveste a acestui om care de cinsprezece ani preface si cladeste o tara… Studentii care-i urmaresc lectiile alcatuiesc, laolalta, o mare comunitate de dragoste si gândire si numai pentru aceasta comunitate folosesc la ceva cursurile litografiate, doar pentru folosul acelora care l-au auzit, care au stat de vorba cu el, sunt scheme mnemonice, pentru orientarea într-o lunga conversatie avuta acum un an sau acum cinci ani… În loc de a face "elevi", el si-a facut prieteni si colaboratori de toate vârstele … de aceea fostii "elevi" ai lui Nae Ionescu sunt atât de personali, atât de rotunjiti sufleteste, chiar atât de deosebiti între ei. Toti au câteva note comune: "realisti, antioratorici, antidemocratici. Dar ce deosebire între un Mircea Vulcanescu bunaoara si un Emil Cioran, între un Gheorghe Racoveanu si Mihail Sebastian!"

Am avut marea cinste si bucuruie a studentiei mele de a-l fi cunoscut, de a fi stat de vorba câteva ceasuri între patru ochi cu el, a-i fi ascultat o conferinta unica despre "Ardealul în politica românească", la Târgu Mures. Au paritcipat toate categoriile de intelectuali – scriitori,

gazetari, corespondenti ai diferitelor ziare, profesori, filozofi, oameni politici, tineri si batrâni reprezentând cele mai opuse pozitii culturale, politice si de generatii.

Desi tânar, sta pe scaun la masa, ca la catedra. S-a odihnit o clipa. Atât cât s-a facut o tacere absoluta în sala în care ajunsesem tot câte doi pe-un loc. Nu s-a mai auzit o miscare. Fiecare am ramas în pozitia în care ne-a surprins primul lui cuvânt, pâna la ultimul. Timp dde o ora. Încremeniseram ca stalagmitele în tacerea unei pesteri, asemenea credinciosilor dintr-una din catedralele Frantei eternizate de Rodin. O frunte înalta, o fata framântata de zbuciumul permanent al gândului, un nas acvilin propriu, ochi verzui si sfredelitori, care-si luau zborul de sub genele bogate si sprâncenele stufoase si razvratite – care erau numai ale lui – te urmareau, te cucereau, te subjugau si te obligau la o conversatie neîntrerupta cu el. Îsi alegeau ochii cei mai vii, mai adânci si le punea întrebari, astepta întrebari si raspunsuri.

Dupa conferinta a urmat o convorbire de vreo doua ore în sala de primire a Primariei cu oficialitati, prieteni, cunoscuti, gazetari, reprezentanti ai societatilor culturale. Eu condusesem la el pe un profesor care-i fusese student. Acesta era ultimul care parasea sala. Fusese retinut mai mult. Probabil îsi amintea despre el mai bine. Mie mi-a barat iesirea cu bratul si, dupa ce a închis usa în urma celora ce plecasera, a început cu un ropot de întrebari sonda, ca si cum as fi fost unul dintre studentii lui apropiati.

A continuat creionând portretul unor oameni, recapitulând evenimente, înfatisând situatii. Conversatia – care era de fapt o expunere a problematicii vremii – a fost colorata de intreventiile lui personale si de o multime de amintiri. Se risipeau nedumeririle, dispareau îndoielile, cadeau erori, se îndepartau idei împrumutate de la altii. O razvratire împotriva a tot ce a crescut strâmb în fiinta si în jurul tau, împotriva oprelistilor de a te dezvolta potrivit aptitudinilor si aspiratiilor tale.

Mi-a dat certitudini si sperante. Tariile depasirii si lepadarii de sine, a desprinderii din imediat si a proiectarii într-un viitor ce se pregatea în adâncuri, o întoarcere la tine însuti si la ai tai, cei din perspectiva – cresteau în prezenta si sub farmecul cuvântului si personalitatii celui ce era exponentul tehnicei nelinistirii în filozofia românească. Un paradox al celui ce cultiva prin excelenta paradoxul, dislocând oameni si evenimente.

Poate cei veniti sa-l conduca la Sala mica a Palatului Cultural nu ma mai recunoscusera..Si mie mi se parea ca sunt si am ramas altul.

Dupa conferinta s-a tinut o agapa literara la masa ce s-a dat în onoarea lui la restaurantul din Subsolul Palatului Cultural.În afara oficialitatilor, a reprezentantilor societatilor culturale, ziarelor, revistelor, au fost cei mai de seama intelectuali ai orasului.Multi venisera si din alte parti.Atunci si acolo i-am cunoscut pe Domnita si Vania Gherghinescu- " Gherghinestii " cum le spune azi toata lumea.

Înainte de a ne aseza la masa i-au fost prezentati cei invitati la agapa. Conferentiarul, dupa ce-si terminase magistrala lui expunere, coborând scarile spre restaurant, le spuse Gherghinestilor: "Ei, v-am raspuns la toate întrebarile? Am staruit destul la cererea voastra? Ati mai ramas cu vreo nelamurire?" Considera conferinta o convorbire fireasca cu piscurile literare ale salii, cu ascultatorii care au ochii cei mai vii, mai stralucitori, cu figurile cele mai expresive, cu inimile cele mai sensibile si mai ales cu mintile cele mai agere si receptive.

La masa, subiectul conferintei a fost extins. S-a trecut si la alte functiuni ale Ardealului, în afara celei politice, facându-se numeroase incursiuni în trecut si definiri ale pozitiilor contemporane.

Profesorul, elegant în vesminte – o adevarata podoaba – în tinuta sa plina de demnitate, în miscari, fara gesturi, fara figuri de stil. O imobilitate care te obliga sa urmaresti ideea, înlantuirea logica si concluzia, o data cu puterea fascinanta a privirii si cu vraja gândului sau ce te cuprindea. Nu lasa sa-ti rataceasca gândul. Nu-ti da nici o clipa de absenta, pasivitate, indiferenta. Te transforma într-un luptator pentru ideile si sentimentele sale care colorau totul cu o caldura pura, intelectuala, ce încalzea. Conferinta era o batalie nu numai pentru el, ci si pentru tine. Din izbânda în izbânda trebuia sa te înalti la lumea lui de idei, sa cresti odata cu ele, sa te regasesti în prezenta lui si a le face biruitoare odata cu concluzia. Simteai ca ceva s-a clarificat, format, desavârsit, în tine. Aceasta era singura libertate pe care ti-o lasa. Era rodul personal al întrebarilor pe care le-ai pus. Elementul de permanenta si continuitate. Ca urmare a faptului ca vorbea liber, fara note, clar, simplu, neted si ca vocea sa avea un timbru aparte. Participai la tulburatorul proces al facerii pe loc a conferintei. Atunci se nastea gândul si stringenta logica îi construia edificiul.

Simplitatea, omogenitatea, organicitatea si unitatea au fost nu numai expresia cuvântului sau vorbit sau scris ci si ale întregii sale vieti, a tuturor manifestarilor lui. A fost omul care a împartit în doua istoria filosofiei, a culturii si a politicii românesti. Se poate vorbi de o perioada pâna la el si de la el încoace. Virtualitatile creatiei sale au ramas infinite prin geniul spiritului sau, chiar de contemporaneitatea se face ca-l uita si-l înconjoara, utilizând, pe ascuns, întreaga istorie scrisa sau nescrisa a experientelor sale. Au cautat sa îngroape totul, pâna si viata lui, fiindca a fost stapân pe sine si refractar oricaror tranzactii, riscând drastice conditii de existenta, cum mi-a povestit atunci si grave consecinte dupa cum istoriseste. Oscar Lemnaru, care i-a audiat cursurile fara sa-i fie student. "Iesise tocmai din închisoare… În 1940 l-am întrebat ce are de gând sa faca; mi-a raspuns ca ar pleca undeva pe tarmul Mediteranei. «As pleca în Grecia, dar am auzit ca acolo oamenii politici mor de boala de inima, se amesteca probabil altii în destinul lor.» Peste câteva luni, Nae Ionescu a murit chiar de boala de inima fara sa mai fi facut pentru atâta lucru un drum pâna pe tarmul Marii Mediterane". Venise din lagarul de la Ciuc. O. Lemnaru relateaza si el zvonul retinut de O. Onicescu "ca Nae Ionescu

venise din Germania fara a putea arata certificatul de doctor în folozofie. Motru îi daduse catedra pe încredere". (dupa O.L.) La curs a fost înconjurat de studenti care l-au aplaudat pe Nae Ionescu. Acesta îi opri, zicând: "Daca aplauzele domniilor voastre vor sa spuna ca eu sunt simpatic, va multumesc, dar daca ele înseamneaza solidaritatea cu mine, într-o chestiune care ma priveste personal, atunci nu va permit sa ma aplaudati, pentru ca eu nu am nevoie de ajutorul nimanui. Sa stiti ca sunt linistit, pentru ca nu s-a nascut om, în lume, care sa ma calce pe mine pe coada". (O.L.) Într-adevar, în toate actele si manifestarile sale de om, de profesor, de conferentiar, de gânditor, de gazetar, de scriitor (a scris prefete la carti, articole si studii în Predania si Vestitorii) s-a dovedit a fi omul stapân pe sine, a stiut stapâni. "Nu a stapâni, desigur, ca un tiran, adica punând multimile sub jugul inspiratiei tale fanteziste si sub nevoile ambitiei tale uscate de stapânire" – cum spunea el. El era linistit, pentru ca avea teza de doctorat. A scris-o în 1916 si a sustinut-o în primavara lui 1919 la München. Din pricina lipsei hârtiei, Universitatea germana scutea pe candidati de obligata tiparirii. Acelasi lucru s-a întâmplat cu teza mea de doctorat la Universitatea din Cluj, pe care, citind-o, prof. Dr. Teodor Munteanu a spus ca, revizuita, e publicabila. P.Comarnescu si-a publicat târziu teza sa sustinuta în America. Teza lui Nae Ionescu Die Logistik ab Versuch einer neuen Begründung der Mathematik a fost publicata în 1944 la Bucovina, I.E.Toroutiu în culegerea Izvoare de filosofie vol II, 1943, de editorii C.Floru, C.Noica si Mircea Vulcanescu.

Lectia de deschidere a lui Nae Ionescu " Functiunea epistemologica a iubirii" tinuta în 1919 la Universitatea din Bucuresti, unde fusese numit asistent din îndemnul prof. dr. Radulescu-Motru, a fost publicata de catre aceiasi editori, în aceiasi culegere de studii si texte , Izvoare de filosofie din 1942. Teza lui Nae Ionescu a dovedit mari calitati de stil, în germana si în româna, "maximum de gând în minimum de cuvinte" - în vorbit si în scris si puteri sufltesti care leaga, de la început, pe filozoful culturii de arta.

Prin lucrarile sale, prin mediul cultural creat la Universitatea bucuresteana, prin fostii sai studenti - Mircea Eliade, Mircea Vulcanescu, Constantin Noica, Emil Cioran – s-a facut cunoscut în întreaga lume. Îsi câstigase demult un renume mondial publicând în Ideea europeana un articol continând obiectiuni la ceeace sustinea Einstein – care i-a raspuns ca regreta ca studiul n-a fost scris într-o limba de circulatie mondiala. Nae Ionescu s-a mai facut cunoscut si prin prefata scrisa la romanul "De doua mii de ani " a lui M. Sebastian.

"M. Sebastian, în romanul sau «De doua mii de ani» pune în discutie problema iudaismului, suferinta Evreilor din Diaspora, idisismul, sionismul, asimilismul. La aceate chestiuni raspunde si dl. prof. Nae Ionescu în prefata sa, deplasând problema de pe tarâmul rasial, confesional istoric (al interferentei între om si loc), pe acela teologic. Dupa dl. Nae Ionescu, Evreii sufar din motive religioase deoarece si-au îndeplinit menirea de a darui omenirii pe Messia dar… nu L-au recunoscut, ci-L asteapta mereu fara folos" – scrie Serban Cioculescu în articolul

“Realitatea interferentei dintre om si loc”. Problema iudaica este actualizata de miscarile antisemite - care servesc drept cadru povestirii romanului.

Prin interferenta dintre om si loc, romanul sustine teza asimilismului. O teza pe care o sustine si Julian Huxley în cartea citata deja: “ Problema evreeasca este mai mult o problema de cultura decât una de rasa. Evreii nu mai sunt o rasa determinata net ca Germanii sau Englezii. Evreii din Biblie erau de origini amestecate. În timpul raspândirii lor, ei s-au amestecat cu populatiile în mijlocul carora traiau… comunitatile Evreiesti au sfârsit prin a avea un anumit numar de trasaturi de asemanare cu populatia locala.Ceeace Evreii au pastrat si si-au transmis nu sunt însusiri rasiale ci traditii religioase si sociale. […] Evreii nu alcatuiesc o rasa, ci o societate care are o puternica temelie religioasa si traditii istorice particulare”.

Edmont Fleg în “Antologie Juive” (G.Crès, Paris 1923) arata ca “Israel a strabatut toate timpurile si toate popoarele; a vorbit toate limbile, a legat fara încetare la istoria sa, istoria omenirii, […] n-a despartit niciodata complet în preocuparile sale: religiosul de profan, moralul de sacru; a lasat lumii Biblia si Talmudul… Dumnezeu nu i-a împrastiat pe Israliti decât pentru a raspândi credintele lor în mijlocul natiunilor… Ceeace va deosebi epoca mesianica de timpurile actuale, este eliberarea natiunilor. Mântuirea lumii devine telul istoriei…Israel trebue sa sufere pentru a regenera omenirea si a converti toti oamenii la credinta în Dumnezeul unic. Messia îi ocroteste pe ai sai si îi distruge pe dusmanii lor… Crestinii socotesc fagaduintele mesianice ca împlinite. Evreii vor continua sa astepte, sa spere în era pacii universale… Domnia mesianica este tinta ultima a evolutiei morale a omenirii…” Deci poporul Evreiesc est cel mai aprig conservator al traditiei, ritului, legilor sale si a interpretarilor lor. Este acesta mesianism si nationalism? Romanul lui M. Sebastian are personagii reprezentative pentru toate ipostazele si curentele: idisisti, marxisti, sionisti, integrati în alte nationalitati. Autorul ajunge a ridica problema pe plan metafizic, unde si dupa E. Fleg, Nae Ionescu are dreptate. Despre Nae Ionescu s-a scris mult – obiectiv, favorabil si nefavorabil – dupa autor si punct de vedere, în cartea “Mihail Sebastian interpretat de…” (Ed. Eminescu, 1981) Cel mai competent a fost Mircea Eliade, care-l încadreaza pe Nae Ionescu drept “elev” al lui Nicolae Iorga care a avut “intuitia fundamentala a unor virtuti românesti prin care exista istoria neamului nostru” si ca mostenitor spiritual al lui V.Pârvan, care cautase în protoistiria traca izvorul unor virtuti mai eroice si mai universale. La Nae Ionescu orice drum e bun daca duce în inima fiintei tale… Un singur lucru e esential: sa ramâi tu, sa fii autentic, sa nu-ti tradezi fiinta ta spirituala.

Profesorul Vasile Bancila, facând o paralela între Nae Ionescu si Vasile Pârvan, spunea despre V. Pârvan ca a fost un smerit pe plan social, dar un orgolios pe plan metafizic. El voia sa cunoasca singur ceeace e Dincolo, dar fara ajutorul lui Dumnezeu. Aceasta nu e posibil. De aceea existenta lui a fost tragica (“Tragicul la Vasile Pârvan” de Vasile Bancila) pe când Nae

Ionescu, desi a fost un orgolios pe plan social (om de lume, înconjurat de admiratori, etc.) pe plan metafizic a fost un smerit, el traind credinta în Dumnezeu. De aceea în sufletul lui domneau pacea, linistea, armonia (Idee enuntata într-o conferinta tinuta într-un cerc intim de fete la un 15 Martie, data mortii lui Nae Ionescu, mergând pe strada, pentru a nu risca întrebari si suspiciuni, fiind timpuri de prigoana. Tot atunci a facut o paralela si între cei doi si Lucian Blaga).

Pentru el filozofia este "adaptarea existentei în genere la necesitatile metafizice ale personalitatii umane… Nu e un mestesug, ci o chemare. Partea de creatiune personala sta în afara de orice metode".

Pe plan biologic a avut doi fii: Razvan, medic, mort, îngropat alaturi de tatal sau si de mama lui Nae Ionescu, si Radu, student în filosofie, disparut… A avut un frate, Alexandru Ionescu Ghibericon – artist emerit, înmormântat la Bellu, între artisti.

Pentru gânditorul Nae Ionescu este de notat felul în care îsi scria articolele pentru ziarul sau, Cuvântul: dintr-o ora, trei sferturi gândea si într-un sfert de ora scria clar si concis. O operatie de eliminare, nu a inutilitatilor, pe care nu le gândea, ci a accesoriilor. Spunea: "Cine nu se rusineaza sa scrie într-o pagina ceeace ar putea prea bine sa scrie într-o singura fraza, e o fiinta în stare sa faca orice lucru necinstit".

Nae Ionescu a fost maestrul tineretului prin lectii la Universitate, conferinte, convorbiri personale, prin eruditia sa. A reprezentat un model de viata cetateneasca, politica, precum si artistica, cu un instinct de libertate si de cutezanta, fiind entuziast pentru misiunea sa, având constiinta, caracter impetuos, nesuferind nici un compromis (povestea de la Tg. Mures), modest si leal în credinta sa – smerit pe plan metafizic. Un urias – fauritor de idealuri înalte – o noua România în suflete. O viata închinata muncii si adevarului.

Tineretul l-a rasplatit.

"Gherghinestii"

Revenind la conferinta de la Târgu Mures. Din toata asistenta care-l asculta pe Nae Ionescu, desigur ca figurile cele mai expresive au fost "Gherghinestii". Domnita îi fusese studenta, iar Vania îi frecventa cursurile ca si cum ar fi urmat si Filozofia. Dupa agapa, Profesorul a fost gazduit la ei. De altfel, în casa lor din Târgu Mures, de sus, din cartierul functionarilor, sau din Brasov, din str.Crisan nr.16, au fost primiti, invitati, gazduiti, figurile reprezentative ale vietii noastre culturale: Lucian Blaga, Victor Papilian, Ion Chinezu, Dan Radulescu, George Enescu, C.Colfescu Delaturda, Tudor Arghezi, Vladimir Streinu, Virgil Gheorghiu, Ionel Teodoreanu,

Serban Cioculescu, Lucia Demetrius, Corneliu Baba, Romulus Ladea, Ion Pas, Ion Vlasiu, Petre Comarnescu, Lia Busuioceanu, Col. M. Petala, Septimiu Bucur.

În casa lor am citit multe din autografele, dedicatiile, scrisorile celor de mai sus si ale altora. Am vazut fotografiile acestora. Am asistat uneori la discutiile lor. Am ascultat marturisiri asupra procesului creatiei anumitor opere. Am participat, împreuna cu ei la multe plimbari peripatetice si auditii muzicale. Adesea puteau fi ascultati în casa Doamnei Busuioceanu, Toganel si cu sotia sa. Am întâlnit acolo tineri aducând poezii pentru caetele de poezii ce se publicau.

Aceasta casa, un adevarat cenaclu literar si muzical a fost înfatisata cum nu se poate mai bine de Petre Comarnescu în Prefata la traducerea cartii lui Alain Fournier "Cararea pierduta", facuta de Domnita Gherghinescu-Vania. Cred ca nici-o prefata n-a fost scrisa cu mai multa dragoste decât aceasta.

Casa lor – "facuta numai pentru oamenii buni si iubitori de frumuseti nepieritoare. Înauntrul ei carti multe, tablouri, pereti albi, ferestre lungi si luminoase – sotul, om de legi si poet, sotia una dintre cele mai subtile intelectuale din câte cunosteam […]. În casa lor se scriu poezii, se discuta despre cartile bune si mari, tinerii aduc, chiar si în vremurile acestea, manuscrise cu poezii, iar intelectualii în trecere prin Brasov se opresc la ei când vin de la Bucuresti ori Iasi, sau când vin de la Sibiu, asa cum faceau mai înainte, când veneau de la Cluj".

De unde veneam si eu, ori cât eram de grabit, ma opream neconditionat la ei. Nu duceam manuscrise, nici poezii; nu mergeam atât pentru ei cât pentru mine. Le duceam gânduri si sentimente culese dupa ultima vizita sau întâlnire, le duceam câte un obiect modest de la mari departari si cu oarecari sacrificii, în care era încorporata atentia si dragostea ce le-o purtam, si ei se bucurau în fata acestei incontestabile dovezi. Le scriam oridecâteori pteam si-i felicitam în toate ocaziile, macar în gând, daca nu era posibil altfel. Mi-au dat multe fotografii. Îmi rasupndeau fara gres.

În August (1971) la Mangalia Sud cumparând revista Astra din luna Iunie am citit articolul lui Ion Pas "Întâlniri… întâlniri" din care am constatat ca Domnita Gherghinescu-Vania încetase din viata. Am înteles de ce din 1970 n-am mai primit nici un ravas de la ei si ca poetul era preocupat sa-i cinsteasca memoria scriind cartea de elegii "Acolo sus steaua".

În aceeasi revista, în articolul despre Petre Comarnescu, Gherghinescu Vania spunea ca "o durere catastrofala te face oarecum imun fata de alte dureri ulterioare" – atestând moartea sotiei sale si urmarile. În Contemporanul din 8 Octombrie a.c. am citit ca poetul Gherghinescu Vania a încetat din viata la Brasov, dupa o lunga si grea suferinta.

Despre ei au scris articole omagiale: Ion Pas în România Litereara, "Gherghinestii", Serban Cioculescu în Astra, "Carte frumoasa, cinste cui te-a scris", Ion Lupu în Asta, "In memoriam",

Mihai Nadiu în Astra, "Modalitatea elegiei" si "Pro Domina" de Titus Vîjeu. Pe lânga ce reprezentau ei – fiecare în parte – pe lânga viata si activitatea lor publica si literara, pe lânga climatul intelectual pe care reuseau sa-l creeze în casa lor, pe lânga mediul în care puteai trai fiind aproape de ei, pe lânga îndreptarul intelectual ce-l constituiau prin cultura, sensibilitatea si spiritul lor critic obiectiv dar cald, am admirat la ei lupta de fiecare clipa si de o viata întreaga cu moartea. De când s-au cunoscut si s-au casatorit au fost bolnavi amândoi de tuberculoza. Ce masura, ce echilibru, ce eforturi dozate, ce abtineri calculate, ce biruinta! El a trait 71 de ani.

[1] Legea Apponyi 1907: desfiintarea scolilor confesionale române, slovace, sârbesti. Au fost închise 320 de scoli române. Au împiedicat folosirea limbii române.

[2] Protopopul Ion Mota (1868 – 1940). Toate zilele si toti anii i–au fost numai batalii; credinta întreaga – neamul; închis de Unguri, de Români; 42 de ani de gazetarie – misiune pentru cei multi. Gazetele „Foaia poporului" (1893), „Revista Orastiei" (1895), „Telegraful român" (1898), „Bunu econom" (1899), „Libertatea", „Foaia interesanta" „Tovarasia", „Bobârnacii", etc. au atins înainte de razboi cea mai larga raspândire în Ardeal, Banat si Crisana.

1915 – 1916: „Libertatea", „Foaia interesanta" la Bucuresti.

1917 cu Dr. Vasile Lucaci si Vasile Stoica a plecat în America, la Cleveland (prin Rusia si Japonia) unde apar „Libertatea" si „Foaia interesanta", prin care lupta pentru lamurirea opiniei publice straine despre legitimitatea drepturilor Românilor în Transilvania, pamânt dentotdeauna românesc.

1919 – Orastie. Scris linistit, sfatos,, creator de caractere, educator de masse în spirit crestin si românesc. Tatal lui Ionel Mota, eroul de la Majadahonda.

[3] Alexandru Popsor a stat în celula cu ambasadorul V. Stoica si acesta i–a povestit multe lucruri interesante din acest drum, care din pacate, nu au fost consemnate, cum nu au fost consemnate nici date privind personalitatea acestui ambasador care a contribuit la înfaptuirea Unirii. Alexandru Popsor a avut o deosebita consideratie si afectiune pentru V. Stoica. (N.n.)

[4] Si avea dreptate, pentru ca frumoasa, inteligenta, harnica si cu rost în toate cum era, putea fi o Doamna, în orice casa, oricât de mare! (N.n.)

[5] Aceasta era politica maghiara: toti tinerii din satele românesti trebuiau sa dispara, iar razboiul era cea mai sigura arma de a–i nimici, caci toti erau trimiti numai în linia întâi pentru a–si gasi moartea (N.n.)

[6] „Pe fata" si „pe dos" erau locuri în sat, de intrare sau iesire spre fânat si ciutarie, spre Soseaua nationala la pasunea mare. La „Tasca" era o fântâna cu izvor mare, la o rascruce de trei drumuri care duceau la: cimitirul românesc, la padure si la ciutarie. Aproape, avusese casa unchiul cel mare, tetea Avram si tot acolo era cea mai mare casa din sat, foarte veche, zidita de stramosii Popsori, din bârne. În aceste locuri se faceau uneori petreceri cu hore, cu jocuri.

[7] S.K.V – Siebenbürgische Karpathen Verein (Societatea Carpatilor Transilvaniei). Societate Carpatica Ardeleana a Turistilor, creata la Sibiu la 28 Nov. 1880, din initiativa Sasilor cu scopul de cunoastere a Muntilor Carpati. A avut filiale la: Bistrita, Brasov, Bucuresti, Cerauti, Lupeni, Medias, Orastie, Petrosani, Reghin, Sighisoara,

Timisoara. Societatea a construit 45 cabane si case de refugiu, a facut marcaje si trasee, îmbunatatind potecile si drumurile, încurajând drumetia si excursiile. A publicat reviste. În cadrul Societatii au activat multi Români.

[8] Clermond Ferrand – oras în centrul Frantei (Auvergne) Universitate

[9] O frauda de armament din Cehoslovacia, care a facut mare vâlva, fiind implicat regele Carol al II-lea

[10] Extras dintr-o scrisoare catre Profesorul Iaob Timis (din Aprilie 1985) si o alta catre Al. Rusu (din Noiembrie 1971)

Preocupãri, gânduri despre viatã.
Întâlnirea cu Miscarea Legionarã

,,Orientarea mea în viata se bazeaza pe principii etice nu estetice, totusi mi-a placut întotdeauna ceea ce a fost frumos: o fata, o mâna, o îmbracaminte, o mobila, un parc. Urâtul în aspect si comportare îmi provoaca suferinta - ca si defectele, diformarile. Nu mi-a placut niciodata sa intru în valmasagul luptelor, al competitiilor si nici sa fiu cel dintâi undeva. N-am dorit sa fiu unic, sa fiu exceptie. Din aceasta cauza n-am cunoscut sentimente josnice de ura, invidie, gelozie.

M-am multumit întotdeauna cu putin. N-am fost purtat de setea de putere si de dorul de razbunare în nimic.

Reveria la mine n-a fost datorita imaginatiei ci o stare nascuta din dorinta de a evada din cruzimea realitatii. Realitatile nu m-au multumit niciodata, - dar nu le-am înlocuit cu produsul imaginatiei. Dealtfel visator si realist în acelasi timp pot coexista. A nu te iluziona, a nu idealiza realitatea, perceptia irealului aspiratia spre transcendent.

Tineretea

Bucurii fara cauze, tristeti fara urmari. Entuziasme sublime si deprimari duioase. Contestatii personale si aderari fierbinti.

Admiratia pentru marile personalitati.

Determinare si vocatie. Stilul de existenta cotidiana de munca, metodele si mijloacele de creatie si reflexiune: concentrata si obsedanta.

Nemultumirea de sine – autocritica. N-am fost si n-am voit sa fiu tratat ca un personaj important.

N-am avut nici un fel de succes în viata, cu toate acestea n-am fost niciodata nemultumit. Si din acest motiv n-am bârfit, n-am cârtit, n-am calomniat.

Mistica, extazul, exercitiile spirituale mi-au servit drept refugiu. Am înfruntat totul ca orice ardelean, dar numai daca serveam o cauza ideala, nu un interes concret, imediat. Am cunoscut mai mult o viata spirituala decât una psihologica, mai mult una etica, decât una sociala. Cel mai mult m-au interesat ideile. Fondul intern al omului este contradictoriu. Dincolo de temporal, trecator, pieritor - e setea de eternitate. Momentul prezinta valoare în functie de participarea sa la eternitate,- pe care o doreste spiritul, în timp ce materia nu cunoaste decât temporalul. Spiritul este revolutionar, materia este conservatoare si reactionara; materia diformeaza cuceririle revolutiei.

Am preferat spiritul - trupului si aceasta pentru a-mi pastra libertatea de gândire, de simtire si de actiune. Departe de viata sociala inerta, departe de rutina deprinderilor si formulelor de gândire, departe de convenientele si conventionalismele convietuirii. N-am iubit lupta cu semenul si societatea, razboiul si revolutia, dar am fost îndragostit de luptele spirituale.

Abundentei si luxului le-am preferat limita, asceza si abstinenta.

Stapânit de nevoia de a avea o orientare spirituala si de a lua o atitudine de constiinta nu e nevoie sa lupti împotriva trupului si a ispitelor, ci contra tentatiilor spirituale. (sublinierea noastra)

Totusi, n-am cautat sa ma izolez, m-am deschis universalului la tot ce exista.

- toata lumea sa-mi apartina, nimic sa nu-mi fie exterior

- Aparat de providenta în momentele grele

Sentimentul misterului profund al infinitului, ascuns într-o clipa.

*** ***

*****

Ruptura cu ambianta, cu societatea taraneasca, intrarea într-o lume revolutionara, - iata evenimentele fundamentale.

Lectura a fost singura mea pasiune, în afara studiului de specialitate. Prin nastere înclinat spre studiu si orice contingente cu actiunile pe plan politic sau social - în detrimentul vocatiei.

Rezultatele obtinute prin studiu pot fi folosite de omul de actiune. M'am manifestat ca om de actiune în împrejurarile tragice ale razboiului si în conjunctura particulara si unica în istoria noastra dupa razboi,ocupând o pozitie noua: cultura

Pe când eram în ultimile clase primare (si am facut 6), întâmplarea a facut sa citesc o parte din scrierile lui Platon si Plotin. Ambii au fost ucenici, – unul al lui Socrate si celalalt al lui Amonius Soccas si ambii au fost învatatori. Ucenicia aceasta a fost atât de departe, încât toate creatiile discipolilor au fost atribuite învatatorilor lor.

Pe mine m-a impresionat ucenicia lor, dar si atitudinea lor în fata vietii.

Platon a învatat de la Socrate o morala noua: virtutea înseamna cunoastere si viciul ignoranta; binele meu nu este opus celui al altora si un lucru valabil pentru toate vremurile: pentru politica trebue sa te pregatesti ca pentru orice activitate.

Scrie sub forma de dialog, - învatatura nescrisa a lui Socrate. În criza morala si politica din Atena timpului sau, el propovaduieste o ordine bazata pe absolut; binele este: stiinta si adevar; fericire si virtute, valoare; - opera lui e mereu actuala.

Plotin: pace, tacere, contemplatie. E un gânditor reprezentativ al secolului al III – lea si al traditiei lumii antice. Era egiptean – alexandrin ca scoala, roman ca adoptare, deschis inflentelor orientale, grec prin aspiratii.

Platon nu neaga placerile trupului, dar trece dincolo de ele. Plotin are dispret pentru carne, e un solitar, un mistic desprins din ordinea telurica. Ei reprezinta doua existente si doua filosofii la antipod.

Platon, nemultumit de vremea lui, cauta sa înlature raul din organizatia sociala, din ordinea de stat, "explica individualul în functie de general".

Plotin traind într-o vreme de dimensiuni minore, stapânita de dezordine si sterilitate, se detaseaza de ea, se interiorizeaza, se orienteaza spre cer, traind în singuratate si contemplatie. O trecere treptata de la lumea sensibila la lumea inteligibila si la ideea de bine si dreptate. N-a coborît niciodata în actiune.

Toata viata mea m-am sbatut între acesti doi poli: înaltarea societatii si înaltarea spiritului celorlalti spre adevar si iubire, spre absolut, - virtutea pe plan social, - si contemplarea vesniciei pe plan intelectual, - extaz, - în prezenta absolutului iluminat de lumina eterna (vointa umana identificata cu vointa divina). Între scoala precrestina, idealista, bazata pe idee a lui Platon si scoala mistica, a pacii, tacerii si contemplatiei a lui Plotin: o bipolaritate transpusa pe toate planurile si în toate domeniile.

Cu ce am ramas de atunci citindu-l pe Platon: totul armonie, unitate, invitatie la bine, - caldura si preciziunea scrisului lui, participarea la universal prin distrugerea individualismului, - doar crestinismul a gasit o alta cale, prin reabilitarea individului (unele idei crestine, înainte de crestinism), - departat de elenism (- ideea - ideea binelui - idealism) o întoarcere la el însusi, o constiinta filosofica, o experienta filosofica cu forme noi, a filosofa mai mult decât a închega un sistem filosofic, a cauta adevarul în afara poeziei si a oratoriei.

Scriitori la care se poate spune ca am facut „ucenicia" învatând multe: Emerson, Carlyle, Goethe, Schiller (balada, prietenia, dragostea, poezia filosofica, „ Lied an die Freude" text pentru partea a 4-a a simfoniei a 9-a de Beethoven). Alte lecturi importante: Th. d'Aquino, Papini, Sf. Augustin, Fr. Xavier, J. Maritain, L.Bloy, Péguy, Bergson – o metafizica stiintifica a istoriei cosmosului, M.Blondel, - raportul dintre umanism si crestinism, detasare si renuntare, depasirea individului prin comunitate, Descartes, Kant, Hegel.

Un profesor de Religie exceptional, Preot I. Miclea, dând exemplul unei bogate vieti spirituale si al unei trairi religioase metodice si nobile, m-a orientat spre viata si trairea religioasa. Mai târziu, în anii studentiei si ai detentiei, acest fundament m-a ajutat mult în practicarea rozarului, a exercitiilor spirituale, a exercitiilor de gândire ale lui Ignatiu de Loyola, Fr.de Sales, Th. a Kempis.

Membru si conducator al Societatii „Mariana" , dupa ce trecusem peste doua crize religioase, una ca elev în cursul inferior, provocata de frecventarea casei de rugaciuni a pocaitilor din sat si alta filosofica, ca o consecinta a contactului cu unele curentele rationaliste, ca iluminismul si cu religiile si doctrinele religioase orientale, - doream sa contribui la reconcilierea Bisericii cu lumea, a stiintei cu religia si la unificarea bisericilor crestine. Faceam parte dintre crestinii practicanti ce urmareau evanghelizarea timpului nostru, rezolvând opozitiile: umanism si gratie divina, natura si sacru, întelepciunea si eroismul, libertatatea si ascultarea, eros - agapé, - vitalitate si har, ardoare si supunere.

Dela vocatiunea intelectuala, am trecut la cea religioasa, pentru ca în timpul studentiei sa trec la cea stiintifica, oprindu-ma la raportul dintre natura si har, corp si suflet, dogma Sfintei Treimi, corpul mistic al lui Iisus, teoria biblica a creatiunii, misterul încarnarii lui Iisus si al minunilor, al revelatiei, esenta crestinismului si diferentierile dintre catolicism, ortodoxism, erezii si secte, dorinta de a pune de acord dogma si doctrina crestina cu problemele moderne ale vietii. Biblia si patrologia, fata în fata cu stiinta, tehnica si filosofia.

*** ***
*****

Ma cautam pe mine însumi.

Îmi cautam destinul, chemarea mea, aveam ceva deosebit de ceilalti: a interpreta, nu puteam reproduce, veleitati literare, veleitati stiintifice.

Pasiunea pentru adevar te face capabil sa cunosti. Aceasta nu însemneaza ca stiinta îsi este siesi suficienta…Stiinta nu poate cuprinde adevarul în totalitatea lui ci numai obiecte din lume: sa întelegem limbajul lucrurilor.

Contemplatia însa ne ridica deasupra noastra în viata zilnica, m-am ridicat; am coborît, am îmbogatit tezaurul launtric?

Subiectul si obiectul sunt inseparabile si nu exista unul fara altul.

Contemplatia , dupa cum spune Berdiaev nu este o pasivitate a spiritului, ci o atitudine activa. A contempla lumea spirituala, mentala, înseamna a trece dincolo de lumea vizibila.

Contemplatia sublimului, a frumosului, a armoniilor implica un moment de extaz creator, lupte, conflicte, rezistente dureroase, dificultati.

Viata mea, dela început, din scoala primara si pâna azi, nu a fost altceva decât un sustinut efort spiritual depus în conditii grele, într-un cadru politic si social dat, asupra caruia nu puteam actiona, dar de care ma simteam apasat, primejduit. Viata mea însa se desfasura si într-un cadru paralel - ales de mine: societati literare, cercul de conducatori ai revistei si familiile în care eram profesor particular. În mijlocul acestei lumi am studiat operele literaturii române si universale, scrierile cu caracter filosofic, istoric, politic, am urmarit valorile permanente universale, care sa dea sens vietii si activitatii mele.

În cercul meu restrâns de prieteni si cunoscuti, în cercul familial, în rândurile studentimii, cautam sa privesc omul asa cum este, asa cum poate sa fie, sa vad ce trebue si ce poate realiza el.

Libertate, activitate interioara, fidelitate fata de neamul meu si traditiile lui. Legile pamântului, legile cerului, stramosii.

Crescut în respectul adevarului si datoriei, al muncii si al loialitatii, - practica religioasa.

Filosofia - una din preocuparile mele permanente. Ma îndeparta de viata practica. În

filosofie ramasei un out sider . Un domeniu în care, fara a studia si lucra sistematic, m'am straduit sa ma informez, sa am o privire de ansamblu spre a putea judeca lucruri, oameni, idei, - era un drum deschis pentru o viziune proprie asupra vietii si lumii. Este visul oricarui tânar. A intui calea ce duce la ea si a avea curajul si taria sa mergi pe drumul tau spre tinta aleasa.

Gândirea filosofica ma întoarce spre mine însumi, da sens stiintei. Gândirea filosofica nu este suprapusa sau subordonata stiintei ci merg mâna în mâna.

Cunoasterea filosofica este diferita de cunoasterea prin traire.

Am ales dreptul sa devin avocat. Experiente adânci ale fiintei. O orientare pentru conduita mea interioara, pentru formarea mea personala. Dreptul - sa serveasca viata. Nu un joc al inteligentei si fictiunii.

Viata mea poate fi redusa la schema unor relatii între medii sociale opuse, între natiuni divergente, între culturi antagoniste. Posibilitatea de a solutiona conflictele latente sau declarate ramâne cultura.

Scriitori cu cele mai diverse conceptii de viata, artisti ce apartin unor curente ce se exclud au un fond comun, care descoperit, poate duce la apropiere între indivizi si natiuni.

In consfatuirile literare si ale Fratiilor de Cruce cautam: - un sens lucrurilor temporale, în trecut si în prezent, puncte de plecare pentru meditatie si pentru activitate.

- adevarul mai ales privind unitatea neamului si a tarii

Eu nu aduc adevarul, eu ascult, întreb, încerc, caut adevarul împreuna cu interlocutorul meu.

Adevarul trebue sa învinga - optimism - o dragoste pentru existenta neamului în trecut, sensul istoric al existentei românesti.

- apropiere de izvoare

- totul ce e cucerit trebue întregit si depasit

- a critica: a desagrega realitatea, a vedea ce lipseste, ce nu este.

Vesnicia nu poate fi sesizata decât în timp, în istorie. Istoricitatea este unirea dintre temporal si etern, vesnicul se hotaraste în masura temporalului.

- a întelege ca existenta noastra are un caracter istoric de care trebue sa fim constienti, - sa luam act de istoricitatea noastra., - a sesiza ce este în noi mai bun, în devenire sau stabil.

Arta si literatura completare"

Evolutia

„N-am avut bani si n-am avut timp sa ies din comun. Îmbracat modest, muncind mult pentru a-mi câstiga existenta si foarte putin pentru a straluci în scoala. Straduinta mea era sa stiu ceva si sa nu pierd clasa. Cu toate acestea am fost mereu printre cei mai buni din clasa.

Saracia ma obliga la multe sacrificii. Aveam însa puterea de a ma acomoda si de a ma face iubit de colegi tocmai pentru faptul ca nu eram stapânit de dorinta de a-i întrece, de a ocupa un loc important, de seama. Modestia era dublata si de o timiditate nascuta din straduinta de a nu supara pe nimeni, de a fi mereu pe placul altora. Un coleg, care mi-a ramas cel mai bun prieten, a fost singurul care si-a dat seama ca eu nu sunt asa cum par a fi. Ma observase mergând pe strada si-mi suspecta tacerile. Ma întreba mereu la ce ma gândesc. Eram asa de strain de preocuparile si luptele de ordin politic si social, - desi a fi ardelean înseamna a le trai si reprezenta oricând si oriunde - Ma interesau însa curentele de idei, luptele ideologice. Lumea de la tara o aveam în mine si o purtam cu mine. Nici azi nu m-as putea gândi sa ma înstrainez de ea, dar fata de lumea orasului eram neîncrezator. Circumspect, priveam totul cu ochi critic si neîncredere.

Departe de intrigile si secretele vietii politice si sociale din oras. - Satul ia în orice împrejurari o atitudine etica, orasul una amorala. Frumosul pentru satean e conditionat de bine, de adevar, e în concordanta cu conceptiile lui generale despre lume si viata. Orasanul are gustul frumosului deformat de moda. Îmbracamintea, obiectele, mobila, pâna si fata e împodobita cu ceeace caracterizeaza moda.

Absenta patimilor si a deprinderilor rele, a luptei pentru întâietate, a ambitiei si emulatiei, a setei de putere si dominare.

Aproape de realitati, lucrurile imaginare nu ma interesau.

Teoria, stralucirea, succesul, dragostea pentru femei si pentru bucuriile marunte ale vietii de toate zilele nu ma atrageau. - Entuziasmat pentru ceeace poate si trebue sa fie, cautam sa ridic realitatile la nivelul idealului. Realitatea nu trebuia idealizata ci transformata, înaltata. Am avut un ideal personal, un ideal national spre care sa tind si constiinta a ceeace nu trebuia sa fac. De viata ma leaga ratiuni spirituale nu fiziologice, materiale sau psihologice.

……

Dresajul educatiei, rutina vietii de toate zilele,drumurile batatorite în ordinea sociala, imitatia în cea spirituala - se ciocneau cu tendinta de sobrietate si asceza, cu orientarea constiintei mele si cu atitudinea mea interioara.

De mic copil am fost dusmanul opulentei si confortului. N-am cerut niciodata de mâncare si am fost indiferent fata de hainele pe care le îmbracam si de locuinta în care stam. Economiseam bani, puteri, când era vorba de nevoile trupesti si sacrificam, odihna si timpul pentru desavârsirea mea spirituala. Pentru a fi stapân pe mine însumi nu trebuia sa lupt. Fiinta mea în orice împrejurare a fost în armonie, în echilibru, fiind deplin sanatos. Excesele le-am facut numai prin renuntari si desconsiderare a nevoilor trupesti pentru a-mi potoli setea de cunoastere.

Am iubit întotdeauna singuratatea pentruca îmi da posibilitati de meditatie, de traire religioasa mistica - de viata launtrica bogata. N-am dispretuit niciodata lumea. M-am simtit bine în orice mediu social, putându-ma adapta sau izola de el, dupa placul si nevoile mele. Am fost prieten în copilarie cu Germanii, Ungurii, Evreii, tiganii din sat si m-am simtit bine mai târziu în comunitatea satului si a orasului, a Capitalei, în cadrul societatilor literare, sportive, religioase. Am avut o mare putere de integrare. Cu radacini adânci în lumea satului pe care-l port în mine pretutindeni si care ma împiedica sa fiu un desradacinat si un inadaptabil, particip la viata altora fara a renunta la libertatea si viata mea. Am pierdut mult timp si multa energie pentru altii. M-am daruit cu prea multa usurinta. Consecintele acestei daruiri fara limite si control au fost catastrofale, dar n-au reusit sa faca din mine un ratat si nici un revoltat. Nici macar o fiinta singulara.

Din copilarie am fost înclinat spre lecturi cu caracter filosofic. Eroii dramelor, romanelor, nu mi-au stârnit nici-un interes. Nu mi-am ales niciodata pe vreunul pe care sa-l urmez. Mi-am pastrat libertatea. Nu mi-am dorit un model creat de imaginatie. Fantasticul si iluzia erau departe de viata de toate zilele pe care de doua mii de ani au trait-o strabunii mei. În momentele mele de reverie am fost stapânit de dorinti realizabile.
Majoritatea visurilor, anticiparilor mele s-au întâmplat, fie ca au fost bune sau rele.

Petrecându-mi mult timp printre prieteni, cunoscuti, din placerea de a fi în mijlocul lor sau din nevoia de a-mi câstiga existenta, nu m-am îndepartat niciodata de lumea mea launtrica, nu m-am înstrainat de mine. M-am înregimentat în coloanele acestei lumi mai putin pretentioase, mai modeste.Prezenta mea acolo nu mi-a cauzat nici-o nemultumire sufleteasca. Participam efectiv la viata acestei lumi. Nu eram indiferent, ostil nevoilor si stilului ei de existenta. Comunicam cu ea real si ma simteam stimulat de aspiratiile ei. Mereu natural, firesc, fara pretentii, distanta, masca, deschis, eram sociabil, dar nu încetam sa fiu un solitar si un contemplativ. Ma adaptam dar nu eram de acord cu asezarea sociala existenta.

Prin anul 1932 frecventam doua cercuri care se afisau a fi literare, în realitate aveau un caracter social. Unul era marxist – comunist, format din Români, altul era marxist - sionist format din Evrei - condus de un coleg de clasa. Mai târziu aveam sa cunosc un al treilea cerc care era condus de un ungur si era considerat nucleul comunist din oras. Ma simteam legat de aceste cercuri prin revendicarile lor sociale, prin opozitia pe care o faceau partidelor politice si prin dorinta lor de schimbare. În cercurile acestea se purtau discutii, se tineau conferinte, se facea o propaganda abila, camuflata, se traia în afara lumii mondene si a vietii publice.

Voiam ca viata si societatea omeneasca sa fie organizate altfel. Nu eram de acord cu ceeace impunea opinia publica. Ma doream un sol al altor orizonturi, un misionar cultural. Frecventam în timpul vacantelor casa de rugaciuni a pocaitilor din sat care primea cu regularitate revista „Farul mântuirii". Eram alaturi de ei pentruca se împotriveau aproximarilor vietii crestinilor. Eram într-un permanent conflict interior cu asezarea existenta. Pe toate planurile. Conflictul era alimentat de lecturile revistei „Journal de Moscou", ale

literaturii moderne sovietice si ale literaturii de avangarda dela „Unu". Eram apropiat de latura ideologica a acestor curente, dar nu eram de acord cu aspectul practic. Pentru mine reprezentau curente de înnoire - care nu puteau fi acceptate fara rezerve. Eu voiam sa-mi pastrez libertatea de gândire si atitudine. Mai ales ca având o confruntare mai serioasa cu profesorul de Religie I. Bucur pe temele pocaitilor, a trebuit sa recunosc ca acestia nu aveau dreptate si ca ei nu erau în slujba unei cauze nobile ci a unor interese, fiind sustinuti de cei care urmareau destramarea Bisericii crestine. Parasindu-i pe pocaiti nu l-am parasit pe H. Ford despre care m-am documentat în aceeasi perioada. America pentru mine - la ora aceea - se reducea la câteva lucruri: multimea sectelor religioase, libertatea si constructivismul regimului prezidential, ocrotirea si propasirea Românilor plecati în America si H. Ford.

O înnoire era necesara. Aceasta era conditionata de o ruptura adânca de lumea de idei si de felul de a trai al societatii contemporane. Ardelenii intrati în viata publica nu mai erau cei de dinainte de razboi nici în viata particulara. Au fost incapabili de a continua generatiile de ardeleni ce i-au precedat. Toti oamenii politici nu puteau desavârsi unirea geografica si etnica cu cea culturala, religioasa, sufleteasca. Unirea avea si aspecte sociale ce erau ignorate. În cadrul acelorasi granite, poporul român era o colectivitate, dar nu ajunsese o comunitate de destin si de aspiratii. Acesta este punctul de vedere al nemultumirilor, inadaptabilitatii, revoltei, orientarii noi si ideologiei mele.

Toata lumea îsi cauta un loc al sau - cât mai bun, mai comod si mai rentabil în noua România. Nimeni nu mai nutrea gânduri dincolo de persoana si interesele sale si ale familiei sale. Limitau totul la ei si la clipa de fata, fara nici-un gînd sau efort de depasire. Caracteristica generala a politicienilor era opacitatea fata de realitati si viitor. În felul acesta au început sa apara conflicte între generatii si clase sociale. Eu simteam nevoia a ceva care sa-mi fie transcendent. Citind ,,Pelerinul absolutului"al lui Léon Bloy, simteam ca a ma margini la mine însumi înseamna a fi în contradictie cu generatia mea, cu setea de absolut a ei si a neamului, cu porunca ceasului aceluia. Pretutindeni se astepta o lume noua. Un fenomen de efervescenta revolutionara pusese stapânire pe tineret. În licee, în universitati, în viata. O lume mai buna nu era cu putinta însa în afara patriei si a neamului. Generatiile ce facura Unirea ajunsesera la limita puterilor lor. Criza din 1929 avea repercusiuni îndepartate pe toate planurile. La noi s-a accentuat criza sufleteasca. Ma gaseam la un moment în care trebuia sa aleg - Ce trebuia sa fac în viata? Care era chemarea, vocatia mea? Ce eram si ce puteam eu si numai eu? Pe ce drum trebuia sa apuc?

Singurul drum care ducea la împlinirea telului final al neamului: Mântuirea, era acela al marilor înaintasi Români în care se integrase Miscarea legionara de sub conducerea lui Corneliu Zelea Codreanu - omul providential, trimis de Dumnezeu pentru împlinirea acestei misiuni. Acesta era si drumul meu.

Începând din clasa a III-a de liceu ma pregateam paralel pentru trei cariere: faceam practica la farmacia din sat, la cele câteva institutii (primarie, notariat, posta, scoala) si traiam o viata

religioasa care ma apropia de teologie. Aceasta era si dorinta mamei. Cea mai potrivita cu posibilitatile noastre.

Societatea contemporana nu-ti da posibilitatea de a te valorifica pe tine. Considera cunostintele straine de sfera de activitate - daunatoare. O miopie a tuturor timpurilor!

Misiunea mea în lume?

Mi-o voi descoperi dupa ce voi vedea tot ce am facut pâna acum. Sa gândesc? Sa contemplu? Sa scriu? Sa actionez. Sa meditez asupra existentei? Pentru mine, pentru altii?

Ce am facut pentru mine si ce pentru altii?

Ce voi face?

O dorinta permanenta de evadare spre transcendent, de traire în lumea spirituala, de rupere cu ordinea telurica, cu traire extatica, fara a intra în conflict cu viata normala. Lumea din jur nu ma plictiseste si nu-mi inspira teama. În ea însa nu-mi pot pune nici-o nadejde. Nu mi-e frica de oameni si am încredere în Dumnezeu, în fiinta supranaturala ce genereaza universul.

Nu m-am gândit niciodata sa devin un erou si chiar nici un altul. Ma multumeam sa fiu ceeace sunt si puteam deveni eu. Din cauza aceasta n-am suferit în intimitatea mea. În cele mai grele momente ale vietii, în sufletul meu nu era o discrepanta între aspiratiile mele si realitati. Realitatile oricât de crude le acceptam si le suportam cu resemnare. Moment de moment si împrejurare de împrejurare viata am trait-o cu intensitate, sincer. Sa ma bucur de ea. La un moment dat eram fericit ca zaream printre jaluzele o sclipire de stea, un petec de cer sau o farâma de nor, sau la 400 m în adâncuri eram fericit întâlnind stralucirea unui cristal la lumina lampii de carbid în întunericul nesfârsit al minei. Si daca nu-mi puteam îndrepta ochiul în afara, ma orientam spre trecutul meu. O idee, o amintire a unei întâmplari sau a unui sentiment. Ma apropiau de vesnicie. Cred ca n-am cunoscut niciodata disperarea si resemnarea. În fata primejdiei sau a împlinirii unei dorinte, atitudinea mea era aceeasi. Contrastele erau atât de numeroase încât formau o suprafata armonica. Viteza era asa de mare încât nu le urmaream niciodata pe fiecare în parte. Nu m'am prins în vria loviturilor si a svonurilor. Aplicam, la început constient si apoi fara sa-mi dau seama stoicismul glossei lui M. Eminescu si al aceleia a lui Blaga pe care le cunosteam vers cu vers. Nu ma gândeam niciodata la ceeace am pierdut si nici la ceeace as fi putut face si nu ma îngrozeam la ideea ca suferinta s-ar putea prelungi pâna la sfârsitul vietii. Unii oameni îndobitociti sau salbaticiti lasau sa se manifeste fiara din ei, fiindca renuntasera la ostrovul de eternitate din fiinta lor. Nu aveau suflu. Vedeau lucrurile petrecându-se în bine sau în rau pe spatiul unei clipe. Robi ai vestilor tendentioase sau ai sperantelor lor fara temei - se prabuseau, se înaltau, lasându-se prada unei viziuni sumbre sau unor iluzii desarte - consumându-se neîncetat si fara rost. Împodobindu-se voit cu nenumarate fapte condamnabile din punct de vedere moral spre a-si ascunde adevarata lor viata, unii sfârseau prin a trai imaginar o epopee a maximului de rau posibil. Prin povestile lor, prin spionarea necurmata a semenului sau si prin vinderea lui

pentru un blid de ciorba, intentionat sau nu, ei faceau brese adânci în inimile celor ce-i înconjurau. Aceste fisuri permiteau sa se strecoare în suflete nemultumirea si teama de moarte. Din dorinta de a supravietui erau capabili de orice crima. Atâtia schilozi, infirmi, morti stau marturie de ce este capabil omul când devine bestie. Aventurile galante retraite prin povestiri de catre unii, dadeau nastere la dorinte noi, regrete, suferinte. Cei ce au reusit sa se ridice pâna la adevarata dragoste realizata în mijlocul caminului si al familiei si au acordat vietii rostul ei, au scapat de aceasta suferinta. Plecarea sau sosirea unora, repetarea la infinit a aceluiasi program, perspectiva acelorasi sanctiuni sau torturi, visele si interpretarea lor, rastalmacirea vestilor, gesturilor, dispozitiilor personalului de supraveghere - facea uneori ca viata sa devina imposibila în comun. Momentele de ruga, de reculegere, de meditatie, de extaz, de interiorizare erau singurele care permiteau detasarea de mediul ambiant. Singur fiind în celula izolata dela beci sau dintr-o aripa a cladirii, simteai aevea o prezenta pe care n-o puteai controla, dar care te înalta deasupra momentului si a conditiilor.
Pot sa spun ca am supravietuit datorita puterii de interiorizare, puterii de desprindere din contingent, aspiratiilor permanente spre mai bine, mai frumos, spre infinit.

Oricât de grele au fost conditiile de trai n-au putut sa ma înspaimânte si sa ma umileasca. Aveam permanent viu stropul de vesnicie. Clipele n-au avut niciodata ponderea eternitatii si îmbunatatirea conditiilor de existenta n-a facut parte din fericirea mea. Prin aceasta putere de desprindere din marginit, de detasare din imediat, de depasire a trecatorului si de ancorare în infinit - eu am fost întotdeauna liber. Si libertatea aceasta între gratii, în adâncul minei, în beciurile temnitei, a fost fericirea mea careia îi datorez viata.

Tendinta spre infinit mi-a conditionat efortul desavârsirii mele. Prin straduinta mea de a fi mai bun, mai instruit, am fost liber în scoala, în armata, în pribegie, în închisoare, în munca voluntara sau fortata. Dupa o perioada îndelungata de înfometare, am fost în stare sa renunt la alimentele cu cea mai mare valoare nutritiva: carne, slanina. M-am limitat întotdeauna la posibilitatile mele, numai pentru a nu ma angaja, a nu fi obligat, a nu fi tributar nimanui. A fi liber înseamna a fi capabil de sacrificii. Aceasta tarie m-a ajutat.

Puterea de sacrificiu îmi dadea o libertate exterioara si o independenta interioara. În intimitatea mea acceptam cu foarte mare greutate parerile altora, dar admiteam ca oricine poate avea o idee deosebita de a mea. De aici rezerva, retinerea, circumspectiunea în exprimarea convingerilor mele. Trebuia sa foloseasca la ceva. Nu vorbeam niciodata de dragul de a vorbi sau pentruca sa treaca vremea. Preferam tacerea. Poate parea ciudat: întotdeauna cineva avea ascendent asupra mea. Traiam în sfera de influienta a cuiva. Mama, apropiatii familiei, unii dintre învatatori, profesori, îndrumatori: au avut autoritate asupra mea. De aceea de mic copil am fost ucenic în ale meseriilor pe care le-am practicat, la învatatura si în profesiunile pe care le-am exercitat. Deprinderile mi le însuseam cu ajutorul exemplului altora. Orice operatie facuta, vazuta odata, puteam s-o fac ulterior cu maestrie. Nu tot asa s-au petrecut lucrurile cu ideile, cu conceptiile, cu ideologiile. Pe acestea le-am primit cu spirit

critic si nu în întregime. E un domeniu unde datorez foarte putin altora. Adica unuia sau altuia. Tuturor celor pe care i-am cunoscut, i-am ascultat, i-am citit, i-am urmat, da. Totusi legatura de smerita ascultare n-am rupt-o niciodata fata de Mama si cineva din familie, fata de un profesor din liceu, fata de un profesor din universitate si fata de trei îndrumatori în viata .

Dintre scriitori mi-au placut cei care au fost revendicati si detestati de toata lumea. Ca de exemplu Ch. Péguy, Carlyle , Ruskin, Emerson.

Péguy era revendicat de nationalisti si de socialisti deopotriva, de adeptii ordinei si de cei ai anarhiei, eretic, revoltat împotriva autoritatilor consacrate, dar soldat disciplinat al adevarului.

De la nastere pâna azi am umblat mereu pe un singur drum: cel al neamului românesc. Pe el m-am întâlnit cu cercuri literare, artistice, cu grupari de elevi si de studenti, cu Miscarea legionara. Am facut parte din ele. Am militat pentru ideologia lor. Dar numai atât cât si-au pastrat puritatea si înaltimea de gândire si de traire. Cât timp problemele se puneau si se rezolvau pe plan spiritual. Prabusirea a provocat nu numai durere morala, dar si o suferinta fizica.

N-am parasit niciodata lumea în care m-am nascut. N-am dispretuit si n-am cautat sa distrug nimic din ce era specific celeilalte lumi: burghezie sau aristocratie, muncitori sau intelectuali. Am înlaturat din fiecare elementele negative. Cu St. Zeletin, neajunsurile burgheziei, cu N. Ionescu, slabiciunile partidelor politice, cu socialistii, nedreptatile aristocratiei si exploatarea bogatasilor. Am cautat sa nu depasesc anumite limite. La un moment dat mai binele îi e binelui mai rau. Rasturnarile revolutionare pot duce la despotismul masselor sau al minoritatilor constiente. Conflictul persoanei, cu grupul social, cu societatea si opinia publica reîncepe în cadrul aceleiasi societati restructurate. Puneam mereu fata în fata individualismul si totalitarismul. A accepta o ideologie înseamna a renunta la tine, la libertatea, la independenta ta de gândire si de actiune, la calea ta de realizare si creatie si a apuca pe un drum strain. Organizarea lipsita de libertatea persoanei duce la sclavie si teroare

Libertatea este dinamica, exista un destin al ei. Este înteleasa în sens de posibilitate de alegere, de miscare de discriminare, criteriu de raspundere si pedepsire. Omul are puterea de a face binele si raul. Desi am fost umilit si batjocorit ani de zile, înfometat si batut luni de zile, totusi n-am ajuns sa aplic altora regimul ce mi se aplica mie. N-am rostit un cuvânt greu fata de nimeni, n-am ridicat mâna asupra nimanui, n-am impietat libertatea celor din jur. Nu le-am sporit greul existentei.

Daca acceptam teza lui Berdiaev care sustine ca adevarul este în acelasi timp cale si viata, cucerire spirituala, întelegem de ce unii, care slujira cu abnegatie o credinta, când li s-a impus o alta atitudine, au trecut la diabolism. Limitarea de ieri în bine s-a aplicat cu aceeasi rigoare în rau - Coruptio optimi pessima (coruptia celor mai buni e cea mai rea). - Dogma soldatului de ieri a ajuns ortodoxismul ienicerului de azi.

O notiune care a circulat în cele mai opuse grupe sociale, si cu cele mai contradictorii sensuri a fost aceea, a comunitatii. Comunitatea în sens legionar bazata pe o disciplina interioara.

Încadrarea mea în ea s-a facut pe baza de verificari si convingeri, nu pe o înregimentare din afara.

Libertatea nu trebue înteleasa în sens de individualism, de egocentrism, de izolare, ci de integrare a omului în societate si univers.

Am fost un nemultumit întotdeauna: de mine însumi, de altii. Niciodata un revoltat. Nedreptatile, încalcarea libertatii si a demnitatii m-au dus la o atitudine protestatara ce m-a apropiat de toti cei nemultumiti. Starea aceasta n-are în ea nimic destructiv, degradant.

Berdiaev spune ca a simpatizat cu toti marii revoltati ai istoriei… Dar aceasta revolta nu se poate accepta decât în numele unei valori supreme, a spiritului, a lui Dumnezeu. Crestinismul exclude ideea revoltei. Cere ascultare si supunere. Dar a fi crestin - nu înseamna a fi sclav. Revolta spiritului si a persoanei, nu a carnii si a colectivului.

Revolta implica pasiunea pentru libertate. Si în acest sens toti ardelenii asupriti au fost niste revoltati. De aici rascoale, razmerite, revolte, revolutii.

Libertatea provoaca suferinta, tragicul existentei. Conflictul dintre libertate si mila - participare la suferintele altora.

Atât e de greu sa întelegi suferinta; atrocitatile, proportiile si durata lor atât de îndelungata. E surprinzator cum în 15 ani de temnita cruda n-am fost niciodata cuprins de sentimentul de revolta împotriva lui Dumnezeu. Unde era cel drept, cel vesnic, cel atotputernic? Unde era cumpana dreptatii? Sa te mângâi mereu cu exemplul suferintei lui Iisus. Când avea sa se sfârseasca tolerarea raului de neînchipuit? Pentru ce si pâna când atâtea încercari, atâta purificare?

N-am intrat niciodata în procesul launtric al acuzarii actelor lui Dumnezeu sau al motivarii lor. Fara sa fiu fatalist sau determinist, eram împacat cu soarta. Împacat ca si cu lucrurile care sunt asa cum sunt si nu pot sa fie în acelasi timp altfel. Împacat si cu oamenii. Nu-i judecam, nu ca sa nu fiu judecat, ci din întelegere pentru acel ,,omenesc" ce ne caracterizeaza pe toti si care'nseamna sublimul creatiei si abisul neputintei. Cel ce poate mai mult, poate si mai putin. Cel ce poate mai putin, va putea si mai putin. Un adevar banal dar care, în situatii grele si în mijlocul unor oameni rai, te ajuta sa întelegi si sa ierti. Sa uiti chiar! Sa alungi gândul razbunarii!

Umilit, schingiuit, batut, coplesit de dureri, cu trupul acoperit de rani n-am fost capabil sa-mi dau consimtamântul sa fie judecati si pedepsiti cei ce m-au torturat. O meritau si pentru nevoia de a mi se face dreptate, de a alunga sirul de insulte si de calomnii cu care continuau sa ma loveasca. Mi se parea îngrozitor sa fie pedepsiti în închisoare fiind, pentru fapte savârsite în închisoare, desi eram convins ca n-o faceau sub stare de necesitate. Am rabdat dar n-am putut întelege niciodata cruzimea lor si nici nu mi-o pot explica. Am facut-o dintr-un sentiment de mila, sau poate, mai degraba, de rusine. Împietrit si rusinat am refuzat sa dau

declaratii împotriva lor. Ma gândeam cine sunt si ce reprezinta, desi ei uitasera de mult si nu meritau iertarea nimanui.
Aveam mila pentru toti cei în suferinta. Speram ca se va sfârsi într-o zi. Dar nu asa cum o asteptau ceilalti. Bucuriile mele fusesera neînsemnate pe când eram liber, nu cautam altele închis fiind. Ma consideram nevinovat si eram încredintat ca sufar pentru o cauza superioara sferei mele de scopuri si interese în viata. Înclinat de mic copil pentru ascetism si practicând exercitii spirituale si întreaga gama de exercitii fizice pentru stapânirea si desavârsirea de sine, nu eram sensibil la rigorile regimului. Multumit mereu de ceeace aveam, nu sufeream pentru ceeace nu aveam sau pentru ce are sa se întâmple. - „Ajunge zilei necazul ei”! „Ma multumesc cu mai putin. Aleg locul cel mai de jos” - erau aplicate dupa Thomas a Kempis - Imitatio Christi. Adesea ma gîndeam la cei ce se retrag din viata si din lume.

Si eu dorisem sa ma smulg din dragostea omeneasca, sa ma rup din bucuriile pamântesti, sa stau pregatit de moarte. (din Juramântul Mota-Marin)

Voturile calugaresti al ascultarii, al supunerii neconditionate, al saraciei, al castitatii, îmi erau familiare. Doream si eu sa fiu membru al unei elite spirituale care sa lupte pentru ridicarea neamului. În aceste renuntari succesive traisem în adolescenta si în primii ani de tinerete. Acum nu aveam nici un motiv si nici o putere de a-mi cauta fericirea în alta parte. Era o atitudine plina de riscuri si greutati. N-avea nimic comod, usor în ea.
Vedeam în aceasta actiune o lupta pentru om. Pentru demnitatea, libertatea si calitatea lui. Scrisesem odinioara o însemnare „Cuceriri în om ” si cineva care ma cunoaste de doua decenii spunea ca am ramas acelasi.

Ridicat din sânul taranimii ardelene, cunoscând de mic greutatile vietii, n’am pretuit niciodata pe cei ce traiesc în huzur si îmbuibare, pe cei ce detin locuri si puteri pe care nu le merita. De aceea ori de câte ori regimurile politice si orânduirile sociale s’au schimbat, eu am ramas tot între oropsitii sortii. Umilit, lovit, persecutat. În libertate ca si în închisoare.

Prin limba si comportament am fost Românul de pretutindeni. Când muntean, când moldovean, când banatean sau bucovinean. Structural am ramas ardelean: legat de pamântul si istoria Transilvaniei, iubind dreptatea si libertatea, gata sa ma sacrific oricând pentru ele, acceptând cu barbatie riscurile si suferinta. Nedespartit de credinta si învatatura, luptând necurmat pentru a-si spori puterile spirituale si de a savârsi acte si actiuni de valoare deosebita, intelectualul ardelean a învatat carte, pentru a fi pe plan cultural la nivelul oricarui învatat din orice tara, pentru a putea apara drepturile si existenta neamului românesc pe pamântul sau. Învatatura nu o folosesc însa numai în acest scop de afirmare pe plan international, ci si pentru a-si ajuta fratii ramasi în întuneric la plug, la secera si la coasa, robi ai pamântului si boerilor, pentru a le apara patrimoniul lor sufletesc si a le spori bogatiile spirituale. Orice intelectual ardelean se simte solidar cu cei ramasi în sat si raspunzator pentru nivelul lor de gândire si de trai, pentru soarta lor.

În Ardeal „politica" era sinonimul luptei pentru existenta si afirmare nationala, pentru unitatea tuturor Românilor. O notiune cunoscuta de copii, tineri si batrâni, de analfabeti si intelectuali, din neam în neam, din generatie în generatie.

Democratie (libertate) si conservatorism (traditie). Românii din Ardeal nu cunosteau partidele politice, dar erau subordonati Partidului National Român. Nu se tineau discursuri, dar istoria neamului era cunoscuta de toata lumea.

- Sa se ajunga la tinta: eliberarea Ardealului si Unirea. Pentru atingerea acestui scop nici-o jertfa nu era prea mare.

- Dupa 1918 totul trebuia înlocuit în: administratia de stat, în scoli, constructii, numele strazilor.

- Regimurile politice ce se schimbau necontenit nu se îngrijau prea mult de rezolvare problemelor Ardealului dupa Unire.

Atitudinea mea a fost totusi apolitica si doar în momentul ce mi se parea hotarâtor, când grijile pentru viitorul Tarii si al Neamului erau nenumarate iar primejdiile sporite, - inconstienta politicienilor fara margini, venalitatea si afacerismul Regelui - scandalos, - atunci, între îndatoririle mele spirituale fata de cei din mijlocul carora am plecat, fata de pamântul râvnit, am cuprins si îndatorirea de a lua o pozitie politica în problemele nationale. Un moment în care ideea era slujita în libertate si integralitate de partidele politice.

Totul ce parea definitiv cucerit prin razboiul din 1914-1918 acum era amenintat: unitatea geografica, unitatea nationala si viitorul României.

Mi-am dat seama ca ma gasesc în fata unui proces de desagregare si ca ne pândeste o catastrofa. Transformarile se petreceau într-un ritm rapid.

Partidele politice nu erau constiente de dimensiunea responsabilitatii istorice. Nu traiau ideea si gândirea nationala - Eminescu, Alecsandri, Cosbuc, Goga. Fara preocupare si putere în pozitia Tarii între Rusi - Germani si Apuseni.

Datoria si sansa noastra: sa ne salvam ca Tara si Neam.

Era necesara o politica orientata pe dimensiunile necesitatilor istorice ale momentului, de stapânire si limitare. Colectivitate nationala.

Trebuia sa vina cineva care sa gândeasca, sa vorbeasca, sa câstige si sa pastreze încrederea totala în interior si a lumii din afara, care sa actioneze ca reprezentant al întregului neam. Care sa aiba dorinta si puterea de a realiza fiinta spirituala - morala a individului si a întregii natiuni.

O astfel de pozitie era însa potrivnica dictaturii regale si inconstientei partidelor politice.

Ocupatia maghiara a voit sa ne distruga fiinta nationala si n-a reusit. O alta ocupatie nu ne va putea face sa încetam a exista ca Români.

- O vegetare a celor ce au supravietuit razboiului, fara simt si responsabilitate politica, fara simtul comunitatii.

- Înmultirea partidelor politice, compromiterea personalitatii vietii noastre politice si

culturale.

- Politica se poate face numai în libertate, ori dictatura regala sufoca viata politica.

- Un regim în care individul nu mai are nici o însemnatate si putere.

- Politica presupune o actiune de convingere a altuia, prin aducerea unei constiinte cetatenesti în lupta libera a spiritului.

- Naturalul: limba, patrie, origine, mostenire spirituala; - nu forta ca atare, ci forta în serviciul ideii de datorie politica – morala. Mesianism si imperialism românesc cum au vazut înaintasii. În loc de acestea însa „mii de asasinate politice si de oameni cu sanatatea zdruncinata în lagare si închisori"

Generatiile de intelectuali, massele populare de dinainte de 1900 ne-au pregatit România Mare si au realizat cel mai mare deziderat românesc. Care este viitorul pe care-l pregatesc oamenii de azi generatiilor de mâine ?

În timp ce toti vecinii râvnesc parti din tara noastra, noi cultivam internationalismul nebulos al dusmanilor nostri.

Crestinismul care a servit de fundament vietii individuale si nationale înainte de Unirea din 1918 este pe punctul de a fi îndepartat. Asistam la o înlaturare a principiilor de viata crestina si la o rasturnare a valorilor crestine. Din dorinta de a se bucura de privilegiile situatiei pe care o detin si de a-si satisface placerile pamântesti, uita de ei însisi si-si terorizeaza semenii.

Dorinta de trai ieftin si bun, fara munca, de putere, de conducere, de bogatie, duc la neascultare fata de ierarhia bisericeasca, la dezintegrarea din lumea crestina.

Nu m-am înpacat niciodata cu conceptul de pedeapsa vesnica, dupa cum nu ma pot împaca cu ideea ca omul poate sa-l condamne la moarte pe semenul sau. Si totusi pentru omor societatea cere moartea. E o masura profilactica.

N-am trait niciodata o viata în faradelegi si totusi am fost scos în afara legii prin duritatea pedepsei ce mi s-a aplicat pentru simplul motiv ca nu m-am înscris pe linia intelectualilor ardeleni.

În copilarie aveam încredere în toti si în toate. Cu timpul, convingându-ma de relativitatea sinceritatii oamenilor, am ajuns sa ma îndoiesc de toate, fara sa fiu sceptic. Oricine trebue sa-si cucereasca încrederea pe care doreste sa i-o acord. La afirmatiile nedovedite ale altora, nu raspund, îndoielile mele nu le marturisesc si tacerea este totdeauna pentru mine un raspuns. Sunt indiferent fata de parerile altora. Nu raspund la atacuri, calomnii si insulte.

Ma straduiesc sa ma depasesc pe mine însumi, atât în efortul de cunoastere cât si în traire. Un obiectiv odata atins sunt nemultumit de el. Alerg dupa altul. Sunt în continua miscare, devenire. Asemenea vietii.

Adevarurile de credinta le-am mostenit, le-am primit de la mama. N-am ajuns la ele pe cale de meditatie religioasa sau filosofica. În clasa VI-VII de liceu - o perioada în care ma ocupam de toate religiile, nu cautam sa neg existenta lui Dumnezeu pe cale rationala, dar puneam

întrebari în legatura cu existenta lui Dumnezeu si cu atributele divinitatii. Credeam la fel cu taranii prin intermediul traditiilor milenare bazate deopotriva pe gând si traire, pe credinta si convingere. Taranul munceste si traieste ancorându-si sperantele în cer si viitor - simboluri ale necunoscutului.

Sensul vietii

Preocuparea permanenta: a atinge plenitudinea, un dor pentru desavârsire.Porunci creatoare: vointa

Nici un moment de descurajare.

O evolutie spirituala fireasca:

- M-am nascut: român, transilvanean de pe Câmpie, taran, greco-catolic.(am aflat de existenta ortodoxiei, a catolicismului, a altor confesiuni, a sectantilor, în liceu. În anul I al studentiei mele am intrat pentru prima oara în biserica ortodoxa, dintr-o eroare - , erau vecine. Nici o deosebire de rit)

- Sunt lucruri ce nu s-au pus niciodata în discutie, - la care am ajuns prin nastere, pe care nu le-am criticat, nu le-am abandonat.

- Sunt izvoare: ce mi-au alimentat viata launtrica, ce mi-au dat sens vietii, ce m'au încadrat în univers, ce m-au legat de vesnicie. Nici în adolescenta n'am încercat vreo zguduire Ratiunea mea de a fi a fost mereu aceea a stramosilor mei

- Am suferit mereu o transformare în adânc, dar niciodata o metamorfoza, o schimbare la fata.

- O crestere- o desavârsire - dar nu o revolutie.

- O continuitate: credinta mea religioasa, adevarul, rostul vietii - au fost si au ramas acelea ale taranului ardelean de pe Câmpie.

- Cercetarile mele, încercarile de cunoastere si aprofundare a curentelor filosofice si a religiilor nu mi-au schimbat convingerile si atitudinile, nu m-au influentat. M-au definit prin ceea ce eram, nu prin ceea ce am cucerit eu. Învatatura si experienta m-au ajutat sa înteleg ce sunt, mi-au descoperit realitatea fiintei mele.

În perioada în care am frecventat cercurile sectantilor din sat, atunci când am asistat la serviciul religios protestant sau ortodox - atunci când am avut legatura cu partidele politice sau cu cercurile socialiste sau comuniste, conceptia mea fundamentala despre lume si viata nu s-a schimbat. S-a definit, s-a îmbogatit, s-au deschis alte orizonturi si alte perspective, dar fondul înnascut a ramas acelasi. Confesionalismul a cedat credintei religioase. Sectarismul de partid, - idealismului. Materialismul vietii cotidiene, spiritualismului. Nu m'au preocupat discriminarile - dogmatice, teologice, bisericesti, filosofice, nici doctrinele si ura sau

intransigentele partidelor politice, ci problemele fundamentale de gândire si de viata: adevarul si minciuna, sensul vietii acesteia si al celei de dincolo, destinul omului de rând si al creatorului, suferinta eroilor si prabusirile masselor.

La adevar am cautat sa ajung singur, pe cai si cu mijloace proprii. Nu mi-am însusit niciodata ideile si convingerile altora. Daca mi-am sacrificat viata pentru o ideologie, se datoreste faptului ca ea coincidea sensului pe care i l-am dat eu vietii mele. E ceva ce ma depasea si prin efortul meu de permanenta purificare ma apropiam de un ideal ce ne era comun. Si pentru atingerea idealului eram capabil de renuntari, de suferinta. „Aforismul este un microcosmos reflectând macrocosmosul, totul fiind cuprins în el"

Evolutia mea spirituala nu s-a facut totusi, dupa un plan, pe etape, cu obiective precise si nici pe baza de intuitii, crize si iluminari, revelatii. Am cunoscut în clasele III si IV stari de extaz, stari inconstiente.

O cultura livresca verificata, confruntata cu realitatile vietii individuale si colective: intuitii bazate pe traire, reactiuni fata de lecturi, întelegerea cartilor pe baza de experienta, a întelege prin ceeace cunosti, prin ceeace esti, prin lumea închisa în tine, prin destinul tau, - mai mult un mistic decât un om religios, - asceza - o cale mistica practicata sub influenta lecturii vietii sfintilor.

- În perioada „Scânteierilor" si mai înainte a „Rasaritului": lectura literaturii ruse - moderne si clasice si comentarii: Tolstoi, Dostoevski, - religioase si filosofice: Berdiaev, Bulgakov, Soloviev, Chestov, Lupakin, - literaturii engleze: Dickens, Carlye, Emerson; Plutarh

- eroul - eroismul - climatul lui

- eroul gânditor, literat, om de stiinta, mai putin omul de stat, razboinicul, cuceritorul.

Preferinte: Profetii ,Cartea lui Iov, Cântarea Cântarilor, Noul Testament - Pavel - Iacob

- tragicii greci, Aristofan

- Cervantes, Shakespeare, Goethe, Byron, Dickens, Al. Dumas, Ibsen, Baudelaire, Lermontov, Puskin, Cicero.

preferam pe filosofii: prof. Nae Ionescu si prof. I. Petrovici, Heidegger si Jaspers, Sf. Augustin, Pascal, Kirkegaard, Nietzsche,

Berdiaev - filosofia existentialista, a nu apartine unei scoli, omul e un scop în sine si nu trebue sa ajunga un instrument, Berdiaev nu desparte viata de filosofie; filosofia e impregnata de contradictiile vietii, filosofia este o lupta

Cunoasterea filosofica nu trebue separata de experienta spirituala integrala a omului, de credinta sa religioasa, de contemplatia sa mistica. El vorbeste despre o revolta a spiritului si nu a materiei, societatii, civilizatiei.

Vocatia mea a fost de om de stiinta. As fi dorit o cariera universitara, ca sa pastrez contactul cu gândirea vie prin carti si cu viata prin tineret. Pe de alta parte, pentruca modestul salar mi-ar fi permis sa muncesc într-o directie fara conditii limitate, control inutil, liber si dupa puterile mele. Ar fi fost legatura directa dintre structura sufleteasca - aspiratiile mele si

conceptia filosofica de libertate în gîndire.

Au fost multe, multe renuntari în viata mea. Aveam comun cu Fratia de Cruce dorinta de desavârsire personala si profesionala. Era o atmosfera care n-avea nimic comun cu zgomotul vietii publice de strada, ci cu studiul.

Eram aproape de aceasta formatie de tineret si prin ocupatia mea de profesor particular - fiind în contact cu tineretul entuziast, lipsit de deziluzii. Asteptam mult de la tineret si nu asteptam nimic de la generatiile de batrâni care ajunsesera sa împarta tara politic în 36 de partide iar spiritualiceste în numeroase curente.

M-am dorit mereu în comunitatea cercetatorilor si traiesc de la zece ani printre functionari.

Mereu modest, mereu încrezator în oameni.

A vedea si a cerceta totul, a învata de la fiecare câte ceva, a observa ce fac altii, a gândi asupra a ceeace fac eu, a fi constient de ce fac, a critica si a duce la o cercetare si formulare metodica.

A trai viata pe cât e posibil mai natural - o terapeutica a muncii.

A concepe un om ca pe un întreg (constitutie, caracter, fizic, stare de boala). Omul pentru sine ca fiinta nu se poate desavârsi si nici nu poate fi cercetat. El ramâne mereu o problema deschisa. E mai mult decât stie despre sine si poate sa stie… Tainele ascunse ale personalitatii sau posibilitatile sale.

Cartea: structura, faptele - lucru esential

M-au condus la drumul pentru care m'am nascut dreptul - cu latura lui practica, dar si cu aspectele sale filosofice. Desi n'am reusit sa urmez filosofia, am fost tot timpul la curent cu progresele ei. Si aceasta pentruca nu m'am gândit la o cariera practica.

Amintirea Societatii M. Eminescu - a celor doua reviste Rasaritul si Scânteieri, câteva tentative de a publica si conduce alte reviste - preocupari de publicistica. La o cariera universitara m'am gândit în momentul în care aceasta nu mai era posibila si atunci m-am înscris ca avocat în Baroul Ilfov.

N'am parasit preocuparile mele literare si filosofice, dar n'am mai avut niciodata posibilitatea de a publica.

Am cautat drumul spre mine însumi:
descoperire a tuturor posibilitatilor mele.

O schimbare esentiala în viata mea a fost casatoria. Familia era pentru mine o cetate sfânta în care conventionalitatea, banalitatea vietii contemporane nu-si aveau loc si în care puteai rezista la atacurile îndreptate împotriva vietii launtrice. În care nu puteau patrunde grijile din afara. Disparând singuratatea, crestea constiinta si încrederea în sine. Un altar la care se putea oficia idealul vietii la o mare înaltime morala si spirituala.

……

Caminul astfel întemeiat a devenit o comunitate de destin. Având aceeasi conceptie legionara despre lume si viata, visurile noastre sporira si se într-aripara din prima clipa a vietii în doi…

Hotarâti sa strabatem un drum comun în viata, luând aceeasi pozitie în fata greului si a primejdiilor…

*** ***

*****

"N-am fost niciodata un convertit, – totdeauna acelasi, n-am fost cucerit pentru Miscarea Legionara, ci ne-am întâlnit pe drum. Din identitatea de aspiratii, de metoda, de mijloace, s-a nascut dorinta de a persevera în slujba unui ideal, de a nu ma abate de la principiile si legile lui, de a le apara împotriva oricui, – ideal ce era al neamului, slujit rând pe rând de mari personalitati si multe generatii, parasit si reluat. Un ideal prin care toate îndoielile s-au risipit si prin supunerea fata de el aveam certitudinea ca ma gasesc pe drumul de totdeauna al neamului românesc si al credintei strabune.

Sunt Român si crestin – realitati indestructibil legate. Le traiesc fara sa fac caz de ele.

Am cercetat, am citit, am experimentat si asa am ajuns la anumite concluzii si certitudini.

N-am primit nimic de-a gata si n-am fost niciodata un conformist. Am acceptat o solutie si am luptat pentru realizarea ei, pentru ca nu am gasit, n-a existat una mai buna. M-am opus oricarei constrângeri si n-am facut ceva pentru ca asa fac si ceilalti. Izvorul cuvintelor si actiunilor mele a fost întotdeauna judecata si intuitia mea. Existenta a avut pentru mine un sens revolutionar prin transformarea dinauntru, prin schimbarea sufletului, garantie pentru schimbarea tarii si a neamului. M-am lepadat însa de neajunsurile mele prin ajutorul celor pe care-i simteam la cot si am fost scutit de întârzieri si rataciri urmând sfatul înaintasilor si pilda celor mai buni ca mine.

Pretentios fata de mine însumi, întelegator fata de ceilalti. Gata a promova valorile nationale si universale, a contribui la procesul de transformare al întregii lumi.

Pasind în rândurile tineretului legionar, mi-am continuat ucenicia, începuta acasa în contactul cu Marele Mister al existentei, în treburile gospodaresti: din casa, din ograda, din sat si dela "hotar" (o notiune a celor de pe câmpie), continuata în scoala la învatatura si în arta de a gândi si de a trai. Acum faceam o ucenicie pe toate planurile.

Drumul meu de framântari în gând, de traire în spirit si de sete pentru adevar, de dorinta

arzatoare de a-mi îmbogati sufletul si mintea pentru a fi de folos celor ramasi acasa în sat, era drumul idealului nostru national, drumul Istoriei noastre de veacuri, pe care mersesera toti marii nostri înaintasi. Pe acest drum ma angajasem înca de când am pornit la scoala la oras, la îndemnul mamei de a învata pentru a-i ajuta pe cei ramasi la coarnele plugului. La acesta s'a adaugat acela al Capitanului - de a deveni oameni de cultura, creatia, cultura fiind un mijloc pentru a ajunge la Învierea neamului, „rodul talantului, pe care Dumnezeu l-a sadit în neamul nostru, de care trebue sa raspundem", caci "telul final al vietii este Învierea neamurilor în numele Mântuitorului Iisus Hristos "(Corneliu Zelea Codreanu).

În minte mi-a staruit mereu imaginea mamei din copilarie, îngândurata, cu inima împartita la mine, la ziua de azi si de mâine, la luptele de pe front, la situatia tragica a orfanilor de razboi si la cadrul familial cernit, luminat doar de gradina de flori si iarba, livada cu pomi, gradina de zarzavat, animale, pasari, - solidaritatea si comunitatea cu natura, - la greutatile prin care a trecut scoala românească în Ardeal, - a ceti, a scrie, a socoti dupa abecedarul confesional, povestirile, amintirile, care erau triste: carti nu aveau, nici învatatori -. Ce pot învata cei de mâine, din experienta noastra, asa cum a fost trecutul. Am avut mereu vie: constiinta a ceea ce sunt si reprezint: om, crestin, român, legionar, intelectual, fiu de taran, problema sociala, purtator de istorie.

In lumea în care Alexandru Popsor a intrat, ca o împlinire a structurii lui interioare, - lumea legionara, obiectivul era educatia."Miscarea legionara înainte de a fi miscare politica, teoretica, financiara, economica, etc., de formule, este o scoala spirituala, în care, daca va intra un om, la celalalt capat trebue sa iasa un erou". Acest cuvânt al Capitanului, motto pretiosului „Îndreptar al Fratiilor de Cruce, întocmit în anul 1935 din dispozitia Capitanului de catre Gh. Istrate, conducatorul Fratiilor de Cruce din tara în acel moment, - i-a fost si lui Al. Popsor motto si îndreptar toata viata, atât în stradania de a se realiza pe sine, cât si în aceia de a pregati tineretul pentru a primi „duhul legionar"al idealului neamului, duhul eroismului.

Uriasele personalitati pe care le avea înaintea ochilor: Capitanul, Mota, Banea, Nae Ionescu, i-au fost coloanele de sprijin. Fiecare cuvânt si gest al lor era cuprins în inima ca o nestemata, ca un gând de sfintenie.

Participarea la toate actiunile Miscarii, în Ardeal si în tara, în santiere, tabere (Dealul Negru, Carmen - Sylva), i-au desavârsit formatia legionara. Vajnicul vechi luptator al Capitanului, profesorul Coriolan Matei, având în grija Muresul, i-a încredintat lui Al. Popsor Fratiile de Cruce. Nu se putea sa-i dea o misiune mai potrivita. În îndeplinirea ei i-au fost de mare folos: eruditia însusita din carti si experienta capatata din activitatea de meditator, pe care o începuse înca din clasa a IV-a de liceu, trecând mai târziu si prin alte trepte ca: pedagog, profesor (Citise enorm. Cartea îi fusese marea bucurie si consolare. Îsi însusise din carti toate gândurile mari si frumoase).(N.n.)

"Faptul ca m-am întretinut singur în liceu, în universitate si mult timp dupa aceea dând meditatii particulare în familii de diverse origini sociale si în internate de scoli: licee, scoli

profesionale si scoli de ucenici , m-a obligat sa fiu în contact cu scoala românească si sa fiu la curent cu problemele învatamântului de toate gradele.

Cunoscând neajunsurile scolii, ale familiei si ale Societatii, am cautat sa gasesc personal solutii pentru probleme, remedii pentru îndreptarea situatiei, masuri pentru înlaturarea neajunsurilor si cai noi de ridicare a învatamântului si a acestor factori de educatie a tineretului.

În acest efort m-am întâlnit si am mers pe acelasi drum cu cei ce urmareau desvoltarea personalitatii si asigurarea unui viitor mai bun neamului si Tarii românesti, încercând sa punem bazele unei noi societati omenesti.

O parte din tineret începuse sa învete singur, sa se ajute reciproc la învatatura si în viata, sa atace si sa rezolve singur problemele legate de învatatura, de viata personala si familiala. Actiunea care se purta în vremea aceea în cadrul Miscarii Legionare avea ca manifestare politica Partidul „Totul pentru tara", care fiinta legal si care avea tendinta ca dintro parte a colectivitatii românesti sa ajunga sa se identifice si sa o reprezinte integral, sa urmareasca realizarea idealurilor si aspiratiilor românesti.

Când climatul vietii publice din tara si atmosfera internationala nu mai permisera activitatea desfasurata, Partidul "Totul pentru tara" se autodizolva si îsi înceta activitatea desfasurata, reluându pentru câteva luni în 1940 si ramânând întro stare protestatara fata de dictatura militara care prelungea dictatura regala din 1938".

Dupa 1938
Anii aceia - 1938-1940

„pierderea multora, a unei persoane de prim ordin (e vorba de Corneliu Z. Codreanu – Capitanul)

Pierderea unui om duce uneori la schimbarea universului tau interior.

Capitanul:

O autoritate ce-si lua raspunderea pentru orientarea pe care o da; o instanta la care apelai de la distanta în gândul, în fiinta ta, în discutiile tale, un fir calauzitor al gândirii si al vietii mele; cel care emitea o judecata de valoare sau de existenta asupra actiunilor, a evenimentelor si cunostintelor din prezent si din trecut si cel care intuia si trasa evolutia lor în viitor.

Dupa moartea lui, curiozitatea pentru ziar, revista, conferinta, carte - înceta ; m'am despartit de o anumita lume. Nu mai aveam cu cine comunica, nu mai puteam cauta un ajutor în afara. Am ramas singur, obligat sa traiesc prin mine însumi. Am fost mâhnit la data la care unii dintre

discipolii sai nu l-au mai recunoscut ca învatator, n'au mai vorbit despre el, nu s'au mai ocupat de soarta operei sale si mai ales de influenta uriasa pe care a avut-o în viata publica românească".

La 22 Septembrie 1939 a avut loc groasnicul macel al elitei legionare din: lagare, închisori si de pe tot cuprinsul tarii. Al.Popsor printr-un miracol a scapat de a fi omorât la Satu Mare, unde era la armata. S-a refugiat în Austria, de unde s-a întors la Bucuresti în 1940 (Ardealul fiind cedat). În putinele zile de libertate a manifestarilor legionare, cu priceperea si experinta pe care le câstigase prin colaborarea la alte publicatii, a realizat într-o prezentare impecabila revista „Fratia de cruce", la care a fost redactor principal. In paginile ei a înmanunchiat articole ale celor mai stralucite condee printre care: Prof. V. Bancila, Aron Cotrus, Vladimir Dumitrescu. În consfatuirile de la Caminul refugiatilor ardeleni si în acelea ale Fratiilor de Cruce a încercat sa reia preocuparile literare.

Dupa evenimentele din Ianuarie 1941 a fost obligat sa plece în provincie, dar a fost rechemat la Bucuresti în 1943, de catre conducerea Miscarii legionare – Comandantul Bunei Vestiri si întemeietor al Miscarii- Radu Mironovici, primind ordinul de a reorganiza si conduce Fratiile de Cruce din tara. L-a executat cu toata seriozitatea în autentic spirit legionar, dupa indicatiile Îndreptarului Fratiilor de Cruce si a dispozitiilor primite.
Activitatea educativa organizata de el a fost intensa , dar în absoluta tacere. În afara de: consfatuiri, sedinte, s-au organizat excursii, tabere, în care s-a urmarit desavârsita cunoastere a Miscarii si a telurilor ce trebuiau atinse, precum si selectionarea cadrelor de conducere a Fratiilor de Cruce. Respectând cu strictete principiul acoperirii, cei mai multi dintre fratii de cruce au ramas necunoscuti si astfel au fost feriti de tavalugul care a urmat.

Toate comorile adunate în fiinta lui, Al. Popsor lea daruit pentru destelenirea si apoi cultivarea celor mai frumoase virtuti în inimile fratilor de cruce încredintati lui. A trait alaturi de ei, cu ei, cuvîntul Capitanului, de a-i forma pe fratii de cruce în duhul eroismului, al idealului Neamului. Erou nu numai în sens obisnuit pe câmpul de lupta, ci: erou în sens moral, erou în sens social. Din cadrul „eroismului moral" facea parte si pregatirea, munca asidua de a cuceri cultura. Acesta a fost unul dintre primele obiective ale educatiei în rândul fratilor de cruce, asupra caruia a insistat Al. Popsor, prin cultura întelegând cum spune N. Crainic: „legatura cu Cerul ", deci tot ceeace tine de spiritualitate. Fratii de cruce trebue sa creasca pentru a deveni oameni de cultura care, dupa viziunea Capitanului, urmeaza ca în viitor, prin evolutia naturala a Societatii românesti, sa ia locul acelora care se vor retrage din arena culturala si politica, prin: moarte, batrânete, neputinta.

Al. Popsor a avut talentul de a învata pe altii dar si stiinta pedagogica. Stia sa se apropie de suflet cu mare discretie si cu multa caldura, stia citi în fiinta tânarului, descifrându-i misterele. Îi iubea. Stia ca sufletul poate fi modelat numai daca e cucerit prin dragoste. Numai prin dragoste se patrunde în adâncimea personalitatii celuilalt.

„Tineretul în toate vremurile a cautat sa gaseasca o noua formula de viata si s-o aplice pe toate planurile. Asa am dorit si noi sa instauram o noua ordine si asezare românească în lume, fara sa ignoram trecutul, s-o traim înaltând o cladire viitorului.

Prin Miscarea Legionara am încercat aceasta transformare în adânc dupa puterile noastre de realizare. Am pornit cu noi însine, straduindune sa ne prefacem prin vointa, prin munca de fiecare zi, prin schimbarea felului de a învata si de a ne comporta, nemultumiti de ceeace se facea în aceasta directie, cautând sa ne întregim educatia, actualizând valorile trecutului si îndepartând prejudecatile lui.

Dupa 23 August, rasturnarile pe plan international si intern au dus la creerea unei multimi de organizatii care cautau sa-si sporeasca rândurile, recrutând si din sânul Fratiilor de Cruce.

Directivele fusesera date pe linia Fratiilor de Cruce: formatii de educatie nu de lupta. Ca atare, nici un membru sa nu participe la activitatea cu caracter militar sau politic.

Am luat si pastrat aceste legaturi, ca legionar, ca sfatuitor, la care tineretul acesta în desorientarea generala, putea alerga spre a se dumiri asupra problemelor ce se ridicau, spre a primi o orientare în fata noilor împrejurari. El trebuia ocrotit si îndrumat fiindca mergea singur, lupta cu greutatile create de razboi, cauta sasi câstige o pregatire personala morala si profesionala temeinica. Cauta sasi dezvolte toate facultatile sufletesti si sasi formeze caracterul. Atitudinea aceasta era conforma pozitiei pe care se situa Fratia de Cruce, în spiritul masurii de autodizolvare si de încetare a activitatii din 1938. Curente divergente au dus la obligatia de continua pastrarea legaturilor, (prin contact de la om la om), în scopul comunicarii hotarârilor luate si al apararii acestui tineret de pericolele cel amenintau.

Singura pozitie ce trebuia ocupata era cultura, putinta de afirmare si aparare. Aceasta s-a facut prin întâlniri, comunicari, prin excursii fara de care cuvântul de patrie e abstractiune „daca nu teai dus singur sa te înfratesti cu pamântul si poporul din care faci parte", „În timpul de azi, numai cucerirea de fiecare clipa a pamântului pe care traiesti, îti da dreptul stapânirii acelui pamânt. Cucerire prin munca cu bratul, dar si cucerire prin cercetare stiintifica"(G. Vîlsan).

În fata presiunii statelor vecine, a primejdiei de desmembrare a tarii si de desfiintare a noastra ca natiune, pentru care statul nu lua nici o masura, era de datoria noastra a tineretului de a face tot posibilul pentru întregirea educatiei, prin propriile puteri, prin munca personala, prin îndrasneala în conceptie si în interpretare, prin constiinta datoriei.

La întrebarile care chinuiau tineretul român nu era usor de a da raspunsuri. De exemplu: o chestiune care se punea înainte de 23 August 1944: Ardealul, dupa Unire, era în cautarea unei formule noi de viata individuala si colectiva. România întregita era în aceeasi framântare pentru o noua asezare a vietii publice si particulare.
Tratatele de pace au consfintit drepturile Românilor asupra pamântului strabun. Unitatea geografica era înfaptuita, dar mai erau necesare unitatea spirituala si politica. Dupa aviditatea

politicienilor de a se îmbogati si de a duce un trai bun în detrimentul masselor populare, Miscarea legionara a venit cu ideea sacrificiului, pentru binele obstesc, cu realizari în acest sens înca din timpul opozitiei.

Atitudinea protestatara a Miscarii studentesti si a încercarilor politice de concretizare a idealurilor tineretului, apar alambicate prin întelepciunea maturitatii si a spiritului vremii.

Momentul istoric. Cele mai sbuciumate framântari politice. În ce sa crezi, pe ce sa-ti sprijini nadejdile, pentru ce sa lupti? Cum sa-ti justifici fata de tine suferinta pe care si asa o înduri?

Problematica poporului român. A cauta o solutie. Solutia posibila. De ce Românii trebue sa sufere si atunci când sunt uniti în aceeasi tara, au un stat. Trebuia o solutie a dramei românesti - sufera sub straini, sunt prigoniti sub Români. Unde sunt principiile acestei suferinte? Rupe armonia neamului.

Alte întrebari (dupa 23 August). Nu se stia ce va fi , eram cedati sferei de influenta rusa. Sa fugim? Ce sa spunem Apusului?

Cunosteam tratatele si tratativele internationale. Cunosteam rezultatele razboiului. Nu aveam încredere în victoria Germaniei. Consideram spatiul rasaritean lasat în seama Rusilor, cel putin pentru 50 de ani.

Sa spunem Apusului ca e pândit de primejdie? N-o cunosteau si n-aveam cui spune. Eram sigur ca nu ne vor crede: doar ei spuneau ca Rusia e o tara afar' de lege, jefuita, încatusata „ajunsa într-o stare de robie fara nici o asemanare pe lume"(D.Merejkovski, prefata la „Ce am vazut la Moscova" de H. Bernand). Le-au spus-o atâtia si ei au luat masuri contrare asteptarilor. Naivi, interesati, inconstienti, vicleni, condusi de oameni dornici de razbunare. Nansen l-a sarutat pe Lenin, L.George le-a dat ajutor sovieticilor. Acum Churchill si Rooswelt au dus tratative cu cel mai mare diplomat al vremii acesteia, Stalin , - au luptat împreuna împotriva Germaniei, dar nu s-au îngrijit de soarta Europei si a lumii. Comunismul cum e înteles în Europa si în lume nu exista în Rusia. Acolo sunt doar cersetori stapâniti de tirani cu putere nemarginita, tacere, teama de moarte, niciun râs, niciun surâs. „Rusii nu au memoria sângelui varsat"(H. Bernand.) Se clatina pamântul sub picioare ? Contagiuni asupra carora timpul nu are nici o influenta. „Nu pot dormi în liniste la catul întâi, când arde la al patrulea, nu poti deschide usa acelora care spun pe fata ca vin sa-ti puna foc casei"(D. Merejkovski - 1925).

Al. Popsor a lucrat permanent în Fratiile de Cruce cu unele întreruperi datorate împrejurarilor. Si-a îndeplinit misiunea cu pasiune si abnegatie, învatând de la toti, de la cei mai alesi, pâna la cei mai umili, permanent preocupat de a se desavârsi pe el prin: lectura, traire în spirit absolut moral si munca necurmata de a transmite altora comorile legionare.

Respectându-se riguros principiul acoperirii, activitatea în Fratiile de Cruce a fost dusa pâna în 1948, când au intervenit arestarile masive din 15 Mai. Al. Popsor nu fusese cunoscut în Bucuresti. Îsi pastrase aceasta situatie prin totala discretie si lucrând cu psesudonime. De aceea el a fost delegat de a tine permanent legatura cu Radu Mironovici, comandant al Bunei

Vestiri (întemeietor al Miscarii alaturi de Capitanul, I. Mota, Ilie Gârneata si Corneliu Georgescu), care conducea organizatia legionara din tara, fiind ascuns într-o comuna din Banat. Imediat dupa 15 Mai s-a dus pentru a-l preveni, dar acesta fusese descoperit si Al. Popsor a fost arestat când a sosit acolo.

A urmat anchetele, condamnarea si executarea pedepsei de 15 ani.

Al. Popsor nu a vorbit cu nimeni, niciodata despre torturile îndurate si despre cele petrecute în aceasta perioada. Putinele lucruri care se stiu, s-au aflat de la altii si din vagile însemnari ramase.

Autobiografia începuta de el se desfasoara doar pâna în 1934, anul intrarii lui în universitate, cu rare exceptii privind unele activitati din timpul studentiei. În note si însemnari se mai gasesc date despre perioadele urmatoare, putine însa si foarte succinte.

Una din trasaturile care l-au caracterizat pe Al. Popsor a fost accea ca niciodata nu vorbea despre el. Autobiografia lui priveste, nu atât fapte cât evolutia lui spirituala. A avut drept tinta în viata, viata morala. A purtat permanent în suflet cuvântul Capitanului: legionarul este un om corect si de tinuta morala, într-o tara care moare în fiecare zi din lipsa de tinuta morala si de corectitudine interioara. "Omul judecator în propria lui cauza, drept si sever cu sine însusi" (Circulara Capitanului din 24 Octombrie 1937 la inaugurarea pensiunii de la Predeal)

Nu sunt întoarceri si nici pasi de renegat.

Activitatea fusese determinata si de sensul acordat politicii, care în general e lupta individuala sau de partid de a ajunge si a ramâne la putere.

Politica are ca sens asigurarea existentei si persistentei Neamului si Tarii, dar activitatea partidelor e numai aceea de la guvern, doar atunci sunt preocupate de interesele statului.

Activitatea noastra din opozitie, fara a urmari puterea este de a contribui la rezolvarea problemelor legate de viata obsteasca a Statului si a Tarii.

Personal nu am îndeplinit nici o functie politica de prima importanta în viata de stat.

Am avut raspunderea pentru conducerea Fratiei de Cruce.

Memorii, directive, comunicari personale, - documentele au disparut din pricina evenimentelor, deci despre ele nu pot vorbi .

Nu pot da o cronica zilnica a actiunilor întreprinse ci doar o contributie la cunoasterea evenimentelor.

Nu pot reconstitui o actiune în favoarea cauzei – (efort al viziunii)

Amintesc doar pareri spuse, înainte de a avea loc evenimentele, avertismente, preveniri.

Pareri divergente fata de conducatorii mei si chiar fata de subordonati.

Trebue sa cunoastem lectiile trecutului - în ce masura a fost servit interesul public.

Între anii 1944 – 1948 activitatea e prezentata diferit dupa cum e privita de: colaboratori, de dusmani, de adversari din rândurile noastre, privita din interiorul tarii, din afara ei.

-niciodata imaginea ei n-a fost cea adevarata; s-au mai adaugat si deformari profesionale ale cercetatorilor: de pe pozitii dusmane si razbunare, printr-o anumita prisma, prin interesul de a descoperi si sanctiona o vina.

Materialul vorbit unul, materialul scris altul.

Si acesta e un motiv de a prezenta lucrurile cum s-au petrecut.

Comuniunea, viata spirituala trebuia sa continue. Preocuparea mea fundamentala a fost educatia iar, pozitia ce trebuia ocupata: cultura. De pe aceasta pozitie se purta lupta pentru asigurarea viitorului neamului si al tarii. În consfatuiri îndemnam: la ajutorarea familiilor, îndeplinrea datoriilor profesionale, pastrarea traditiilor, creatie în orice domeniu.

Formatia Fratia de Cruce n-a fost angajata în activitati politice, teroriste, subversive. În convorbiri se comentau evenimentele politice si militare saptamânal, bilunar, lunar sau întâmplator.

(Nota noastra: Dupa actul de la 23 august 1944, unii dintre legionarii refugiati în Germania din 1941 si ulterior, s'au întors în tara, cu scopul de a întreprinde o actiune de rezistenta împotriva Rusilor. Dar în 1945, conducatorul lor, profesorul N. Patrascu, în urma arestarii sale, a încheiat un pact de neagresiune cu guvernul.. Prin acest pact, el se obliga ca legionarii sa nu întreprinda nicio actiune subversiva împotriva trupelor rusesti si a ordinei publice interne. Guvernul în schimb, le garanta libertatea si posibilitatea integrarii lor în societate, eliberându-le buletine de identitate.

Acest acord cu guvernantii nu era singura solutie posibila, decât pentru cei veniti din Germania nu si pentru cei din tara, care ar fi putut ramâne în mare parte necunoscuti.

Dealtfel acordul a fost ca un armistitiu trecator si n-a fost respectat nici de unii, nici de altii.

Consecintele au urmat la scurt timp, prin arestari masive efectuate în noaptea de 14 spre 15 Mai 1948)

Al. Popsor a luat contact cu cei veniti din Germania, atât în numele lui ca conducator al unei activitati importante cum erau Fratiile de Cruce, cât si în numele conducatorului Miscarii legionare din tara, Comandantul Bunei Vestiri, unul dintre întemeietorii Miscarii, - Radu Mironovici, cu care pastra permanent legatura si din a carui dispozitie actiona întotdeauna.

A avut câteva convorbiri cu cei veniti din Germania, în care au avut loc schimburi de idei, informatii si sugestii. Punctul de vedere al lui Al. Popsor se baza pe urmatoarele argumente:

"- Armatele ruse repurtasera victorii hotarâtoare asupra celor germane: Stalingrad, Moscova, Berlin

- Loviturile puternice date de armata rosie, conjugate cu loviturile date de aviatia anglo-americana si apoi cu cel de-al doilea front apusean, însemnau prabusirea militara a Germaniei, careia i se vor lua posibilitatile:

a) de a mai reprezenta o forta de amenintare a pacii - acord deplin al puterilor aliate la care s-a raliat si Franta

b) sa invadeze alte teritorii

c) garantii împotriva ei, în Vest si Est - pacte bilaterale
d) granitele Germaniei vor privi schimbarile teritoriale: Polonia, Cehoslovacia, România, Tarile Baltice
- Formarea guvernelor nu va fi o problema a popoarelor respective si exercitarea dreptului de vot universal va fi constrânsa.
- Tarile Balcanice îsi vor primi pedeapsa dar vor deveni independente pentruca au capitulat în fata aliatilor si au întors armele împotriva Germaniei.
- Încredere în Germania ? - pentruca a dat drept de azil celor refugiati acolo, - dar Germania era cea care: desmembrase România în 1940 (Basarabia, Bucovina, Dobrogea, Ardealul), intervenise favorabil lui Antonescu în 1941, înlaturase toate miscarile nationaliste din Europa. Germania care ne-a distrus tara nu putea fi un garant al integralitatii statului Român.
- Guvernul fantoma de la Viena nu numai ca nu avea nicio ratiune momentan, dar îngreuna situatia României care îsi cauta scaparea în alta parte.
- Aliatii vor continua lupta pâna la victoria deplina politica, asa dupa cum în timpul razboiului n'au încheiat pace separata si vor lua masuri de viitor.

Gresit a fost interpretata aceasta atitudine, ca o încercare de spargere a unitatii Miscarii, - era una de aparare, nici de razvratire, de destramare - nici o agitatie. Nu era vorba de contestarea dreptului de conducere a unei figuri reprezentative ci de înscrierea actiunii pe linia intereselor românesti în trecutul apropiat, în prezent si în viitor.

Erau atitudini politice si eu nu facusem în viata mea politica si nici n'aveam de gând sa fac.

Aparam totusi o linie, o pozitie, o traditie, care mi se pareau esentiale pentru destinul românesc în lume. Acestui destin eram devotat. Traditia nu era un bun personal, nici al celor ce nu mai sunt si nici al celor ce o slujesc si o fac sa creasca în mod firesc.

Vremuri de mari tulburari, de grele încercari pentru tara. Cunoscând situatia exacta eram sceptic"
„Am întrerupt relatiile personale cu cei veniti din strainatate, fapt care a dat nastere unui diferend:
- întrucât cele doua sau trei întâlniri nu dusesera la niciun rezultat
- lipsa de cooperare si solidaritate datorita concesiilor numeroase facute
Neinterventia în evenimentele ce se scurg peste capul nostru nu era o tradare a intereselor românesti si nici chiar legionare. Orice sabotaj sau act terorist justifica prelungirea ocupatiei rusesti si masuri drastice.
- Încrederea în puterea de redresare a Germaniei era exagerata.

Pozitia Fratiilor de Cruce dupa dispozitia Comandantului Bunei Vestiri Radu Mironovici, preconizata si de mine (conform vederilor Capitanului si a Îndreptarului Fratiilor de Cruce) era: Corpul Fratiilor de Cruce ramâne pe linia lui, formatie exclusiv de educatie si nu de lupta.

În felul acesta nu se putea crea nici o bresa.

Initial, cu aceasta dispozitie au fost de acord si cei veniti din Germania, prin conducatorii lor profesor N. Patrascu si profesor C. Stoicanescu (Cei care au cunoscut acest lucru l-au facut uitat si nu l.au comunicat)

Ulterior însa, au dus o actiune de a antrena si Fratiile de Cruce pe drumul pe care se angajasera ei, care periclita tuturor situatia si viata.

A continua legaturile însemna a fi pe pozitia fixata de cei veniti, opusa aceleia indicata de Conducatorul Miscarii din Tara - Radu Mironovici, care nu parasise deloc tara dupa 21 Ianuarie 1941 si cunostea bine realitatile.

Nota noastra: Complet eronat si tendentios s-a scris în cartea „Evenimente din Ianuarie 1941" în Arhivele germane si române, pag 96 nota 14 ca: Radu Mironovici a aderat la actiunile Guvernului National Român de la Viena si ca a fost parasutat în România împreuna cu Niculae Petrascu în toamna anului 1944. Nu a fost eliberat în 1963 ci în 1964 odata cu toti detinutii politici. Cine a redactat nota nu a fost bine informat.

Din considerente multiple refuzurile mele au fost reactii firesti.

-salvarea nu numai a Miscarii ci a tarii, fiindca actiunea aceasta îi periclita independenta, integritatea si chiar existenta.

-raspunsul meu:semnalarea primejdiei si reamintirea îndatoririlor-axate pe trecut, pe situatia prezenta si pe perspective.Un program concret: scoala, familia, profesiunea, ordinea existenta: o atitudine ce favoriza indirect autoritatea statului, dar care ne salva viata-ce a fost sacrificata inutil; - nu se putea rezista masurilor de aparare si distrugere ce se vor lua. Dar, toate mijloacele de a-i împiedica sa apuce pe calea nefasta pe care se angajasera, au fost zadarnice.

O pozitie care aprovocat unele nedumeriri si ostilitati. Ecourile au fost destul de adânci si consecintele s-au întins peste ani.

Nu vreau sa raspund la comentarii, nici la atacuri. Vreau sa arat în ce masura pozitia mea a fost justificata si în ce masura evenimentele care au urmat mi-au dat dreptate.

Nu din orgoliul de a fi avut dreptate, ci din dorinta de a fi de folos celor ce vor fi pusi în situatii similare si obligati sa-si aleaga o pozitie.

Ma simt dator cu anumite lamuriri. Am luat o atitudine. Se va vedea cât îmi apartine si cât era de necesara. Unii au fost de acord cu ea si au adoptat-o. Altii s-au aratat potrivnici si au combatut-o. Cu toate mijloacele, desi ar fi trebuit sa le aleaga. Totul a fost pus în discutie. Totul a fost violentat. La început s'au creat confuziile de planuri si de îndatoriri si apoi a început recoltarea roadelor.

Pozitia mea, prezenta mea în Miscare nu erau întâmplatoare = o rezultanta a ceeace am fost. Fara complezente mutuale Asprimea e un act de iubire. Nu este o cenzura a Conducatorilor Miscarii

Am avut ordin. Am fost în executare de ordin

Am mers pe linia Fratiilor de Cruce. N-aveam dreptul sa merg pe alta, desi se opuneau ei.

O primejdie pe care as fi putut-o învinge, ocolind-o, ignorând ceeace altii puteau astepta de la mine

Am participat ca si cum ar fi fost vorba de destinul meu, cautând sa chem oamenii la bine, la ratiune - a ajuta cu orice risc si situatia nu-mi indica altceva de facut decât ceeace am facut. O influenta hotarâtoare atât prin exemplul dat cât si prin comunicarile facute, un du-te vino de întrebari, de nedumeriri, de propuneri, facute oral si scris - de la om la om sau în grup.

Problema lor era acum problema mea si o tratam fiindca eu însumi eram în cauza.

Atitudinea în fata situatiei era comuna, nu se mai putea desparti.

- A renunta la lucruri imposibile si a lua o atitudine realista. Am urmarit a împaca idealurile mari cu realitatea actuala. Orientarea dupa mersul vremii si al lucrurilor = rezultate bune. A nu uita trecutul. A avea în vedere viitorul. A nu trai divizati în gând, în simtire, în actiune.

Pentru aceasta nu era necesara nici o întelegere cu guvernantii, ci o întelegere a situatiei în general si a noastra în special.

Cuvântul meu a avut efect: Fratiile de Cruce nu au participat la actiuni care ar fi primejduit fiinta neamului si a tarii. Si din acest motiv sunt bucuros.

Deceniile ce s-au scurs au dovedit ca am avut dreptate, ca atitudinea luata în raport cu evenimentele epocale a fost justa. Lupta politica nu mai era de actualitate pentru noi Românii. Se facea peste capul nostru, împotriva noastra.

„Nu m-am gândit niciodata sa impun colaboratorilor sau subordonatilor mei gîndurile si ideile mele, sa-i oblig sa adopte atitudinea luata de mine, desi adesea aceasta era îndatorirea mea principiala. Am dorit ca fiecare sa-si aiba ideile lui si sa le armonizeze cu ale mele, sa sacrifice energie si timp pentru realizarea idealului urmarit împreuna, dar sa-si traiasca propria lor viata.

Mi-au dovedit multi dintre apropiatii mei ca n-au învatat nimic de la mine, dar au mers pe drumul meu împreuna cu mine foarte multi straini. Nu învatam adesea nici din experienta noastra, dar din-a altora?

Un noroc am avut în viata. Nu m-am suparat pe cei ce m-au bârfit si lovit. Nici atunci când mi-au dat în cap la propriu. Mi-am vazut de drum. Timpul mi-a dat dreptate. Dar ce satisfactie poate fi aceasta când am suferit atât de mult cu totii?

În închisoare

Nu am a confirma sau infirma acuzele ce se aduc Miscarii legionare fiindca nu acestea au cauzat apropierea mea de ea si prezenta mea în rândurile Fratiilor de Cruce.

În timpul anchetei si a interogatoriilor s-a insistat foarte mult asupra a ceeace m'a determinat la aceasta apropiere. Sinceritatea mea a fost interpretata ca apologie. Am fost condamnat si pentru apologia crimei, - care consta dintr'o simpla apartenenta, nu din

savârsirea unor acte reprobabile.

Acuzele aduse nazismului erau tendentios transpuse în Miscarea legionara, - desi între acestea nu exista identitate nici de obiective si nici de metode si mijloace de a ajunge la ele.

Sinceritate personala - adevarul asupra credintelor mele politice, - care sunt în acelasi timp ale neamului si ale umanitatii.

- de la maestrii literaturii universale

- de la gânditorii si luptatorii neamului românesc, de la poporul român prin strabuni si familie.

În ancheta: ai mintit, avem dovezi confirmatoare

- n-am fost si nu sunt eu

- nu sunt un impostor

- nu îndraznesc sa fac concurenta nimanui

Aminteste-ti !

- am uitat, încerc zadarnic sa-mi amintesc

Recunoaste !

- am recunoscut tot ce era vinovatia mea

- nu m-am retras la timp, nu m-am grabit sa întrerup orice legatura

- atunci n-am putut face distinctia: a cauta sa faci binele, împiedicând declansarea raului si a nenorocirii înseamna a face ceva si a face ceva înseamna a fi pasibil de pedeapsa si a îndreptati o pedeapsa prin lipsa de denunt sau activitate în sens bun, înseamna a o executa.

- N-o sa-ti mai vezi copilul si familia, îti rad genealogia. Nu stii ca executiile noastre sunt fara numar?

- stiu ca detineti puterea, ca ma pot astepta la cel mai mare rau - moartea - care este si cel mai mare bine, dar nu va pot induce în eroare.

N'ai nimic de spus

Daca ma retrageam ramâneam nepedepsit, dar numarul victimelor orientarii gresite pe care am împiedicat-o era mult mai mare. Aceasta a fost functia mea: a învata, a orienta, a apara, deschizând orizonturi si aceasta misiune mi-am îndeplinit-o cu riscul cumplitei pedepse executate.

Realitatile mi-au aratat ca nu m-am înselat si ca nu am gresit fata de nimeni.

Acolo (în închisoare)

Timpul trece si povestitorul actualizeaza evenimentul.

Ani în sir - deschidere, închidere, masa, uneori plimbarea, conversatii cu mine însumi si cu adversarul (interlocutorul) meu imaginar.

Câte un personaj sintetizând - o conceptie si o practica politica - doctrinele partidelor politice - guvernarile.

Sa-ti datoresti existenta adversarilor - pierderea ocrotirii legale în propriul tau stat - scos în

afara legii; prietenii nu-ti mai ramân credinciosi si te ocolesc.
Simtul de apartenenta la comunitatea românească, legionara, constiinta acestei apartenente.
15 ani - cu viata primejduita în permanenta, în neputinta, sub observatie, amenintari, pasivitate culturala.
Gândul si îngrijirea trupului - a supravietui tiraniei.
Scriind - lucrurile se limpezesc si nu poti sta cu mâinile goale.
15 ani o bresa în viata de o deosebita importanta, o distantare interioara a lumii fata de tine. Ea a evoluat, tu ai pastrat-o asa cum era. Ea s'a schimbat, tu ai ramas acelasi.

Din notite, incomplete, cu parti lipsa

"În închisoare, în cei cincisprezece ani - condamnat la munca silnica, nu m-am lasat antrenat în actiuni contrare camarazilor de suferinta, ordinei stabilite si intereselor românesti. Cu toate acestea, în anumite conjuncturi, cred ca fiind considerat când de al unuia, când de al altuia dintre corifeii politici contemporani si ai atitudinii si conceptiei lor, în celularul Aiudului, în sectie sau în atelierul fabricii, desi mi-am îndeplinit datoria, am fost supus unui regim sever. În mina, de regula am lucrat în locurile cele mai rele, cele mai nesanatoase si mai periculoase, prestând o munca grea .

Dupa trei ani, la desfiintarea regimului de munca pentru detinutii politici, în urma unei anchete din Bucuresti, din 1954, dupa zece zile de detentie în camera neagra în pulbere de plumb, am fost dus la închisoarea din Satu-Mare si apoi cu catuse la mâini si lanturi la picioare am fost dus pe jos la gara si apoi la Aiud. Aici în celular, la etajul I, zi si noapte, batut, umilit, batjocorit; în urma grevei foamei, izolat când la camera neagra, când în alte camere, cu regim de izolare, timp de sase luni.

La întoarcerea de la Cluj de la un proces, am fost izolat la Zarca. Aici, supus în celula, la alte torturi, si apoi aruncat în beciul celularului si tinut în catuse si lanturi, cu mâncare o data la trei zile. Cu toate acestea nu am dat nici o relatie sau nota informativa nici despre prieteni, nici despre dusmani, din alte parti ale închisorii, din alte închisori sau din afara! Nu am facut caz, nu am comentat în nici un cerc aceasta suferinta a mea, n-am atacat, n-am criticat, n-am facut glume de culise, n-am colportat zvonuri si vesti care erau în circulatie. N-am sporit nici desbinarea familiei spirituale din care faceam parte, provocata de greseli comise afara, în fata justitiei sau în detentie.

Mina (Baia Sprie)

La gura putului ce duce spre adâncuri cu corfa cu trei etaje azi, atunci cu unul si apoi cu doua.

Târnacopul, sapa, lopata cu harnicie strângând în roaba rodul împuscarii provocata de

perforator, pentru ca prin rostogol s-ajunga în vagonet, iar apoi prin put la suprafata.

Sârg de aproape patru ani, sobol creând caverne la adâncime de 400 de metri, pierduti în abataje de pâlpâitul opaitului unei lampi de carbid, alergând spre si dela locuri de munca pe galerii cuprinse de pâlpâiri ca într-o procesiune lugubra, acolo unde o lume întreaga nu are cer si caldura de soare si strop de stele si raza de luna. Acolo unde zi si noapte în jur e numai întunerec strapuns doar atât cât sa-ti vezi pasul si mâna.

Stânca se sfarma, un fluierat prabuseste copturi.

În vagauni rabojul timpului nu se mai poate tine, un ceas în mina, o zi, o luna, un an, de multe ori o viata sau mai multe. Câte trupuri zac sub monstri de piatra prabusiti pe neasteptate si câte nume ramân nescrise în cimitir. Stropi de apa acidulata ard pielea, sporesc sudoarea si mucegaesc trupul vlaguit de puteri.

Povara unor vise ce se sting.

De atunci nu s-a mai ratacit printre vii si timpul s-a oprit. S-a vestejit în crestet podoaba tineretii si a fulguit la tâmpla dorul neîmplinit. A ratacat prin galerii stapânit de speranta ca o data si o data tacerea, întunericul si departarea se vor ispravi. Ca bolta îi va fi iarasi cerul si nu întunecata cerime a abatajului din care picura viata si e pierdut graiul.

Timpul s-a oprit numai pentru el, afara viata în graba se schimba la fata. Timpul e mort. O lume în care alerga în zadar. Înnoirea mintii împiedica oarecum schimonosirea trupului.

Am nizuit mai sus decât se cuvine? Am profetit dupa masura credintii, am slujit cu sârg la învatatura si cu rod sanatos la fapta buna. Am urmat cu speranta îndemnurile primite si am fost urgisiti pentru nefatarnicie. În cinste si în ruga am primit prigoana si suferinta. N-am întors raului rau.

Lovituri le

Am trait în mijlocul colectivitatii - integrat în legile bunului simt si ale ajutorului reciproc-dar singur si independent.

A treia paza împotrva suferintei - îmi pierdusem total memoria raului. Retineam si povesteam numai binele. Mai târziu memoria fiind considerata o arma periculoasa, atacul s-a dat împotriva ei prin lovituri cu corpuri tari în cap (leziuni ce se pot constata si azi). Am ajuns atunci nu numai într-o stare de mizerie morala ci si fiziologica: cele doua fapturi din mine îsi pierdusera memoria personalitatii si functiunilor lor.

Amintiri felurite retraite te îndepartau de mediu si de conditiile de existenta din care lipsea un climat moral si cultural - nu din cauza ca n-ar fi fost asemenea oameni ci din dorinta unora de a se arata altfel decât erau în realitate, spre a nu servi drept tinta atacurilor de distrugere ale secaturilor - care-si faceau glorie din oficiile lor.

N-am fost revoltat si nici surprins de nici o forma a raului. Ramâneam uimit si în admiratie când întâlneam binele, ca doar legea zilei era atotputernicia raului.

O atitudine fara zgomot, fara popularitate, n-am dorit popularitate.

Acolo (în închisoare) vrând nevrând eram un visator si dispuneam de timp suficient, totusi adesea ziua, saptamâna, luna si anul se sfârseau fara ca eu sa-mi termin planurile mele. Si acesta a fost secretul care m-a ajutat sa-mi duc suferinta pâna la capat fara graba, fara întârziere, fara pareri de rau, dar cu uriase pierderi în posibilitati ratate.

Cu realitati nu puteam lucra fiindca erau putine, contrafacute mereu, lucram cu amintiri si cu simboluri.

O calatorie de 15 ani în propriul tau trecut.

În timp alergam în gând si în spatiu de la camera la camera, de la etaj la etaj si de la sectie la sectie.

Exigentele programului impus - de autoritati si de cei din jur - si cel propriu, bucuriile amintirii culturii, satisfactia pe care ti-o poate da suferinta.

Sarbatorile, aniversarile, sosirile, plecarile, vestile primite.

Constiinta timpului îmi dadea bucuria de a trai fiecare clipa. Timpul nu mai era o entitate cantitativa, masurabila în unitatile ei, ci una calitativa apreciata dupa rezultatele trairii.

N'am cunoscut plictiseala, monotonia, apatia, regretul, lipsa de puncte de reper în viata interioara.

Timpul nu ma apasa, nu ma împingea la exasperare, dar nici nu trecea pe lânga mine neobservat. Era o transformare, un metabolism pe care consumarea lui îl provoca.

Timpul nu era iluzie, nici neant.

Realitatile: miscare, schimbare, nu le-am prea cunoscut. Deplasarile nu le asteptam si nici nu ma bucurau.

Consideram ca n-am atins apogeul si ca fiinta umana e mereu perfectibila.

Pentru mine zilele n-au fost identice si egale una cu alta.

N-am fost absent din ordinea ce mi s-a impus, am respectat-o, dar n-am fost robul ei.

N-am dorit niciodata sa scap oricum de la o grea ancheta sau tortura, n-am cautat sa ma sustrag de la o greutate.

Depasirea de sine, auto-educatia si ameliorarea conditiilor de existenta ale altora prin prezenta mea, au fost obiectivele mele.

Interes mereu viu.

N'am tentat nici o încalcare a regulilor de convietuire si a dispozitiilor regulamentului, am vrut sa-mi fiu oriunde propriul meu sef.

- un calcul al zilelor scurse sau ramase

- evenimente intervenite

- domiciliul pare sa fie definitiv - trebue considerat pe viata - cu posibilitatea administrativului, atemporalitate - repetitia programului

Totul îti da impresia vesniciei: cladirea, etajele, coridoarele, jaluzelele fixe…mobila, lacatele, regularitatea programului si a mâncarii.
Indivizii sunt realitati dar si simboluri.
În ce consta influenta ?
În ce consta educatia? În: demnitatea umana, sentimentul onoarei, respectul ierarhiei, simtul ordinei si al distantei, dragostea serviciului, cultul ascultarii.
- accidente, boli, pedepse, morti
- a fi în comun, a fi singur
- unii îsi pierd timpul si viata
Ceeace importa este omul, nu parerea, mai bine sa n-ai o opinie dar sa-ti faci datoria.
- a salva aparentele
Acolo (în închisoare) am facut cunostinta cu omul, cu mediul si societatea reala, am avut timp îndelungat pentru meditatii, planuri de viitor, trairi interioare, culminând cu marturisiri launtrice si împartasiri mistice. Zi de zi îmi împrospatam exerciile spirituale ale lui Ignatiu de Loyola, meditatiile lui Fr. de Sales si Imitatio Christi a lui Th. de Kempis.
Entuziasmele disparura, prilejuri pentru fapte mari nu mai erau, povara vietii de toate zilele trebuia suportata cu curaj, cu îndrasneala, cu eroism. Slabiciunile proprii, neputintele altora, nivelul uneori scazut si fals al vietii în colectiv nu erau în stare sa ma duca la descurajare si disperare. Îmi dadeam seama ca omul nu este atât de rau pe cât cauta sa se arate. Nu încercam fata de el un sentiment de oroare, ci de întelegere si compasiune. În doi, viata în celula parea suportabila. În prezenta unui al treilea, câteodata, tovarasul de suferinta devenea fiara. Acesta dorea sa se stie ca e rau, ca e pacatos, ca nu mai are nimic omenesc în el, ca e capabil chiar de crima. Un oportunism dincolo de care se ascundea chiar ipocrizia, lichelismul îl facea pe acesta gata sa colaboreze în rau.
Unii s-au aparat lovind în altii pentru a fi pe placul anchetatorilor sau a devia atentia; altii s-au pretat la josnicii pentru a-si ucide adversarul prin intermediul autoritatilor; altii au impus demascarea camarazilor cu care au pornit la drum, a celor care sufereau
-un orizont îngust
-atitudinea mea în ancheta si la penitenciar a fost de raliere a celor cu care am venit în contact, de a face efectiva influenta binefacatoare a atitudinii corecte, exemplul bun.
N-am vrut sa parasesc tara, n-am vrut sa ma expatriez, sa intru în rândurile emigrantilor. Credeam în transformarea tarii, într-o renastere spirituala, într-o actiune creatoare în folosul tarii si neamului.
Ma puteam astepta la orice persecutie, ramâneam cu riscul pierderii libertatii, al vietii chiar. Auzisem multe despre N.K.V.D, K.G.B, CEKA în timpul anchetei, interogatoriilor cu unul sau mai multi anchetatori, nu-mi dadeam seama de pericol si cu sinceritatea mea totala treceam adesea la atac. Marturiseam orice despre mine, nimic despre altii - ceea ce facea sa nu fiu crezut si sa fiu anchetat în continuare în celule prin informatori.

Aveam o oroare fata de informatori, mai mult decât fata de plosnite, paduchi, pureci, chiar mai mult ca fata de viermi si hiene. Întelegeam, eram convins de necesitatea lor, dar eram împotriva necinstei lor. Niciodata nu spuneau binele si adevarul si traiau bine din suferinta, nenorocirile si moartea altora.
Din acest motv eram prezentat mereu ca un om care tainuiesc ceva. Pe de alta parte nu-mi placea sa vorbesc despre mine însumi si ei n-aveau date personale sa poata sustine ca au discutat cu mine si sa debiteze ceva în contul meu.
Îi atacam fatis, îi descopeream celorlalti si din acest motiv am avut mult de suferit.
- atacam mai mult decât ma aparam, treceam de la datele concrete care-i interesau în vederea arestarilor, la discutii ideologice
- nu întelegeam ordinul dat de unii de a fi declarati cei cunoscuti spre a dovedi ca suntem o forta.
Mi se spunea adesea: nu mai vorbi despre dumneata, stim ca în ce te priveste nu ne ascunzi nimic, vorbeste despre altii.
- Considerentele religioase, filosofice, morale ale activitatii fata de aceasta categorie de paraziti si saprofiti; - suferintele mele se multiplicau o data cu numarul acestora.
- Am fost pe o pozitie antimaterialista, anticomunista, dar am avut în câteva rânduri contact cu comunisti Români si daca ieri nu i-am denuntat pe acestia, desi erau considerati o primejdie de stat, - de ce mi s-ar cere sa-i denunt pe ceilalti.
- Nu puteam vorbi despre nici o persoana, din întrebari stiam ce stiau si ce nu - ca ,,pozitie''- persoanele nu le cunosteam.
- Nu am fost un om politic ci un om de cultura.
Regim - de ancheta, de retinere, de detentiune cu disciplina severa, anchetatori cruzi, lichele, fanatici.
Metoda - în general era a autoacuzarii si a caintei.
Procesele: punere în scena, tactica de lupta, pedepsele fixate de Min. Interne, - atitudinea acuzatorilor uneori lipsita de demnitate, adeziunile nu interesau
lupte antireligioase - persecutii - reforma religioasa, denunturi
lupta anticulturala - nu era apreciat acest capital valoros de douazeci de ani de scoala
ratiunile ideologice mai puternice decât cele politice
asasinii, saboteurii, frondeurii politici, organizatiile ciuperci - nu erau asa de prost priviti ca noi cei ce aveam o pozitie ideologica.

Partidele politice si organizatiile ciuperci sporeau inutil, daunator, - masurile contra neamului si tarii. Unii dintre legionari veniti din Apus, nu cunosteau realitatile si - descoperiti - expuneau la prigoana, suferinta, moarte - pe cei din tara.

Surprinzatoare a fost pentru mine agresiunea din 1954-1955 si oricât ma chinuiesc nu mi-o

pot explica. Adversarii mei au avut nenumarate ocazii sa ma ucida, fara sa se poata descoperi vreodata crima.

Pozitiile luate fata de evenimente, distanta câstigata fata de pozitiile altora, despartirile înregistrate, criticile aduse, piedicile si greutatile învinse.

Discutii purtate în închisoare cu persoane competente în diferite domenii:
În probleme de politica externa - cu ambasadorul Stoica.
În probleme militare - cu Generalul Niculescu.
În probleme economice - cu ing. I. Bujoiu.
În probleme sociale – cu toti cei din detentie
În probleme de convietuire - cu populatiile conlocuitoare: Sârbi, Unguri, Evrei, Turci.
Am executat 15 ani - pentru stat, pentru societate faptul nu mai intereseaza.
- pentru viata mea personala, de fiecare zi, pentru situatiile prin care am trecut, de acum înainte este important sa-mi revad întreg trecutul, sa ma întorc la mine însumi, sa-mi recunosc neajunsurile pentru a putea deveni liber, spre a putea fi eu însumi, spre a putea alege o cale care sa ma conduca la adevar, spre a-mi putea recâstiga autonomia, independenta spirituala, spre a-mi fixa îndatoririle practice în munca mea launtrica, edificarea vietii spirituale.
Omul renunta la posibilitatea lui de independenta, de recunoastere si afirmare de sine pentru a voi sa traiasca.
A cunoaste categoriile gândirii si a alege dintre opere si idei ceea ce este simplu si esential.
Încerc sa-mi construiesc o viata în functie de un scop independent, clar, pe o cale pe care înaintez în prezentul de azi, în împrejurarile pe care mi le ofera destinul.
Fiecarei clipe trebue sa-i acordam plenitudinea ei - sa n-o lasam sa treaca în zadar - a trai cu adevarat prezentul, facând tot ce ne sta în putinta.
Am colindat alte domenii în loc sa-mi dedic viata exclusiv literaturii sau studiului - pe meleaguri unde nu era vocatia mea, - ca dovada ca atunci când s-a ivit posibilitatea, nu m-am gândit la marire si putere, ci tot la studiu.
Unii dintre noi au parasit calea, au coborât credinta, au renuntat la voturile solemne, s-au pierdut în mijlocul multimii, n-au mai vrut sa fie judecati dupa legile categoriei din care faceau parte. Altii au fost judecati de nechemati si au suferit pentru ca au ramas la datorie.
Intermediarii au cauzat nenorocirile prin calculele si masurile lor eronate.
Am iubit oamenii si cei pe care i-am pretuit mai mult ne-au lovit: prieteni si inamici, admiratori si defaimatori.
Un razboi început în numele libertatii de catre cei pentru care: cinstea, curajul, caritatea, dragostea, sacrificiul erau legi de viata si ispravit prin: închisori, lagare, morti fizice sau spirituale (reeducare).
Noi însa n-am renuntat la lupta de a-i face pe oameni mai buni, cunoscatori ai adevarului

despre ei însisi, despre neamul lor si despre om si omenire în general.
A-i face sa recunoasca sensul profund al culturii umane si esenta civilizatiei contemporane, a-i identifica pe cei ce prin existenta lor contribue la promovarea sau distrugerea acestora.
A-i face sa vada, sa cunoasca si sa mearga pe Calea care duce la marile împliniri ale vietii acesteia, arvuna celei viitoare si vesnice."

Enuntari de probleme
legate de educatia fratilor de cruce

Fratia de Cruce este o scoala care are menirea de a crea omul nou în care"vor trebui sa învieze toate virtutile sufletului omenesc" (Corneliu Zelea Codreanu)

Om nou nu în întelesul de inedit ci a unui om adevarat, un om întreg. "In omul acesta… toate cele trei puteri ale sufletului sunt în armonie: intelectul, afectul, vointa. Si toate stau sub radiatia celei mai înalte dintre toate:afectul – puterea de iubire.

Aceasta înalta si nesfârsita putere omeneasca, - iubirea -, îi face pe oameni adevarati. Legionarii sunt învatati sa se iubeasca si sa traiasca afectiv.

Iubirea e drumul – singurul – care duce catre ceilalti oameni si e calea sigura care ne duce în sus spre Dumnezeu".(cum scrie Victor P.Gârcineanu în cartea"Din lumea legionara")

Ca "unitate"- Corpul Fratiilor de Cruce este unitate de educatie nu de lupta.

Fratii de cruce reprezinta viitorul (si nimeni nu-si taie craca de sub picioare). Ei trebuesc pregatiti temeinic, din toate punctele de vedere, dar mai ales pe plan moral si cultural, pentru a înlocui mâine pe cei de azi. Obiectivul lor este acela ca, devenind legionari sa îndeplineasca cuvântul Capitanului: legionarul în slujba Legiunii, Legiunea în slujba Neamului, Neamul în slujba lui Dumnezeu.

Al. Popsor a fost permanent preocupat de problemele legate de educatia si activitatea Fratiilor de Cruce: ce trebue sa cunoasca acesti tineri si cum sa traiasca pentru a birui în lupta de mântuire a neamului.

În perioada 1943 pâna la arestarea din 1948, a transmis în acest sens celor cu care lucra mai multe comunicari scrise, dintre care una singura a fost gasita (se poate spune, printr-o minune), în bolta unei biserici dintr-un sat uitat…

Redam partile care intereseaza formarea armonica si completa a fratilor de cruce din care orice om de buna credinta ar trebui sa recunoasca frumusetea scolii legionare, singura cale de a schimba fata Tarii prin transformarea sufletului si a vietii fiecaruia înca din frageda tinerete.

Spicuiri din Circulara privind activitatea pe anul 1945 – 1946 a Fratiilor de Cruce, comunicata la începutul anului de catre Comandantul acestui corp, Al.Popsor, semnat cu pseudonimul de

Flaviu Luerianu.
Normele si dispozitiile date se înscriu pe linia de traire autentic legionara în duhul Capitanului si a lui Ionel Mota.(N.n)

Norme, dispozitii, initiative, hotarâri pentru anul 1945 – 1946

A. Pentru trairea legionara a vietii
1.Exemplul vietii de toate zilele al fratelui de cruce trebue sa fie atât de puternic – în cadrul familiei, scoalei si societatii, - încât stilul de viata legionara sa devina o deprindere românească, transmisibila din tata în fiu, prin familie. Traditia aceasta trebue sa porneasca de la conduita ireprosabila a fratelui de cruce. Parintii, colegii si prietenii vostrii cunosc Legiunea prin voi si vor ajunge sa faca anumite lucruri imitându-va pe voi fara sa-si dea seama.
2. Fiecare frate de cruce trebue sa mearga în Duminici si sarbatori la Biserica. Se roaga si participa la serviciul divin de la început pâna la sfârsit. Fratele de cruce trebue sa-si cunoasca bine religia lui, elementele fundamentale ale credintei lui religioase si cartile de temelie. Datoria noastra este de a fi credinciosi si sa nu judecam ce se întâmpla cu noi din voia lui Dumnezeu.
3. Toate momentele mari din trecutul legionar trebuesc actualizate prin sarbatori solmne. Sefii de grupuri vor alcatui un calendar al datelor însemnate din trecutul Legiunii si al diferitelor noastre sarbatori. În preajunul sarbatorilor ei vor arata sefilor de unitati importanta si semnificatiile sarbatorii, dând dispozitii si indicatii.
4. În timpul vacantelor scolare fratele de cruce va participa la toate sarbatorile si obiceiurile din sat sau din oras.
5. Calitatile specifice Neamului românesc, posibilitatile lui trebuesc totdeauna scoase în evidenta, puse în lumina. Fratii de cruce se vor stradui sa cunoasca temeinic cultura si civilizatia taraneasca, sa cunoasca si sa foloseasca bunurile pe care ni le ofera ele.
6. Nu uitam nici o clipa ca suntem în lupta cu puterile raului, ca acolo unde ne gasim stam pe pozitie, împlinind misiuni de a caror executare suntem raspunzatori fata de noi însine, fata de Legiune si fata de Capitanul si toti martirii care l-au urmat încrezatori.
7. Fratele de cruce îsi face educatia în unitatea sa. Dogma legionara – scrisul Capitanului si al lui Ionel Mota, Îndreptarul si Cuvântul Comandantului Fratiilor de Cruce îi sunt mijloace de care se seveste pentru desavârsirea si orientarea în activitatea pe care o desfasoara. Initiativa este în functie de locul pe care-l ocupam fiecare în ierarhia legionara.
……
B. Îndreptarul Fratiilor de Cruce al Comandantului G. Istrate este si ramâne temelie.
6. Sensul educatiei legionare este diferit de cel al educatiei ce se face în scoala sau chiar în

familie. Legionarul trebue sa se ridice pâna la o asa de mare putere de despersonalizare, încât sa poata fi judecator în propria lui cauza. Fratele de cruce trebue sa fie deprins a-si însusi vina si a ispasi pentru ea. Mentionez ca cea mai penibila situatie a unui legionar este aceea în care încearca sa se scuze pe sine sau dând vina pe împrejurari sau pe camarazii sai.

……

Noi nu acoperim pe nimeni si nici nu ne putem justifica greselile. Putem sa stabilim echilibrul de corectitudine, de echitate, de dreptate, - luându-ne pedeapsa cuvenita. Cum prea putini se pot ridica la acest fel de întelegere a îndatoririlor lor, este înca necesar controlul.

Un control amanuntit, constiincios si sever.

C. Recrutarea

……

3. Se recruteaza cele mai bune elemente

…….

4. Nu pot fi recrutati: lichelele, oamenii fara capatâi, oameni fara sanatate interioara si fiii de politicieni. E gresita parerea ca în Legiune intra cine vrea . În Legiune intra cine trebue si ramâne cel ce se mentine pe linia de viata legionara. Legiunea este o scoala de educatie pentru întreg neamul dar nu este o adunatura de declasati, de cazaturi morale si ciurucuri sociale.

5. Fiecare frate de cruce trebue sa cunoasca toate fazele de pregatire

Fazele de pregatire nu pot fi ignorate.

Nimeni nu poate fi primit direct în unitate

Încadrarea este un rod al stradaniei lui, o recunoastere a felului cum a trecut prin încercari. De aceea niciodata în Legiune un frate de cruce nu poate fi asimilt cu noul venit, care munceste acum dar despre care nu avem nici o garantie ca va merge bine pâna la sfârsitul misiunii sale sau chiar a vietii.

……

6. Înainte ca cineva sa intre în faza de încercare trebue sa fie identificata familia lui si cercul de prieteni în care traieste. Asa va putea fi si el cunoscut mai usor, mai temeinic. Legaturile familiare, legaturile de prietenie, cunostintele si legaturile provenite din profesiunea parintilor trebuesc stiute.

Climatul social astfel determinat va aduce si alte servicii Legiunii.

……

F. Griji ale sefului de grup

1. A nu angaja unitatile în actiuni prin care ar putea fi descoperite. A nu le permite nici o initiativa care ar contraveni principiului acoperirii

……

3.Batalia cartii

De la începutul anului va cauta sa nu aiba nici un frate de cruce, fratior sau membru din manunchi situatia scolara slaba.
Nici un corijent pe trimestre.
Elevii mai buni vor da ajutorul lor neprecupetit celor mai slabi decât ei, în tot timpul anului. Se vor forma manunchiuri pe materii în acest scop: pentru lectiile, lucrarile si examenele mai grele.
În afara de aceasta pregatire ceruta de programa analitica si de corpul profesoral, fratii de cruce vor trebui sa aiba o instruire completa. Anul acesta programa analitica s-a schimbat, atmosfera din scoli e viciata, comitetele de clasa încearca sa introduca o mentalitate noua: profesorii sa fie la dispozitia elevilor si cât mai putin severi.
Starea aceasta o doresc iudaismul si bolsevismul. Ne vor cât mai slab pregatiti din punct de vedere spiritual, moral si stiintific, spre a putea dispune cât mai usor de noi, spre a ne putea corupe si obliga sa le servim interesele lor.
Fratii de cruce vor trebui sa faca întreaga materie ce s-a învatat anul trecut. Tot ce se scoate din manualele de scoala trebueste învatat si asimilat fiindca numai acele cunostinte servesc ca arme de aparare pentru neam si pentru noi.
Tot timpul vostru liber sa vi-l consacrati acestei munci de completare a cunostintelor voaste, întaririi convingerii ca întreg sistemul învatamântului actual e astfel alcatuit ca sa scoata din voi oameni slab pregatiti în profesiuni si lipsiti de caracter, ca sa nu fiti în stare a lua nici o pozitie în fata atacului general ce-l dau azi împotriva Neamului si a Tarii noastre.
Frati de cruce, toate lucrurile de care veti avea nevoie în viata de acum înainte va trebui sa vi le însusiti singuri si poate pe ascuns, contrar regulamentelor si circularilor ministeriale.
4. Biblioteca. Cel putin grupul Fratiilor de Cruce trebue sa aiba o biblioteca înzestrata. Sa cuprinda literatura epurata (selectionata însa) si în special opera politica a lui Mihail Eminescu.
Seful de grup va cauta sa cumpere cartile nationaliste din vreme pâna când ele se mai gasesc uitate prin librarii sau anticarii.
……
5. Lista cartilor Pâna se va da o lista completa de la Comandament, seful de grup va alcatui el o lista cu cartile ce trebuesc citite, pe categorii: pentru perioada de împrietenire, pentru faza de încercare, pentru manunchi, pentru fratii de cruce, pentru sefii de unitati, si cu mare atentie va alcatui o lista aparte de carti bine alese pentru fratiori.
7. Lista subiectelor de meditatie
8. Batalia fratiorilor. Recrutarea se va face prin preparatii benevole sau gratuite. Împrietenirea se va face cu cei mai buni, cu cei în care se poate pune mai multa nadejde. Pregatirea lor se va face prin creerea de raporturi familiare si prin lecturi facute împreuna.
9. Ajutorul reciproc Trebue sa avem grija de cei saraci dintre noi si de cei din închisori. Sa ne amintim cât mai des de ei si sa le aratam ca fac parte dintre noi, trimitându-le îmbracaminte si

hrana.
Seful de grup va cauta sa dea tot sprijinul familiilor celor închisi si va darui copiilor acestor familii jucarii la toate sarbatorile mari ale anului. Ascestea vor fi facute de catre prietenii din manunchi si de catre fratii de cruce.
G. Constatari
……
c) În general:
1. Fratii de cruce sunt la posturile lor
Muncesc cu credinta nelimitata si cu dragoste nemarginita fata de Neam, Tara si Legiune. E unitate de gândire, de simtire si de actiune.
2. Greul încercarilor si al suferintei se suporta cu încredere în biruinta. În biruinta pe care o visa Ione Mota si despre care Capitanul spunea ca nici o minte omeneasca nu o poate întrezari.
Cu privire la simtul de corp
Simtul de corp este trait adânc în rândul fratilor de cruce. Toti sunt constienti de îndatoririle lor si mândrii ca fac parte din acest Corp de elita al Miscarii si al Neamului.
H. Hotarâri
……..
3. Fratii de cruce se leaga sa urmeze exemplul de viata, de lupta si de jertfa al lui Ionel Mota – primul sef al Fratiilor deCcruce – si sa traiasca în duhul lui , în "duhul marilor rupturi"
4. Fratii de cruce întreprind actiunile grele, asteapta lupta curati cu sufletul si cu trupul, cu gândul la Capitanul. În numele lui.

În însemnarile si notele ramase de la Al. Popsor s-au gasit multe gânduri legate de educatia fratilor de cruce. Fiind scrise cu prudenta, în timpul regimului comunist, unele sunt doar enuntari lapidare ca niste scheme care urmau sa fie întregite si definitvate.Unele privesc si activitatea lui de meditator, prin care si-a început munca de îndrumator si învatator. Din ele se vede seriozitatea si profunzimea cu care Al. Popsor privea toate problemele.
Pentru frumusetea preocuparilor si ideilor, culese din minti luminate si din propria lui experienta redam câteva din aceste pagini.

„Educator al tineretului. Chemat sa te ocupi de cresterea lui.
Sa creezi iute si degraba tot ce trebue în vederea nevoilor Tarii.
Sa ne cunoastem pe noi însine.
- Un plan de lucru: atitudine sufleteasca, respect fata de adevar. Faptele sa vorbeasca, nu adjectivele; laudele si ocarile trec, munca dureaza.
- Însemnatatea personalitatii celui însarcinat cu îndrumarea tineretului; eroi în timp de pace. În vremurile de desunire, de desbinare ale politicianismului - : agitatii, lupte politice sterile, se cere împacarea spiritelor si chemarea sub acelasi crez; (rasturnarea ordinei si instaurarea

anarhiei - erau aruncate în obrazul tineretului)
A-ti risipi cunostintele si viata pentru a învata pe altii . (Am daruit în toate: în anii de învatatura a mea si a altora, în anii de lipsuri, de greutati si suferinta a mea si a altora. Risipa de munca si de energie).
A descoperi calitatile copiilor ce ti s-au încredintat - individualitatea lor, posibilitatile lor de desvoltare; verificarea zilnica a cunostintelor acumulate, a experientelor, pentru a gasi solutiile cele mai bune de a le transmite; a asigura continuitatea între generatii; a-i învata sa foloseasca cunostintele si experientele altora; o pregatire sufleteasca si una stiintifica; a sfatui sa faca, a nu sili; a te face iubit de copii si sustinut de parinti.
Chemare nobila dar raspundere grea: demnitate, munca, datorie.
Întotdeauna: a selecta, sa primesti, sa receptezi, ce va trebui sa dai pentru a fi folositor celorlalti, aproapelui, prin cuvântul, prin sugestia, prin compasiunea ta, a voi sa-i ajuti, sa-i salvezi pe ceilalti.
A avea o influenta, a însemna o prezenta."

Învatatorul

Asa cum l-a vazut Al.Popsor în personalitatea celor mai mari ai lui, si cum s-a straduit sa fie si el în aceasta importanta misiune de educatie a tineretului, în primul rând spirituala, o marturie a dramaticelor confruntari cu marile probleme ale vietii de fiecare zi, un proces interior si o munca necurmata.(N.n)

„Un învatator care ne arata cum sa gândim, cum sa traim, cum sa ne cucerim certitudinile si cum sa ne sporim întrebarile si îndoielile. Încrezator în sine însusi si în viitor, fara sa fi risipit toate temerile si tulburarile nelinistei.

Un învatator care sa ne poarte pe calea binelui, a frumosului, a adevarului, cale pe care atâtia te invita cu vorba lor vicleana si de care te îndeparteaza fapta de fiecare zi; sa fie o cale fara întoarcere si prabusiri.
Un învatator care din dragoste de oameni si de neamul sau îsi asuma riscul sacrificiilor fara limite si fara rasplata.

Un învatator care desi înteles si ascultat, nu obliga pe nimeni la aservire si nu îmbie la imitatie, care sa nu-si doreasca ucenici, care sa te constrânga sa fii tu însuti, sa valorifici ce ai mai bun în tine.

„Nu ma urma pe mine ci pe tine însuti".

E greu sa înveti pe cineva sa-si puna întrebari si sa-si risipeasca îndoieli si nelinisti, dar e mai greu sa-l ajuti sa fie el însusi si sa descopere care este partea lui de contributie, pentru a putea sa-si aduca aportul lui în opera culturala si civilizatorica a comunitatii nationale.

Un învatator care sa-ti arate ce sa culegi, sa interpretezi, cu ce sa te hranesti din atmosfera vremii tale. Ce sa pastrezi si sa asimilezi, adica sa transformi în procesul de combustiune launtrica, din tot ce ai adunat si selectionat.

Învatatorul care sa ne îndrepte ochii spre culmi dar sa ne înarmeze sa putem rezista nu numai la înaltari ci si la prabusiri. Iluzii nutrite si servite cu credinta îndaratnica în timp îndelungat, biruinte compromise la liman, idealuri umbrite de neputinta de realizare, sunt tot atâtea suisuri si coborâsuri care ne umplu sufletul de sperante si dezamagiri. Ne pierdem si ne câstigam, mergem mai departe. La înaltime nu putem ramâne atâta timp, cât suntem temporari.

Învatatorul - care printre stânci si cenusa, sa ne traseze drumul istoriei, fixându-ne limitele si telurile lui, sa ne indice erorile în timp .

A cunoaste trecutul si a-l integra în prezent, transfigurând puterile spiritului, spre a face posibil extasul metafizic, în termeni curenti, saltul calitativ, de dragul vesniciei.

Învatatorul care sa ne învete sa identificam tot ce e citit, înteles, interpretat, propagat si aplicat pe de-andoaselea din toate curentele în circulatie, ce se cheama si se exclud: idei, ideologii, conceptii despre lume si viata (dintre care unele par a fi crestine: religia spiritului, a adevarului, a eroismului, a patriei, a umanitatii, a adevarului, binelui si frumosului, rationalismul, solidarismul, lupta pentru pace si viitor, ateismul, pozitivismul, existentialismul, futurismul).

De aici nevoia de verificare, de îndoiala permanenta. Sa verifici înainte de a accepta, si a milita, iata o categorie a spiritului critic.

A nu cauta sprijin în afara în felul altora de a pune si a solutiona problemele, ci în propriile tale posibilitati.

Ce ai tu de spus, nu marile personalitati ale culturii si istoriei, - iata o atitudine ce garanteaza originalitatea si supravietuirea dincolo de mortii contemporaneitatii.

Asa îsi gasesc deslegare framântarile launtrice, confruntarile de pozitii si ideologii, crizele personale sau cele ale societatii. Asa ajung în cumpana romantismul vârstei cu al creatiei, echilibrul clasicismului cu pornirea revolutionara de acceptare si slujire a noului, cumulul de traditii cu permanentele actualitatii, dorinta de a înlatura totul pentru a reface, a cladi, înlocui: - un spirit al nostru si al vremii, reformism contra traditionalismului sterp, amorf, mort, omul vechi si cel nou.

Spiritul de revolta contra conformismului, interpretari prin prisma altuia, pozitivism si evolutionism în filosofie, mod de exprimare în arta, naturalism în literatura.

Artistul nu copiaza, nu fotografiaza realitatea. Nici nu o degradeaza si înjoseste, ci o transforma, o transfigureaza, creînd-o din nou, - asa apare în opera sa omul nou.

- a începe o viata noua cu un alt scop, traita pe alta cale - literatura, artele, însasi stiintele urmau s-o exprime si s-o slujeasca - contraformulelor de viata întâlnite.

- tinde spre întreg, spre cucerirea universului prin cunoastere si traire.

- a valorifica acest mister unic, ritmic, ireversibil, cosmic, care este viata. Farâme din fiinta noastra traiesc în celelalte tari, continente, dupa cum meteoritii din întreg sistemul planetar din toate galaxiile, traiesc în noi.
- a da socoteala de ce gândesti si faptuiesti, de pigmetismul orgoliului tau si de maretia umilintei, a sti sa alegi: între titanismul savantului, eruditia lui, profetului, conducatorului de popoare, a supraomului, poetului - si modestia celui ce cunoaste, adora, serveste adevarul suprem, constient de neputinta de a-si judeca semenul sau, strain de semetia identitatii cu absolutul.
Negând superbia trupului spre a-l subordona si transfigura prin spirit, cel modest se înalta prin resemnare si împacare, iar cel tare se prabuseste prin zadarnicia maririi si puterii lui.
Sens revolutionar: o transformare launtrica conforma cu principiile de morala general umana si ale moralei crestine, fara arma, fara barda, fara custura, fara zâmbet sau cuvânt care ucide. Nici un exemplu fals, nici un îndemn viclean, nici o convertire exterioara.
Mituri pagâne si mituri crestine, balade si legende, întâmplari si vise, promisiuni si fapte, se înscriu pe aceeasi linie de crestere a istoriei.
Misticismului medieval, i-a luat locul renasterea; acesteia - romantismul; aceluia clasicismul si acestuia irationalismul, ermetismul, scientismul modern.
Aspirând la realizari ce nu se pot imagina, omul zilelor noastre se sbate între traditie si progres, fara iluzii, fara multumiri, tulburat si vesnic obosit si deceptionat.
Nu are un punct de sprijin interior, iar în lumea din afara întâlneste numai dusmani. Gândul se risipeste asemeni firelor de nisip în Sahara sub taria vânturilor, iar fapta sa moare sub loviturile de ciocan ale îndoielilor.
Omul cauta sa însemne si el ceva în aceasta mare trecere - popas al incertitudinilor
- vale a plângerii, - printr-un gând, printr-o fapta, printr-o actiune de durata - sau manifestare ostentativa a zadarniciei oricarui efort.
Taria nu poate însemna dupa unii decât indiferenta în fata semenului, a vremii, a destinului, iar slabiciune - acceptarea resemnata, împacata a oricarei lovituri. Nicaieri dispret, - pretutindeni tristetea pe care o stârnesc lucrurile ce se duc si nu se mai întorc.
Cei ce manifesta multumire o fac din umilinta sau neputinta. Cei orgoliosi - din ignoranta sau sete de putere si apar si dispar în coltisorul lor, compatimiti sau urâti de lume.
Învatatorul trebue sa le arate si unora si altora ca oamenii din multime si personalitati fauritoare de istorie, traesc si lupta, se realizeaza si creeaza dupa putintele si legile firii lor. Se pierd sau se smulg din societatea veacului lor, prin cuvântul si faptele lor, prin punctul de sprijin pe care-l gasesc înlauntrul fiintei lor, nu în afara. Sunt consumati de vremea lor sau se impun ei.
Feerie sau drama, viata lor tinteste o satisfactie trecatoare sau o treapta de perfectiune. Bogat prin multumirea cu putin sau rob al superbiei prin dorinta de epatare si depasire a contemporanilor, învatatorul trebuia sa le arate ca atât unul cât si altul, se naste, traieste,

lupta, se bucura si sufera, în limita unui spatiu si a unei vremi.
O însingurare ce duce la o întâlnire cu tine însuti, la o cumpanire a fortelor de devenire, a utilitatii si originalitatilor, urmata de un contact cu multimea si cu marii initiati.
Accentul - mai mult spre ceea ce vreau sa devin decât pe ceea ce sunt, mai mult pe forma decât pe materie, mai mult pe posibilitate decât pe stabilitate, mai mult spre libertate decât spre ascultare, mai mult pe viitor decât pe trecut.
Ceea ce este nu ramâne, durata este o limita, - e doar un simbol al vesniciei; optimistul traieste, ignoreaza moartea. Elementul fundamental: credinta."
Respectându-se libertatea interioara a fiecaruia tânarul trebuia calauzit spre „sine însusi", trebuia învatat sa se cunoasca pe sine, - stapân pe el - sa-si valorifice darurile cu care era înzestrat, pentru a-si defini bine personalitatea, a creste si a se desvolta pâna la deplinatate. Numai astfel putea avea bucuria de a o darui Tarii si Neamului.
În Miscarea legionara nu se desfiinteaza personalitatea nimanui. Dimpotriva, aceasta este cultivata, potentata si daruita de buna voie, din dragoste, pentru a fi de folos în lupta. Asa dupa cum disciplina nu este impusa, fortata, ci liber consimtita, tot din dragoste.
Ce poate fi mai sublim decât sa dai iubirii tot ce ai mai de pret!
Prin educatia completa si armonica ce se urmarea în Fratiile de Cruce, se realiza minunatul îndemn: „a ferici pe altii si a fi fericit."(N.n)

Pentru a forma astfel de „caractere" era desigur necesara o continuitate în actiune organizata. În articolul „Forme de lupta ale tineretului anticomunist din 1946", publicat în „Cuvântul românesc"din luna mai 1997 (ziar care apare în Canada) semnat de Mircea Dumitrescu, unul dintre cei mai apropiati colaboratori ai lui Al. Popsor, din acea perioada, sunt aratate câteva din preocuparile si directivele de atunci ale Fratiilor de Cruce:
În manunchiuri de prieteni, organizate pe scoli, tinerii „aspirau si încercau sa traiasca crestinismul specific neamului nostru…
Stiam ca o atare stare de veghe implica suferinte, riscuri, poate moartea. Dar eram convinsi… ca telul nu trebue sa ne fie viata traita oricum, ci Învierea având drept conditie crucea.
…Aceasta lupta, unica în Rasaritul Europei, efortul de autoformare a caracterului, de care, în mod organizat nu se preocupa nici-o institutie, a fost caracteristica fratiei noastre, a Fratiei de Cruce.
…În mare, aceasta reprezentând o directiva expresa, se constituia din:
a) Smulgerea mintii si a sufletului din marasmul materialismului si ateismului.
b) Completarea cunostiintelor de filosofie, istorie, literatura, excluse din programa analitica a anului 1946. Salvarea cartilor epurate, crearea de biblioteci de literatura interzisa de bolsevici.
c) Selectarea în rândul tinerilor cu care eram în mod deosebit în contact, a celor dotati în mod deosebit si cu capacitate de atractie, cu putere de dragoste înascuta, caci acestia vor fi lideri de opinie.

d) Cultivarea unei vieti aspre, dispret pentru viata de placeri, frivola. Exercitii de vointa, stiind ca „functia creeaza organul". Doream ca neamul nostru sa aiba drept fruntasi oameni de caracter, obiectiv de urmarit de toate tarile cu cultura înalta.
Retinerea de la unele placeri avea si un scop imediat. Putinii bani economisiti astfel puteau ajuta pe cei loviti de vitregia vremii. Solidarizarea cu profesorii epurati, cu refugiatii, taranii înfricosati de teroarea satelor.
Aceasta actiune de durata, urmarind îmbunatatirea caracteristicilor morale ale fiecaruia dintre noi, reprezenta pregatirea pentru confruntarea cu viata, cu mediul dusmanos "existent în tara".

Câteva subiecte de dezvoltat si de discutat în consfatuirile Fratiilor de Cruce
1. Tineretul
- menirea culturala
- utilizarea lui
scoala a sufletului natiunii :
sa se iubeasca si sa se stimeze
sa-si împletească darurile si idealurile
noblete sufleteasca
tact politic
patriotism - lupta pentru idealul national
cunoastere în toate domeniile
- originea modesta nu conditioneaza evolutia intelectuala si realizarile.
- Desrobirea natiunii
- Calatorii : lumina, liniste, hotarâre.
Forta si cultura în slujba idealului national
- "massa are nevoie de adevar si cinste, saracul nu mai vrea pomana ci dreptate"
Timpul e ireversibil. Orice clipa irosita cu usurinta, se recupereaza greu..

2. Cartea
mijloc de formare a omului românesc
Cartea - prieten, punct de sprijin , reper, sfetnic, izvor de hrana spirituala. Nu-i omul niciodata batrân pentru învatatura.
Usureaza viata, ajuta în gânduri, sentimente, evenimente, - a respecta omul si pe voi însiva.
- învatator
- a întelege viata si a o vietui
- ajutor pentru însusirea stiintei, culturii omenirii
- vezi ce trebue facut si cum anume; dârz, stapânit, neînfrict, plin de abnegatie, vointa si caracter

Cum sa te folosesti de carte
Îndrumarea lecturii - contra cartilor daunatoare
alegerea cartilor: liste de carti recomandate dupa vârsta, preocupari, a urmari tot ce apare si a recomanda ce se cuvine, tot ce e mai bun; a gândi asupra problemelor cartii; a nu citi numai cuprinsul unei carti ci a învata sa gândesti, cum si în ce limite acest continut are valoare;
întelegerea cuvintelor si folosirea lor exacta
a citi hartile
familia, învatatorul, profesorul
discutii pe marginea cartilor
Cum sa citeasca - procesul lecturii
A retine esentialul din lecturile facute, filosofie, stiinta, poezie, muzica, arta, politica. A vedea în adânc
Povesti, basme
Ce este bun si ce este rau: moral - social
a satisface cerintele copiilor - interesul lor, carti de specialitate, cu problemele ce-i intereseaza
Lista de întrebari si raspunsuri - pe teme pe vârste (clase de liceu) pe scoli, categorii, aspecte ale educatiei
Lista de date importante si izvoare de documentare despre ele
- Probleme ce-i intereseaza pe fiecare - ce asteapta ei :
- sport, stiinta, beletristica, arte - ce se asteapta de la ei
- fenomenele vietii : dragoste, prietenie, datorie, raporturi sociale - scopul vietii
- Expozitie de carti, de panouri - pe teme, pe carti, pe autori, pe date, pe noutati;
ce sa fii, ce exemple sa urmezi, ce sa citesti
Înscrisi la biblioteci. A sti sa se orienteze în biblioteca - ce se gaseste
- sedinte : teme date, prezentarea critica a cartilor citite, povestiri
- Reviste, publicatii proprii
Radio, televizor , spectacole, teatru, cinematograf

Grija de carte
Organizarea lecturii, cum trebue si cum nu trebue sa se citeasca
- regulile lecturii: spalat pe mâini înainte si dupa; nu îndoi; semn de carte; nu face semne pe ea; nu uda degetul în gura; nu rasuci cartea; înveleste-o; taie-o frumos; lipeste cartea rupta; nu citi culcat; nu citi la lumina slaba si înapoiaz-o la termen;
-lista ta de carti; caetul de lectura : idei, expresii; desbate continutul
- sa cunosti: data, autor, titlul cartii, editura, anul, nr.de pagini, fondul, forma, extrase
-planificarea lecturii
- Citirea cu glas tare, povestirea. Discutii asupra cartilor, întrebari si raspunsuri – 6 - 8 întrebari, ce e semnificativ, ce e de valoare.

-toti sa fi citit cartea, tema, sinteza, caracterizarea eroilor, actiunea, locul, timpul
- Conferinte, comunicari: barbatie si eroism, sa fim tari; munca, ordinea, perseverenta, fermitatea, prietenia, mândria si modestia, egoism si altruism
- Adunari, tabere, teme
- Întâlniri cu autorii cartilor
- Concursuri: pe teme, pe creatii
- De verificat daca are plan de citit - cum si ce citeste; daca are caiet de lectura - care sunt parerile personale, expuneri, extrase
-Legatul cartilor

Calatorii, excursii: regiunea natala, orasul si împrejurimile lui, judetul si regiunea, tara si strainatatea
Pregatirea excursiilor si calatoriilor: lecturi, studierea hartilor, dotarea, planul. Vizitarea obiectivelor: economic, industrial, cultural, case memoriale regionale. Jurnale de excursii, de calatorie.
Mari calatori
Serbari, sezatori literare si teatrale muzicale. Pe linia marilor societati de lectura, cercuri literare; asociatii sportive si culturale din trecut
Reviste proprii - colaborarea la alte reviste, corespondenta: în tara si în strainatate

3. Caracterul

Adevar ratiune, libertate, absolut. O corectitudine ce duce la respectarea legilor scrise si nescrise – cu simt de raspundere: am gresit, nu fug: stau, platesc, repar, raspund; nu te consolezi pentru timpul petrecut în închisoare si pierderile suferite cu : sa nu ne mai gândim la "fie ce-o fi..., asa e viata , ... întorsatura lucrurilor, n-a putut fi altfel...
Eu devin liber numai prin constiinta greselii mele, altfel sunt aservit naturii. Nu pot sa spun : "asa sunt eu" - ci o renastere, o convertire, o revolutie a fiintei.
A avea curajul de a privi lucrurile în fata, a nu ascunde nimic din ce e reprobabil, a nu participa la ceea ce e contra demnitatii nationale si personale si intereselor superioare.
Valoarea unei actiuni si a unei convingeri se masoara prin utilitatea sa.
A cauta în adâncul inimii responsabilitatea, a urca la izvoare, la simplitate, la unitate (scopul acestei biografii).
- o activitate interioara vie, - o confruntare cu mine însumi, pentru a sesiza absolutul, a cauta certitudinile fiintei mele.
Caracterul pe care omul si-l formeaza singur, bazându-si existenta pe anumite principii pe care le descopera si le impune ratiunea sa, independenta sa.
Caracterul nu este un dar înnascut ci o cucerire a omului, angajament solemn, inaugurând o epoca noua. O fidelitate fata de principii, printr-o revolutie interioara, prin exemplu, prin

educatie, - o devenire necurmata spre a ajumge un caracter, adica o unitate absoluta, un principiu intern unic si un curs singular al vietii.
- sinceritate integrala - maxima vietii
- a da dovada de caracter
- a da maximum de valoare interioara demnitatii umane
- om rational, om de principii

4. Educatia
Pornind de la principiul "Quod leges sine mores" – educatia – formarea de deprinderi, norme de viata nescrise, în completarea legilor existente.
- Reforma sufletului – caci legile statului, ale societatii nu pot schimba nimic. Libertatea, bogatia, fericirea, forta sunt postulate, dar nu realitati.
Conditia umana nu poate fi schimbata printr-o noua lege economica, omul prin vointa altui om, o doctrina printr-o alta doctrina, legile prin înlocuirea cu altele.
O autoeducatie – un autocontrol premanent în raport cu toata lumea.
Reguli de comportare individuala si colectiva.

Pe ce-si bazeaza existenta lor copiii, tinerii legati mai mult de natura decât de pareri - vârsta are influenta.
Ce este esential pentru ei ? Pareri, credinte, ideologii.
Generatii care urca.
- Trebuinta de contact social: trebuinta de a întelege pe ceilalti si a fi înteles, trebuinta de a comunica.

Cum e posibil de a comunica ?
- dorinta de cunoastere, un elan, o pornire de a realiza o comuniune cu altul pâna se ajunge la o singura fiinta
- întâlniri, sedinte, consfatuiri
- neîntelegeri, concilieri înainte de a se limpezi lucrurile contestate
- unii interlocutori se închid, altii nu asculta ce le spui : apatici, indiferenti, înaintea faptelor, argumentelor se derobeaza în aparare fara a se apropia; cei ce distrug orice posibilitate de întelegere; aneantizare - ca si cum n-ai avea pe nimeni în fata; concesiile - datorita lipsei de adevar sau lipsei de putere de convingere; întâlnire cu un om ce ramâne el însusi si cu un om amabil si conciliant; prietenia - armonia întâlnirilor în familie, în natura; singuratate - si viata în societate; abordare de subiecte esentiale; conversatii, schimburi de idei - revelari totale. Trebuinta prezentei altora si a ajutorului lor; a unei actiuni colective considerata mai eficace decât actiunea individuala
- Ce admirati: sinceritatea, cinstea, curajul, loialitatea, dreptatea, bunatatea, generozitatea, munca, disciplina, prudenta; predomina calitatile ce faciliteaza contactul social pentru ca

permit comunicarea si întelegerea.
Deosebiri de gânduri, de obiceiuri, de moravuri, de traditie; a se apropia - a-si aduce ceva unii altora, a servi progresul umanitatii si a nu creea prapastii între ei.
Muzica e iubita mai mult ca posibilitate de comunicare între oameni decât ca agrement.
Dorinta de a fi folositor altora - a te simti util; doresti sa te simti util ? doresti sa schimbi ceva din ceea ce exista ? Unii doresc sa traiasca ca în secolele trecute, altii se adapteaza perfect la realitati - putini descurajati sau dezamagiti.

Dorinta: -de a schimba ceva: a creea sau a lasa o opera; a ameliora conditia umana progres stiintific, tehnic, de ordin social, politic, economic; a ajuta pe altii iubindu-i, întelegându-i; a îmbunatati întelegerea între popoare;
- de a se integra într-un grup si de a munci pentru el si prin el - o comunitate de idei: întâlniri, traire, experienta, extinderea cunostintelor;
Pentru ce traim ?
O viata reusita este o viata utila altora,o viata prin care-ti atingi scopul, îti realizezi idealul , ajungi la fericirea unor satisfactii de ordin social si de ordin afectiv, satisfactiile de ordin material sunt mult mai îndepartate .
Viata are nevoie de o motivare, printr-un scop, printr-un ideal - o utilitate: altfel e o viata egoista, fara scop, fara dragoste.
Stiinta are nu numai datoria de a explica ci de a ameliora conditia existentei umane.

5. Ce trebue sa stie tânarul din Fratia de Cruce:
Ce ne învata satul?
Ce ne învata muntele?
Ce ne învata ziua si noaptea, soarele si luna, lumina si întunericul?
Ce ne învata anotimpurile anului?
Ce ne învata femeile, cei saraci, cei bolnavi?
Ce ne învata pasarile cerului?
Ce ne învata oamenii mediocri, cei superiori, eroii?
Ce ne învata sfintii - întâmplarile si semnificatia lor, semnele:
„Sfintenia nu e extraordinarul, sfintenia este normalul. Vietueste Dumnezeu prin credinta, iubire, jertfa în mine prin Iisus Hristos ”(Per Giorgio Frassati de I. Suciu).
Ce ne învata cartile - Biblia = Imitatio Christi si când le întelegem si le folosim?
- credinta si slujitorii ei: supus Creatorului
- ateismul si luptatorii lui: supus creaturii
- schimbare de pareri, de atitudini, de credinte
În filosofie - pesimism si crestinism
- pragmatism si sfintenie
- materialism si metafizic

Pozitia corecta:
în politica - dragostea de neam si tara la prezent, trecut si viitor.
în arta - frumosul
în religie - credinta - fara crize
ateismul adolescentei trebue depasit
mesianism - profetism
în viata - mândru de a creea - Dragostea de munca
Un om nu-si pleaca ochii în fata nimanui: sa privesti în fata drept la oameni si la lucruri.
Satul - traditie, continuitate, radacini, dainuire
Orasul - înstrainare, progres, salturi, hiatus, devenire
Mormintele - moartea celor dragi, a celor de la cot, a celor necunoscuti. Nici o filosofie sau stiinta nu ne ajuta în fata mortii: revolta, resemnare, nesocotire, pregatire.
Cum sa ne usuram drumul spre moarte, spre viata de dincolo: numai prin Iisus.
- Prietenii
- jumatati de masura, jumatatea drumului
- se poate trai într-o lume în afara aceleia în care traiesti, sa nu-i ignori, sa-i ajuti; sa-i ocrotesti, fara a coborî în marasmul vietii lor; sa auzi, sa accepti si sa urmezi chemarea.
- experienta îndoielii, a necredintei. a prabusirii; experienta înaltarii si a eliberarii din catusele pacatului.
- a învata pe altii din faptele tale si traire mai mult decât prin îndemnuri si sfaturi.
Convertire – a rupe viata în doua, un trecut care descreste si dispare, un viitor care se afirma si se dezvolta
- omul împotriva omului: îsi tortureaza si exploateaza semenul, schingiuieste sfintii, ucide profetii, dezagregare, haos, neant. Ucid cu vorba, cu surâsul, cu condeiul, cu arma.
Persecutiile dintr-o anumita epoca, (epoca noastra) si cele din veacul veacului.
Interese personale, carnale, cotidiene.
- sa nu fie o traire ca si cum viata ar dura o vesnicie.

6. Atitudinea fata de cultura
Dorinta de instruire , de cunoastere, de valorificare a obiectivelor si activitatilor interesând viata intelectuala.
Intereseaza mai putin accesoriile: ocupatiile manuale decât cele intelectuale.
Ordinea: sfânt, savant, erou, artist (artist – poet - ,inspirator, revelator al multelor aspecte ale fiintei, - consolare- , reconciliere în extaz; erou – nu se lasa înfrânt în nenorocire, în durere, nu se lasa terorizat de executie; sfânt – iubeste în fiecare pe Dumnezeu, vede în fiecare om un înger ranit, însa vindecabil, dând de la sine pentru a-l scapa de pedeapsa)
A citi, spectacole (teatru, cinema), muzica, pictura, poezie, arhitectura, sculptura; - ca distractie sau ca arta; contradictia între ideal (arta) si viata (distractie).

Încredere în viitor
- Optimism fata de viitorul individual si colectiv: omenirea evolueaza spre progres sau spre decadenta
Pesimism: starea de nesiguranta actuala: unii cred ca se poate influenta progresul omenirii, destinul, altii , nu.
- nelinistea amenintarilor de razboi, tensiunea internationala, pericolul atomic; problemele personale nu mai preocupa pe nimeni, depind de evenimente; motive de a spera: încheierea pacii, întelepciunea natiunii, tehnica, stiinta, religia, tineretul, o noua ordine speciala;
- tensiunea dinamica a actiunilor: a câstiga bani, putere, facilitate de trai;
- calatorii: a descoperi, a întelege, a lega noi contacte umane; experiente: a vizita alte planete; o existenta variata – miscare; gustul noutatilor - lupta si concurenta;
- o personalitate - personaj (de urmat) ca exemplu, model, a nu se asemana cu nimeni;
- eroi, cavaleri, cuceritori, oameni de stat contemporani, eroi revolutionari, exploratori militari, oameni de stiinta, artisti, scriitori, întelepti (filozofi, apostoli, profeti, binefacatori), sportivi (în mod deosebit aceia ai neamului: Henri Coanda, Emil Racovita, Traian Vuia, Aurel Vlaicu);
a fi cunoscut
a trai în umbra
a avea existenta asigurata (material, social)
a asculta mai mult decât a comanda
a nu captiva si a nu subjuga pe altii

7. Atitudinea fata de valorile traditionale
a. Afective si estetice
Sensibilitate fata de natura, frumos
O alta crestere: cunoasterea vietii rurale, integrare în natura, traiul zilnic al parintilor, civilizatia si cultura traditionala a satului – folclorul. Valorificarea folclorului în slujba educatiei si a unui ideal de valoare universala; dispar bunicile, bunicii, oamenii vechi - depozitari de pitoresc, dragoste, întelepciune, valori spirituale. Cartile bune sa înlocuiasca pe bunici; perpetuarea organicitatii sistemului de viata; reprezentarile copilului sarac.
Folclorul: sens moral - capital spiritual, limba românească, împrospatare a culturii, reautohtonizarea limbii prin folclor, traditionalism viu, curiozitatea, inteligenta.
Legenda - povestiri prin care poporul încearca sa-si explice originea anumitor fiinte, fapte sau lucruri în care intervin fenomene miraculoase, istorice, religioase, geografice.
Dragoste pentru muzica, arte plastice.
b. Valori morale
Calitatile ce permit schimbul, dialogul, încrederea; valorile morale – virtutile; calitati ce asigura reusita sociala;calitati intelectuale

Admiti infidelitati fata de virtuti pentru cauze pe care le consideri superioare ? Atasament slab fata de valori din realism, luciditate resemnata, valorificarea scopurilor superioare.
Mila - reactiune a celor puternici, - reactiune a celor slabi.
- Actele reale cu intentie buna nu sunt condamnabile, intentiile rele neexteriorizate sunt condamnabile; individul nu trebue condamnat pentru greselile colectivitatii ? Nu e just ca o colectivitate sa sufere din pricina greselii unui individ ?
- Orice greseala poate fi iertata? - Nu -
c. Valori intelectuale
- Nu se poate acorda credit absolut ratiunii, nu poti fi rationalist; putem cunoaste mobilul actelor noastre; ne putem însela asupra mobilului actelor noastre. Constiinta inconstientii tineretii ?
- Stiinta - ameliorarea conditiilor de existenta umana
- a explica conditiile de existenta umana
- Exista în univers lucruri pe care omul nu le va întelege niciodata - spiritul uman e limitat
d. Valoarea acordata familiei
- Caminul, familia sunt necesare societatii; a nu te casatori cu unul de alta religie, rasa, tara; nici o diferentiere de drepturi si obligatii între barbat si femeie: drepturi egale în viata publica, în raport cu instruirea, al libertatii; putini îsi cauta adapostul în familie în caz de încercari. Unii vor sa se asemene cu tata, cu mama, cu frati, surori, cu alti membri ai familiei
e. Valori religioase
Religiosul este o valoare – afectiv-morala sau o credinta; apartenenta confesionala. Destinul poate fi învins. În destin exista si un ce metafizic.
Semnificatia mortii – nemurirea; moartea nu este un sfârsit al individului, ci integrare între a trece si a fi, între timp si vesnicie;
Lucruri pe care omul nu le va întelege deplin niciodata; tot ce exista are o ratiune de a fi; sunt si alte cai de a descoperi adevarul decât ratiunea; locul religiei în viata de toate zilele si în aspiratii este estompat; sensibilitatea fata de natura nu e datorita ordinei ce se reflecta în ea; religia ca ratiune de a spera; putini doresc o educatie religioasa si putini cred în influente supranaturale; religia mijloc de consolare în suferinta
Fizionomia tineretului ce se ridica: desi realisti, pozitivisti, pleaca de la o viata sociala, traita, nu din familie - ei simt trebuinta de contact social - cauta gust de autenticitate - francheta, onestitate, loialitate, curaj, dreptate.
Miscarile pentru libertate, revolutiile, reformele, înnoirile, au fost facute de tineri, care au prezenta omului întreg în fiecare manifestare, pentru ca orice efort îl depune în vederea viitorului; trecutul nu-l apasa ca o povara. Daruieste totul pentru o idee, pentru un ideal, pentru valori, pentru a fi un exemplu. E în crestere, stapânit de impulsul noului, al devenirii, al dezvoltarii, al evolutiei, tendinte spre tinte si idealuri în toate domeniile vietii. Ce e viu creaza ceva viu si nou. (Batrânii - compromisuri, traditii, cutremure, deziluzii, amaraciuni, indiferenta,

resentimente, resemnare, si-au pierdut orice încredere si sperante)
curiozitate, încredere în stiinta
Constiinta limitelor le tempereaza uneori idealismul în viata concreta
îndepartati de generatiile precedente
Dar ei trebue sa fie constienti de imposibilitatea valorificarii omului prin fortele lui proprii.
Fara Dumnezeu nu exista echilibru, omenie, certitudine, siguranta vietii.

Un mediu studios - stiintific, literar: cercuri literare, centre stiintifice, influente, sugestii, exemple, sfaturi, indicatii.
Modul de a-si utiliza timpul liber: zilnic visul: în peisaj, cu ochii spre cer, spre nori, - impulsul fanteziei, în fiecare zi sa visezi o clipa la steaua ce te conduce în viata; vacantele, concediile
- planuri de lucru: munca dupa plan si cu scop; modul de cercetare - cercetari proprii cu mijloace moderne,- la curent cu cunostintele (toate curentele, tendintele);- independenta de cugetare, actiune;
- mediul social: veselie, blândete, inteligenta, entuziasm, bucurie, dor de munca, bunatate, siguranta de sine, dominatie spirituala
- Forme precise ale tinutei, demnitate, distanta, mândrie barbateasca. Autoritate are numai persoana care se stapâneste si se conduce dupa legi personale.
- a-ti cunoaste dusmanii si cauzele dusmaniei; a acoperi latura amenintata alaturi de partile dinamice
- a sti sa devii indispensabil, a te întretine cu fiecare în specialitatea lui
- causeur agreabil. În armonie cu mediul: acomodare, modificarea parerilor, respect pentru persoana umana; a nu încerca sa modelezi sufletele, a le influenta, a le conduce decât din dragoste pentru cauza superioara; simplitate

8. Moral, atitudini, etica
Moral
- Moravuri, reguli de conduita; conduita morala - conforma bunelor moravuri
- carte morala - favorizeaza bunele moravuri ; sa se desprinda o idee morala
- portret fizic si moral (relativ la suflet, la inteligenta)
- certitudini morale - nu e întemeiata pe evidenta logica, pe probe riguroase, provine din credinta, dintr-un act de încredere în cuvântul cuiva, în revelatia religioasa
- sens moral - ceea ce este si ceea ce nu este conform regulilor moralei
- stiinta morala – determinarea obiectelor dupa legea morala
- teologia morala - o parte a teologiei care trateaza despre actele umane
- virtuti morale: cele care au ca izvor ratiunea, se refera la om (completarea noastra: barbatia (curajul), dreptatea, înfrânarea, întelepciunea)
- virtuti teologale: se refera la Dumnezeu: credinta, speranta, iubirea
moral - ansamblu de calitati mintale, caracter, stare a spiritului, energie de a suporta

dificultatile, pericolele
Sens de viata - conceptie generala despre lume si existenta; - vocatie
Stil de existenta
Utilizarea timpului liber: somn, scoala, obligatii familiare, timp liber disponibil; desavârsirea de sine - personal

Atitudini

Credinta într-un scop pentru care tii piept dusmaniilor, puteri intelectuale, pregatire împrejurari exterioare

Contra diletantismului si a eruditiei secundare; a citi în cartea vietii; a cunoaste viata cartii

Cultul stiinta pentru stiinta; stiinta pentru tara
Cunoasterea temeinica - precizarea cunostintelor si dezvoltarea spiritului de observatie.
Contra mentalitatii bolnave
- egoism - materialism - totul pentru tine, nimic pentru vecin, praf în ochii multimii
- parasirea bisericii si nerespectarea legilor
- înlaturarea bunelor obiceiuri, datini, traditii, - obscenitate, imoralitate, perversitate
-minimum de munca, maximum de profit.
Criza politica - tabere politice învrajbite , desbinari, specularea suficientei, necalificarii - politicianism
Criza educativa – familiara, scolara, – neglijente, exemple rele. Neatentia si întârzierea aduc neajunsuri.

Etica

Conceptie despre lume si viata.
Miscare social-nationala.
Atractia universalului - simpatia psihica.
Onoare, demnitate, frumos, bine, adevar, iubirea (aproapelui) semenului, de neam, legatura cu Dumnezeu.
Simpatia - mila - dar nu pentru raufacatori.
Bonis nocet, qui malis parcet (cine cruta pe cel rau , vatama (face rau) celui bun).
Frumosul în acord cu binele.
Reducerea la minimum necesar a trebuintelor inferioare "Ce de lucruri de care n-avem nevoie!" Sa nu-ti înmultesti trebuintele - luxul .
Suflet eroic.

Vor, nu vor dusmanii ..., tara si viitorul sunt ale noastre.
În sat, în oras, pe câmp si în codru - îmi alin durerile si-mi vindec ranile.
Moartea ma pândeste clipa de clipa dar viata m-ajuta sa înving.
Seninul sau furtuna - acoperisul cerului sau al colibei, ma poarta pe cararile visului spre biruinta.
Doctrina - suprema valoare - Patria.
- o valoare mai mare ca stiinta.
A ne birui înfrângând în noi orice dorinta, orice veleitati desarte, orice pofta de marire, orice interese personale.
A nu comite nici o infidelitate fata de tine însuti, chiar fiind înconjurat de spioni, informatori, si tradatori - metamorfoze umane.
Carturarul - stiinta cercetarii si formularii adevarului;
Conducatorul - stiinta si arta educatiei; stiinta si arta conducerii

Viata interioara
Sa însufleteasca , sa convinga, sa instruiasca, sa oteleasca pentru luptele spiritului si pentru virtute.
Spirit critic si dorinta de a cunoaste.

9. Conduita
- sa nu faci nimic de mâna a doua; a lauda încât din iad sa faci un colt de rai;
- stapân pe sine, a nu te arata facil, gata pentru scuze, indiscret ci stapân pe cuvântul tau, fiecare gest, actiune, sa arate puteri inspirate din bunatatea inimei; a raspândi bucurie în jur, a oferi o masa, un adapost;
- a te arata receptiv pentru intentiile si gândurile altuia; a da curaj;
- a nu-ti arata neplacerile, suferintele, înfrângerile ci seninatate, gânduri bune, a înfrumuseta relatiile, societatea unde intri, cerul, azurul;
Frumusete. Gratie. Fantezie. Omul distins , femeia aleasa cuceresc; atitudine mândra, fermecatoare, în forme, miscari, gesturi, expresii, cuvinte; fata, atitudini, mina; nu ce, ci cum = maniere; natura, tabloul, statuia nu vorbesc;
a controla - miscarile corpului, vorbirea, tinuta, un mod de a face lucrurile, a împodobi proza cu detaliile vietii.
Înfluenta manierelor = în fiecare clipa sunt examinate.
Alergam la cel ce stie, la cel ce are, face, la cel de care avem nevoie.
Spalatul, îmbracatul, - a îndeparta deprinderile animale, a fi curat, a-ti stapâni ranchiuna si meschinaria, a înabusi ce e josnic, a alege gesturi si cuvinte.

10. Îndrumari practice pentru educatie religioasa morala si
Criterii pentru recrutarea fratilor de cruce

Principiul psihologic
alegerea: curati cu inima, dornic sa afle adevarul, gata sa mearga pe drumul ales
fond aperceptiv: fara prejudecati, fara gânduri eronate
formare progresiva: încetul cu încetul, descoperirea treptata a adevarurilor, initiere, pregatire simbolica, directa
formare de deprinderi: arta cuvântului, material aperceptiv, împrejurari, receptivitate
Se vorbeste deosebit: dupa oameni, dupa împrejurari, la dusmani
cunoasterea defectelor si a nevoilor; îndreptarea defectelor, sadirea în locul pacatului a virtutii, smerenie în locul mândriei, nadejde în locul desnadejdii, lepadare de sine în locul egoismului, lupta împotriva anumitor conceptii

Principiul intuitiei
exemple vii: din viata oamenilor, din natura, imagini sugestive
apel la simturi pentru: adevaruri de credinta, norme de conduita, povestiri, antiteze, analogii
plecând de la cunoscut la necunoscut, de la concret la abstract, de la apropiat la departat, de la exemplu la adevar

Principiul practic educativ
formarea caracterului religios-moral: sa traiasca asemenea lui, sa practice virtutile, sa urasca pacatul, în vâltoarea vietii, pentru sfintirea vietii;
spirit comunitar - dar misiuni de proba, îndeplinirea altor însarcinari, colaborare;
realitati abstracte: în legatura cu viata, în legatura cu mediul
Metode folosite
Metoda dialogului. Folosirea ca arta a cuvântului, convorbiri (dialog, convorbire familiara, discurs polemic, calm); fiecare idee sa fie lamurita, ideile nelamurite pier, atentie vie, orice întrebari în caz de nedumeriri; meditatie în momente de tacere
Metoda analitica: doctrina noua sa fie facuta accesibila sufletului, povestirile le talmaceste, desface continutul în parti componente, identifica pe fiecare dintre ele.
Metoda observatiei: sa observe cum traieste el; observarea naturii; a scoate învatauri din informatii; dezvoltarea simtului si a spiritului de observatie
Metoda exemplului personal: influenta exemplului personal în toate manifestarile, formarea caracterului religios-moral, a avea un model, a imita pe masura puterilor, sa simta dragoste.

Autoritatea cuvântului: caracter moral, viata religioasa, cunoasterea adevarurilor de credinta, comunicarea adevarurilor prin: cuvânt, fapta, exemplu personal; constienti de misiune.
mijloace de expresie oratorica: figuri de stil, frumuseti de limba, originalitatea, drumul cel mai scurt catre minte, inima - cuvinte simple si adevaruri fundamentale, dragoste, statornicie în credinta fata de: Dumnezeu, dragoste fata de oameni, de neam si Tara
puterea de a modela si de a sustine viata pe calea desavârsirii; taria de a marturisi neînfricati,

smerenie, lepadarea de sine, devotament pâna la sacrificiu; refuzarea onorurilor, acceptare: batjocura, chinuri, moarte;
a împaca pe om cu Dumnezeu; realizarea iubirii si a pacii
prudenta, evitarea pericolelor inutile pentru a putea sluji scopul, misiunea; exercitii, pentru a câstiga experienta sprijin necesar unul în altul, doi câte doi;
transformarea în personalitati
Adevarul care este Calea si Viata se cucereste prin lupta spirituala în miscare, iar Împaratia cereasca, dupa cum spun sfintii parinti, "prin asalt".

11. Citind pe N. Berdiaev
personalitatea celuilalt ramâne de nepatruns - prin dragoste se patrunde în adâncuri
- socialibilitatea - victoria împotriva însingurarii
- a alina suferintele oamenilor
- spirit de sacrificiu si îndrazneala
- întâlniri, comunicari, contacte sufletesti
- protejând persoana: a pastra distanta, contra familiaritatii, sufletele închise nelinistesc
nu judeca pe altii : ma judec pe mine însumi, nu ma tin mai bun ca altii
intoleranta ideologica, lupta morala, intransigenta pentru libertate
Filozofia lui Berdiaev e o filozifie a spiritului, ori spirit înseamna libertate, act creator, persoana, comuniune de dragoste. Fiinta e secundara, e determinare, necesitate, obiect.
Persoana mea nu este o realitate facuta, o creez, o construiesc, cautând a ma cunoaste.
A te întoarce spre tine însuti spre a te cunoaste.
a trai în tine însuti.

Spiritul = tinerete vesnica
Extaz - evadare din banal: gândire, sentimente, viata
Viata - relatiile intime sub tacere
Deprinderile - organizarea vietii de toate zilele, autonomizarea existentei, reducerea efortului
A nu fi strain de lume - a-ti crea ambianta: cabinetul de lucru, cartile
Moartea, izolare
a depasi tentatiile de: marire istorica, glorie, putere lumeasca

12. Artele
transport în alta lume, transfigurarea lumii si a propriilor virtuti; elevatie spre un nivel superior de gândire, simtire, traire si exprimare, decât cel al vietii de toate zilele. O alta viziune a omului si societatii, a naturii, a realitatii.
Pleaca de la o realitate spre o posibilitate, o depasire, nu spre o fictiune.
un efort spre mai bine, spre mai frumos, spre un adevar care a fost odata sau e faurit de

imaginatia noastra. Un vis care în momentul în care te trezesti nu se risipeste ci se realizeaza prin expresia câstigata în opera de arta care e o transformare a unei realitati imperfecte spre una ideala.

Cunoasterea istoriei noastre

13. Originea Românilor
Românii continua pe colonistii Împaratului Traian (Paggio Bracciolini – sec XIV- lea) autohtonia Românilor pe locurile actuale, problema istorica a devenit problema politica
- argumente:
de la 271 - sec XIII nu sunt pomeniti în documente toponimice pentru ca: dupa Romani au venit Gotii în Dacia (271-575) si Gepizii (463-566);
- dualism lexicologic pe teritoriul daco-roman.
Popoarele pier, iar numele dainuiesc. Si cuvintele împrumutate ajuta la cunoasterea culturii spirituale, ale unui popor.
Numele de locuri si de fluvii.
Abutum (Abrud) Ampeiul ,"dava": oras întarit.
- Notarul lui Bella în "Terrae Ultrasilvanae", stapânea Gelu de origine "Blacus" de unde numele de Gileu.
- Si-au pastrat neamul si au avut forta de a asimila si alte neamuri.
Româna este latina vulgara.
- Elementul geto-dac legatura între popor si sol.
Triburile scitice si celtice dacizate.
- Unitatea geografica, unitatea de civilizatie, unitatea politica: Transilvania, Moldova, Oltenia.
- Influenta romana în Dacia de pe timpul lui August.
- Contact direct pacific si razboinic între Imperiul Roman si Dacia.
Au pregatit romanizarea Daciei.
Romanizarea dovedita arheologic.
Populatia Daciei nu a fost distrusa dupa Aurelian.
- Arheologia - persistenta elementului dac în mediul rural.
Coexistenta daco-romana.
Se retrage armata , ramâne civilizatia romana.
- Contactul între Nordul si Sudul Dunarii permanent.

14. Unitatea Românilor

Icoana geopolitica a Tarii :
Ardealul în centru.
a) unitatea pamântului
circulatia între oameni si bunuri

Balta si Padurea
b) unitatea limbii
Rîurile - drumuri
Transhumanta
colonizarile interne
Munteni; Magureni; Valeni; Secuii, Basarabi
c) unitatea culturii
d) unitatea politica

15. Cuvântul lui S. Barnutiu – Blaj 1848
La 13/15 Mai 1848 au fost la Blaj : C-tin. Negri, V. Alecsandri, George Sion, Nicolae Ionescu, Nicolae Balcescu, Alexandru Golescu.
“vor striga din mormânt strabunii nostri : fost-am cu Gotii, dar nu ne-am facut Goti; fost-am cu Hunii, dar nu ne-am hunit; fost-am cu Avarii dar nu ne-am avarit ; fost-am cu Bulgarii dar nu ne-am bulgarit ; cu Rusii si nu ne-am rusit; cu Ungurii si nu ne-am Ungurit ; cu Sasii si nu ne-am nemtit! Ci ne-am luptat ca Români pentru pamântul si numele nostru, ca sa vi-l lasam voua dimpreuna cu limba noastra, cea dulce ca si cerul sub care s-a nascut” (S. Barnutiu)

16. Sa ne cunoastem Neamul si Tara .
1.) Sa ne cunoastem pe noi si pe ale noastre.
Toate masurile ca neamul sa traiasca si strainii sa nu-l cotropeasca.
2.) Dusmanii: spatiu vital adica largirea hotarelor.
3.) Noi - suntem mai vechi decât toti vecinii.
Ne-am aparat pamântul cu jertfe grele.
Ne stapânim spatiul de când ne-am nascut, nu l-am ocupat - nimic, nimanui, niciodata.
4) Sa stim observa.
Sa stim însemna o harta.
Sa cunoastem nevoile Neamului si ale Tarii, cunoscând trecutul si aspiratiile românesti.
Cunoasterea exacta a faptelor nu împodobirea, lor în scris.
Înfrângerea vorbariei - simplu, precis, lamurit ce ai de spus.
Omul vrednic nu asteapta nimic de la altii .
Adevarul învinge prin jertfe. De aceea cei ce-l slujesc sunt îndeobeste sacrificati.
Drumul spre vesnicie duce prin clipa cotidiana. Drumul spre nemurirea amintirilor cunoaste piscul originilitatii sintezii contemporaneitatii, depasirea actualitatii - Ce e pieritor în noi ? - trupul si cu tot ce slujeste lui. Slujind spiritul îti prelungesti viata.

“Neamul este de la Dumnezeu, adica oamenii au venit pe lume împartiti în neamuri. Legatura de sânge a fost prima legatura dintre oameni si aceasta a constituit neamul.”

“Vorbind de popoare ne gândim în primul rând la hotarele si asezamintele acestora si numai accidental la originea lor.” (C.Radulescu Motru)

17. Istoria Transilvaniei si a “Memorandumului” trebue cunoscuta si înteleasa bine pentru a se sti apara drepturile noastre milenare asupra Transilvaniei. (Se afla în partea III, Universitatea, la capitolul privind profesorii de la Facultatea de Drept - Prof. Aurelian Ionascu) pag…..

18. Imaginea luptatorului ardelean luata ca model:
a.) Câstigarea existentei prin munca (înca din copilarie Al. Popsor a lucrat în gospodarie, la câmp, la atelierele scolii, - lacatuserie, fierarie, etc., ca meditator)
b.) Tânar – curaj, cinste, dragoste pentru adevar
Sa marturisesti o eroare, dar sa nu aperi o iluzie. “Sa înveti ceva din fiecare adevar descoperit de altii , dar si din fiecare eroare comisa de ei”

c.) Exil – alearga din tara în tara pentru a pleda, a informa, a convinge, a forma curente si a ridica natiunea sa robita
d.) Contra dezordinii si anarhiei. Lupta cu vorba si cu scrisul. Conferinte. Serbari cu caracter artistic cultural. Excursii de studii – cunoasterea Tarii.

Peocupari multilaterale, porniri enciclopedice: Ideea solidaritatii si unirii popoarelor, a cunoaste ce a însemnat tirania habsburgica.

19. Macedo-Românii
1930. Legea ,,treimii” (Legea Dobrogii Noi) în favoarea Bulgarilor.

România Mare, înfaptuita la sfârsitul primului razboi mondial, cuprindea toate provinciile istorice românesti alipite la trupul Patriei - Mame. Printre ele si Dobrogea cu asa-zisul Cadrilater (Dobrogea Noua), cu cele doua judete Caliacra si Durostor, care faceau parte din Tara Româneasca a domnitorului Mircea cel Batrân si care a fost alipit la trupul tarii dupa razboiul balcanic din 1912, caci el nu apartinuse niciodata Bulgariei, decât dupa razboiul din 1877, când Turcia a fost înfrânta de armatele rusesti si românesti si a luat fiinta statul bulgar. În 1925 Ion I.C.Bratianu, prim ministru si presedinte al Partidului National Liberal a hotarât colonizarea Cadrilaterului cu Români macedoneni, în scopul întaririi granitei de sud a tarii, unde populatia majoritara era formata din turco-tatari, ca urmare a stapânirii turcesti de cinci secole si de Bulgari colonizati în Cadrilater, începând de prin 1885 de proaspatul stat bulgar.
Colonizarea Românilor macedoneni, ca si a unor familii sarace de tarani Români, urma sa se faca pe loturi de câte 10 hectare pe familie, din fondul proprietatii de stat. Acest fond funciar provenea din aplicarea asa zisei ,,legi a treimii”. În Cadrilater, datorita deficientelor administratiei turco-bulgaresti, nu existau acte legale de proprietate. În schimbul acordarii dreptului de proprietate, statul român intra în posesia unei treimi din proprietatea respectiva.

În 1930, sub guvernul national-taranist, ministrul sub-secretar de stat, de la Agricultura, numit de presa si Anghelof (probabil ca era de origine bulgara) a alcatuit un proiect de lege, care anula în mare parte prevederile ,,legii treimii", favorizând astfel fatis, interesele marilor si micilor proprietari Bulgari din Cadrilater care formau clientela politica a Partidului National - Taranesc. Pe baza legii lui Costica Anghelof, lotul colonistilor macedo-Români si Români, se reducea de la 10 la 5 hectare. Practic, opera de colonizare, initiata de marele om politic si patriot Ion .I. C. Bratianu si sistata sub guvernarea fanariotului I. G. Duca (1933), era data peste cap.
Aceasta lege antiromâneasca a stârnit vii proteste în opinia publica, în parlament si în presa vremii. Ca urmare, un tânar ziarist, Gheorghe Beza, aromân dupa tata, nascut în tara, si neavând nici o tangenta cu colonistii Aromâni din Cadrilater, revoltat la culme, s-a prezentat într-o zi de iunie 1930 la biroul ministerial al sub-secretarului de stat Angelescu - Anghelof si a descarcat asupra lui 5-7 gloante de revolver, fara a reusi nici macar sa-l raneasca, victima aparându-se cu scaunul.

Atentatul a stârnit vâlva mare. Studentimea macedo-româna a lansat un manifest de solidaritate cu atentatorul si cu cauza colonistilor. Semnatarii manifestului au fost arestati: Constantin Papanace, Iancu Caranica, Grigore Pihu, Sterie Ficata, Gheorghe Ghitea, C. Mamali si A. Ciumetti. Tot atunci a fost arestat si Corneliu Codreanu, seful Garzii de Fier, banuit ca ar fi implicat în atentatul comis împotriva ministrului national-taranist.
Arestatii au fost dusi în sala de antropometrie pentru a li se lua amprentele digitale. Erau coplesiti de umilinta la care erau supusi ca niste borfasi de rând. În sufletele lor clocotea revolta. Imediat dupa ei urma si Corneliu Codreanu, pentru îndeplinirea aceleiasi formalitati umilitoare. Impresia produsa asupra grupului de tineri Aromâni a fost extraordinara. Iata cum o reda C. Papanace: ,,Arhanghelul Mihail parea ca coborâse între noi. Era înalt si frumos ca un chiparos, cu ochii verzi, îmbracat în costum national si cu jandarm cu baioneta la spate. I se luau si lui amprentele. Dar El era linistit. Si linistea Lui ne-a cuprins si pe noi. Nu eram singuri! Cineva venea sa împartaseasca din umilinta la care eram supusi. Si simteam ca acest cineva necunoscut de noi pâna atunci, era mult. Era totul. Era trimis de providenta."
(Evocari, ed. 1997, p.173-176).

Cunostinta propriu- zisa a avut loc în duba care-i transporta la închisoarea Vacaresti. "Am dat tonul la un cântec macedonean care aducea rezonanta luptelor de acolo: „Dure si-a noastra-aravdare", scrie C. Papanace.

Când au terminat de cântat marsul, o voce le-a spus: „Bine! Foarte bine, ati cântat din suflet, mai voinici!" Si în lumina unei brichete clandestine, am vazut cum ni se întindea, ca sa ne felicite, o mâna viguroasa, dar înnegrita pe palme si degete. S-a recomandat: Corneliu Zelea

Codreanu: Era Capitanul." (ibid. P 174) Au stat 40 de zile împreuna la Vacaresti. „Toti ne simteam fericiti. Alaturi de Capitan puteai trai o vesnicie, fiindca în el însusi se contopea o lume pentru vesnicie." (Ibid. p 176)

Aromânii sau Românii macedoneni si Miscarea Legionara

Aromânii sau Macedo-Românii, cunoscuti în istorie sub numele de vlahi, ca si Românii din nordul Dunarii, sunt frati de-ai nostri rezultati din romanizarea triburilor tracice din întreaga peninsula balcanica cucerita de Roma în irezistibila ei expansiune politica, economica si culturala spre rasarit. Se stie ca Macedonia, situata geografic în centrul peninsulei balcanice, cu iesire spre sud-est la Marea Egee, a atins apogeul puterii sale politico militare sub marele Alexandru Macedon, care a zdrobit imperiile persan si egiptean, spre sfârsitul sec. IV a. Cr.,ajungând pâna la Indul lui Por împarat. Dupa moartea lui Alexandru cel Mare, imperiul s-a împartit între generalii lui si puterea Macedoniei a început sa decada.

Dupa ce a scapat cu bine de rozboaiele punice, Roma si-a îndreptat privirile spre rasarit. Prima etapa era peninsula balcanica. La 168 înainte de Hristos, legiunile romane, sub conducerea consulului Paulus Emilius, au înfrânt falangele ultimului rege macedonean Perseu, iar dupa doua decenii (149 a. Hr.)au transformat Macedonia în Provincie Romana cu toate prerogativele care decurgeau din aceasta situatie de jure. Treptat, treptat este cucerita întreaga peninsula balcanica pâna la Dunare. La 101 d. Hr. Traian va începe razboiul cu Decebal si Dacia va fi si ea înglobata în granitele imperiului roman.

Astfel începe procesul de etnogeneza a poporului român de la Marea Egee pâna la Carpatii Nordici, acest spatiu originar imens care era locuit numai de numeroasele triburi tracice si traco-ilirice. Spre deosebire de greci, mândri de cultura lor si refractari asimilarii, tracii sud - si nord-dunareni s-au dovedit dispusi sa se asimileze cu romanii, cu care aveau, se pare, anumite afinitati rasiale si lingvistice. Asa se explica rapida lor romanizare din muntii Pindului pâna în Maramures si Bucovina.

Dupa grecizarea Imperiului Roman de Rasarit (550), Românii din Balcani s-au constituit în organizatii statale independente sau autonome, în lupta cu elementul grecesc care a uzurpat conducerea Imperiului Roman de Rasarit, devenit apoi imperiu bizantin. Cronicarii bizantini ca si cronicarii cruciati înregistreaza existenta a trei Vlahii: Vlahia Mare în Tesalia si Muntii Pindului (980), Vlahia Mica în Etolia si Acarnania si Vlahia de sus în Epir.

Cea mai stralucita realizare politica a Vlahilor balcanici este imperiul româno-bulgar nascut din revolutia celor doi celnici Aromâni, fratii Petru si Asan, care i-au asociat si pe Bulgari, împotriva imperiului bizantin (1185). Pe la 1250 si conducerea acestui nou imperiu creat de vlahi s-a Bulgarizat complet. Aceste repetate esecuri se datoresc, în mare parte,

necontenitelor navaliri barbare. Cea mai masiva si mai durabila a fost invazia slavilor si Bulgarilor care au reusit sa înfiinteze state puternice în Balcani, începând din secolul VII. Prinsi între doua forte politice si doua culturi straine, deopotriva de dusmane, vlahii au fost pusi în alternativa dramatica de a opta pentru una sau alta din ele, grecizându-se sau slavizându-se în masa, mai ales elementul orasenesc cel mai civilizat. Populatia rurala, ocupata cu pastoritul în parte nomada sau semi-nomada, mai conservatoare, s-a retras în munti, a caror citadela naturala, greu de cucerit, le oferea un adapost sigur de supravietuire. Acolo ei si-au pastrat cu sfintenie limba, obiceiurile si traditiile stramosesti timp de doua mii de ani.

Începând din 1864, România Mica sub conducerea Domnitorului Alexandru Ioan Cuza s-a interesat de soarta acestor Români macedoneni si le-a creat scoli si biserici în limba româna, în timpul ocupatiei otomane a peninsulei balcanice.

Dupa înfaptuirea României Mari, Ionel Bratianu, presedintele guvernului si partidului liberal, a initiat opera de colonizare a Românilor macedoneni în Cadrilater, cu scopul de a întari elementul românesc din Dobrogea, granita de sud a tarii. Caliti în lupte milenare, sanatosi trupeste si sufleteste, nationalisti înfocati si incoruptibili, ei au suferit o mare deceptie când au ajuns sa cunoasca atmosfera apasatoare a politicianismului demagogic din Patria-Mama, în perioada interbelica. Începând din 1930, tineretul intelectual aromân,în frunte cu generatia de aur a lui C. Papanace, Iancu Caranica, Doru Belimace, Grigore Pihu, Sterie Ficata, Sterie Ciumetti, Sterie Duliu, C. Mamali, Gh. Ghitea, Ion Nacu s. a. m. d., s-a înrolat masiv în Miscarea Legionara a lui Cornelui Zelea Codreanu, cu speranta ca acest om harismatic este singurul capabil sa rezolve problemele României si ale tuturor Românilor razletiti peste hotare.

Luptele si jertfele Românilor macedoneni în cadrul Miscarii Legionare sunt imense, în raport cu numarul lor infim în România (circa 35.000 colonisti) si merita toata admiratia, cinstea si lauda. Eroismul si sanatatea lor morala au fost apreciate la superlativ de Capitan.

,,Cele 40 de zile petrecute la Vacaresti împreuna au fost o adevarata sarbatoare.Am discutat, am tinut conferinte, am facut încercari de ziaristica, ne-am spovedit durerile, am glumit, am râs, am cântat.

Parca ne cunosteam de când lumea.

Comportarea noastra demna, atât la proces, cât si la închisoare, îl umplea de bucurie, mai ales ca era naturala si facuta din proprie initiativa.

Într-o zi, dupa ce pâna atunci ne observase si cântarise în toate felurile, dar cu cea mai mare discretie, ne-a rasplatit cu cea mai aleasa apreciere pentru ramura noastra. Ne-a marturisit:,,sanatatea voastra morala este de la sursa. În munti voi ati pastrat toate comorile rasei voastre. Asa a fost neamul nostru altadata. Acum este în multe parti alterat.Ce n-as da eu sa-l însanatosesc si sa dea legionari ca voi!" (Ibid.pag. 176 -177)

Dupa închisoare, legaturile cu Capitanul devenisera din ce în ce mai strânse "macedonenii au fost o oaza de popas. Aici se simtea bine"(ibid) .

Iata ce scrie Capitanul în cartea ,,Pentru legionari" (pag.387 - 388): ,,Aici în închisoare am cunoscut bine pe acesti tineri Aromâni, plecati din muntii Pindului.

Cultura aleasa, o înalta sanatate morala, buni patrioti. Constructie de luptatori si de viteji. Oameni de jertfa.

Aici am cunoscut în deaproape marea tragedie a Macedo-Românilor, aceasta ramura româneasca, ce de mii de ani, singura, izolata în muntii ei, îsi apara cu arma în mâna, limba, nationalitatea, libertatea.

Atunci l-am cunoscut pe Sterie Ciumetti, pe care Dumnezeu l-a ales, pentru sufletul lui bun si curat ca roua, sa fie prin tragica sa moarte si chinuire, cel mai mare martir al Miscarii legionare, al României legionare.

Acolo gândurile si inimile noastre s-au înfratit pentru totdeauna. Vom lupta împreuna pentru neamul nostru întreg din Pind si pâna dincolo de Nistru. Nici plângeri, nici petitii, nici interventii pe la toate guvernele, surde pentru Românii de peste hotare sau de aici, ci numai o natia româneasca puternica si stapâna va putea rezolva toate problemele românesti de pretutindeni. Atunci, acesti Români, razleti în lumea larga, vor fi adusi în tara. Caci este nevoie de sângele lor al tuturor aici, unde Românimea se lupta cu moartea. Si e bine sa se stie, ca în aceasta lupta, au putut exista guverne care au deschis portile tarii pentru miile de jidani si care în acelasi timp, au interzis intrarea în tara a Românilor de peste hotare."

20. Bucovina si Basarabia, stavechi pamânturi românesti

Istoricul grec Herodot – parintele istoriei – scrie ca "Tracii constituiau cel mai mare dintre toate neamurile dupa Indieni" si "daca ar fi avut o singura conducere si o constiinta unitara, ar fi fost de neînvins si cu mult cei mai puternici dintre toate popoarele". Dintre numeroasele triburi tracice de la nordul Dunarii, doua erau mai importante: Dacii care locuiau în câmpia dunareana, Banat, Crisana, Maramures si Transilvania, si Getii care se întindeau la sud de Dunare, în Dobrogea de azi si la rasarit de Carpati, în Bucovina si Basarabia de azi si chiar mult mai departe spre nord si spre rasarit. Tot Herodot relateaza faptul ca la 514 î.de Hr., marele rege persan Darius al lui Hystspes a întreprins o expeditie militara împotriva Scitilor, trecând Bosforul si supunând toate triburile tracice sud-dunarene. Singurii care i-au opus o rezistenta dârza, au fost Getii, pe care Herodot îi lauda numindu-i "cei mai curajosi si cei mai drepti dintre Traci".

Dupa cucerirea romana a acestor tinuturi, din amestecul Tracilor cu Romanii, s-a nascut neamul românesc, statornic pe aceste meleaguri, sub toate navalirile barbare, din negurile istoriei pâna azi.

În prima jumatate a secolului al XIV-lea au luat nastere cele doua mari formatiuni politice românesti, Voevodatele sau Principatele, cunoscute în istorie sub numele de Tara Româneasca sau Muntenia si Moldova. Întemeetorul Munteniei este Basarab cel Mare, care dupa faimoasa batalie de la Posada (1330), contra regelui ungur Carol Robert, a carui armata a

fost zdrobita, s-a declarat independent, dând tarii si o dinastie a Basarabilor, care a domnit pâna în timpurile moderne. El stapânea peste o tara întinsa de la Portile de Fier pâna la Braila. Întemeetorul Moldovei este voevodul român al Maramuresului, Bogdan, care si-a parasit tara din cauza Ungurilor si a tecut muntii în Moldova unde domnea, ca vasal al regelui maghiar, un urmas al lui Dragos Voda. În 1359 Moldova devenea si ea neatârnata, sub o noua dinastie româneasca, dinastia Musatinilor, dupa numele Musata al unei fete sau nepoate a voevodului Bogdan. Acestei dinastii îi apartin printre altii: Alexandru cel Bun, Stefan cel Mare si Petru Rares. Este cea mai glorioasa dinastie a Moldovei, care a întemeiat tara si a organizat-o politic, economic, social si cultural în hotarele ei firesti, de la Milcov pâna la Nistru si din Ceremus si Hotin pâna la Cetatea Alba si "Marea cea mare".

Razboiul ruso-turc din 1768, încheiat cu pacea de la Kuciuk-Kainargi din 1774, avea sa aduca prima mare nenorocire: stirbirea integritatii teritoriale a Moldovei supuse suzeranitatii Înaltei Porti Otomane. Alarmat de intrarea Rusilor în Principatele Române, Imperiul austriac s-a grabit sa dea ajutor Turcilor, pentru a stavili expansiunea ruseasca în Balcani. Cerând compensatii pentru ajutorul dat, pe baza unei harti falsificate, Austriecii au obtinut Tara de Sus a Moldovei, pe care au numit-o Bucovina, cuvânt slav care îneamna tara padurilor de fagi. Împotrivindu-se acestui furt nerusinat, comis de cele trei puteri semnatare ale tratatului de pace, în dauna unei tari autonome vasale Turciei, Grigore Ghica Voda si-a pierdut capul în 1777, în resedinta sa de la Iasi pentru îndrazneala protestului sau. Totusi, trebue recunoscut faptul ca aceasta rapire frauduloasa si samavolnica a Bucovinei, a avut si o latura pozitiva. Sub administratia pur austriaca, nu si maghiara ca în Transilvania, Bucovina a câstigat mult datorita influentei binefacatoare a spiritului german, facând mari progrese pe plan economic, social si cultural, pâna la marea Unire din 1918.

Nu la fel s-au petrecut lucrurile si în partea dintre Prut si Nistru a Moldovei unde marele si înteleptul voevod Stefan cel Mare, a construit pe malul drept al Nistrului cetati de aparare ca un sirag de margele de la Hotin pâna la Cetatea Alba.

În 1806 a izbucnit un nou razboi între Rusi si Turci care a durat 6 ani si s-a încheiat în 1812 prin pacea de la Bucuresti. Rusii învingatori cereau anexarea ambelor principate române. Pâna la urma, de teama razboiului cu Napoleon al Frantei, s-au multumit cu anexarea teritoriului dintre Prut si Nistru, numit Basarabia, în amintirea lui Basarab cel Mare, domnul Munteniei, care ocupase Chilia înainte de întemeierea Moldovei.

La cererea Sfatului Tarii, declarându-se indepententa dupa izbucnirea revolutiei bolsevice, Basarabia s-a alipit si ea în 1918 la Patria - Mama. Astfel, prin necurmate lupte si jertfe, s-a împlinit visul milenar: România Mare.

Din pacate, acest vis n-a durat decât doua decenii, datorita miopiei oamenilor politici din perioada interbelica. În Iunie 1940, Basarabia ne-a fost rapita din nou, în urma unei conventii secrete prevazute în pactul Ribbentrop-Molotov din August 1939. Recucerita în timpul celui de al doilea razboi mondial, ea a fost reanexata de Uniunea Sovietica dupa înfrângerea

Germaniei. Prin tratatul de pace de la Paris din 1946, pe lânga Basarabia, ni s.a rapit si o parte din Bucovina de nord cu tinutul Herta, locuite în imensa majoritate de Români.

Traim cu speranta ca aceste stravechi tinuturi românesti, trecute prin atâtea vitregii istorice, vor birui toate vrajmasiile si vor reveni la sânul scump al Patrie - Mame.

Pierderea lui Laurentiu

Dupa eliberarea din închisoare, la expirarea condamnarii de 15 ani, în 1963, revenind în mijlocul familiei si-a regasit copilul - Laurentiu - , pe care-l lasase în 1948 în vârsta de noua luni.

Laurentiu, fiul lui Alexandru Popsor

Avea acum aproape 16 ani. Un copil dotat, în care Al. Popsor îsi pusese toata speranta ca „va fi continuatorul si realizatorul aspiratiilor, visurilor, idealurilor sale, care pentru el ramasesera neîmplinite." Ca el va „avea deschise portile viitorului, ale familiei si neamului, cu cheia fermecata a tot ce au sadit în fiinta noastra parintii si stramosii, cu tot ce am cucerit noi, pentru noi si pentru altii! Pentru generatiile viitoare ale neamului si pentru binele tarii". Era bucuros de a da din prea plinul inimei si sufletului sau, tot ce a acumulat în trairea, în experienta vietii sale, din modesta sa desavârsire si rodul culturii dupa atâta truda intelectuala si morala.

Dupa doi ani, în care se realizase sudura între el si Laurentiu, în care acesta cu aviditate îsi însusise toate îndrumarile tatalui sau si al carui suflet se avânta spre idealurile înalte, Dumnezeu a rânduit o alta mare, grea încercare: Laurentiu, în timpul unei furtuni groaznice, în M-tii Piatra Craiului a cazut într-o prapastie, unde a fost gasit abea dupa 7 saptamâni de catre tatal sau, ajutat de catre echipe de alpinisti temerari si plini de daruire.

Cuvintele nu pot cuprinde drama acelui moment.

Al. Popsor s-a învaluit în tacerea care facea parte din însasi fiinta lui. Nimeni nu i-a cunoscut furtuna rascolitoare din adâncuri. Acum, târziu, s-au gasit unele însemnari, din care se vede ce au reprezentat pentru el viata si moartea lui Laurentiu. I-a cercetat în amanunt copilaria si perioada scolaritatii, adolescenta cu încercari literare si avânturi sublime. A intrat adânc în viata lui, în preocuparile, aspiratiile lui. Cu darul care-l caracteriza, a scos la iveala fire nevazute, necunoscute de altii, din personalitatea în formare a lui Laurentiu. Asa dupa cum în 15 ani de închisoare l-a urmarit cu gândul si cu sufletul, acum a definit, a rotunjit tot ceeace

era doar vis si intuitie. Rana s-a adâncit cu trecerea vremii si desi tacerea a ramas tot de nepatruns, - hârtia a fost din ce în ce mai mult martora acestui zbucium neîncetat: în note, însemnari, scrisori catre cei apropiati - e vorba despre Laurentiu: amintiri (din povestirile altora), comentarii, aprecieri.

*****

,,Ceea ce as fi dorit sa continue si sa concretizeze Laurentiu din ceea ce am reusit sa acumulez în viata mea de dinainte de nasterea lui si din timpul vietii lui, rezulta din ceea ce am dobândit eu prin ereditate, prin mediul familiar si social în timpul si spatiul în care am trait; ceea ce am cucerit prin procesul de educatie, din mediul si scolile frecventate; prin înglobarea a tot ce am receptionat si ripostat, în structura, în fiinta mea."
,,Laurentiu a devenit un leit-motiv asemeni celor wagneriene. Pierderea e ireparabila.
Au trecut 22 de ani aproape.
…….Cât l-am iubit.
Un accident unic - o lovitura la creier - mortala.
……O scrisoare care este o descriere exacta cum s-a petrecut.
……Emotii, îngrijorare, panica."
Laurentiu - am pierdut omul pe care-l iubeam cel mai mult din lume, - nimic, niciodata nu-l va putea înlocui. În copilarie n-am avut timp sa ma familiarizez cu el. În adolescenta - nici doi ani. El mi-ar fi urmat sfaturile, era receptiv si îndatoritor. Îmi întelegea gândurile si procedeul meu. Aveam nevoie de un punct de sprijin amândoi.
…..,,Ce va fi cuprins el din viata noastra si mai ales din viata mea?"
Din perioada scolara.
Din cântecul nostru.
Din Peer Gynt…."

,,Lipsit în perioada copilariei si adolescentei sale de educatia familiala parinteasca (nota: si mama lui a stat în închisoare sapte ani).
- o munca dedicata învataturii - un aport pentru societate.
- o structura sufleteasca deosebita - nu este refractar mediului sau dar nici accesibil pentru orice îndemn, orice sugestie, orice exemplu.
- dragostea parinteasca orientata spre el, - asteptat - ,,când voi fi ca el"- dupa fotografii, din povestiri.
- o viata traita la vedere cu toata lumea si o viata traita în subteran.
Atmosfera = suferinta = legile obisnuite ale vietii ce-si urmeaza cursul.

- viata lui se dezvolta în paralel, a noastra departe de el si a lui departe de noi.
- ca un basm.
- o existenta care a dat liniste si pace, tarie si speranta, apararea vietii pentru el.

În scoala primara si în liceu Laurentiu a primit o educatie prudenta. Cu toate acestea sau poate tocmai din aceasta pricina a avut un destin particular, al lui, rezultat din interactiunea conditiilor lui de viata, din ruptura dintre eul sau si mediul în care traia. El avea un secret al lui, pe care îl simtea, toata lumea îl stia si el l-a aflat mult mai târziu. Stia sa-l pastreze si sa-si mentina locul lui. În scoala si-a însusit cunostintele, dar de timpuriu le-a trecut prin filtrul sensibilitatii sale inhibate si a judecatii sale. S-a ferit de tot ce era morbid în comportamentul colegilor si tineretului.

Din aceste motive viata lui a fost o taina. Viata lui vazuta de noi a fost una si viata lui launtrica a fost alta: un izvor neprevizibil de asteptari, de vise, de idealuri, încatusat de stânca conditiilor lui de viata.

Existenta lui o mângâiere, o speranta, un punct de sprijin pentru noi în suferinta.

În toate momentele critice si în încercarile grele ale vietii noastre, sperantele legate de el ne încalzeau inima, ne luminau calea întunecoasa de iesire din subteranele pamântului si ale istoriei.

Asteptarea noastra se întâlnea în gând cu a lui si ne da taria sufleteasca. Pentru el o otelire a moralului, o putere neînvinsa de rezistenta si încredere într-un sfârsit bun si izbavitor.

Era pregatit pentru orice eventualitate. Cine poate sa stie strafulgerarea din mintea si din inima lui în clipa ultimului semn de licarire de viata de dinainte de cumplita moarte. Mitul muntelui Piatra Craiului, vraja spiritualitatii lui a fost chemarea spre necunoscut, spre vesnicie.

Vocea destinului sau singular!

În toiul unei furtuni naprasnice, care din cer varsa suvoaie spumegânde de ploaie, un vânt ce purta valurile revarsarii si întunecatele ceti de pe culmi, l-au azvârlit din înaltime în adâncile brate crenelate si fragile ale celui mai dantelat si delicat munte.

Într-o zi de plina vara 3 Iulie 1965 - natura l-a primit învaluindu-l cu zari nezarite, împodobindu-i vesmânt de filigranata piatra îndaratnica, de arbusti si ierburi înverzite, de jnepenisuri, înfratit în întortocheate ramuri, de gingase, de suave flori de culmi de munte. Natura toata i-a deschis portile nepieritoarelor ei frumuseti si neînvinselor ei mistere si taceri… Inima singuraticului ce pasea pe drumul ultim, fara de întoarcere a încetat sa mai poarte dureri si aspiratii…

Sufletul lui mândru, luminat de integrarea lui în alta lume, a ajuns pelerin pe cai necunoscute…

Natura, în lectia ei inaugurala, despre minunile si maretiile universului, i-a dat o învatatura completa, încarcata de solutii, ale Celui nepatruns, pentru nenumaratele întrebari neelucidate

ale existentei… în locul analizelor si sintezelor de la Universitate - omnium scientiarum universitas! Ce ar fi învatat el, în Universitate, cum si-ar fi valorificat el mostenirea din fiinta si cultura cucerita, ce si-ar fi însusit din rodul straduintelor noastre?! Inima lui încarcata de ranile neîmplinirii, trupul lui sdrobit de lovituri de moarte, osemintele ruina ale cetatii care i-a adapostit sufletul lui înfierbântat de tinerete si dragoste pentru natura, a fost asaltat si furat de rafale de vânt, scaldat în valuri de ploaie si îngropat în vâlcelul ce l-a adapostit în zapada eterna.

Sufletul lui si-a început colindul în jurul locului cumplitei tragedii din Piatra Craiului, pe la locurile pe care trupul viguros si credincios l-a purtat si apoi si-a luat zborul spre alte zari tot mai înalte, tot mai înalte în cautarea locasului de veci, împacat ca în puritate si-a împlinit datoria si a fost demn de noi si de toti cei care l-au iubit. Ca a dezvaluit iubitorilor muntelui primejdiile în lupta de a cunoaste misterele lui, bogatiile si frumusetile! Laurentiu a dat exemplu unei încercari de a culege din tot ce a fost maret în jurul lui ceea ce e nepieritor! Nemuritor fiind sufletul lui si nesfârsit infinitul!

O tacere mai profunda decât adâncul prapastiilor ce l-au ferit de intemperii si putreziciune, s-a întins peste întreaga împaratia de piatra a Pietrei Craiului!…

Stapâna si netulburata. O pasarica mai iute decât o sageata si-a avut o vreme cuibul în apropierea locului unde între 3 Iulie si 21 August s-a odihnit. Ne întâmpina ori de câte ori poposeam în apropierea crucii lui. Pâna la o vreme…Poate pâna când si sufletul lui Laurentiu era pe acolo. Culoarea ei era a pietrei, iar graiul îi era zborul!

Noi, noi suntem datori cât vom fi sa nu ne despartim de el!

Sa biruim tacerea singuratatii lui actualizându-l prin pomeniri si prin scrisori ca acestea, sa-l punem în lumina, cu ceea ce a fost el, cu ceea ce voia el sa fie, cu ceea ce doream si asteptam noi de la el sa fie! La cimitirul Sfânta Vineri din Capitala se odihneste trupul lui alaturi de acelea ale Bunicului si Bunicutei - care atâta l-au iubit si au trudit pentru el.

Noi vrem sa-l pastram viu, cu chipul sau fizic, cu substanta însusirilor sale morale si spirituale, pentru noi, pentru toti cei care au facut vreun bine pentru el, pentru cei ce l-au iubit si cunoscut.

„El a ramas trup si suflet acolo în înaltimi…o fiinta împurpurata de legenda."

Furtuna

"Nori desi aparuti pe neasteptate negri, grei; neînduratori colinda peste piscuri. Întreg versantul e cuprins de ceata. Piatra, fir de iarba, fiara salbatica, stânca, au presentimentul furtunii.

Ceata densa învalue muntele. Vizibilitatea e redusa din ce în ce mai mult.

Drumetul nu mai are orizont. Poate înainta pas cu pas.
Ploaia se dezlantuie. Râuri nesfârsite tâsnesc pe înaltimi. Vâlcelele aduna apele, piscurile culeg trasnete, torentele împing în necunoscut stâncile sfarâmate.
Fulgerul lumineaza cararea.
Saritorile se transforma în cascade asurzitoare.
Nimic nu te poate apara de ploi, vânt si trasnet.
Nici ruga nu mai are putere.
Orice gând, orice speranta întepenesc înaintea întunericului si a suvoaielor. Vuietul valurilor sporeste odata cu glasul launtric al omului. Ajutorul pe care acesta-l cerseste întâmplarii, naturii sau Fortei supreme, se pierde în furia spumegânda din jur. Clocotul pietrisului si al apelor opresc ajutorul cerut pentru el…
Apele pogoara-n vai cu ura, neastâmpar si salbaticie, atacând orice întâlnesc în cale. Macina, rup, sparg, poarta-n ele tot ce au putut smulge si pier în spume si vâltoare.
N-au pace, n-au liniste, nu cunosc mila, îndurare.
L-a furat vântul? L-a prabusit ceata? L-au ispitit ploile si adâncul? A primit un atac direct al furiei distrugerii?
L-au urnit din viata…
L-au scaldat ca-n rit sau în vis pentru ultima data. Puterea si dorul lui de a fi n-au mai putut fi stavilar în calea destinului dezlantuit. Setea de cunoastere si aripile tineretii n-au mai putut rezista. Reduta vietii lui a cazut! L-a cuprins necunoscutul? L-a furat libertatea?
Acolo si atunci nimeni nu-i putea da nici un ajutor. Zid faceau numai puterile naturii.
Dezorientarea, disperarea, chemarile, teama lui nu mai aveau cine sa le asculte.
Ciobanii erau de mult la stâni, drumetii stau lipiti la pamânt, vizitatorii erau în cabane, lucratorii din paduri în adaposturi, pasarelele si fiarele în ascunzisuri.
Numai mintea lui a înlemnit, numai avea vointa sa-nfrunte.
Clipa hotarâtoare cine o stie?
Moartea lui înca nu era o certitudine. Poate e ranit la vre-o stâna? Poate zace undeva în munte bolnav si în neputinta? Poate a apucat alte drumuri peste Iezaru si Papusa în Fagaras si mai departe în Retezat? Autoritatile îi credeau tineretea si destinul capabile sa-l poarte peste hotare…
Era disparut…
Trebuia sa-i dam de urma. Sa gasim locul ce-l tainuieste ascunzându-l de putere vântului si de ochiul oamenilor.
Tuturor le spuneam pe cine cautam. Aratam fotografii, îl descriam si-i înfatisam caracterul si preferintele. Îl cautam cu mintea si cu inima. Când trupul obosea, alerga într-una gândul.
Pe masura ce timpul se scurgea, ne dam seama ca nenorocirea s-a întâmplat. De oriunde ar fi fost, ar fi dat un semn de viata. Scrisese din Zarnesti înainte de a porni în Piatra Craiului.
Nadejdile de a mai fi în viata erau tot mai putine. În suflet îsi cauta loc dorinta de a-l gasi

oriunde si oricum. Sa nu-i ramâna trupul prada fiarelor salbatice, pasarilor cerului, viermilor pamântului, ploii, gerului, vântului, zapezii.
Sa se odihneasca într-un loc cunoscut. Poate sufletul lui alearga si implora odihna pentru trup.
În patru rânduri l-am cautat. Adevarate expeditii. Una calauzita de un avion "aviasan" ce l-a cautat pe ambele versante.
Pretutindeni eram precedati de veste. Toti se grabeau sa afle ceva, sa comunice, sa consoleze.
O stradanie fara rasplata.
Si-au parasit serviciile, au primit sa înfrunte primejdiile pentru a-l gasi.
Echipele umplura cararile, culmile, piscurile, vâlcelele muntelui.
Urmaream zborul soimilor si al corbilor. – Opream orice trecator, primeam orice sugestii.
Ne temeam sa nu fi fost victima unei fiare salbatice peste piscurile lipsite de arbori si iarba.
Alergam spre musuroaie de furnici si ne orientam dupa miros si zbor de muste.
Spiritele muntelui.
Focurile ard la stâne si la cabane.
A fost gasit în vâlcelul ce-i poarta numele.
Coborât pe un covor de ierburi, garofite din înaltimea florilor reginei, cu un alai imens de brazi si paltini falnici."

"N-am avut niciodata dorinti de îmbogatire, de putere si stralucire lumeasca. Am fost stapânit mereu de grija de a pastra si duce mai departe conceptia despre lume si viata, pe care am mostenit-o de la parintii mei, de a le continua stilul lor de existenta personala, familiara si sociala, tezaurul de traditii si biruinte sufletesti ale stramosilor mei, în lupta permanenta pentru apararea vietii, a pamântului si a demnitatii nationale.
Aceasta comoara m-am straduit s-o apar în sufletul si în viata mea curata, neatinsa si sa i-o predau lui Laurentiu pe care-l doream si-l vedeam purtatorul ei.
Iata cea mai mare pierdere pe care am suferit-o prin moartea lui Laurentiu.
……
Dupa ce ai pierdut întruchiparile puritatii, viziunii, întelepciunii si armoniei acestora, sa pierzi putinta de realizare a visului pe care tu nu l-ai putut împlini în viata ta."

Postfatã

Viata lui Al. Popsor, ca si a celor din ,,familia lui spirituala", a celor care au primit în suflet credinta legionara, - se poate caracteriza într-un rând scris de el unui prieten: ,,codru de idei, fluviu de vise si doruri, masiv de obiective".
,,Materialul (din autobiografie) nu este expus în întregime, ci o schita, o orientare în tot ce este esential în fiecare etapa a vietii mele.

- O valoare documentara pentru generatia si vremea mea, fara pretentii literare.
- ce am putut realiza.
- gândurile ce m-au muncit în diversele epoci ale vietii
- despre oameni si împrejurari n-am putut scrie, fiindca scopul urmarit ma obliga sa ma marginesc numai la mine.
- elementele cosmice asupra pamîntului: greutate, electricitate, magnetism, radioactivitate, lumina, caldura, arata legatura dintre om si univers. Tot asa influenta vremii, a mediului sunt necesare pentru a avea o viziune de ansamblu clara asupra individului sau a unei grupari.
- Influenta, interdependenta si repartizarea fenomenelor pe glob – pe plan international, - ce a fost posibil în 1936 – 37 n-a mai fost posibil în 1940 si 1945.
- contributia Ardealului si a mea la istoria Românilor din anii acestia

De ce scriu?
Trebue sa vorbesc sau sa tac?
Timpul mi-a dat dreptate: anumite dogme nesocotite, altele venerate dar distruse de evenimente
Epoca de lichidari - cei morti, cei absenti sunt cei vinovati, dar adesea si cei vii.
A astepta un moment mai favorabil-poate a nu mai avea ocazia niciodata de a spune ce ai de spus, a spune prea târziu.
Probleme de importanta deosebita: destinul atâtor oameni, suferinta, sacrificiul lor. Istoria si viata merg mâna în mâna. Privirea înainte, alte perspective, alte orizonturi. Nu formule rostite cu religiozitate fara aplicare. Nu repudierea trecutului
Ce am de spus?
- a nu-ti lega destinul de forte moarte si a nu trai de pe o zi pe alta
- a pregati sau a suferi evenimentele
- singur responsabil în fata propriei constiinte si a altora,- o atitudine care poate a fost criticata- dar n-a fost daunatoare
- a face istorie
- Condamnat înainte de a-mi fi fost cunoscuta atitudinea, lupta. Eliminari si amenintari, acuza pe la spate fara drept de aparare, desi toata activitatea desfasurata a fost din ordin superior
- Anii de pâna acum dovada a convingerilor mele. Timpul a spus cine a avut dreptate. Nici o reticenta, nici o ipocrizie.

Americanii dupa încetarea ostilitatilor, au concentrat pe toti ofiterii din armata germana în lagare.

Anumiti membri ai serviciului istoric american si chiar specialisti în probleme de istorie militara, au avut posibilitatea sa-i consulte asupra faptelor si doctrinelor din timpul celui de-al doilea razboi mondial.

În felul acesta s-au publicat peste 100 volume cuprinzând documente referitoare la acest razboi si s-au facut pretioase cercetari de istorie militara.

M-am gândit ca si tara noastra - indiferent de regimul care guverneaza, - ar putea face o asemenea opera. Si de aceea, neconstrâns de nimeni m-am hotarât sa fac aceasta schita autobiografica.

A sti exact ce s-a petrecut, a cunoaste adevarul pentru a putea prevedea evolutia evenimentelor, - a indica primejdia, a arata calea buna.
Trecutul aduce puncte de vedere noi, prezentul cu datele sale exacte si numeroase, clarifica trecutul si corecteaza impresiile asupra lui.
Evenimente multe, n'am contribuit la desfasurarea lor asa cum le-am înteles.
Ceea ce a fost si ceea ce va fi. Experienta inspira si actiunea si gândirea.

Viata mea s-a scurs, dar activitatea creatoare înca n-a început.
Acum la sfârsit - cu ce am plecat din copilarie - s-a limpezit, a crescut, dar convingerile si pozitiile mele în toate problemele mari au ramas tot cele taranesti.
- taranul a fost piatra de temelie a vietii mele launtrice.
- nici-o ruptura, nici-o criza, nici-o renastere.
Viitorul distrus - pericol si amenintare permanenta, dar interiorul nu l-a putut nimic atinge, nu l-a putut schimba, topi, chiar daca se pare ca am ratacit, am ocolit sau mi-am pierdut o parte din viata.
Sguduiri puternice.
- Omul se cunoaste în situatii limita. A cunoaste limitele puterii omenesti. Întelegerea de sine si întelegerea cu alti oameni. Adevarul ne leaga.
M-am straduit sa dau o orientare tineretului român la o rascruce hotarâtoare a istoriei.
Persoane si actiuni n-au fost mentionate (din cauza momentului când a fost scrisa autobiografia, - în plin regim comunist. Nota noastra.)
- 15 ani din viata pierduti în închisoare, ar fi fost destinati unor activitati creatoare.
Astazi calculele retrospective de probabilitate sunt inutile: hotarârile nu se mai pot reface, actiunile nu se mai pot reconstitui, si...,,ce s-ar fi întâmplat daca..., nu-si mai are cautare"
O autobiografie asa cum mi'am înteles si trait eu viata, nu asa cum au vazut-o, interpretat-o si prezentat-o altii, - o mostenire pentru generatiile viitoare.
,,Dedicându-ma gândirii, activitatii spirituale, n-am de unde lasa avere, totusi fiecare poate gasi în gândurile si atitudinile mele bunuri pe care le poate continua sau valorifica în gândirea si activitatea sa, - o satisfactie pentru mine."
,,Am încercat sa cunosc, sa înteleg si sa explic diferite pareri ce cauta sa concilieze contradictiile intime ale omului si opozitiile sale cu natura si societatea, începând cu gânditorii antici si pâna la conceptele cele mai moderne. De la eterna curgere a lui Heraclit la unitatea unica, vesnica, neschimbatoare a fiintei."

S-au scris si se vor scrie multe asupra acestei perioade. De catre oameni care au fost departe si în afara lucrurilor.

Am facut o apologie - fapte la care am fost eu însumi martor. Restabilirea faptelor, evocarea evenimentelor.

……

Lucrurile din trecut îmi par atât de departate, de straine, încât par ca nu le-am trait.
Lumea s-a schimbat, m-am schimbat si eu.
Ce putin înseamna viata unui om în istoria omenirii, a neamului sau, în ochii lui proprii.
Sa-mi fi schimbat atitudinea, conceptia mea de viata?
Cât a fost de bogata viata mea externa în evenimente de importanta capitala pentru omenire?
Dar cea launtrica pentru mine?
Sentimentul de încredere în oameni, în stabilitate, în continuitate a slabit.
Ce mostenire culturala ne-au lasat generatiile trecute- si noi?
Sfintenia vietii si a individului disparute.
Minciuna - instrument de guvernare politica.
Razboiul - rezultatul unei actiuni constiente, metodice.

,,Amintirile nu se citesc. Cei tineri nu citesc amintirile batrânilor. Le vor citi pe cele ale contemporanilor lor, care traiesc cu propriile lor amintiri, din vâltoarea prezentului si visurile viitorului.
Trecutul acesta pentru care am patimit atât, cui poate spune ceva? De suferit am suferit cu totii si nu putem spune ca suferinta unora e mai grea decât a altora. Învataturile culese în biruinti, înfrângeri sau în suferinta, în general nu le mai folosesc generatiilor viitoare."

"Aceasta lapidara încercare de autobiografie – cu date mnemotehnice, lacunara în ce priveste perioada în care am lipsit din viata fiului meu Laurentiu, am dorit sa aiba caracterul unei marturisiri, a unei profesiuni de credinta – rezultanta a experientei mele de viata din cei 71 de ani împliniti, retinând ideile care au avut valoare permanenta, dincolo de vremea în care am trait si al carui ecou, indirect, l-am prezentat prin evenimentele ce au avut loc si prin consecintele lor.

Am pornit din sat, care pentru mine, ca si pentru toti ardelenii a fost, dupa cum spunea Octavian Goga: "cel mai mare rezervor de energie nationala"; am crezut de la început, prin transmisiunea stramosilor si parintilor mei, în ideea de rasa; am crezu deci în sat, fiindca satul era sinteza care reprezenta înaintea mea marele tot: neamul.

Am aratat apoi ce au reprezentat pentru mine liceul si Universitatea, cu profesorii si atmosfera lor.
Am dorit în toti anii, în care cu trupul eram departe de Laurentiu, dar cu sufletul eram zi si noapte alaturi de el si cautam sa-i intuesc copilaria si adolescenta, - sa-i povestesc eu viata mea, cu tot ceeace a fost esential în fiecare etapa a ei, spre a-l deprinde sa se apropie "cu

sentimente de cucernicie în fata marilor adevaruri ale istoriei noastre nationale, în fata valorilor permanente ale sacrelor traditii de jertfa pentru interesul obstesc si de îndeplinire integrala a datoriei, în orice împrejurare, în fata a tot ce este element misterios în noi si în afara de noi" – cum m-a învatat pe mine profesorul Ioan Lupas de la Universitatea din Cluj… "Ca viata fiecaruia din fiii neamului românesc nu poate sa aibe decât rostul unei verigi în seria generatiilor, prinse în nesfârsita înlantuire a continuitatii istorice, care porneste din adâncurile vremii, de la cei mai vechi înaintasi ai nostri si se întinde dealungul veacurilor, pâna la cei mai îndepartati urmasi, înfasurati în negura viitorului". Trebuia sa stie si el ca nu poate fi considerat perimat "codul moral" si "ideea nationala, cu toate atributele ei" - , care au stat la baza României Mari – cu toate provinciile din 1918, - "adaptate la nevoile prezentului".

Peste toate sbuciumarile, sfâsierile sufletesti, ispitele care amenintau din toate partile îngroparea ,,idealului", Al. Popsor nu si-a pierdut cum îl numea el ,,iremediabilul lui optimism" - nadejdea

Amaraciunea cuprinsa în versul lui Cosbuc,unul dintre poetii lui preferati:

,,Viata asta-i bun pierdut
De n-o traiesti cum ai fi vrut",

se topeste în focul Credintei, care scrie el, m-a ajutat tot asa ca si pe taran: cu încredere absoluta, fara desnadejde în încercari – certitudinea ca pâna la urma vom fi biruitori în boala, necaz, lovituri ale sortii sau ale oamenilor.

-sprijin în înaltului cerului: împrejurari sunt nenumarate si toate semnificative."

O marturie a dragostei pentru oameni, plina de delicatete si gingasie, pe care toate ororile închisorii nu au putut-o ofili, - o gasim în gândul exprimat într-o scrisoare catre doi tineri cunoscuti din lumea lui: ,,prietenia voastra ma învalue cu puterea ei de nepatruns, ma întareste prin binele biruitor asupra raului si ma înalta prin idealul care supravietuieste vremurilor".

Idealul a fost pentru Al. Popsor izvorul, hrana, întreaga lui traire si fericire a vietii, -avutia nepretuita pe care a dorit s-o lase mostenire celor ce vor veni- idealul legionar, visul unei tari în care neamul românesc sa traiasca liber, în Biserica lui Hristos, pentru a fi cu El în vesnicie.

De câte ori vreun conducator cât de mic al Fratiilor de Cruce se va încadra în minunatele percepte prevazute de Alexandru Popsor, sufletul lui de Dincolo va tresari de bucurie, acolo unde,- alaturi de marii înaintasi, va rosti cu Niky Constantinescu Nicadorul:,,Iar târziu, când va straluci peste veacuri Tara cea noua, se va auzi din adâncuri refrenul cântecelor noastre de lupta, de moarte, de biruinta. Iar cadenta marsului generatiilor de atunci, la adapost de framântarile noastre de azi, va fi pentru noi suprema mângâiere.

Nota

La 14 Octombrie 1937- Sf. Paraschiva, fiind ziua de nastere a lui Niky Constantinescu - Nicadorul, acesta a solicitat camaradei Nicoleta Nicolescu, întemeietoarea si conducatoarea

,,Corpului legionarelor", sa mearga cu fetele sa se roage pentru el la biserica Sf. Vineri(acum demolata), care avea hramul la Sf. Paraschiva.
Dupa rugaciune, fetele i-au trimis o scrisoare, la care el a raspuns cu rândurile de mai sus.

Spicuiri din scrisoarea legionarelor pentru Niky: ,,Ne-am dus în biserica pe care tu o iubesti cu deosebire, ne-am rugat si am plâns. Nu pentru voi, nu pentru noi, ci pentru ca din tot ce a lasat Dumnezeu frumos pe pamânt, oamenii n-au înteles nimic.
Dar într-un târziu, ne-am pomenit zâmbind, ca totusi... cineva a înteles."

Trecutul

Nici urne funerare, nici ruine…
Nici pareri de rau si nici tristete…
Nici nepasare, nici uitare…
Nici figurine-n miniatura…
Nici încatusari de vieti moarte…
Ci port în largul vietii
Cu nave ce asteapta sa alunece-n necunoscut,
Încarcate de dor, de vis, de încredere, de putere,
Iubirea-nvie, credinta se-nalta!

Comoara de risipe: energie, timp, sperante, viata s-aduna în elan spre ce n-a mai fost înca!…
Trecutul, un deal cu zari noi si orizonturi largi
Trecutul, un pamânt viu din care se hranesc trandafirii gândului
Trecutul, un anotimp cald în care s-au topit zapezile înfrângerilor…
Trecutul, o albie adânca prin care se scurg apele umilintelor îndurate
Trecutul, adiere de cânt voios cu duiosii de alean
Trecutul, taceri de însingurare cu glas tainic de suferinti cicatrizate…
Dureri înabusite pentru vestejite idealuri
Pasi împietriti pe carari batatorite…
Plecari nostalgice fara de întoarceri…
Agonii ce s-au schimbat la fata în departari închise…
Mânia, ura, ura învolburata, potolite în stropii întelepciunii vârstei si durerii…
Întuneric de înclestari naprasnice despicat de lumina iertarii…
Trecutul, colind de nenoroc hoinar oprit la malul zadarniciei
Trecutul, chemari fara rasunet în inimi pierdute-n negura anilor
Trecutul, cimitir de-naltari sporadice si vreri neputincioase

Lipsa de bucurii trupesti încrustate-n imateriale santuri pe obraz si-n obosite priviri abatute
Întrebari înghetate în minte fara raspuns
Tot ce-a fost nu zace în închisoarea a ce nu mai e, a-ncoltit de mult, muguri-s idei si cuvinte, florile-s fapte sublime – conduita de fiecare clipa samânta de noi cresteri, de impetuoase deveniri
Bani, putere si palate n-am încropit, dar alerg pe nesfârsitul plai al bogatiei interioare, nesecate, împodobit cu trofeele biruintei din gând si-a izvoarelor nesecate ale bunatatii
Laude pentru ce am fost, pentru ce-am facut si-am nizuit nu-mi arunca nimeni slugarnic în fata…
Daca am cules cândva multumiri în grai ori aplauze, cu generozitate le-am lasat celor ce m-au îmbiat cu ele
Succesul, multumirea, puterea au fost naluci a caror amagire n-o port cu mine
În cusca neputintelor nu m-am zbatut ca vulturul coborât din vazduh, ca leopardul smuls din jungla, ca leul întemnitat, furat din pustiu
Gratiile societatii sau ale temnitei n-au stapânit, n-au stavilit niciodata aripile sufletului…
De aceea trecutul meu e cânt înabusit, e lumina, tarie, biruinta…
Dramele trecutului, în torentul lor primavaratic nu mi-au oprit cautarea…, nu m-au istovit si îmbatrânit
Lacatul, zidul, jaluzeaua lasata în permanenta m-au vaduvit de privelistea dinafara a frumusetilor naturii si cuceririlor vremii, dar au sporit orizontul launtric al omului
Ispita vicleana, agitatia stearpa, vreri marunte, apasarea orizonturilor subpamântene cu praf de plumb si pulbere de sulf, cu lacuri de sudori si bezne de temeri s-au ascuns în preriile fiintei mele nesfârsite
Razvratirea în inima, blestemul în cuvinte-ncatusate, nu le-au recoltat niciodata dusmanii
Mama, copilul, sotia, batrânul si toti ai mei m-au smuls cu dragostea lor din vagauna disperarii, din smoala pericolelor de moarte…
Cei ce s-au dus au trait în mine si-n tot ce-a fost al lor ca împlinire si destin. Exemplul si prezenta lor în orice loc si vreme m-au pastrat printre cei vii…
Zdrente spintecate-n colt de stânca sub pamânt si-nmuiate în acizii si sulfurile râurilor subterane, petece de hârtie consfintind încrederea în viitor si-n viata, benzi de magnetofon pastrând marturisiri enigmatice a gândului de atunci, martori pe care sa-i citez înaintea unui tribunal al istoriei – n-am pastrat pentru muzeul din care generatiile ce vor veni, ar trebui sa înteleaga ce contemporani am avut si ce semeni m-au chinuit.
Dar daca n-ai un album, n-ai scris o carte, ca expresie de sine, nu pastrezi un vestigiu a tot ce a fost, nu poti dovedi ca ai trait.
Si cui vrei sa le faci dovada? Celor ce le doresti sa nu repete povestea vietii tale!
Trecutului i-am dat tot ce a fost a lui cu marinimie
Nu-l rechem! Nu-l reînviu în amintire.

El nu e dus si nu e mort. Vorbeste - n tot ce sunt si are sa mai fie.
Nu regret ce-a fost sublim si ce-a fost greu nu m-apasa!
Gloria si pierderile lui mustesc în aceeasi amfora din care sorb dorinta de-a trai!
Îl vad învesmântat în zâmbet si surâsuri, în ii de trandafiri, scaldat în lumini de zori si parfumuri de ierburi nesfârsite…
Ziua de azi e a lui apoteoza…
An de an, înainte de clipa dintâi a ceasului din anul nou, am plâns în tacere toate renuntarile si visele neîmplinite, purtate de-alungul trecutului în alai de îngeri. De mâna cu dezastrul si nenorocirea si-au luat zborul spre alte tarâmuri.
Graiul lor nu l-am mai auzit de atunci…
N-am cunoscut mizeria inimilor ce-n fata vietii îsi devoreaza propriul lor trecut…
În mijlocul popoarelor încarcate de istorie si-al cetatilor în care de veacuri sunt ca la începuturi, nu m-am zbatut sa reînviu umbrele trecutului, ci m-am trudit sa vad ce au facut oamenii cu istoria lor si cum îsi fructifica cetatile maretia vremurilor apuse.
Daca au pus cucerire lânga cucerire, pisc de creatie lânga pisc, au orizonturi si perspective noi.
Mormintele au grai, caravana gloriilor si-au gasit în sufletul contemporanilor oaza
Port în mine desavârsirea tuturor celor ce nu mai sunt
Am dat: gând, ban, lucru; e atât de putin pe lânga ce am primit de la parinti, învatatori, prieteni si dusmani.
Am dat viata si îmi pot rascumpara datoria…

Portrete ale lui Al.Popsor

Schitat de un prieten din copilarie

Un copil cuminte, bun, care n-a stiut ce înseamna obraznicia si pretentiile.
Un adolescent si tânar curat la trup si suflet, învapaiat de sublim.
Un om întelept, perfect stapân pe: gând, vorba, gest, fapta.
Permanent prelucrând darurile cu care a fost înzestrat cu o neostoita sete de desavârsire.
Inteligenta vie, bogat cultivata, virtuti crescute puternic, conturând un caracter nobil, impunator prin puritate, facându-l cuceritor si plin de farmec.
La acestea adaugându-se frumusetea unui "ghiocel de zâmbet" cum s-a exprimat un prieten si o privire rascolitor de profunda, în care vorbeau caldura sufletului si seriozitatea cu care privea viata în ireversibilul si solemnul ei.

*****

Un coleg si prieten din liceu, l-a definit pe Al. Popsor ca pe ,,un bulgar de aur uman". Asa a fost, dar - un bulgar de aur slefuit cu migala, de un artist înzestrat cu mare talent, realizând o bijuterie de pret prin splendoarea si unicitatea ei. Bijutierul a fost el însusi, care, la darurile înnascute, a adaugat ,,tehnica" de a lucra aurul, învatata de la faurari neîntrecuti în arta modelarii zacamintelor de valoare din adâncuri. Capitanul, Mota, Banea, Nae Ionescu, profesorii: Martinas si Preot I. Miclea, mama lui - cea frumoasa si înteleapta, tatal care l-a crescut ,,batrânul Salageanu", - de care a fost întotdeauna mândru pentru educatia frumoasa pe care i-a dat-o în minunata lor familie românească si crestineasca.
Si multi altii, oameni alesi, cu care, venind în contact, si-a îmbogatit mintea si inima, învatând mereu de la cei mai mari pâna la cei mai mici.
Tuturor, întreaga viata, le-a daruit iubirea si recunostinta lui.
Alaturi de învataturile primite de la toti acestia, în fiinta lui au stralucit permanent luminile culese din cartile îndragite înca din copilarie. ,,Cartea" - marele si credinciosul lui prieten, bucuria lui, l-a însotit toata viata, chiar si atunci când n-o putea avea în fata, ci doar în gând si în amintire.
Dragoste multa si recunostinta a nutrit si pentru acei autori de carti care l-au ajutat sa-si defineasca sensul vietii, înaripându-l în zborul catre ,,în sus"
,,Prietenii regilor" (cum îi numeste Ruskin) - i-au potolit ,,setea de prietenie", de care, din frageda copilarie a fost cuprins. Tot acestia l-au condus întotdeauna la izvorul de apa vie, pentru a sorbi mereu din el, cu cealalta nepotolita sete a lui ,,setea de desavârsire"

Coordonatele vietii lui Al. Popsor se pot înscrie în doua notiuni:
- Cartea (dac-ar fi o poveste cu ,,a fost odata", i-am spune: ,, Feciorul nascut cu cartea în mâna")
- Setea de desavârsire pe plan moral, spiritual, trairea în ideal.
Pasiunea pentru carte însufleteste lupta eroica pentru a cuceri Regatul Culturii, în care sa domneasca Morala si Spiritualitatea. Prin ele ne putem înalta sufletele spre a fi partasi Împaratiei Celei de Sus.

(Spatele cartii)
Alexandru Popsor 1916 – 1994
Doctor în Drept al Universitatii "Regele Ferdinand" din Cluj

Nascut si crescut în satul transilvan a fost întotdeauna mândru de originea lui taraneasca: "Taranul, piatra de temelie a vietii mele launtrice".

Încа din prima tinerete Al. Posor a fost însufletit de idealul maret al ridicarii neamului, pentru care Corneliu Z. Codreanu zidise scoala spirituala legionara, în care "daca va intra un om, la celalalt capat va trebui sa iasa un erou".

Dintre toate aspectele eroismului, Al. Popsor a ales ca prim obiectiv eroismul moral, atât pentru el cât si pentru Fratii de Cruce al caror conducator a fost din 1943, când i s-a încredintat aceasta functie de catre conducerea Miscarii legionare si pâna în 1948, când a intrat la închisoare pentru 15 ani.

Eroul în sens moral trebue sa cucereasca si cetatea culturii.

Al. Popsor a îndemnat si a îndrumat pe tineri sa devina cetateni ai regatului culturii, prin care se putea realiza în cea mai mare masura visul Capitanului si al marilor luptatori români din veac. ("Cultura… un mijloc pentru a obtine Învierea… rodul talantului pe care Dumnezeu l-a sadit în neamul nostru de care trebue sa raspundem" – Corneliu Z. Codreanu. "Pentru legionari")